อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

พระครูญาณทสฺสี (หลวงปู่คำดี ปภาโส)

วัดถ้ำผาปู่ อ.เมือง จ.เลย

๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๒๘

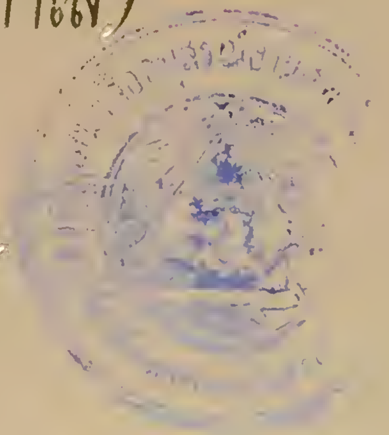
294.304
อ234พ
ฉ.2

อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

พระครูญาณทัสสี (หลวงปู่คำดี ปภาโส)

วัดถ้ำผาปู่ อ.เมือง จ.เลย

๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๒๘

อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
พระครูญาณทัสสี (หลวงปู่คำดี ปภาโส)
วัดถ้ำผาปู่ อ.เมือง จ.เลย
๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๒๘

เลขหมู่ 294.304
อ 234พ
เลขทะเบียน ฅ. 2
035265 14085

พระครูญาณทัสสี (หลวงปู่คำดี ปภาโส)

วัดถ้ำผาปู่ อ. เมือง จ. เลย

[illegible]

[illegible]

ด่วนที่สุด

ที่ รล ๐๐๐๓/ ๑๙๕๓๗

สำนักราชเลขาธิการ

พระบรมมหาราชวัง กทม. ๑๐๒๐๐

๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๒๗

เรื่อง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ในการศพ พระครูญาณทัศศรี เจ้าอาวาสวัดถ้ำผาปู่

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัดเลย

ด้วย ฯพณฯ นายเชาวน์ ณศีลวันต์ องคมนตรี ขอให้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาว่า พระครูญาณทัศศรี (อาจารย์คำดี ประภาโส) เจ้าอาวาสวัดถ้ำผาปู่ อำเภอเมือง จังหวัดเลย อายุ ๘๔ ปี ได้ถึงแก่มรณภาพด้วยโรคหัวใจล้มเหลว ที่โรงพยาบาลแพทย์ปัญญา กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๒๗ เวลา ๑๓.๓๐ น. และได้ตั้งศพบำเพ็ญกุศลอยู่ที่วัดถ้ำผาปู่ ซึ่งความทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระมหากรุณาดังนี้

๑. พระราชทานน้ำสรงศพ และพวงมาลาหลวง

๒. พระราชทานเพลิงศพ

๓. พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ในการศพ

ขอได้โปรดส่งเจ้าหน้าที่ไปติดต่อกับเจ้าหน้าที่กองพระราชพิธี สำนักพระราชวัง โทร. ๒๒๑๘๐๖๒ เกี่ยวกับรายละเอียดในเรื่องนี้ โดยด่วนด้วย

จึงเรียนมาเพื่อทราบและดำเนินการ

ขอแสดงความนับถือ

(หม่อมหลวงทวีสันต์ ลดาวัลย์)

ราชเลขาธิการ

กองการในพระองค์

โทร. ๒๒๑๑๕๑ - ๕ ต่อ ๒๑ และ ๕๙

(แบบ ก.)

หมายรับสั่งที่ ๑๕๓๑๓

สำนักพระราชวัง

๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๒๗

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดบำเพ็ญพระราชกุศล ๗ วันพระราชทานศพ พระครูญาณทัสสี (พระอาจารย์คำดี ประภาโส) เจ้าอาวาสวัดถ้ำผาปู่ ณ ศาลาวัดถ้ำผาปู่ อำเภอเมือง จังหวัดเลย

วันเสาร์ ที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๒๗ เวลา ๑๐.๐๐ น. พระราชทานพวงมาลาของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และของสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ วางที่หน้าหีบศพ พระสงฆ์ ๑๐ รูปสวดพระพุทธมนต์ จบ มีพระธรรมเทศนากัณฑ์ ๑ แล้วพระสงฆ์ทั้งนั้นถวายพรพระ รับพระราชทานฉัน พระสงฆ์อีก ๑๐ รูปบังสุกุล

เวลา ๑๙.๓๐ น. พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม.

ญ

บุญสม/พิมพ์/... หาน.

วัน	หน้าที่
	พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ พระครูญาณทัสสี
	เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่ง

โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

ฟ

ที่ ลย ๐๐๑๕/ ๓๒

ศาลากลางจังหวัดเลย
ถนนมะลิวัลย์ ลย ๔๒๐๐๐

๒ มกราคม ๒๕๒๘

เรื่อง การบำเพ็ญพระราชกุศลศพหลวงปู่คำดี ปภาโส

นมัสการ เจ้าอาวาสวัดถ้ำผาปู่

ด้วยได้รับการแจ้งเป็นการภายในจากสำนักพระราชวังว่า ในวันที่ ๕ มกราคม ๒๕๒๙ ซึ่งเป็นวันครบกำหนดบำเพ็ญกุศลศพหลวงปู่คำดี ปภาโส ครบ **๕๐** วัน ทางสำนักพระราชวังจะส่งเจ้าหน้าที่มาจัดพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลศพ ส่วนค่าใช้จ่ายในการบำเพ็ญพระราชกุศล ครบ ๗ วัน เมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๒๗ เป็นเงินจำนวนเท่าใด ขอให้รวบรวมแจ้งให้จังหวัดทราบ เพื่อขอการเบิกจ่ายไปยังสำนักพระราชวัง

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดทราบไว้ชั้นหนึ่งก่อน สำหรับรายละเอียดการจัดเตรียมงานจะแจ้งให้ทราบเมื่อได้รับแจ้งยืนยันจากสำนักพระราชวัง

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(นายมังกร กองสุวรรณ)
รองผู้ว่าราชการจังหวัด รักษาราชการแทน
ผู้ว่าราชการจังหวัดเลย

สำนักงานจังหวัด
ฝ่ายบริหาร
โทร. ๘๑๑๗๔๖

ด่วนที่สุด

ที่ รล ๐๐๐๓/๑๐๓๓๗

สำนักราชเลขาธิการ

พระบรมมหาราชวัง กทม. ๑๐๒๐๐

๑๓ สิงหาคม ๒๕๒๘

เรื่อง หรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ ฯพณฯ นายเชาวน์ ณศีลวันต์ องคมนตรี เป็นผู้แทนพระองค์ไปในการพระราชทานเพลิงศพ พระครูญาณทัสสี (พระอาจารย์คำดี ปภาโส)

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัดเลย

อ้างถึง หนังสือที่ ลย ๐๐๑๕/๙๔๔๐ ลงวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๒๘

ตามที่ได้มีหนังสือขอให้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราชทานอัญเชิญเสด็จ ฯ ไปพระราชทานเพลิงศพ พระครูญาณทัสสี (พระอาจารย์คำดี ปภาโส) ณ วัดถ้ำผาปู่ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย ในวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๒๘ เวลาใดสุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ความแจ้งอยู่แล้ว นั้น

ได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ ฯพณฯ นายเชาวน์ ณศีลวันต์ องคมนตรี เป็นผู้แทนพระองค์ไปในการนี้ ในวันอาทิตย์ ที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๒๘

ส่วนกำหนดเวลานั้น ขอได้โปรดส่งเจ้าหน้าที่ไปติดต่อกับเจ้าหน้าที่กองพระราชพิธี สำนักพระราชวัง เพื่อร่วมกันพิจารณาจัดทำกำหนดการ แล้วรีบจัดส่งไปยังสำนักราชเลขาธิการโดยด่วนด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(หม่อมหลวงทวีสันต์ ลดาวัลย์)

ราชเลขาธิการ

กองการในพระองค์

โทร. ๒๒๑๑๑๕๑ – ๕ ต่อ ๒๑ และ ๕๙

คติธรรม
ในการพระราชทานเพลิงศพ
พระครูญาณทัสสี (คำดี ปภาโส)
ณ วัดถ้ำผาปู่
อำเภอเมือง จังหวัดเลย
๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๒๘

บังสุกุลตัว

อนิจฺจา วต สงฺขารา
โอ้ชีวิต ร่างกาย ทั้งหลายหนอ อุบัติก่อ เกิดกาย ไม่เที่ยงสุม
อุปฺปาทวยธมฺมิโน
พร้อมปัจจัย ให้เกิด เหิดทุกข์รุม หลงรักกลุ้ม ยึดมั่น ขันธมาร
อุปฺปชฺชิตฺวา นิรุชฺฌนฺติ
ครั้นเกิดได้ ใช่คง ดำรงอยู่ กลับเดินสู่ ทางลับ ดับสังขาร
เตสํ วูปสโม สุโข
สงบเกิด ดับมั่น ในสันดาน ประสบสาน-ติสุข ปราศทุกข์ทน
สพฺเพ สตฺตา มรนฺติ จ
สัตว์ทั้งหลาย ได้ชาติ อุบัติแล้ว เป็นไม่แคล้ว ย่อมตาย สลายป่น
มรึสุ จ มริสฺสเร
ตายไปแล้ว ก็มี ทั้งดีจน จักรับผล ตายตาม น่าคำนึง
ตเถวาหํ มริสฺสามิ
ตัวเรานี้ ทางหนี มิมีแน่ ย่อมม้วยแม้ เช่นกัน หมั่นคิดถึง
นตฺถิ เม เอตฺถสํสโย
จงเห็นชัด ตัดสงสัย ใฝ่รำพึง เป็นทางตรึง ตรงธรรม นำพิจารณ์

(สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ)
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
กรุงเทพมหานคร

วัดบวรนิเวศวิหาร

สัมมานสาสน์

หลวงปู่ ท่านพระครูญาณทัสสี พระอาจารย์ คำดี ปภาโส วัดถ้ำผาปู่ ได้เป็นที่รู้จักเคารพนับถือ ในจำนวนพระสงฆ์ สุปฏิปันโน ผู้ปฏิบัติดี ได้เคยไปกราบฟังธรรมจากท่านด้วยความเคารพ ได้รับความสุขที่สงบเย็นจากการที่ได้เห็นท่าน ทำให้ระลึกถึง พระพุทธภาษิตในมงคลสูตรบทว่า สมณานญฺจ ทสฺสนํ การเห็นพระผู้เป็นสมณะคือผู้สงบ เป็นมงคลอันสูงสุด

ขอให้เราทั้งหลายเป็นธรรมทายาท รับธรรมที่หลวงปู่สั่งสอนมาประพฤติปฏิบัติ เป็นการบูชาท่านด้วยปฏิบัติบูชา เพื่อที่จะได้พบจิตรวม ได้เห็นธรรม ได้ชนะโลกในจิต ก็จะชนะโลกในภายนอกได้ เป็นผู้ไปดี ตามเสด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงเป็นสุคโต เสด็จไปดีแล้วในที่ทุกสถาน ดังที่หลวงปู่ท่านได้ตามเสด็จมาแล้ว.

สด. พระญาณสังวร

วัดบวรนิเวศวิหาร กันยายน ๒๕๒๘

“หลวงพ่อพระพุทธ” อันศักดิ์สิทธิ์ในถ้ำ วัดถ้ำผาปู่เขานิมิตร ไม่ทราบปี พ.ศ. ที่สร้าง
มีอยู่ดั้งเดิม ก่อนหลวงปู่คำดีฯ จะมาจำพรรษา เมื่อปี พ.ศ. 2498

ภาพถ่ายหลวงปู่หน้าพระประธานบนวิหารญาณทัสสี

รูปเหมือนหลวงปู่คำดีฯ ลูกศิษย์สร้างถวายอายุครบ 72 ปี

ประกาศนียบัตรเลื่อนฐานานุกรมเป็นพระครู เทียบผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นเอก เมื่อปี พ.ศ. 2521

พระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีโล

พระอาจารย์มั่น ภูริทัตตเถระ

ภาพหลวงปู่ฯ ถ่ายเมื่อปี พ.ศ. 2484
หลังจากเร่งความเพียรอย่างหนัก ออกจากถ้ำกวาง

โบสถ์วัดป่าคีรีวัน (คำหวายยาง)
ลูกศิษย์สร้างถวาย เมื่อปี พ.ศ. 2496

หอระฆังวัดป่าคีรีวัน สร้างปี พ.ศ. 2496

ทางเดินขึ้นไปยังกุฏิของหลวงปู่ สมัยจำพรรษา
ที่วัดป่าคีรีวัน ปี พ.ศ. 2496 - 2497

กุฏิที่หลวงปู่ จำพรรษา ที่วัดป่าคีรีวัน

กุฏิที่ลูกศิษย์สร้างถวายหลวงปู่ เมื่อครั้งไปจำพรรษาอรัญญวาสี บ้านเหล่านาดี
อันเป็นบ้านเกิดของท่าน ที่ จังหวัดขอนแก่น

ศาลาซึ่งเป็นที่ใช้ปฏิบัติศาสนกิจสงฆ์ วัดป่าอรัญญวาสี

วิหารญาณทัสสี วัดถ้ำผาปู่เขานิมิตร เป็นสิ่งก่อสร้างที่หลวงปู่ปรารภไว้
และลูกศิษย์ลูกหาตลอดจนศรัทธาญาติโยมต่าง ๆ มีจิตศรัทธาร่วมกันสร้างถวาย

ภาพทิวทัศน์อันสวยงามของวิหารญาณทัสสี มองจากบนถ้ำ

ทางขึ้นยังกุฏิบนถ้ำผาปู่ด้านบนเขาที่หลวงปู่เคยขึ้นไปจำพรรษาอยู่หลายพรรษา

ถ้ำผาปู่ด้านบนภูเขาที่หลวงปู่ใช้เป็นที่จำพรรษาและประสบการทดสอบของเทวดาเมื่อปี พ.ศ. 2501

กุฏิที่ท่านจำพรรษาในถ้ำ

พระสังกัจจายน์ ปากทางเข้าถ้ำ "หลวงพ่อพระพุทธ"

รอยพระพุทธบาทอันศักดิ์สิทธิ์
บนเขาก่อนถึงถ้ำที่หลวงปู่ฯจำพรรษา

กุฏิสามัคคีธรรม เป็นกุฏิหลังแรกที่ลูกศิษย์สร้างถวาย ให้หลวงปู่ฯ เพราะเห็นว่าท่านชราภาพมากแล้ว ไม่สะดวกขึ้นไปอยู่กุฏิบนถ้ำ

กุฏิที่หลวงปู่อยู่จำพรรษาในปี พ.ศ. 2510 ต่อมาใช้เป็นหอประชุมสงฆ์

สมเด็จพระสังฆราชเสด็จไปถวายผ้าพระกฐิน ที่วัดถ้ำผาปู่ เมื่อ พ.ศ. 2522

หลวงปู่ฯ กำลังสนทนากับท่านองค์มนตรี ดร.เชาวน์ ณ ศีลวันต์

ครูบาอาจารย์ต่าง ๆ มาเยี่ยมเยียน เมื่อปลายปี พ.ศ. 2526 ต้นปี พ.ศ. 2527
หลังจากอาการอาพาธเกือบหายเป็นปกติอาทิเช่น หลวงปู่ชอบ ฐานสโม

หลวงปู่หลุย จันทสาโร, อาจารย์เพ็ง เขมาภิรโต, อาจารย์น้อย ๆ

หลวงปู่สาม อกิญจโน ขณะมาเยี่ยมหลวงปู่ฯ

หลังจากหายอาพาธได้เดินทางกลับวัด เมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2527
โดยเครื่องบินเที่ยวบินพิเศษ

พักผ่อนอริยาบทหลังจากการอาพาธเกือบหายเป็นปกติ

คุณเฉลียว - คุณภาวนา อยู่วิทยา และครอบครัว ขณะมาเยี่ยมหลวงปู่

คุณหมอปัญญา
คุณชลูด ส่งสัมพันธ์
และ ครอบครัว
ขณะมาเยี่ยมหลวงปู่

หลวงปู่กำลังให้พรคุณธเนตร เอียสกุล
และบุตรชาย ซึ่งท่านเป็นโยมอุปัฏฐาก
หลวงปู่ฯ อีกท่านหนึ่งมาตลอด

พล.อ.อ.ชากร ทัตตานนท์
ขณะมาเยี่ยมหลวงปู่

หลังจากที่ท่านกลับไปวัดเมื่อวันที่ 4 มี.ค. 2527 อาการไข้ได้กำเริบขึ้นอีกครั้ง คุณหมอรับกลับมารักษาจนถึงวันที่ 17 พ.ย. 2527 เวลา 17.13 น. ท่านได้ทิ้งสังขารไปด้วยอาการสงบ

คุณตา เอื้อม หมายบุญ ซึ่งเป็นศิษย์
ที่ติดตามอุปัฏฐากหลวงปู่มาตลอด
อายุขัย กำลังกราบคารวะเป็นครั้ง
สุดท้าย

บุตรชายคุณหมอปัญญาฯ
กำลังอาบน้ำศพหลวงปู่

เตรียมการนำหลวงปู่ออกจากห้อง
เลขที่ 302 ที่ท่านอยู่รักษาพยาบาล
นำท่านไปวัดถ้ำผาปู่

หลวงปู่ชอบท่านทราบการมรณภาพของหลวงปู่ฯ ท่านได้เมตตามาเยี่ยมคารวะศพด้วย

เคลื่อนย้ายหลวงปู่ออกจากห้อง
ขึ้นบนรถพยาบาล

หลวงปู่ชอบฯ คอยส่งที่หน้า รพ.แพทย์ปัญญา

รถพยาบาลนำศพหลวงปู่กลับถึงวัดตอนเช้าวันที่ 18 พฤศจิกายน 2527

นำศพลงจากรถเข้าสู่วิหารญาณทัสสี

หลวงปู่บนแท่นเตรียม
การรับการอาบน้ำจากญาติโยม
เป็นครั้งสุดท้ายที่วิหารญาณทัสสี
เมื่อวันที่ 18 พ.ย. 2527 7

ผู้แทนพระองค์สรงน้ำอาบศพ
วางหรีด

และฟังสวดพระอภิธรรม

หลวงปู่มหาบัว ญาณสัมปันโน วัดป่าบ้านตาด อุดรธานี กราบเยี่ยม
คารวะและอาบน้ำศพ

ท่านอาจารย์เพ็ง เขมาภิรโต
วัดถ้ำกลองเพล จ.อุดรธานี
และลูกศิษย์อาบน้ำ และ
กราบคารวะศพ

คุณบันยง - คุณค้ำคูณ ศรลัมพ์ ผู้ว่าการรถไฟฯ
ลูกศิษย์อีกท่านหนึ่งที่ติดตามอุปัฏฐากมาตลอด
กำลังอาบน้ำศพ

หลังจากบรรจุหลวงปู่ฯลงโลงแล้ว ลูกศิษย์ต่างช่วยกันนำขึ้นตั้งบนแท่นบูชา

พวงหรีดชั่วคราวของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และ สมเด็จพระนางเจ้าฯ
พระบรมราชินีนาถ ที่มอบให้ทางจังหวัดเป็นผู้แทนพระองค์ นำมาคารวะในวันแรก

พวงหรีดจริงของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ที่นำมาถวายสักการะในวันต่อมา

การตั้งโลงบรรจุหลวงปู่และการจัดดอกไม้ประดับเป็นเครื่องสักการบูชา
ที่หน้าแท่นบรรจุศพอันสวยงาม

ท่านเจ้าคุณราชสีลสังวร เจ้าคณะจังหวัดเลย (ธ) เทศน์วัน
บำเพ็ญพระราชกุศลครบ 7 วัน

พัดยศและเครื่องอัฐบริขารของหลวงปู่ฯ

คุณบันยง ศรลัมพ์ ผู้ว่าการรถไฟฯ กำลังทอดผ้าบังสุกุล

ท่านเจ้าคุณเทพบัณฑิต รองเจ้าคณะภาค 9 และ
ท่านเจ้าคุณเทพวราลังการ ร่วมบำเพ็ญกุศล

ท่านเจ้าคุณเทพเมธาจารย์ กำลังเทศน์อบรมสั่งสอนศิษยานุศิษย์ หลังจากพิธีสวดพระอภิธรรมเรียบร้อยแล้ว

พระภิกษุสงฆ์สวดพระอภิธรรม

ลูกศิษย์กำลังถวายจตุปัจจัยไทยทานแด่พระภิกษุสงฆ์ที่สวดพระอภิธรรม

คำนำ

การเขียนประวัติ หลวงปู่คำดี ปภาโส ข้าพเจ้าเองผู้เขียนไม่สามารถจะเขียนให้ละเอียดได้ เพราะท่านเองเมื่อมีชีวิตอยู่ท่านก็ไม่ได้เขียนเอาไว้ เพราะท่านเองก็ไม่ค่อยจะเล่าให้ฟัง ถึงท่านเล่าก็ไม่ต่อเนื่องกัน เพราะท่านมีนิสัยไม่ค่อยจะเปิดเผย ครั้งสมัยท่านมีชีวิตอยู่ ถ้ามีผู้ถามถึงประวัติ ท่านชอบตอบเขาว่า "เอาไปทำไม ไม่ใช่ยาประสะนอแรดหรือยาทันใจให้ตายเสียก่อนจึงรู้" ที่ได้เขียนประวัติท่านนี้ คือได้กราบเรียนถามท่านสมัยท่านยังมีชีวิตอยู่ บางตอนท่านก็เล่าให้ฟัง เมื่อท่านเล่าให้ฟังแล้วผู้เขียนก็ได้จดจำเอาไว้ บางตอนก็ได้ติดตามท่านไปบ้าง และรู้เห็นด้วยตนเองบ้าง และบางตอนได้ถามจากหมู่คณะบ้าง มีท่านอาจารย์ท่อน ญาณธโร ท่านอาจารย์เผย วิริโย และรวบรวมจากการเล่าของลูกศิษย์หลาย ๆ ท่านมารวมกันเข้า จึงเป็นเรื่องติดต่อกันขึ้นมาได้ ถึงจะผิดพลาดบกพร่องก็คงเป็นบางแห่งนิดหน่อยเท่านั้น คงไม่เคลื่อนจากความจริงเท่าใด

ฉะนั้นผู้เขียนจึงขออภัยจากท่านผู้อ่านด้วย ถ้าตรงไหนผิดพลาด ตรงไหนขาดหรือเกิน ขอจงให้อภัยแก่ผู้เขียนด้วยเถิด

พระอาจารย์สีทน สีลธโน

สารบัญ

ประวัติของหลวงปู่คำดี ปภาโส

หลวงปู่คำดี ปภาโส ท่านเป็นเกจิอาจารย์กรรมฐานองค์หนึ่ง ซึ่งท่านเป็นลูกศิษย์หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต และท่านอาจารย์สิงห์ ขนฺตยาคโม

ชาติกำเนิด

หลวงปู่คำดี ปภาโส เกิดวันพฤหัสบดี วันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2445 ตรงกับแรม 14 ค่ำ ปีขาล ท่านเป็นบุตรคนที่ 2 ของนายพร - นางหมอก นินเขียวเกิดที่บ้านหนองดู ตำบลบ้านหว้า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ท่านมีพี่น้องร่วมบิดามารดากัน คือ ชาย 3 คน หญิง 3 คน รวม 6 คน ด้วยกันดังนี้

1. นายบุญตา นินเขียว	ถึงแก่กรรม
2. หลวงปู่คำดี ปภาโส	
3. นายอ่อน นินเขียว	ถึงแก่กรรม
4. นางซา กมล	ถึงแก่กรรม
5. นางบาง พันธุ์เมือง	ยังมีชีวิต
6. นางหลง บำรุง	ยังมีชีวิต

สมัยหลวงปู่คำดีฯ ท่านเป็นเด็กท่านไม่ได้เข้าโรงเรียน เพราะสมัยนั้นตามชนบทบ้านนอกไม่มีโรงเรียน ท่านได้ศึกษาเล่าเรียนเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่แล้วโดยเข้าเรียนโรงเรียนผู้ใหญ่จบชั้นประถมปีที่ 4 บริบูรณ์ ในสมัยที่ท่านยังเป็นเด็ก ท่านเป็นเด็กที่อ่อนน้อมถ่อมตนและมีจิตใจเลื่อมใสในทางพระพุทธศาสนาตลอดมา ท่านนึกอยากจะบวชมาตลอด เมื่ออายุของท่านพอบวชเป็นสามเณรได้ ท่านขออนุญาตโยม บิดา - มารดาของท่านบวช โยมบิดา - มารดาของท่านไม่อนุญาต และบอกว่า เอาไว้อายุครบบวชเป็นพระแล้วค่อยบวชทีเดียวเลย เพราะตอนนี้ทางบ้านกำลังต้องการให้อยู่ช่วยทำงานก่อน ท่านก็ได้ช่วยโยมของท่านทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียรด้วยความอดทนมาตลอด จนกระทั่งอายุของท่านครบ 22 ปีบริบูรณ์ ท่านจึงได้ขออนุญาตโยม บิดา - มารดาของท่านบวชอีกครั้งหนึ่ง ครั้งนี้โยมของท่านเห็นว่าอายุครบบวชแล้ว จึงยินดีอนุญาตให้ท่านบวชได้ตามความต้องการ เมื่อท่านได้ยินคำอนุญาตจากโยมของท่าน ท่านดีใจมาก เพราะสมใจที่ท่านคิดไว้ ท่านพูดว่าสมัยท่านเป็นเด็กมองเห็นภูเขาเขียว ๆ ที่ใกล้บ้านท่าน เป็นสถานที่ที่เหมือนว่าท่านเคยอาศัยอยู่มาแต่ก่อนแล้ว และคิดว่าบวชครั้งนี้แล้ว คงจะได้ไปอยู่อาศัยทำความเพียรแน่ จึงบังเกิดความปิติ และเกิดความชื่นใจตลอดเวลา

อุปสมบท

หลวงปู่คำดี ปภาโส ท่านบวชเป็นพระมหานิกาย ที่วัดหนองแวง บ้านเมืองเก่า ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พระอาจารย์ที่บวชให้ท่านคือ

พระครูเมือง	เป็นพระอุปัชฌาย์
พระอาจารย์โพธิ์	เป็นพระกรรมวาจาจารย์
พระอาจารย์ชานุหลิด	เป็นพระอนุสาวนาจารย์

เมื่อท่านบวชแล้วท่านไปจำพรรษาอยู่ที่บ้านหนองคู ตำบลบ้านหว้า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น จำพรรษากับอาจารย์ของท่าน ต่อมาไม่นานอาจารย์ของท่านได้ลาสิกขาจากท่านไป ท่านจึงต้องทำหน้าที่เป็นสมภารวัดแทนอาจารย์ของท่าน ท่านได้บวชเป็นพระฝ่ายมหานิกายอยู่ 4 พรรษา ในระหว่างที่บวชอยู่นั้น ท่านไม่มีความยินดีและพอใจในความเป็นอยู่ เพราะท่านได้พิจารณาแล้วเห็นว่าการบวชตามประเพณีเช่นนี้คงจะไม่ใช่ทางพ้นทุกข์ ถ้าฝืนบวชและจำพรรษาอยู่อย่างนี้แล้ว คงขาดทุนในการบวชแน่นอน เพราะเป็นการอยู่ด้วยความประมาท เลินเล่อเผลอสติ ทั้งวันทั้งคืน อยู่ตลอดเวลาเมื่อท่านพิจารณาเห็นโทษในความเป็นอยู่ ท่านจึงคิดอยากที่จะออกไปธุดงคกรรมฐานปฏิบัติภาวนาให้รู้แจ้งเห็นจริงให้ได้

ลาญาติโยมออกธุดงคกรรมฐาน

วันหนึ่งในตอนกลางคืนเวลาประมาณ 2 ทุ่ม ท่านได้สั่งให้เณรตีกลองสัญญาณเพื่อเรียกญาติโยม อุปัฏฐากวัด มาร่วมประชุมกัน เมื่อญาติโยมทั้งผู้เฒ่า ชาย หญิง เด็กหนุ่มสาว ได้ยินเสียงกลองสัญญาณเรียก ต่างก็รู้สึกแปลกใจเพราะไม่เคยมีเช่นนี้มาก่อน คิดว่าคงมีอะไรเกิดขึ้น ญาติโยมทั้งหลายได้มาร่วมกันที่วัดจนเต็มศาลา เมื่อท่านเห็นว่าญาติโยมทั้งหลายได้มาพร้อมกันเรียบร้อยท่านจึงได้พูดกับญาติโยมทั้งหลายว่า

โยมทั้งหลายโปรดทราบ อาตมาได้มาจำพรรษาอยู่ที่วัดนี้ก็นานหลายปีแล้ว ไม่ค่อยสบายใจนึกอยากจะสึกแล้ว

โยมทั้งหลายเมื่อได้ยินเช่นนั้นจึงคัดค้านว่า *“ไม่ให้ท่านสึกหรอกเพราะท่านบวชมานานหลายพรรษาแล้วเสียดายผ้าเหลือง”*

หลวงปู่คำดี ฯ จึงถามว่า *“ถ้าไม่ให้อาตมาสึก อาตมาจะขอลาญาติโยมออกธุดงคกรรมฐาน เพราะถ้าให้อาตมาอยู่อย่างนี้เรื่อยไปสักวันหนึ่งต้องสึกแน่นอน”*

โยมทั้งหลายพอได้ฟังคำพูดท่านอย่างนั้น ก็รู้สึกเสียใจ และเสียดายท่านกันทุกคน ถ้าให้ท่านอยู่ก็เกรงว่าท่านจะสึก จึงได้ปรึกษากันว่าจะให้ท่านอยู่ หรือให้ท่านออกธุดงคกรรมฐาน เมื่อโยมปรึกษากันแล้ว ทุกคนมีความเห็นพ้องต้องกันว่า ควรให้ท่านออกธุดงคกรรมฐาน ตามความประสงค์ของท่านเถิด เมื่อท่านรู้อรรถรู้ธรรม และเห็นธรรมแล้ว ท่านคงกลับมาโปรดพวกเราอีกเป็นแน่

เมื่อญาติโยมเห็นชอบ และไม่ขัดศรัทธา ท่านรู้สึกดีใจมาก สมกับความตั้งใจของท่าน เหมือนกับว่าปล่อยนกออกจากกรงขัง เพราะท่านอึดอัดใจมานานแล้ว เพราะว่าท่านเป็นพระที่เกรงใจ อ่อนน้อม ถ่อมตน เมตตากรุณาต่อผู้อื่นอยู่เสมอ ซึ่งเป็นอุปนิสัยที่ท่านปฏิบัติติดตัวท่านมาตลอดจนสิ้นชีวิต

การภาวนาครั้งแรก

การจะออกธุดงค์กรรมฐานท่านมีความตั้งใจตั้งแต่ครั้งท่านยังบวชเป็นพระฝ่ายมหานิกายอยู่ โดยครั้งหนึ่งท่านเคยพาสามเณรออกไปนั่งกรรมฐานที่ป่าช้า ท่านเล่าให้ฟังว่า วันหนึ่งมีคนตายใหม่เพิ่งเอาไปเผา เวลาประมาณ 2 ทุ่ม ท่านไปกับสามเณรเพียง 2 องค์ ถึงป่าช้าท่านกับสามเณรแยกกัน ท่านอยู่ที่โคนไม้ใหญ่ต้นหนึ่ง และสามเณรอยู่อีกที่หนึ่ง เมื่อแยกย้ายกัน หาที่ภาวนาเรียบร้อยแล้วต่างคนต่างนั่งภาวนากัน การภาวนาของท่านครั้งนั้นยังไม่มีครูอาจารย์สอน ท่านได้ศึกษาตามแบบแผนที่ท่านอ่านพบ และปฏิบัติภาวนาตาม คือ ให้บริกรรมพุทโธ ท่านก็เลยเอาพุทโธบริกรรม ท่านภาวนาไปสักพัก ทำให้เกิดจิตว่างจากความนึกคิด กายก็ปรากฏว่าหายไปหมด มีสติกับความรู้อยู่เฉย มีแต่ความสุขใจ ท่านนั่งประมาณ 3 ชั่วโมงจิตจึงถอนออกมา เห็นว่าดึกมากแล้วจึงลุกขึ้นไปดูสามเณรน้อย ที่นั่งภาวนาอยู่อีกแห่งหนึ่ง ปรากฏว่าสามเณรน้อยนั่งหลับจึงปลุกลุกขึ้นพากันกลับวัด นี้แสดงว่าสมัยท่านเป็นพระมหานิกายท่านเคยปฏิบัติมาแล้ว การได้รับความสงบจากครั้งนั้นครั้งเดียวนี้แหละ เป็นเหตุและปัจจัยให้ท่านตัดสินใจออกธุดงคกรรมฐาน

แรงอธิษฐาน

ก่อนที่ท่านจะไปญัตติเป็นพระธรรมยุต เพื่อออกธุดงคกรรมฐานนั้น ตอนเย็นหลังจากท่านทำวัตรเสร็จแล้ว ท่านได้ตั้งสัจจะต่อหน้าพระประธานว่า “*ถ้าหากข้าพเจ้าจะได้ออกธุดงคกรรมฐานแล้ว ขอจงให้ข้าพเจ้าได้พบพระผู้ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ มาโปรดข้าพเจ้าด้วยเถิด*” เสร็จแล้วท่านก็พักผ่อนหลับนอนไปตามอัธยาศัย

รุ่งขึ้นหลังจากฉันภัตตาหารเสร็จเรียบร้อย ท่านก็พักผ่อนตามวิสัยของท่าน พอเวลาประมาณ บ่าย 1 โมง มีพระธุดงคกรรมฐาน 2 องค์ เดินธุดงคกรรมฐานมาพักอยู่ที่ต้นโพธิ์ใหญ่ริมวัดของท่าน โดยไม่ยอมเข้าพักที่วัดและบริเวณบ้านของคน หลวงปู่คำดีฯ ท่านมองเห็นพระกรรมฐาน 2 องค์ พักที่ร่มโพธิ์ใหญ่ริมรั้ววัดของท่าน ท่านก็แปลกใจ และทำให้ท่านนึกถึงแรงอธิษฐานจิตที่ท่านอธิษฐานกับพระประธานไว้ ทำให้ท่านรู้สึกปิติยินดีเป็นอย่างยิ่ง ต่อจากนั้นท่านก็รีบเอาสิ่งของไปต้อนรับพระกรรมฐาน 2 องค์นั้น มี น้ำ บุหรี่ เสื่อปูนั่ง เป็นต้น พอถวายของเรียบร้อยแล้ว หลวงปู่คำดีก็นิมนต์พระกรรมฐานนั้นเข้าพักที่วัด ท่านพระกรรมฐาน 2 องค์นั้นตอบว่า *"พวกกระผมไม่พักวัดตามบ้าน และบริเวณในบ้านคน ต้องพักตามป่า เพราะได้อธิษฐานธุดงค์ไว้แล้ว ถ้าพวกกระผมไปตามนิมนต์ของท่าน อธิษฐานธุดงค์ของพวกกระผมก็ขาดเท่านั้นเอง"*

หลวงปู่คำดีฯ ท่านกำลังสนใจการธุดงควัตร ท่านจึงถามพระธุดงค์ทั้ง 2 องค์ว่า การออกธุดงคกรรมฐานทำอะไรบ้าง กระผมขอนิมนต์ช่วยอธิบายให้ฟังด้วย พระธุองค์ทั้ง 2 จึงอธิบายให้หลวงปู่คำดีฯ ฟังว่า

คำว่า *"ธุดงควัตร"* หมายถึง ข้อปฏิบัติเพื่อขัดเกลากิเลส

คำว่า *"พระธุดงค์"* ก็คือ พระภิกษุที่มีกิเลสอันกำจัดแล้วด้วยการถือธุดงค์

คำว่า *"ถือธุดงค์"* หมายถึง เจตนาที่แสดงออก เพื่อขจัดกิเลสของตนเกี่ยวกับเรื่องเครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และความเพียรด้วยข้อปฏิบัติ *"ธุดงควัตร"* การถือธุดงค์นี้สำเร็จด้วยการสมาทาน คือ ด้วยอธิษฐานใจ หรือแม้แต่เปล่งด้วยวาจามีอยู่ด้วยกัน 13 ข้อคือ

1. ปังสุกูลิกังคะ ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร
2. เตจีวริกังคะ ถือผ้าสามผืนเป็นวัตร
3. บิณฑปาติกังคะ ถือเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร
4. สปทานจาริกังคะ ถือเที่ยวบิณฑบาตไป โดยลำดับแถวเป็นวัตร
5. เอกาสนิกังคะ ถือฉันจังหันในอาสนะเดียว (ฉันมื้อเดียว)
6. ปัตตะปิณฑิกังคะ ฉันในภาชนะอันเดียว ถือฉันในบาตเป็นวัตร
7. ขลุปัจฉาภัตติกังคะ ถือห้ามภัตตาหารที่เขานำมาถวายภายหลังเป็นวัตร
8. อรัญญิกังคะ ถืออยู่ป่าเป็นวัตร
9. รุกขมูลิกังคะ ถืออยู่โคนต้นไม้เป็นวัตร
10. อัพโภกาสิกังคะ ถืออยู่อัพโภกาสที่แจ้ง (การอยู่ในที่แจ้งเป็นวัตร)

11. โสสานิกังคะ ถืออยู่ป่าช้าเป็นวัตร

12. ยถาสันถติกังคะ ถืออยู่เสนาสนะที่เขาจัดให้อย่างไร ยินดีเท่านั้นเป็นวัตร

13. เนสัชชิกังคะ ถือไม่นอนเป็นวัตร

เมื่อพระธุดงค์ทั้ง 2 องค์อธิบายเรื่องธุดงคกรรมฐาน ตลอดจนข้อวัตรปฏิบัติให้หลวงปู่คำดีฯ ฟังจบลง หลวงปู่คำดีฯ ยิ่งมีเจตนาศรัทธาแรงกล้ายิ่งขึ้นกว่าเดิม หลวงปู่จึงขอติดตามพระธุดงค์ทั้ง 2 องค์ไปด้วย ท่านจึงถามว่าท่านเป็นพระฝ่ายมหานิกาย หรือพระธรรมยุต

หลวงปู่ฯ ตอบว่า กระผมเป็นพระฝ่ายมหานิกาย

พระธุดงค์ จึงบอกว่าถ้าท่านเป็นพระฝ่ายมหานิกาย ไปกับพวกกระผมไม่ได้ ถ้าท่านอยากจะไปกับกระผมจริง ๆ ท่านต้องไปญัตติเป็นพระธรรมยุตเสียก่อน ท่านจึงจะไปกับพวกกระผมได้ พอท่านได้รับทราบแล้ว ท่านจึงรู้เรื่องการออกธุดงคกรรมฐานดี

ญัตติเป็นพระธรรมยุต

หลังจากที่หลวงปู่ฯ ได้ยินคำอธิบายจากพระธุดงค์ทั้ง 2 องค์ ผ่านไปไม่กี่วัน ท่านก็บอกญาติโยมให้เตรียมบริขารที่จะไปทำการญัตติใหม่ ไม่กี่วันการเตรียมบริขารเสร็จเรียบร้อย ท่านจึงลาญาติโยมเพื่อไปญัตติเป็นพระธรรมยุต ญาติโยมต่างก็อนุโมทนากับท่านทุกคน ท่านจึงออกเดินทางจากวัดบ้านหนองคู ซึ่งเป็นบ้านเกิดของท่านนั้นเอง เดินทางไปเมืองขอนแก่น เมื่อถึงแล้ว ท่านจึงขออนุญาตเข้าพบ พระครูพิศาลอรัญเขต เจ้าอาวาสวัดศรีจันทราวาส ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น และนมัสการกราบเรียนท่านว่า จะขอให้พระเดชพระคุณ ท่านช่วยญัตติเป็นพระธรรมยุต ท่านเจ้าอาวาสท่านก็รับไว้ด้วยความเมตตา และพักอยู่ที่วัดนี้ จนกระทั่งหลวงปู่คำดีฯ ได้ฝึกหัดอ่านอักขระฐานกรณ์จากอาจารย์ได้เรียบร้อยไม่ขาดตกบกพร่อง ท่านจึงได้อนุญาตให้ญัตติได้เมื่อ

วันที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ. 2471 ตรงกับปีมะโรง เวลา 13.30 น. เป็นอันเสร็จพิธี โดยมี

พระครูพิศาลอรัญเขต	เป็นพระอุปัชฌาย์
พระปลัดสังข์	เป็นพระกรรมวาจาจารย์
พระสมชาย	เป็นพระอนุสาวนาจารย์

อบรมกรรมฐานภาวนา

อบรมกรรมฐานกับท่านอาจารย์สิงห์ ขนฺตยาคโม

ปีพ.ศ. 2471 หลังจากท่านญัตติแล้ว ท่านพักอยู่ที่วัดศรีจันทราวาสกับพระครู-พิศาลอรัญเขตพระอุปัชฌาย์ ไม่กี่วันก็ลาท่านอุปัชฌาย์ไปจำพรรษากับอาจารย์ปลัดคำพวยวัดบ้านยาง ตำบลโคกศรี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 1 พรรษา และออกพรรษาแล้ว ท่านตั้งใจว่าท่านจะออกธุดงคกรรมฐานไปเรื่อย ๆ ตามอัธยาศัยของท่าน ท่านจึงกราบนมัสการลาอาจารย์ปลัดคำพวยฯ ท่านอาจารย์ฯ ได้ห้ามไว้และบอกว่า

ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2472 จะมีอาจารย์กรรมฐานที่สำคัญ 2 องค์มาจากนคร-ราชสีมา คือ

ท่านพระอาจารย์สิงห์ ขนฺตยาคโม

ท่านอาจารย์พระมหาปิ่น ปญฺญาพโล

ท่านอาจารย์ทั้ง 2 องค์นี้ท่านจะมาอบรมสมถกรรมฐาน วิปัสสนากรรมฐานให้กับชาวจังหวัดขอนแก่น พอถึงเดือนมีนาคม 2472 ท่านอาจารย์ทั้ง 2 ก็มาถึงจังหวัดขอนแก่นจริง ท่านพักที่ป่าช้าวัดเหล่างา ปัจจุบันเรียกว่า *"วัดป่าวิเวกธรรม"* ท่านอาจารย์ปลัดคำพวย ท่านก็พาหลวงปู่ไปฝากตัวเป็นลูกศิษย์ กับท่านอาจารย์สิงห์ และอาจารย์มหาปิ่น ท่านก็ยินดีรับไว้เป็นศิษย์ นับว่าเป็นบุญกุศลที่ท่านหลวงปู่ ได้อธิษฐานจิตเอาไว้ หลวงปู่ท่านได้อยู่ปฏิบัติภาวนาที่วัดวิเวกธรรมประมาณ 3 - 4 เดือน เวลานั้นมีท่านอาจารย์ใหญ่ ๆ ร่วมอยู่ด้วยอีกหลายท่าน เช่น

- ท่านอาจารย์อ่อน ญาณสิริ
- ท่านอาจารย์ฝั้น อาจาโร
- ท่านอาจารย์จันทร์ เขมปฺปตฺโต

การปฏิบัติภาวนาก็ดี การปฏิบัติรับใช้ครูบาอาจารย์ก็ดี หลวงปู่ท่านได้รับเมตตาอบรมแนะนำสั่งสอน เตือนสติจากท่านอาจารย์อ่อน และอาจารย์ฝั้นอยู่เสมอ ๆ และหลวงปู่ท่านถือว่าท่านอาจารย์ทั้งสองเป็นพระพี่เลี้ยงของท่าน

ลุถึงปลายเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2472 ท่านอาจารย์สิงห์ และท่านอาจารย์มหาปิ่นพร้อมหมู่คณะของท่านก็กลับไปจำพรรษาที่วัดป่าสาลวัน จังหวัดนครราชสีมา เหมือนเดิม ส่วนหลวงปู่คำดีฯ เมื่อท่านอาจารย์ทั้ง 2 จากไปแล้ว ท่านรู้สึกลังเลใจไม่รู้ว่าจะไปไหนดี ท่านมีเพื่อนองค์หนึ่งเป็นที่ชอบอัธยาศัยกันดีมาก ท่านเลยชวนกันไปจำพรรษาที่วัดป่าสาลวันจังหวัดนครราชสีมา กับท่านอาจารย์สิงห์-ท่านอาจารย์มหาปิ่น เมื่อออกพรรษาแล้วหลวงปู่คำดี กับท่านอาจารย์จันทร์ฯ ได้กราบลาอาจารย์ทั้ง 2 ไปวิเวกตามอัธยาศัย ท่านอาจารย์สิงห์ท่านจึงแนะนำให้หลวงปู่ฯ ไปวิเวกทางเขาตะกุดรังสะแกราช อำเภอ

ปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ท่านได้ธุดงค์ไปตามคำแนะนำของท่านอาจารย์ ถึงเขาตะกุดรังสะแกราชแล้ว ท่านให้ญาติโยมชาวบ้านพาขึ้นชมดูภูเขา ท่านรู้สึกชอบใจมาก เห็นว่าเป็นที่สัปปายะดี และห่างไกลจากหมู่บ้านคนอีกด้วย ท่านได้ทำความเพียรภาวนาที่นี้เป็นเวลา 6 เดือน ก็กลับจากเขาตะกุดรังสะแกลาชไปวัดป่าสาลวัน เพื่อกราบเรียนผลคืบหน้าของการปฏิบัติภาวนา และสอบถามปัญหาธรรมต่าง ๆ จากท่านอาจารย์สิงห์ฯ หลวงปู่ฯ ท่านได้รับคำแนะนำสั่งสอน จากท่านอาจารย์สิงห์ฯ จนเป็นที่เข้าใจ ท่านพักจำวัดที่วัดป่าสาลวันเป็นเวลา 1 สัปดาห์ ท่านจึงขอลาท่านอาจารย์สิงห์ - อาจารย์มหาปิ่น กลับจังหวัดขอนแก่น เพื่อเยี่ยม โยม บิดา - มารดาของท่าน

ปีพ.ศ. 2473 - 2474 - 2475 หลวงปู่ท่านจำพรรษาอยู่ที่วัดป่าหนองกุง บ้านหนองคู ตำบล บ้านหว้า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น มีพระร่วมกับท่าน 2 รูป สามเณร 2 รูป ตาปะขาว 1 คน และมีโยมบิดา - มารดาของท่าน อยู่ร่วมปฏิบัติภาวนา ซึ่งการปฏิบัติภาวนาของท่านในระหว่าง 3 พรรษานี้ ไม่มีอุปสรรคแต่อย่างใด มีความก้าวหน้าในการปฏิบัติภาวนาเพิ่มขึ้น และสามารถทำให้จิตสงบได้ในปีนั้น การจำพรรษาที่วัดนี้ ท่านรู้สึกดีใจ ที่ท่านได้ทำประโยชน์สองอย่างคือ

- ส่วนตัวคือท่านได้ปฏิบัติภาวนาได้เต็มที่ไม่มีอุปสรรค และข้อกังวลใด ๆ
- ประโยชน์ของผู้อื่นท่านได้มีโอกาสสนองคุณบิดา - มารดา ญาติโยมของท่าน ด้วยการอบรมแนะนำการปฏิบัติภาวนา ซึ่งไม่เคยมีพระมาอบรมแนะนำเช่นนี้มาก่อน

อาจารย์สิงห์เตือนสติ

ลุปี พ.ศ. 2476 ท่านอาจารย์สิงห์ และท่านอาจารย์มหาปิ่น ได้ธุดงค์มาพักที่วัดป่าวิเวกธรรมอีก ท่านถามข่าวคราวถึงหลวงปู่คำดีฯ ว่าระยะนี้ท่านอยู่ที่ไหน

พระและสามเณรกราบเรียนท่านว่า ระยะนี้ท่านจำพรรษาอยู่ที่บ้าน

ท่านอาจารย์สิงห์ฯ จึงสั่งให้ท่านอาจารย์อ่อน ญาณศิริ ไปตามหลวงปู่คำดีฯ มาพบท่านที่วัดป่าวิเวกธรรม ซึ่งขณะนั้นหลวงปู่ท่านคิดอยากจะสึก ท่านอาจารย์สิงห์ฯ กำชับท่านอาจารย์อ่อนว่า ให้เอาตัวท่านคำดีมา เอามาให้ได้เฉพาะท่านคำดี ส่วนลูกศิษย์ไม่ให้ติดตามมา ท่านอาจารย์อ่อนไปตามหลวงปู่ฯ ท่านก็มาตามคำสั่งของอาจารย์ ถึงวัดป่าวิเวกธรรมแล้ว เข้ากราบนมัสการท่านอาจารย์สิงห์ ท่านได้ถามข่าวคราวความเป็นอยู่ของหลวงปู่ ๆ ได้กราบเรียน ข้อวัตรปฏิบัติการภาวนา ตลอดจนสภาวะของจิตให้ท่านอาจารย์ทราบโดยละเอียด มิได้ปิดบังทุกประการ ท่านอาจารย์สิงห์เมื่อ

ทราบแล้ว ท่านจึงย้อนถามหลวงปู่ว่า

ท่านคำดี ท่านจะสละชีพเพื่อพรหมจรรย์ได้ไหม ถ้าได้จึงจะอนุญาตให้ท่านไปนครราชสีมา

ท่านอาจารย์สิงห์เมื่อเห็นหลวงปู่ไม่ตอบและยังมีความลังเลใจอยู่ ท่านจึงพยายามรุกคำถามอยู่เรื่อย ๆ ว่า

"ท่านคำดี ว่าอย่างไรกัน"

"กระผมยังสงสัย ครับผม"

จนเวลาล่วงเลยไปเป็นเวลานาน หลวงปู่ฯ ก็ยังตกลงใจไม่ได้ ท่านอาจารย์อ่อนฯ ซึ่งนั่งอยู่เคียงข้างหลวงปู่จึงให้สติว่า

"การสละชีพนั้น ท่านจะสละเพียง 3-4 เดือน หรือเพียงไตรมาส ก็ได้ทั้งนั้น

ทำไมท่านจึงโง่หนักหนา"

หลวงปู่จึงได้สติทันที จึงรับกับท่านอาจารย์สิงห์ว่า *"กระผมยอมสละชีพของกระผมเพื่อพรหมจรรย์ได้ครับกระผม"*

ท่านอาจารย์สิงห์ ได้ฟังคำตอบของหลวงปู่ ก็รู้สึกยินดี เบิกบานใจ และพูดว่า *"ท่านตัดสินใจแล้ว ให้ท่านเตรียมบริขาร และสิ่งของเดินทางไปจังหวัดนครราชสีมาพร้อมกับผม"* หลวงปู่ท่านพิจารณาแล้วจึงตอบท่านอาจารย์ว่า

"กระผมขอลาญาติโยมเสียก่อน แล้วจะเดินทางตามท่านไปทีหลัง" ท่านอาจารย์ไม่ขัดข้องอนุญาตให้หลวงปู่ฯ ตามไป แล้วท่านอาจารย์สิงห์ และคณะท่านก็เดินทางกลับยังวัดป่าสาลวัน ต่อจากนั้นไม่กี่วันหลวงปู่ก็ลาญาติโยมและแจ้งให้ทราบว่าปีนี้จะไปจำพรรษาที่วัดป่าสาลวันตามที่รับปากกับท่านอาจารย์สิงห์ไว้แล้ว

การเดินทางไปจังหวัดนครราชสีมาครั้งนี้ เป็นครั้งที่ 2 ก่อนจากวัดและลาญาติโยมท่านรู้สึกสลดสังเวชใจมาก เพราะพวกคณะศรัทธา ญาติโยมทุกคนรู้สึกเศร้าใจเพราะคิดถึงท่าน ต่อจากนั้นท่านก็ออกเดินธุดงค์ไปโดยมีพระ 2 รูป สามเณร 2 รูป ตาปะขาว 1 คน ร่วมเดินทางไปด้วยไปเรื่อย ๆ ตามอัธยาศัย จากวัดบ้านท่านเดินทางไปถึงจังหวัดขอนแก่น เข้าไปพักที่ วัดป่าชัยวัน เป็นเวลา 1 สัปดาห์ แล้วเดินทางต่อไปทางอำเภอบ้านไผ่ การพักผ่อนหลับนอนเมื่อค่ำมืดที่ใดก็พักที่นั่น บางครั้งพักตามป่าช้า ตามทุ่งนา ตามภูเขา ระหว่างการเดินทางบางครั้งก็มีศรัทธามาถวายอาหารพอประทังชีวิต ไปได้วันหนึ่ง ๆ ท่านใช้เวลาเดินทางจากขอนแก่น ถึงอำเภอบ้านไผ่ประมาณ 7 วัน แต่ถึงเวลาค่ำมืดพอดี ไม่รู้ว่าจะพักที่ไหนดี จึงพากันเดินทางเดาสุ่มไปพบวัดจันทร์

เข้า จึงขอเข้าพักหนึ่งคืน ที่วัดจันทร์ไม่มีพระมาต้อนรับเลย ไปขอน้ำท่านก็ให้มานิดหน่อย พอได้แบ่งปันกันดื่ม เพราะที่วัดนี้กันดารน้ำ ที่พักคืนนั้นได้ที่ศาลาร้างหลังหนึ่ง เสื่อสาดไม่มี เลยเอาผ้าอาบน้ำ ปูแทนเสื่อนอนกัน ที่บ้านไผ่นี้ตอนนั้นโจรผู้ร้ายชุกชุม พวกเหล่าโจรเห็นว่า เป็นพระกรรมฐานคงมีสมบัติติดตัว หรือคงจะมีของดีกัน พวกเหล่านั้นจึงมารบกวนกันทั้งคืน คณะที่เดินทางร่วมไปด้วยจึงไม่ได้หลับนอนกัน รุ่งเช้าออกบิณฑบาตตามตลาดได้อาหารมาพอฉัน ฉันเสร็จยังล้างบาตรไม่ทันเสร็จเรียบร้อยดี มีคณะแม่ชีเดินบิณฑบาตมาพบเข้า รู้สึกมีจิตศรัทธา จึงนิมนต์ไปพักที่ วัดป่าสุมนะมัย เป็นสำนักที่พวกตนอยู่ คณะแม่ชีได้พร้อมกันมาช่วยกันเก็บสิ่งของนำไปพักที่วัดดังกล่าว ที่วัดนี้มีแม่ชีสังข์เป็นประธาน แม่ชีคนนี้ภาวนาดีมาก สามารถเทศน์อบรมหมู่คณะได้เหมือนกับพระ มีหมู่คณะชี และญาติโยมต่าง ๆ มาอบรมภาวนาด้วยเป็นจำนวนมาก แม่ชีได้ทำที่พักให้กลางป่าร่มเย็นดีมาก ได้พักอยู่ประมาณ 2 อาทิตย์ ก็เตรียมตัวเดินทางต่อไป แต่แม่ชีขอร้องให้ขึ้นรถไฟไป เพื่อสะดวกในการเดินทางและถึงนครราชสีมาได้ง่าย เพื่อไม่เป็นการขัดศรัทธาจึงยอมให้แม่ชีซื้อตั๋วให้ แต่ให้ซื้อให้แค่เมืองพลเท่านั้น เพราะหลวงปู่ท่านต้องการเดินธุดงคมากกว่า จากบ้านไผ่ถึงเมืองพลค่าตั๋วราคาคนละ 2.50 บาท เมื่อไปถึงเมืองพลมีป่าไม้ร่มเย็นเป็นที่สัปปายะดี หลวงปู่จึงพักอยู่ที่ป่านี้ รู้ดีว่าการภาวนาของท่านก้าวหน้าไปมาก การพักภาวนาของท่านที่นี่ดีมากจนเกือบลืมนึกถึงคำสั่งของท่านอาจารย์ ท่านอยู่ที่เมืองพลนี้ประมาณเกือบเดือน จึงได้พาลูกศิษย์ของท่านธุดงค์ต่อไปหลายวัน จนถึงทุ่งมะค่า ทุ่งนี้กว้างขวางมาก เดินทางถึงบ้านทุ่งมะค่า ได้พักอยู่ในป่าใกล้ ๆ ลำธารน้ำ และใกล้ทางรถไฟ รุ่งเช้าออกบิณฑบาตได้แต่ข้าวมาอย่างเดียวไม่มีกับข้าว จึงให้เณรไปเก็บมะกอกมาฉันกับข้าวพอประทังความหิวไปได้ ฉันเสร็จแล้วเดินทางผ่านทุ่งมะค่า ทุ่งนี้เป็นทุ่งที่แปลกมาก เพราะไม่มีต้นไม้ใหญ่และมีแต่ทุ่งหญ้ามองไปทางไหนเห็นแต่ฟ้าจรดดิน ระหว่างการเดินทางผ่านทุ่งนี้ทั้งแดดจัดร้อนมาก และลมพัดแรงจัดมาก กางร่มไม่ได้ หาร่มไม้เป็นที่พักก็ไม่มี ใช้เวลาเดินทางผ่านพ้นทุ่งนี้ได้ก็เป็นเวลาค่ำพอดี ขณะเดินทางกลางทุ่งมองดูสามเณรและตาปะขาวแล้วรู้สึกสงสาร แต่ทุกคนที่ร่วมคณะก็เชื่อมั่นในธุดงคกรรมฐาน จึงไม่รู้สึกเหน็ดเหนื่อย หน้าตาสดชื่นผ่องใสตลอดเวลา การธุดงคของท่านได้ผ่านความยากลำบากนานา จนกระทั่งถึงจังหวัดนครราชสีมา เข้ากราบนมัสการท่านอาจารย์ทั้ง 2 แล้วพักที่ วัดป่าสาลวันกับท่าน ในครั้งนั้น ที่วัดมีพระเณรร่วมอยู่ด้วยเป็นจำนวนมาก ประมาณ 100 รูป ล้วนแต่เป็นพระธุดงคกรรมฐานทั้งนั้น ถ้ารวมแม่ ชี และตาปะขาว ที่ธุดงค์

มากับพระ แต่ละคณะมีประมาณ 250 คน ได้ หลวงปู่ท่านเป็นพระที่ชอบสงบไม่คลุกคลีกับใคร ท่านได้พาลูกศิษย์ของท่าน ไปพักอาศัยอยู่ในป่าห่างจากหมู่คณะ จะพบกับหมู่พระเพื่อนเฉพาะตอนฉันภัตตาหาร เวลาออกทำกิจวัตรส่วนรวม และเวลาเข้าอบรมธรรมะจากครูอาจารย์เท่านั้น ถ้านอกจากเวลานี้แล้ว ส่วนใหญ่ของท่านจะมุ่งหน้าเร่งความเพียร เดินจงกรมภาวนาตลอดเวลา ระหว่างอยู่ที่วัดป่าสาลวันนี้ ท่านมักจะอบรมลูกศิษย์ของท่านอยู่เสมอ ๆ ว่า

"เรามีตาเท่ากับว่าไม่มีตา มีหูเท่ากับว่าไม่มีหู มีท้องก็ฉันอยู่ได้ไปวัน ๆ เท่านั้น ไม่ต้องแสดงความโลภและตะกละ"

ก่อนเข้าพรรษาในปี 2476 นี้ ประมาณต้นเดือนกรกฎาคม ที่วัดป่าสาลวันมีพระอยู่รวมกันมาก และท่านอาจารย์สิงห์ท่านได้อบรมชี้แนะการปฏิบัติภาวนาให้ลูกศิษย์ทั้งหลายทราบ เป็นแนวทางปฏิบัติภาวนาแล้ว ท่านเห็นว่าการอยู่รวมกันมาก ๆ จะทำให้การปฏิบัติภาวนาไม่ก้าวหน้าอีกด้วย ขณะนั้น ที่วัดป่าสาลวันมีพระอาจารย์ที่สำคัญ ๆ อยู่ร่วมกันหลายรูป นอกจากท่านอาจารย์สิงห์แล้วมีรูปอื่น ๆ คือ

ท่านอาจารย์มหาปิ่น ปัญฺญาพโล
ท่านอาจารย์อ่อน ญาณสิริ
ท่านอาจารย์ฝั้น อาจาโร
ท่านอาจารย์ป้อง
ท่านอาจารย์สีโห
ท่านอาจารย์ญาคูดี
ท่านอาจารย์กงมา จิรปุญฺโญ

ท่านอาจารย์สิงห์ ท่านได้พิจารณาแล้วจึงได้จัดให้ครูบาอาจารย์เหล่านั้นแยกย้ายไปจำพรรษาในที่ต่าง ๆ กัน เพื่อฝึกอบรม ธรรมะ สมถกรรมฐาน คือ

ท่านอาจารย์ฝั้น อาจาโร พร้อมลูกศิษย์ของท่านประมาณ 40 รูป ให้ไปจำพรรษาที่บ้านใหม่สำโรง อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา

ท่านอาจารย์อ่อน ญาณสิริ อาจารย์เล่พร้อมด้วยลูกศิษย์ประมาณ 20 รูป ให้ไปจำพรรษาที่บ้านใหม่สำโรง อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา

หลวงปู่คำดีจำพรรษาที่วัดป่าช้าดงขวาง บ้านหัวถนนโนนฝรั่ง ระหว่างจำพรรษาที่วัดนี้มีคุณนายแดงอ่อน คุณหลวงเพชร คุณหลวงชาญ มีความศรัทธาในหลวงปู่มาก ได้ปวารณาเป็นโยมอุปัฏฐากท่าน ในระยะจำพรรษาท่านนำพาลูกศิษย์ของท่าน ทั้งพระ

เณร และญาติโยม ให้ทำความเพียรกันอย่างจริงจัง ท่านอบรมลูกศิษย์ของท่านให้กินน้อย นอนน้อย คุยน้อย แต่ให้ทำความเพียรปฏิบัติภาวนาให้มาก ท่านได้จำพรรษาที่วัดนี้ถึง 5 พรรษา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2476-2477-2478-2479-2480 โดยท่านอยู่เฉพาะในระหว่างเดือนที่เข้าพรรษาเท่านั้น พอออกพรรษาของแต่ละปีท่านมักจะออกไปปฏิบัติภาวนาที่เขาตะกุดรังสะแกราช อำเภอปักธงชัย เพราะสถานที่นั้นเป็นที่สัปปายะถูกกับท่าน เป็นสถานที่วิเวก ภาวนาก้าวหน้าได้ผลดี สะดวกต่อการประกอบความเพียรเป็นอย่างยิ่ง และเมื่อจวนเข้าพรรษา ท่านก็กลับมาจำพรรษาที่วัดป่าช้าดงขวางทุกปี ปฏิปทาในการปฏิบัติของท่าน ๆ เอาความตายเข้าสู้เลย คือบางวันเดินจงกรมตลอดคืนก็มี บางครั้งนั่งสมาธิตลอดคืน บางวันเดินจงกรมตลอดวันอีก การปฏิบัติของท่านปฏิบัติแบบเอาเป็นเอาตาย ไม่ห่วงแม้แต่เรื่องการอาบน้ำ แม้เหงื่อจะไหลชุ่มโชกก็ตาม ท่านบอกว่าเหงื่อไหลตามตัวไม่เป็นไร แต่ใจมันเย็นชุ่มฉ่ำตลอดเวลา จึงไม่เกิดความรำคาญ ลูกศิษย์ที่ศึกษาปฏิบัติภาวนากับท่าน กราบเรียนถามท่านอีกว่า

"ท่านอาจารย์ กระผมเห็นท่านปฏิบัติภาวนาตลอดวันตลอดคืนไม่ทราบว่าท่านเอาเวลาไหนนอน"

ท่านตอบว่า *"จิตมันพักอยู่ในตัวนอนอยู่ในตัว มีความยินดีและเพลิดเพลินในการปฏิบัติภาวนา จึงไม่รู้สึกเหนื่อยและไม่ง่วงนอน"*

ในระหว่างที่ท่านวิเวกภาวนาอยู่ที่เขาตะกุดรังนั้นท่านได้ถือสัจจะอันหนึ่งคือท่านถือสัจจะฉันผลไม้แทนข้าว และอาหารสับเปลี่ยนกันไปคือ

ฉัน กล้วย มะพร้าว มัน เผือก น้ำอ้อย น้ำตาล 5 วัน แล้วจึงกลับไปฉันอาหารคาว-หวาน 3 วัน สลับกันเช่นนี้ตลอดเวลาขณะที่ท่านออกธุดงค์ประมาณ 3-4 เดือน ในระหว่างที่เร่งความเพียรอยู่นั้นท่านพูดแต่น้อย ไม่มีเรื่องจำเป็นท่านไม่พูด คือท่านพยายามฝึกสติไม่ให้ผลอออกจากกายและใจไปทุก ๆ อิริยาบถ 4 คือ ยืน เดิน นั่ง นอน ท่านมีความเพียรพยายามจนจิตของท่านได้สมาธิใหม่สมความประสงค์ของท่าน จิตของท่านรวมอยู่เป็นวันเป็นคืนก็ได้ ขณะที่จิตของท่านได้กำลังเช่นนี้ ท่านได้พิจารณาธาตุ 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ตลอดทั้งอาการ 32 ก็เห็นเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ท่านได้เพียรพยายามพิจารณาทะลุเข้าไปถึงเวทนาทั้ง 3 ตลอดไปถึงสิ่งต่าง ๆ ก็เห็นเป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ท่านได้พิจารณาไปจนกระทั่ง จิตแสดงความบริสุทธิ์ของจิตให้เห็นอย่างชัดเจน ขณะนี้แสดงว่า จิตของท่านได้ผ่านไตรลักษณ์ไปแล้ว (หรือจิตของท่านถึงธรรมเบื้องต้นก็ถูก)

ปี พ.ศ. 2480 ท่านพาลูกศิษย์ไปจำพรรษาที่เขาตะกุดรังเหมือนที่เคยปฏิบัติ ในปีนี้ลูกศิษย์ของท่านองค์หนึ่งป่วยเป็นไข้มาลาเรียอย่างหนัก หายาให้รับประทานก็ไม่หาย ท่านพาลูกศิษย์ของท่านลงภูเขา มาทำการรักษาที่วัดคลองเตย มีหมอแผนโบราณมารักษา รักษาเท่าไรก็ไม่หาย ผลสุดท้ายลูกศิษย์ของท่านก็มรณภาพลง ท่านจัดการฌาปนกิจศพให้เป็นที่เรียบร้อย

พบเสือใหญ่

ในฤดูแล้ง ต้นปี 2476 เมื่อสอบนักธรรมเสร็จแล้ว ได้ไปวิเวกกับท่านอาจารย์จันทร์ เขมปฺปตฺโต เป็นคนอำเภอภูเวียง เคยเป็นนักเรียนนักธรรมอยู่ที่กรุงเทพฯ ได้ลาออกจากการศึกษา ลาอุปัชฌาย์กรุงเทพฯ ไปพบหลวงปู่คำดีที่วัดเหล่างา ขอนแก่น ตอนก่อนจะลงไปโคราช เคยชอบพอกัน จึงได้ออกธุดงค์ด้วยกัน

การออกไปบำเพ็ญสมณธรรมคราวนี้ นับว่าเป็นความเด็ดเดี่ยวครั้งแรก ได้ออกเดินทางไปอำเภอปักธงชัย และเดินทางต่อไปยัง *"เขาตะกุดรัง"* ด้วยกัน 2 รูป การบำเพ็ญในครั้งนั้นได้กำลังใจและเป็นหลักใจเรื่อยมา

เมื่อไปถึงเขาตะกุดรัง ท่านอาจารย์ เขมปฺปตฺโต เลือกเพิกหน้าผาที่อยู่สูงขึ้นไปด้านหนึ่ง มีทางจงกรมของท่านอีกด้านหนึ่งเป็นที่บำเพ็ญภาวนา ส่วนหลวงปู่คำดีอยู่ในถ้ำ และมีทางจงกรมอยู่หน้าถ้ำ ต่างก็แยกกันทำความเพียร ถ้าต้องการติดต่อกันก็เป่าไม้หวอด เสียงดังโว้ต....เตือนกัน ท่านอยู่ในเพิกหน้าผา ส่วนหลวงปู่คำดีอยู่ในถ้ำ เป่าไม้หวอดจะไม่ได้ยินกัน ถ้าต่างฝ่ายอยู่ที่ทางจงกรม จึงพอได้ยินเสียงกันได้

ไปคราวนั้นประสบอุปัทวเหตุ มีอุปสรรค....เสือ!

ขณะนั้นเป็นฤดูแล้ง ตรงกับเดือน 3 แรม 3 ค่ำ ปี พ.ศ. 2476 ได้ยินเสียงใบพลวงหล่นดังตั้งติ้ง ๆ เวลาที่หลวงปู่คำดีเดินจงกรมอยู่นั้น ประมาณ 3 ทุ่ม สมัยนั้นใช้เทียนไขตั้งไว้ตรงกลางโคมผ้าที่ทำเป็นรูปทรงกลม เจาะรูมันก็สว่างดี ลมพัดไฟก็ไม่ดับ มองไกล ๆ เห็นแดงร่า

ทางจงกรมสูงขึ้นไปจากพื้นประมาณ 2 เมตร เงียบสงัดดี ได้ยินแต่เสียงใบพลวงตกดังตั้งติ้ง ๆ ทันใดนั้นได้ยินเสียงสัตว์ขู่

ได้ยินเสียงขู่ครั้งแรก สงสัยเสียงอะไรแปลก ๆ ใจมันบอกว่า *"เสือ"* แต่ก็ยังไม่แน่ใจ จึงเดินกำหนดจิตกลับไปกลับมา ที่ทางจงกรมอยู่อย่างนั้น

มันขู่ครั้งที่สองนี่ชัดเสียแล้ว มันดังชัด *"อา....อา....อา....อา !"* เสียงหายใจดัง

โครกคราก โครก คราก ไกลออกไปประมาณ 10 เมตร

ไม่นานนักได้ยินเสียงขู่คำรามอีก มาอยู่ใกล้ ๆ ทางจงกรม แหงนหน้าขึ้นดู แล้วขู่ อา....อา....อา....อา

กลัวแสนกลัว ยืนอยู่กับที่เผลอไปพักหนึ่ง จิตมันจึงบอกว่า *"กรรม"* พอจิตมันแสดงความผุดขึ้นในใจว่า *"กรรม"* ก็มีสติดีขึ้น ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ และครูบาอาจารย์ พอระลึกได้แล้ว มีสติปกติ จึงได้พูดกับมันว่า ถ้าเราเคยทำกรรมทำเวรต่อกัน ถ้าจะขึ้นมากินข้าพเจ้า จงขึ้นมากินเถิด ถ้าเราไม่เคยทำเวรทำกรรมต่อกัน ก็จงหนีเสีย เรามาอยู่ที่นี่ก็ไม่เคยรบกวนใคร ไม่เบียดเบียนใคร ไม่ว่าสัตว์ตัวเล็กและสัตว์ตัวใหญ่ เรามาที่นี่เพื่อมาปฏิบัติสมณธรรมเท่านั้น

พอระลึกได้ จิตตั้งมั่นแล้ว หายกลัว ความกลัวหายหมดเลย ไม่มีความกลัว เกิดความเมตตา รักมัน ฉวยโคมได้ออกตามหามันทันที ถ้าพบแล้วจะไม่มีความกลัว ไม่ว่าจะเป็นเสือเล็กหรือเสือใหญ่ สามารถจะเข้าลูบหลังและขี่หลังมันได้ คล้ายกับว่า น้องรักหรือลูกรัก เสียไปหลายปี (เสีย = หาย) ถ้าพบเข้าก็อดใจจะเข้ากอดไว้ไม่ได้ เกิดรักเสือตัวนั้น รักอย่างแรง ขณะนั้นจิตใจไม่นึกกลัวอะไร ไม่ว่าจะเป็นเสือ งู หรือสัตว์ใหญ่ สัตว์เล็ก ต่าง ๆ คิดว่ามันจะไม่กัดแน่ ๆ

พยายามค้นหาอยู่ 3 วัน ได้ยินเสียงมันเดินผ่านใบพลวง คล้าย ๆ ฝูงวัวผ่านไป พอมันเดินมา เราก็ถือโคมลัดหน้ามัน (ลัด = ดัก) พอลัดหน้าแล้วเสียงหายไป ไม่รู้ว่ามันหยุดหรือไปที่ไหน ค้นหาอย่างไรก็ไม่พบ ภายหลังจึงได้คิดว่า

"โอ้.....! เราบ้า ไปหามันทำไม"

จึงเลิกค้นหา เสือที่ว่านี้เสียงมันขู่เป็นเสือใหญ่

เวลาท่านอาจารย์จันทร์ เขมปุตฺโต ขึ้นมาเดินจงกรมได้เห็นเสือเหลืองนั่งอยู่ที่ก้อนหินเมื่อมันเห็นคนก็หนีหรอก คงเป็นเสือตัวนี้

พบงูใหญ่

ไปวิเวกที่เขาตะกุดรังอีกเป็นครั้งที่สอง เมื่อถึงฤดูแล้งหลังจากได้กลับคืนมาจำพรรษาที่บ้านเม็ง ตำบลบ้านเม็ง จังหวัดขอนแก่น ท่านอาจารย์อ่อน ท่านอาจารย์ฝั้น ซึ่งเป็นพระพี่เลี้ยงของหลวงปู่คำดี เล่าให้ฟังว่า ท่านทั้งสองได้ไปทำที่พักและทางเดินจงกรมไว้ก่อนแล้ว

หลวงปู่คำดีไปแทนที่ของท่านอาจารย์ฝั้น ถ้ำที่พักเป็นเพิกหมาหอน (ถ้ำพิงหมา

แหงน) สูงข้างหนึ่ง ต่ำลงไปข้างหนึ่ง พื้นเป็นดินทรายขาว ๆ

ทางเดินจงกรมของท่านทำไว้เป็นอย่างดี เตียนดี มีดินอ่อนสีขาวโรยข้างหน้า

ท่านใช้ก้อนหินเทินกันขึ้นทำเป็นร้านนั่ง สูงประมาณ 1 เมตรเศษ หรือ 2 เมตร (เทิน = วางทับ)

เดินจงกรมแล้วก็ขึ้นไปนั่งสมาธิ จิตถอนออกจากสมาธิก็ลงมาเดิน ปฏิบัติอยู่อย่างนั้น หลวงปู่คำดีไปก็ปฏิบัติเหมือนท่านอาจารย์ฝั้น

มีครั้งหนึ่งจิตถอนจากนั่งสมาธิ ลืมตาขึ้นจะลงมาเดินจงกรม พบงูสีดำตัวหนึ่งยาวประมาณ 2 เมตรเศษ ลำตัวขนาดแขน ขวางอยู่ทางจะลงพอดี

ท่านตะโกนบอกงูว่า *"เอ้า ! ทำอย่างไรเราจะเดินจงกรม ไป.... ไป ทางใดก็ไปเถอะ"*

รวบเอาสะเก็ดไม้และหินหว่านลงใส่หว่านลงไป แล้วบอกให้ไป เราจะเดินจงกรม งูไม่เคลื่อนไหว นิ่งอยู่คล้ายงูตาย ท้ายที่สุดต้องกระโดดข้ามไป

บอกให้ไปก็ยังไม่ไปหอบขี้ดินโพะ (โพะ = สาดดินรด)

ไป ไป เราจะเดินจงกรม

งูตัวนั้นกลับเลื้อยเข้าไปในถ้ำที่ท่านอยู่อีกนั่นแหละ

อีกทีหลัง (ต่อมา) ได้ยินเสียงดัง คล้ายเสียงเครื่องบินหรือเสียงรถไฟ ไม่เคยได้ยินเสียงเช่นนี้มาก่อน เสียงดัง ตึ้ง....ตึ้ง....ตึ้ง....ตึ้ง ข้างทางจงกรม ซึ่งเป็นป่าละเมาะทึบสูงขนาดเอวตลอดแนวทาง จึงยืนตั้งใจฟัง เอ ! เสียงมันดังอยู่ใกล้ ๆ นี่ ได้ยินเสียงกิ่งไม้แห้ง หรือต้นไม้ขนาดนิ้วมือหักดังเปาะแปะ ๆ เสียงมันไปทึด ทึด ทึด ทึด....

เอ ! ครั้งนี้ มีทั้งกลัวทั้งหาญ เดินแล้วก็เลยเข้าไปทำวัตร ทำวัตรสวดมนต์เสร็จแล้วก็มองหา ทำจิตคงไว้ มองเห็นงูห่างออกไปประมาณ 5 เมตร

โอ้ ! คราวนี้เห็นงูใหญ่ทั้งสอง หล่วย หล่าย หล่วย หล่าย (กิริยาของงูเลื้อย) เลื้อยอยู่ในถ้ำที่พักนั้น ท้ายที่สุดไม่มีทางจะหนีไปที่อื่น จึงเข้าภาวนา

จิตถอนแล้วจึงเปิดมุ้งขึ้นดู ปรากฏว่างูทั้ง 2 ตัว ขดเป็นวงกว้างขนาด 1 เมตร ขดสูงขึ้นมาประมาณเข่า ชูหัวขึ้นมาตรงกลาง ตัวน้อยก็ขดเข้าด้วยกันเกี้ยวกันเป็นกอง (เกี้ยว = พัน) ถ้าแม้นเป็นอย่างอื่นก็ขึ้นไปนั่งสมาธิได้

โอ ขนคิงลุก (ขนลุกซู่ = ขนตามร่างกาย)

บอกให้หนีอย่างไรก็เฉย ไม่กระดุกกระดิก โคมเทียนไขห้อยอยู่กับราวที่นอน ที่นอนมีเสื่อหวาย ยาวประมาณเมตรกว่า ๆ ปูลาดไว้พอดีขนาดของมุ้ง ได้เข้าภาวนาอีก

ใต้ร้านที่พักมีช่องโหว่เข้าไปในถ้ำ กว้างประมาณ 1 ศอก พอจิตถอนออกจาก

ภาวนาสำรวจดูพบว่าเจ้างูตัวใหญ่เข้ามาอยู่ใต้ร้านที่พัก เอาหัวมุดเข้าในช่องโหว่ถ้ำใต้ร้านที่พัก นอนนิ่งอยู่ ส่วนหางเลยร้านไปประมาณ 1 เมตร ร้านยาวเมตรเศษ สำรวจดูปากช่องโหว่พบว่า เป็นส่วนลำตัว ไม่ใช่หัว ขนาดลำตัวส่วนนั้น ประมาณกระติกน้ำร้อน (ชี้ไปที่กระติกน้ำร้อนขนาดกลางประกอบคำ อธิบาย) นอนนิ่งอยู่อย่างนั้น จะเข้าไปอีกก็ไม่เข้า จะออกก็ไม่ออก ก็เฝ้าดูอยู่ถึงตี 1 ตี 2 ไม่รู้สึกง่วงเลย

เมื่อเห็นว่ามันไม่ไปแน่ ก็เลยเอามุ้งเหน็บกับเสื่อหวายตลอดแนวให้มั่นคง ล้มตัวลงนอนโงมโงะ (นอนคุดคู้) ถ้าเหยียดขากลัวมันพันขา คุมสติไว้โคมก็ติดไว้อย่างนั้น

เมื่อตื่นขึ้นมองดูไม่เห็นไม่รู้ว่าเข้าไปในที่ลึก หรือกลับไปเอง ไม่เห็นอีกเลย

โอ ! ก่อนหน้านั้น วันเดียวกันกับที่งูมาผ่านนั่นแหละ มีหนูตัวโตหางยาวตัวหนึ่งอยู่ในทางจงกรม เวลาเดินจงกรมก็เดินไปด้วย เวลาเดินกลับก็เดินกลับด้วย เป็นอยู่อย่างนั้น เลยหยุดเดินแล้วจับหางขึ้นดูว่าจะเป็นตัวผู้หรือตัวเมีย ปรากฏว่าเป็นตัวเมียก็เลยปล่อย

ตอนกลับขอนแก่นได้เล่าให้ท่านเจ้าคุณ เทพบัณฑิต เจ้าคณะธรรมยุต วัดศรีจันทร์ฟัง ท่านบอกว่า

"ท่านไปจับสัตว์เดรัจฉานตัวเมีย เป็นอาบัติ ทุกกฎ"

ปี พ.ศ. 2479 ออกพรรษาแล้ว หมดเขตกฐินแล้ว ท่านก็พาลูกศิษย์ท่านกลับเข้ามาพักที่วัดป่าสาลวัน ราชสีมา กับท่านอาจารย์สิงห์ท่านอาจารย์มหาปิ่น เพราะเป็นอาจารย์ที่เคารพของท่านทั้งเป็นผู้ที่ชี้ทางให้ แต่หลวงปู่คำดีได้เข้าอบรมธรรมกับหลวงปู่มั่น แต่ไม่ได้จำพรรษาร่วมท่าน เพราะท่านอยู่กับท่านอาจารย์สิงห์เป็นส่วนมาก ส่วนท่านอาจารย์อ่อน ญาณสิริ และท่านอาจารย์ฝั้น อาจาโร ท่านถือเป็นพระที่เลี้ยงของท่านเพราะท่านทั้งสองมีเมตตาต่อท่านมาก หลวงปู่คำดี ท่านพักอยู่วัดป่าสาลวันไม่นานท่านก็พาลูกศิษย์ของท่านเข้านมัสการ กราบลาครูบาอาจารย์ กลับเยี่ยมบ้านที่จังหวัดขอนแก่น แต่ท่านก็อนุญาตให้แบบไม่พอใจด้วย ท่านอาจารย์สิงห์ ให้คติตอนท่านลาพาลูกศิษย์กลับบ้านว่า จะพาลูกศิษย์ไปสึกหรือ เป็นความจริงเมื่อท่านกลับไปถึงขอนแก่นก็พาลูกศิษย์ไปพักอยู่ที่วัดป่าหนองกุง บ้านหนองดู ตำบลบ้านหว้า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นบ้านเกิดของท่านหลวงปู่คำดีพักอยู่ไม่พอเดือน ท่านก็พาลูกศิษย์ ของท่านออกเที่ยววิเวก สามเณร 2 รูป สามรูปกับท่านไปได้ที่วิเวกป่าช้า บ้านค้อ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เป็นป่ารกชัฏดีมาก มีความร่มรื่นตลอดวันสัปปายะทุกอย่าง ต่อมาไม่นาน เณรที่ติดตามองค์หนึ่ง อยากจะสึกท่านก็ให้สึกไปตาม

อัธยาศัย เหลือเณรอยู่กับท่านองค์เดี่ยว ต่อมาเณรที่เหลืออยู่ ก็อยากจะสึกอีก ท่านก็เลยอนุญาตให้สึกไปอีก ตกลงเหลือท่านองค์เดียวพอเณรสึกจากท่านหมดแล้ว ท่านบอกว่าโล่งใจมาก หายความกังวล เมื่อเณรสึกจากท่านหมดแล้ว ท่านอยู่องค์เดียว ท่านก็ตั้งใจประกอบความเพียรอยู่ที่ป่าช้าบ้านค้อ 3 เดือน ได้รับความสบายพอสมควร จวนจะเข้าพรรษา ปี พ.ศ. 2480 ท่านไปจำพรรษา ที่วัดอภัยวันบ้านทุ่ม กับท่านอาจารย์ สุภีการอยู่ท่านไม่เอาธุระอะไรทั้งนั้น เรื่องภาระในวัดก็มอบให้ท่านอาจารย์สุภีหมด ท่านหลวงปู่คำดี เพียงแค่อยู่อาศัยจำพรรษา และภาวนาเฉย ๆ ตกลงหลวงปู่จำพรรษาวัดอภัยวันบ้านทุ่มหนึ่งพรรษา เมื่อออกพรรษาแล้วท่านก็เดินธุดงค์ เพื่อแสวงหาที่วิเวกไปเรื่อย ๆ ตามอัธยาศัยของท่าน ท่านธุดงค์ไปเรื่อย ๆ ไปเจอที่วิเวกเอาที่ถ้ำกวางบ้านหินร่อง อำเภอภูเวียง เขตขอนแก่น

ปี พ.ศ. 2481 ท่านจำพรรษาที่วัดถ้ำกวาง บ้านหินร่อง ตำบลเมืองเก่า อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น ครั้งแรกท่านอยู่องค์เดียว อาศัยญาติโยมชาวบ้านหาร้านที่พักให้ชั่วคราว ต่อมามีหมู่คณะไปอยู่ด้วย มีพระ 3 องค์ ตาปะขาว 1 คน ถ้ำกวางนี้เป็นสถานที่ที่มีป่าทึบรกชัฏมาก ห่างไกลจากหมู่บ้านประมาณ 2 กม. ก่อนที่ท่านจะมาถ้ำกวางนี้ ท่านมุ่งมั่นทำความเพียรอย่างเดียว ยอมสละชีพเพื่อพรหมจรรย์ เพื่อมรรคผลนิพพาน ท่านได้ตั้งสัจจะอธิษฐานอยู่จำพรรษาที่ถ้ำกวางนี้ 5 พรรษา ถ้าหากจะมีอุปสรรคอะไรเกิดขึ้น ท่านก็จะไม่ยอมหนีให้เสียสัจจะโดยเด็ดขาด การจำพรรษาที่นี่ท่านได้ปฏิบัติภาวนาอย่างชนิดที่เรียกว่าแบบเอาเป็นเอาตายเลยทีเดียว จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2483 ท่านได้เป็นไข้มาลาเรียอย่างหนัก แม้แต่หมู่คณะของท่านทุกองค์ก็เป็นไม่มีใครดูแลกันได้เลย ได้อาศัยชาวบ้านหินร่องมาช่วยอุปัฏฐากดูแล ต่อมาพระ 2 รูป มรณภาพ และตาปะขาว 1 คน ได้ตายจากไป ส่วนพระที่ยังไม่ตายต่างก็หนีไปที่ต่าง ๆ ไม่มีใครกล้าอยู่เพราะกลัวไข้มาลาเรียกัน สำหรับหลวงปู่ได้มีญาติโยมมาอ้อนวอนให้หนี แต่หลวงปู่อธิษฐานไว้แล้ว ท่านอยู่ของท่านองค์เดียวตลอดฤดูแล้ง พอจวนจะเข้าพรรษามีพระไปร่วมจำพรรษาอีก 4 รูป ตาปะขาว 1 คน คือ พระอ่อน หลวงตาสีดาฯ หลวงตาช่วงฯ ตาปะขาวบัวฯ (หลวงปู่บัว สิริปุณฺโณ วัดป่าหนองแซง จังหวัดอุดรธานี) ได้ร่วมกับเพื่อนพระด้วยกันปฏิบัติภาวนาจนกระทั่งออกพรรษา ปีนั้นญาติโยมนิมนต์ไปงานกฐินที่บ้านกุดดุก ตำบลหว้าทอง อำเภอภูเวียง พอกฐินเสร็จเกิดอาการจับไข้อีกเกือบไม่รอดชาวบ้านไปหาหมอพื้นบ้านตำบลนั้นหมด ก็ไม่มีหมอคนไหนกล้ารักษามีแต่เขาเห็นว่าจะไม่ไหวแล้ว กลัวจะกำเริบใหญ่ สมัยนั้นไม่มีหมอรักษา มี

แต่หมอเถื่อนเขาไปตามมารักษา หมอให้ยาถ่ายเวลาประมาณ 5 โมงเย็น

พอฉันยาถ่ายลงไปถ่ายมาก ถ่ายตลอดทั้งคืน ถึงเวลารุ่งหมด กำลัง พอสว่างก็ยังถ่าย สังเกตเห็นถ่ายมีเลือดปนเป็นฟองสีจาง ๆ ถ่ายเป็นเลือดออกมาด้วย ชาวบ้านพากันตกใจว่าจะไม่รอด

ได้ตามหาหมอกันอีก ได้ทราบว่ามีหมออพยพต่างถิ่นคนหนึ่ง ไม่รู้ว่าย้ายมาจากไหนมาอยู่บ้านโป่งได้ไม่นาน จึงไปนำหมออพยพต่างถิ่นมาถึงกุฏิที่พักท่าน หมอใช้ยารากไม้ต้องฝนไว้หลาย ๆ ถ้วย ใส่ขันบ้างใส่ถ้วยบ้าง ปกติขณะป่วยหนัก กินน้ำไม่ได้กินไม่แซ่บไม่อร่อย เมื่อได้ฉันยาของเขาเป็นเหมือนกับธรรมดา เหมือนกับกระหายน้ำมาจากป่าจากดง มีรสดี เย็นดี

ตอนแรกเขาก็ไม่ให้ฉันมาก ท่านได้ขอเขาฉันอีก เขาเอาขันอื่นมาให้ ฉันไม่ได้มีกลิ่นคาว ๆ พอฉันยาขันนั้นดูเหมือนหอม รสดี

หมอบอกว่า ถูกยาแก้แล้ว ได้ขอน้ำอีก พอตื่นเช้าค่อยรู้สึกเบาตัว จิตใจปกติแต่อ่อนเพลียลุกไม่ได้

ญาติโยมผู้เฒ่าผู้แก่จากขอนแก่นพากันไปเยี่ยม ต่างพากันน้ำตาตกเห็นร่างกายท่านซูบผอมมาก แต่ระยะที่ไปเยี่ยมนั้นมีอาการทุเลาลงบ้างแล้ว เรียกว่าถูกยาเขาแล้ว อาการจะหายไปบ้างแล้ว แต่พูดไม่ออก ไม่ได้ยินเสียงการส่งข่าวเล่าเรื่องอาจารย์ ต้องมีคนเอียงหูฟังใกล้ ๆ จึงบอกเล่าแก่พวกผู้หญิงผู้ชายที่ไปเยี่ยมฟังจึงรู้ ญาติโยมชาวบ้านกุดดุกได้อุปถัมภ์ค้ำชูดูแลอาการของท่านตลอดจนอาหารการฉันดีมากจนมีกำลังแข็งแรงเป็นปกติ

พอหายไข้ท่านก็กลับคืนถ้ำกวางไปอยู่วัดบ้านหนองบัวน้อย บ้านโยมอุปัฏฐากที่ภูเวียงอีก อาการไข้กลับเป็นซ้ำเรื้อรังอีก บางครั้งก็เป็นไข้เรียงวัน (เรียง = ทุกวัน) บางครั้งก็บาวัน (บา = เว้น) ถึงเวลาไข้มันก็ไข้ แต่ก็ฉันอาหารได้บ้างแล้วมีกำลังพอสมควร

ในขณะอยู่ถ้ำกวาง บ้านหินร่อง กลางฤดูแล้ง ปี พ.ศ. 2484 คิดอยากจะไปวิเวกที่ *"ภูเก้า"* ขณะนั้นไข้ยังไม่หายดี ก่อนไปคิดเสียสละตัดสินใจไป หากจะเป็นอย่างไรก็ยอมเป็น จะหายก็หาย จะตายก็ตาย ตัดสินใจอย่างนั้นก็เล่าให้ลูกศิษย์ซึ่งเป็นไข้เหมือนกันฟัง

"ผมจะไปภูเก้า ท่านจะไปด้วยไหม ถ้าผมไปผมยอมสละชีพได้น่ะ จะหายก็หายจะตายก็ตาย หากถึงภูเขาและถ้ำแล้ว ถ้าลงบิณฑบาตไม่ได้ ผมก็ไม่ลง หากชาวบ้านเขาไม่เอาอาหารมาส่งผมก็ไม่ฉัน" โสสุดอย่างนี้ก็ตกลงไปด้วยกัน (โสสุด = ตั้งใจแน่นอน)

การเดินทางจากถ้ำกวางไปภูเก้า ยากลำบากมาก เพราะยังเป็นไข้ด้วยกันทั้ง 2 ถ้าท่านเป็นไข้ก่อน ลูกศิษย์ก็ปูผ้าอาบน้ำให้นอนไข้เสียก่อน (นอนพักขณะเป็นไข้) กลัวจะไม่ถึงจุดหมายเมื่อไข้หายก็เดินทางต่อไป เดินไปได้ระยะไม่ไกลลูกศิษย์ก็จับไข้บ้าง ต้องนอนพักผ่อนอีก ช่วยกันไปตามกำลัง

จะด้วยอำนาจการสละชีพเพื่อศาสนา หรือเป็นด้วยกุศลผลบุญของท่านก็ตาม พอย้ายจากบ้านกุดดุกไปพักอยู่หมู่บ้านเชิงภูเขา ชื่อบ้านหนองกุงก็มี ญาติโยม ผู้เฒ่าผู้แก่มาเยี่ยมได้เล่าให้ฟังว่าเป็นไข้ แต่ก็เลยมาหายไข้ที่นี่ตื่นเช้ามันเคยไข้ก็ไม่ไข้ สามารถขึ้นภูเขาได้ เที่ยวบิณฑบาตทางไกลประมาณร้อยกว่าเส้นได้

ท่านได้มาวิเวกที่ถ้ำพระถ้ำหามต่างภูเก้า อำเภอโนนสัง จังหวัดอุดรธานี เป็นเวลา 3 เดือน ถ้ำนี้ก็กันดารมากพอสมควร และอยู่ห่างไกลจากหมู่บ้าน การบิณฑบาตต้องอาศัยชาวไร่สามสี่หลังคาเรือนเขาใส่บาตรให้ฉัน พออยู่ไปได้วัน ๆ เท่านั้นอาหารอิ่มบ้างไม่อิ่มบ้าง แต่ท่านก็ไม่รู้สึกอาทรร้อนใจ เพราะว่าท่านมุ่งหน้ามาทำความเพียร จิตท่านจึงไม่กังวลเรื่องอาหารของฉันเท่าใดนัก ที่ถ้ำภูเก้านี้มีสัตว์ต่าง ๆ นานาชนิด เช่น ช้าง เสือ ลิง ค่าง วันหนึ่งประมาณ 3 ทุ่ม มีฝูงช้างมาเที่ยวหากินอาหาร ผ่านที่ท่านอยู่ ขณะฝูงช้างหาอาหารกินใกล้เข้ามา เหล่าช้างใหญ่น้อยเมื่อมันเห็นว่ามีคนอยู่ที่นั้นต่างก็ตกใจพากันวิ่งเตลิดหนีไป แต่มีช้างใหญ่ตัวผู้ตัวหนึ่งเข้าใจว่าจะเป็นหัวหน้าฝูงไม่ยอมหนี รู้สึกว่ามันจะโกรธมาก มันได้เดินตรงมาที่ท่านอาศัยอยู่ ด้วยความกลัวมากและตกใจจนตั้งสติไม่อยู่ ท่านได้วิ่งขึ้นไปบนหิน ใกล้ ๆ หินก้อนนั้นก็สูงพอสมควรด้วยอาการกลัวตายจึงวิ่งขึ้นไปได้ ท่านยืนบนก้อนหินสักพักพอหายเหนื่อยท่านจึงได้สติท่านจึงหันหน้ามองไปทางช้างแล้วก็แผ่เมตตาให้กับมัน พร้อมกับบอกว่า พ่อช้างเรามาที่นี่ ไม่ได้มารบกวนท่าน แต่เรามาเพื่อประกอบความเพียรเพื่อความสงบ ขอท่านไปตามทางของท่านเถิด ส่วนเราก็จะอยู่ทางของเรา ต่างคนต่างอยู่โดยไม่เบียดเบียนกันขอให้ท่านจงเป็นสุขอยู่ตลอดปลอดภัยเถิด สักพักหนึ่งช้างเชือกนั้นก็ค่อย ๆ จากไปและตั้งแต่วันนั้นจนกระทั่งออกจากภูเก้า ช้างหัวหน้าฝูงเชือกนั้น ก็ไม่เคยผ่านมารบกวนอีกเลย

เมื่อออกจากถ้ำหามต่าง ภูเก้า ท่านลงจากภูเขาไปพักบ้านท่าเสี้ยว ลูกศิษย์เดินทางล่วงหน้าไปก่อน เพราะท่านเดินไม่ทันเขา เมื่อเดินไปพบหมู่บ้านท่าเสี้ยวได้พักผ่อนมีแรงแล้วจึงเดินทางต่อไปยังบ้านดงกลาง ลูกชายของโยมอุปัฏฐากซึ่งเป็นครู มีครอบครัวอยู่บ้านดงกลาง มีงานทำบุญหาเงินสร้างบ้าน บิดา มารดา ญาติพี่น้องมาร่วมงานด้วย ท่านและลูกศิษย์ได้รับนิมนต์ไปร่วมงานนี้ด้วยเช่นเดียวกัน เมื่อเสร็จงานแล้วโยมอุปัฏฐาก

จึงรับท่านและลูกศิษย์กลับจำพรรษาที่ถ้ำกวาง และตั้งแต่ท่านหายไข้ครั้งนั้นแล้วท่านก็ไม่เคยเป็นไข้อีก ตลอดจนลูกศิษย์ของท่านก็ไม่เป็น นับว่าอัศจรรย์ และท่านก็ได้อยู่จำพรรษาทำความเพียรภาวนาด้วยความเจริญก้าวหน้าตลอดมาจนกระทั่งครบ 5 พรรษาตามที่ท่านได้อธิษฐานจิตไว้

ปี พ.ศ. 2486 หลวงปู่ท่านได้ไปจำพรรษาที่วัดป่าชัยวัน อำเภอเมือง จังหวัดขอน-แก่น เนื่องจาก โยมพิม โยมโสดา และท่านนายอำเภอหา บุญมาชัย มานิมนต์ท่านให้ไปจำพรรษาที่วัดนี้ ท่านพิจารณาแล้วเห็นว่าสิ้นสุดเวลาที่ท่านตั้งสัจจะไว้แล้ว ท่านจึงรับนิมนต์ ญาติโยมเหล่านั้นก็เตรียมรถไปรับท่านที่บ้านเมืองเก่า เพราะทางที่เข้าไปถ้ำกวางเป็นทางเกวียน รถยนต์เข้าไปไม่ได้ หลวงปู่ได้มาอยู่ที่วัดป่าชัยวันเพื่อฉลองศรัทธาญาติโยมชาวขอนแก่น 9 พรรษา ในระหว่างที่จำพรรษาท่านก็ได้อบรมสั่งสอนให้ญาติโยมทำสมถวิปัสสนา รู้สึกว่าญาติโยมเข้าใจและยึดมั่นถือมั่นในธรรมะคำสั่งสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากันดีพอสมควร

ปี พ.ศ. 2494 ท่านได้ลาญาติโยมชาวขอนแก่นไปจำพรรษาที่วัดป่าอรัญวาสีบ้านเหล่านาดี ตำบลบ้านหว้า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นบ้านเกิดของท่านเพราะตั้งแต่ท่านได้จากไปเป็นเวลานานหลายปี ท่านเพิ่งจะกลับครั้งนี้เพื่อโปรดญาติพี่น้องของท่าน

ปี พ.ศ. 2495 ท่านกลับมาจำพรรษาที่วัดป่าชัยวัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่นอีกครั้ง เพราะทายกทายิกาของวัดป่าชัยวันนิมนต์กลับมา เมื่อออกพรรษาปีนั้นท่านก็ออกธุดงค์ไปทาง ภูพานคำ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ท่านไปพบสถานที่ชื่อคำหวายยาง ภูพานคำ ท่านเห็นว่าเป็นที่เงียบสงบร่มรื่นดี เหมาะเป็นที่วิเวก สัปปายะดีมาก เหมาะกับการปฏิบัติธรรม ท่านจึงพักอยู่ที่นั่น

ปี พ.ศ. 2496-2497 หลวงปู่จำพรรษาที่วัดคีรีวันคำหวายยาง บ้านปากช่องบ้านหนองผือ ตำบลบ้านกง อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น อยู่จำพรรษาได้สองพรรษามีญาติโยมชาวขอนแก่นที่ศรัทธาท่าน เมื่อทราบว่าท่านไปอยู่ที่คำหวายยางภูพานคำต่างก็ตามไปกราบนมัสการท่าน ไปเห็นสถานที่ที่ท่านอยู่อาศัยปลูกด้วยเพิงอยู่อาศัยชั่วคราว ญาติ โยมเห็นว่าเป็นสถานที่สงบร่มรื่น เหมาะกับการปฏิบัติภาวนาทำความเพียร ประกอบกับหลวงปู่ชอบเพราะเป็นที่สัปปายะดี ญาติโยมจึงมีศรัทธาที่จะก่อสร้างวัดให้ท่าน โดยมีเถ้าแก่เข่ง เป็นประธานด้านการก่อสร้างศาลาการเปรียญ โบสถ์หอระฆังกุฏิ ที่อยู่อาศัยของพระเณรที่ไปปฏิบัติธรรมประมาณ 20 หลัง และทำฝายน้ำสำหรับกักเก็บน้ำไว้ใช้ด้วย นับว่าญาติโยมชาวขอนแก่น ด้วยการนำของเถ้าแก่เข่งมีจิตใจเลื่อมใส

หลวงปู่ฯ และเลื่อมใสฝักใฝ่ในพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ในระหว่างจำพรรษาท่านพิจารณาแล้วเห็นว่ามีสิ่งก่อสร้างมากขึ้นจะเป็นภาระหนัก ประกอบกับท่านเป็นพระมักน้อย ชอบสันโดษ อีกทั้งต้องการเร่งความเพียรเพื่อมรรคผลนิพพานถ้าอยู่ต่อไปจะทำให้ติดวัตถุจะถอนตัวไม่ขึ้น แต่เรื่องนี้ท่านคิดอยู่ในใจ และเมื่อออกพรรษาปีนั้นแล้ว ท่านจึงมอบวัดให้หลวงพ่อหา บุญมาชัย อยู่ดูแลแทน ในคราวนั้นท่านได้กลับมาพักที่วัดป่าชัยวันชั่วคราว เพื่อท่านจะออกไปหาสถานที่วิเวกต่อไป

ในระหว่างที่ท่านจำพรรษาอยู่ที่คำหวายยางนั้น ในฤดูแล้งท่านออกธุดงค์ไปทางคำเม็ก ถ้ำวัวแดง เขตภูพานคำ อยู่ห่างจากวัดไปประมาณ 10 กม. ไม่ค่อยมีหมู่บ้านอยู่ใกล้ ต้องอาศัยบิณฑบาตกับตาปะขาว 15 วัน จึงมีญาติโยมไปทำบุญครั้งหนึ่ง นับว่าเป็นสถานที่กันดารมาก ที่ป่าแห่งนี้ก็เหมือนกับป่าหลาย ๆ แห่ง คือมีทั้ง ช้าง เสือ หมีหมูป่า ลิง ค่าง และสัตว์เล็กอื่น ๆ อีกมากมาย พระก็อยู่ส่วนพระ ส่วนสัตว์เขาก็อยู่ของเขา ต่างคนต่างไม่เบียดเบียนกัน ไม่เกี่ยวข้องกันและกัน ต่างก็อยู่กันอย่างมีความสุขโดยพระก็จะสุขอยู่ในความเพียรภาวนาไป ส่วนสัตว์เขาก็มีความสุขในการหากินไปวัน ๆ ด้วยอำนาจเมตตาของท่านไม่เคยถูกสัตว์รบกวนเลย อยู่ป่านี้ ท่านเคยพูดว่ามีเทพมารักษาเสมอ - บางครั้งเขาก็ทำหน้าที่ปรนนิบัติอุปัฏฐาก แต่เรื่องนี้ที่จะรู้ได้เป็นไปได้และเห็นได้ เฉพาะท่านที่มีแสงสว่างภายใน หรือรู้ได้เฉพาะผู้ที่มีภูมิจิตภูมิธรรมแก่กล้าเท่านั้น

ธุดงค์ไปจังหวัดเลย

ในระหว่างที่ท่านกลับจากคำหวายยางแล้วออกพรรษาปี 2497 ท่านมาพักที่วัดป่าชัยวันนั้น ท่านเจ้าคุณอดิสัยคุณาธาร เจ้าอาวาสวัดเลยหลง จังหวัดเลย ท่านได้เดินทางจากจังหวัด เพื่อจะไปตรวจปัญหาธรรมที่จังหวัดนครราชสีมา ท่านได้มาและพักที่วัดป่าชัยวันกับหลวงปู่คืนหนึ่ง

(ท่านเจ้าคุณอดิสัยคุณาธาร ปัจจุบันเลื่อนยศเป็นพระเทพวราลังการ รองเจ้าคณะภาค 11)

หลวงปู่จึงเรียนถามว่า สถานที่วิเวกทางจังหวัดเลย ที่ไหนพอจะเป็นที่วิเวกประกอบความเพียรได้สะดวกบ้าง

พระเดชพระคุณเจ้าคุณอดิสัยคุณาธารจึงเล่าให้ท่านฟังว่า มีหลายแห่งเป็นถ้ำที่สำคัญ ๆ ทั้งนั้น แต่ระยะนี้ไม่ค่อยมีพระอยู่ มีบ้างก็ไป ๆ มา ๆ กัน ไม่ค่อยอยู่เป็นประจำ เพราะถ้ำเหล่านี้เป็นที่กันดารมาก น้ำก็ขาดแคลน อาหารก็ลำบาก พระจึงอยู่กันไม่ได้ถ้ำ

นี้มี 3 แห่ง คือ

ถ้ำมโหฬาร อำเภอวังสะพุง

ถ้ำผาบิ้ง ------ ” ------

ถ้ำผาปู่ บ้านนาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลย

โดยปกตินิสัยของหลวงปู่ ท่านชอบที่กันดาร เพราะจะได้ทรมานกิเลสได้โดยปริยาย ท่านได้ฟังท่านเจ้าคุณเล่า ท่านมีความสนใจมาก พอรุ่งเช้าท่านเจ้าคุณฉันอาหารเสร็จ ท่านก็เดินทางต่อไปจังหวัดนครราชสีมา ตามความประสงค์ของท่าน

ต่อมาหลวงปู่ก็ปรารภกับสานุศิษย์ของท่านหลายองค์ว่า *"เราควรลองไปเที่ยววิเวกทางจังหวัดเลยกันเถอะ"* ผมได้ฟังท่านเจ้าคุณอดิสัยคุณาธารเล่าถึงสถานที่วิเวกให้ฟังคงจะภาวนาได้ดี เมื่อท่านปรารภกับลูกศิษย์ท่านก็ถามว่า *"ใครจะไปเที่ยววิเวกธุดงคกรรมฐานจังหวัดเลยกับผมบ้าง ถ้าไปกับผมครั้งนี้ต้องเป็นผู้เสียสละชีพกับศาสนาจริง ๆ จึงจะไปกับผมได้ เพราะเมืองเลยเป็นไข้มาลาเรียกันมาก และยังเป็นถิ่นกันดารอีกด้วย"* เมื่อท่านพูดจบลงก็มีพระยอมสละชีพติดตามท่าน 6 รูป สามเณร 2 รูป ตาปะขาว1 คน มีดังนี้

ท่านอาจารย์ท่อน ญาณธโร

ท่านอาจารย์สีทน สีลธโน

ท่านอาจารย์พลวง สิริปญฺโญ

ท่านอาจารย์เสน ฯ

ท่านอาจารย์นู ฯ

ท่านอาจารย์กอง จนฺทวณฺโณ

สามเณรทองอยู่ ฯ

ตาปะขาวแพง ฯ

วันที่ 10 มกราคม 2498 หลวงปู่พร้อมด้วยลูกศิษย์ดังกล่าวได้มุ่งหน้าเดินทางไปสู่จังหวัดเลย เพื่อแสวงหาความวิเวกโดยรถยนต์ของโยมเอื้อม-เฉลิม หมายบุญ ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของท่านครอบครัวหนึ่ง เป็นผู้ที่มีจิตศรัทธาอย่างแรงกล้านำส่งท่าน สมัยนั้นถนนระหว่างจังหวัดขอนแก่นถึงเมืองเลยเป็นถนนดินลูกรัง การคมนาคมลำบาก อีกทั้งถนนเป็นหลุมเป็นบ่อ รถวิ่งเร็วไม่ได้ และถนนแคบมาก สองฟากข้างทางเป็นป่า ถนนหนทางทำไว้พอรถวิ่งได้เท่านั้น เวลาเดินทางบางครั้งก็พบฝูงช้างต้องบีบแตรรถยนต์ไล่ช้างหนี การเดินทางสมัยนั้นน่ากลัวมาก เพราะเป็นถิ่นทุรกันดาร

วันนั้นออกเดินทางจากขอนแก่นเวลา 10.00 น. ถึงบ้านหนองหิน ตำบลปวนพุ

อำเภอภูกระดึง เวลาค่ำมืดพอดี พากันไปพักนอนที่วัดร้างกลางโคก บ้านหนองหิน 1 คืน รุ่งเช้าออกบิณฑบาตในหมู่บ้าน ซึ่งมีบ้านราว ๆ 30 หลังคาเรือน ญาติโยมในหมู่บ้านมีจิตศรัทธากันดี แต่ก็ได้ข้าวเปล่าไม่มีกับข้าว จึงฉันกันตามมีตามเกิด พอช่วยให้ท้องอิ่มได้ ด้วยชีวิตของผู้เสียสละเพื่อเพศพรหมจรรย์แล้ว เรื่องอาหารน้อยหรือไม่มีอาหารขบฉันเลยถือเป็นเรื่องธรรมดา เพราะเรามาเพื่อมุ่งแต่ความเพียร เมื่อฉันจังหันเสร็จแล้วเตรียมบริขารขึ้นรถออกเดินทางไปดูถ้ำมโหฬาร โดยโยมชาวหนองหินพาไปดู พอเข้าไปถึงถ้ำเห็นแต่รอยพระอยู่เก่า กุฏิรกร้างรุงรังพอสมควร และหลวงปู่พิจารณาดูแล้วยังไม่ปาก (ปาก = พูด) ชั่วครู่หนึ่งจึงกลับมายังบ้านหนองหิน และบ้านพ่อเลียน-แม่เลียน ผู้ใหญ่ดำ เขาขอนิมนต์หลวงปู่แต่ท่านไม่รับนิมนต์ สักพักหนึ่งจึงลาโยมเหล่านั้นเดินทางต่อไปยังเมืองเลย โดยออกจากบ้านหนองหิน เวลาประมาณบ่ายโมงถึงเมืองเลย 5 โมงเย็น การเดินทางสมัยนั้นล่าช้าผิดกับสมัยนี้มาก ถึงวัดเลยหลงแล้วเข้านมัสการท่านเจ้าคุณอดิสัยคุณาธารขอพักค้างคืน 1 คืน พระเดชพระคุณท่านเมตตาอุปการะดีมาก รุ่งเช้าบิณฑบาตและฉันจังหันเรียบร้อยแล้ว พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณอดิสัยคุณาธาร จัดให้โยมนำทางไปยังวัดถ้ำผาปู่ มีโยมพ่อศึกษาประจักษ์ และอาจารย์คง บ้านปากภู นำออกจากวัด ก่อนออกจากวัด หลวงปู่อนุญาตให้ไปดูตลาดเมืองเลยโยมเอื้อม ฯ เจ้าของรถยินดีพาไปดูในเมือง ตลาดเขียวหวานไม่ค่อยมีผู้คน มีแต่อีกาเต็มไปหมด เสร็จแล้วออกจากตัวเมือง 12 กิโลเมตร จึงถึงวัดถ้ำผาปู่

ถ้ำผาปู่เป็นสถานที่ที่น่ากลัวมาก มีภูตผีปิศาจรุนแรงพอสมควร พระมาอยู่หลายรุ่นก็อยู่ไม่ได้ ถึงอยู่ได้ก็อยู่ไม่ได้นาน เพราะพวกอมนุษย์รบกวน แสดงตัวให้เห็นเป็นรูปต่าง ๆ นานา การเดินทางไปถึงวัดถ้ำผาปู่ลำบากมาก ถนนเป็นหลุมเป็นบ่อ บางแห่งรกมากเอารถเข้าไปไม่ได้ ต้องจอดรถลงถางป่าก่อน จึงค่อยเอารถเข้าไป ถึงถ้ำเวลาบ่ายโมง เมื่อถึงปากถ้ำ มีต้นไม้เถาไม้เลื้อยต่าง ๆ ปกคลุมอยู่รกมาก มองไม่เห็นอะไรหลวงปู่ท่านลงจากรถท่านยังไม่ให้เอาของลง หลวงปู่ท่านเดินตรวจดูสถานที่ก่อน เมื่อท่านเดินดูแล้วท่านพบพระพุทธรูปอยู่ในถ้ำ ไม่ทราบว่าสร้างมาตั้งแต่สมัยใด เป็นพระเก่ามาก ท่านชอบใจ ท่านจึงให้เอาของลงจากรถ ท่านก็ให้ญาติโยมที่ไปส่งทำความสะอาดบริเวณหน้าถ้ำ พอได้เป็นที่พักอาศัยอยู่ได้ชั่วคราว วันต่อมาท่านเดินไปดูศาลาเก่าหลังหนึ่งชำรุดทรุดโทรมมาก ท่านขึ้นไปดูเห็นว่าพื้นยังดีอยู่พอพักอาศัยได้ ท่านให้ตาปะขาวทำความสะอาด แล้วหาหญ้ามามุงหลังคาพอกันแดดกันฝน ใช้เป็นที่ฉันจังหันได้ หลังจากนั้นไม่กี่วัน ท่านก็เรียกลูกศิษย์ประชุม เพื่อที่จะให้แยกย้ายกันไปอยู่กันคนละ

แห่ง เพื่อให้มีโอกาสทำความเพียรกันได้เต็มที่ เมื่อลูกศิษย์มาพร้อมเพรียงกันท่านพูดว่า *"ผมจะภาวนาทำความเพียรอยู่ที่นี่ให้พวกท่านแยกกันไปอยู่คนละแห่ง"* พวกลูกศิษย์ได้ฟังดังนั้นรู้สึกพากันวิตกมาก เกรงว่าท่านจะลำบาก เพราะสถานที่กันดารมาก น้ำใช้น้ำฉันก็ไม่มี หนทางไปบิณฑบาตก็ไกลจากหมู่บ้านมาก ต่อมาลูกศิษย์ก็แยกย้ายกันไปปฏิบัติภาวนาตามความประสงค์ของหลวงปู่ที่ตั้งเจตนาไว้คือ

ท่านอาจารย์ท่อน หลวงตาพลวง ท่านอาจารย์นู ไปวิเวกที่ถ้ำผาปิ้ง อำเภอวังสะพุงจังหวัดเลย

ท่านอาจารย์สีทน ท่านอาจารย์กอง ท่านไปวิเวกอยู่ที่ถ้ำมโหฬาร อำเภอภูกระดึงจังหวัดเลย

หลวงตาเสน พระเสาร์ สามเณรทองอยู่ สามเณรหนูเทียน ตาปะขาวแพง อยู่ที่วัดถ้ำผาปู่กับหลวงปู่

เมื่อท่านแยกย้ายกันไปถึงที่วิเวก ต่างก็มุ่งความเพียรปฏิบัติภาวนากันอย่างเอาจริงไม่ท้อถอยต่อความยากลำบากทั้งหลายแต่อย่างใด ส่วนหลวงปู่ ด้วยบุญบารมีของท่านเมื่อญาติโยมจังหวัดเลยทราบปฏิปทาของ ท่านต่างก็มีจิตใจศรัทธาเลื่อมใสในตัวท่าน จึงได้มากราบนมัสการฝากตัวเป็นศิษย์และขอเป็นโยมอุปัฏฐากท่านหลายคน คือ

พ่อเป่าเกิ้น

พ่อคำ

คุณแม่ม้วน

เมื่อท่านเหล่านี้เข้าวัดมาปรนนิบัติหลวงปู่ จึงทำให้ญาติโยมอื่น ๆ มีความศัทธาหลวงปู่ตามมาอีกหลายคน เป็คนของหมู่บ้านนาอ้อก็มี บ้านนาโคกก็มี ต่อมาคุณนายเกื้อกูล อดีตภรรยาคลังจังหวัดเลย คุณนายแจ่มและคุณนายเกตุ ได้มาสมบทเป็นกำลังเพิ่มอีก ท่านเหล่านี้เป็นผู้นำชาวบ้านสร้างกุฏิชั่วคราวหลังเล็ก ๆ สี่ห้าหลังให้พระเณรได้อยู่อาศัย ส่วนหลวงปู่ท่านอยู่ในถ้ำจนตลอดฤดูแล้ง สำหรับน้ำอาบน้ำ ฉันหลวงปู่ท่านอาศัยใช้น้ำจากทุ่งนาบ้านนาอ้อ อยู่ห่างจากถ้ำประมาณ 1 กิโลเมตร เมื่ออาบน้ำเสร็จพระหนุ่มก็หามน้ำมาเพื่อสรงหลวงปู่ เก็บไว้ฉัน และล้างบาตรทุกวัน ในระหว่างนั้น ท่านต้องผจญกับพวกเปรต และพวกอมนุษย์คอยรบกวนอยู่เสมอ ๆ หลวงปู่ท่านก็แผ่เมตตาให้กับพวกเปรตเหล่านั้น จนหายจากความเป็นมิจฉาทิฏฐิ ต่อมาก็เกิดศรัทธาหลวงปู่ฯ ท่านจึงอยู่ที่ถ้ำผาปู่ อยู่ต่อมาด้วยความสบาย สามารถทำความเพียรภาวนาได้สะดวก และเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นเป็นลำดับ ๆ

พอถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2498 เริ่มเข้าฤดูฝน ท่านจึงมีคำสั่งให้ลูกศิษย์ของท่านที่ไปวิเวกที่ต่าง ๆ เข้ามาพบท่านที่วัดถ้ำผาปู่ ลูกศิษย์เหล่านั้นก็ลาจากสถานที่วิเวกที่ต่าง ๆ นั้น มาพร้อมเพรียงกันตามคำสั่งถึงวัดถ้ำผาปู่ ท่านก็นัดประชุมและพากันทำวัตรสวดมนต์แผ่เมตตาเสร็จแล้วท่านปรารภกับลูกศิษย์ว่า **"จะพาไปจำพรรษาที่วัดป่าชัย-วัน จังหวัดขอนแก่น เหมือนเดิม"** ลูกศิษย์ก็เห็นดีทุกคน และท่านก็พูดว่า

"ผมอยู่ที่นี่สบายทั้งกายและใจ การทำความเพียรก็สะดวกสบาย คนที่จะมารบกวนก็น้อย อาหารก็พอดีไม่มาก ไม่น้อย พออยู่ได้ไปวัน ๆ" แต่ลูกศิษย์พยายามขอให้ท่านกลับวัดป่าชัยวัน จังหวัดขอนแก่นอย่างเดียว หลวงปู่ท่านมีเมตตาต่อลูกศิษย์มาก ท่านก็เลยตามใจกลับขอนแก่น วันต่อมาท่านได้นัดให้ญาติโยมอุปัฏฐากท่านมาประชุมพร้อมกัน มีโยม เกื้อกูล กลางแก้ว โยมชาวบ้านนาอ้อ นาโคก รวมกันมากพอสมควรแล้ว หลวงปู่จึงพูดว่า

"อาตมาอยู่ที่นี่ เป็นเวลาหลายเดือนพอสมควรแล้ว อาตมาพร้อมลูกศิษย์จะลาท่าน ทั้งหลายกลับไปจำพรรษาที่ขอนแก่น ถ้าไม่ตายและมีชีวิตอยู่ก็จะกลับมาเยี่ยมพวกท่านอีก ถ้าตายก็แล้วกันไป เพราะความตายอยู่ข้างหน้าเรามองไม่เห็น" โยมทั้งหลายได้ฟังหลวงปู่จะอำลาก็รู้สึกตกใจพูดไม่ออกกัน ได้แต่นั่งหน้าเศร้า

แต่ชาวคณะจังหวัดเลยมีจิตศรัทธาท่านมาก โดยการนำของคุณนายเกื้อกูลกลางแก้ว ได้อาราธนานิมนต์ท่านให้อยู่จำพรรษาที่วัดถ้ำผาปู่นี้ ท่านไม่ยอมรับ และบอกพวกโยมว่า

"ถ้าจะให้อาตมาจำพรรษาที่วัดถ้ำผาปู่นี้ให้พวกโยมไปขอกับพวกโยมชาวขอน-แก่นและท่านเจ้าคุณพิศาลสารคุณ เจ้าคณะจังหวัดขอนแก่นเสียก่อน เมื่อท่านอธิบายเหตุผลให้โยมชาวจังหวัดเลยทราบแล้ว ในวันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2498 ท่านและลูกศิษย์ได้พากันกลับวัดป่าชัยวันโดยรถยนต์ของโยมเอื้อม หมายบุญ มารับกลับสำหรับที่ถ้ำผาปู่ มีหลวงตากับตาปะขาวคนหนึ่งอยู่ เนื่องจากญาติ โยม ขอร้องเอาไว้จะกลับตามทีหลัง"

เมื่อหลวงปู่กลับถึงขอนแก่นไม่กี่วัน คุณนายเกื้อกูลเป็นหัวหน้าหมู่คณะนำชาวจังหวัดเลย ไปขอนิมนต์หลวงปู่ที่วัดป่าชัยวัน ให้มาจำพรรษาที่วัดถ้ำผาปู่ โยมชาวขอนแก่นทราบข่าวกันต่างก็พากันมาที่วัดเป็นจำนวนมาก เพื่อจะมาคัดค้านไม่ให้เอาหลวงปู่ไป ขณะนั้นแต่ละคนต่างก็มีสีหน้าท่าทางแสดงความโกรธไม่พอใจ คณะโยมชาวจังหวัดเลย จึงต้องพยายามข่มสติ อารมณ์ และไม่มีปฏิกิริยาตอบโต้แต่อย่างใดคุณนายเกื้อกูลได้ไปกราบคารวะ ท่านเจ้าคุณพิศาลสารคุณ ที่วัดศรีจันทราวาส เจ้าคณะจังหวัดขอน-

แก่น ยศขณะนั้น (ปัจจุบันท่านเลื่อนเป็นพระเทพบัณฑิต รองเจ้าคณะภาค 9) ท่านอนุญาติให้หลวงปู่มาจำพรรษาที่วัดถ้ำผาปู่ จังหวัดเลย เพราะเห็นว่าญาติโยมที่ไปนิมนต์หลวงปู่นั้นไปด้วยความเคารพศรัทธาหลวงปู่ อีกทั้งอ่อนน้อมถ่อมตนต่อโยมชาวขอนแก่น จึงทำให้ชาวขอนแก่นไม่ขัดข้อง และยอมตามที่ท่านเจ้าคุณอนุญาต และพากันไปกราบเรียนหลวงปู่ให้ทราบว่า ท่านเจ้าคุณอนุญาตให้หลวงปู่ไปจำพรรษาที่วัดถ้ำผาปู่ จังหวัดเลยเพื่อโปรดข้าน้อยแล้ว หลวงปู่พูดว่า

"ถ้าท่านอนุญาต อาตมาก็ยินดีรับนิมนต์ไปจำพรรษาที่ จังหวัดเลย"

คุณนายเกื้อกูล ได้จัดหาเช่ารถมารับหลวงปู่ ออกจากวัดป่าชัยวัน ขอนแก่นวันที่ 18 มิถุนายน 2498 เวลา 10.00 น. ถึงวัดถ้ำผาปู่เวลาประมาณ 18.00 น. โดยมีพระที่ติดตามท่านทั้งหมดติดตามท่านกลับมาด้วย และเมื่อถึงวัดแล้วไม่กี่วัน ลูกศิษย์ต่างก็แยกย้ายกันไปจำพรรษาตามสถานที่ที่เคยวิเวกอยู่เดิม ส่วนหลวงปู่พร้อมหมู่คณะอยู่ที่วัดถ้ำผาปู่ ดังนี้

1. หลวงปู่คำดี ปภาโส
2. อาจารย์ท่อน ญาณธโร
3. หลวงตาพลวง สิริปญฺโญ
4. หลวงตาเสน
5. หลวงตานู
6. สามเณรหนูเทียน
7. สามเณรทองอยู่
8. ตาปะขาวแพง

เมื่อจวนจะเข้าพรรษา คุณนายเกื้อกูลพร้อมด้วยญาติโยมชาวบ้านนาอ้อ-นาโคกสร้างกุฏิหลังเล็ก ๆ ไว้ในถ้ำหลังหนึ่งเพื่อให้หลวงปู่จำพรรษา และสร้างให้ลูกศิษย์อีกองค์ละหลังจนครบทุกองค์ หลวงปู่ท่านอยู่ในถ้ำมาตลอด และท่านได้ใช้สถานที่ภายในถ้ำ เป็นจุดรวมของหมู่คณะ และใช้เป็นที่อบรมกรรมฐานอีกด้วย

เทวดาทดสอบ

ปี พ.ศ. 2501 หลวงปู่เกิดอาพาธหนัก ญาติโยมนิมนต์ให้ท่านไปรักษาที่โรงพยาบาล ท่านไม่ยอมไปรักษา แต่ท่านกลับบอกว่า

"เวลามันป่วยมันก็ป่วยเอง เวลามันหายมันก็หายเอง ถ้าไม่ถึงคราวตายมันก็ไม่

ตาย" ต่อมาไม่กี่วัน มีแพทย์แผนโบราณนำยามากรักษา อาการของท่านทุเลาดีขึ้นเรื่อย ๆ จนหายเป็นปกติ ในขณะที่ท่านนอนป่วยอยู่ในถ้ำนั้น คืนวันหนึ่ง ฝนตกหนักมาก ถ้ำเกิดพังทลายลงมา ทั้งก้อนหินทั้งน้ำฝนร่วงลงมาใส่ที่ท่านอยู่ มีเสียงดังมากเหมือนกับภูเขาระเบิด หินก้อนใหญ่น้อยเมื่อตกลงมาแล้วบ้างก็กลิ้งตกไปทางอื่น บ้างก็กลิ้งเข้ามาตรงที่ที่ท่านนอนอยู่ แต่ไม่ถูกท่าน ก้อนหินเหล่านั้นกลับมากองรวมรอบ ๆ ตัวท่าน เป็นที่น่าอัศจรรย์ยิ่งนัก แม้แต่โยมที่มาเฝ้าปรนนิบัติท่านอีก 2-3 คน ก็ไม่เป็นอันตราย เพราะเหตุนี้แม้แต่นิดเดียว เมื่อหนิหยุดถล่มสักพัก ญาติโยมเกรงว่าหินจะตกลงมาเป็นอันตรายกับท่านอีก จึงนิมนต์ให้หนี ท่านจึงหัวเราะแล้วว่า *"ไม่เป็นไร เทพท่านมาล้อเล่นต่างหาก"* เดี๋ยวท่านก็หยุดเอง ต่อจากนั้นสักครู่ ก้อนหินก็ไม่ตกลงมาอีก นับว่าเป็นที่อัศจรรย์กับลูกศิษย์ที่ประสบพบเห็นมากับตาตนเองเป็นอย่างยิ่ง

ถูกปองร้าย

ในครั้งแรก ๆ ที่หลวงปู่มาอยู่ที่วัดถ้ำใหม่ ๆ ชาวบ้านปากภู ที่มีจิตศรัทธาเลื่อมใสท่านได้มานิมนต์ท่านให้ไปเทศน์อบรมธรรมะวิปัสสนาที่บ้านปากภู (อยู่ตรงข้ามกับทางไปเมืองเลยบ้านที่ท่านแสดงธรรมะอบรมอยู่นั้น อยู่ใกล้ชิดกับวัดบ้าน ท่านแสดงธรรมเวลากลางคืนจบเวลาประมาณ 4 ทุ่ม ท่านก็ลาญาติโยมกลับวัดถ้ำผาปู่ ท่านเดินกลับวัดพร้อมด้วยญาติโยม 2-3 คน ด้วยกัน เดินทางห่างจากบ้านมาประมาณครึ่งกิโลเมตรมีคนร้ายดักอยู่ และใช้ก้อนหินขว้างทำร้ายท่าน ก้อนหินปลิวมาถูกที่เอวท่าน พระและโยมตกใจกันมาก กลัวว่าท่านจะเป็นอันตราย จึงถามท่านว่า

"ท่านอาจารย์เจ็บมากไหมครับ"

ท่านตอบว่าเจ็บนิดหน่อยไม่เป็นไร ไม่ต้องดู และท่านพูดต่อไปว่าถูกพระบ้านล้อเล่นเอา อย่าไปฉายไฟดูเขา ประเดี๋ยวเขาจะตกใจวิ่งหนีเป็นอันตราย ปล่อยไปตามกรรมที่เขาทำเถิด ต่อมาได้ทราบว่า พระที่มาดักคอยทำร้ายท่านมี 2 องค์ ด้วยกัน ต่อมาให้หลังประมาณ 1 เดือน พระทั้ง 2 องค์ ก็ได้รับกรรม คือ

องค์หนึ่งเป็นบ้าเสียสติไปจนกระทั่งถึงวันตาย

อีกองค์หนึ่งเป็นนิดหน่อยและ ต่อมาก็รักษาให้หายได้

นี่แสดงให้เห็นว่าการทำบาปกับหลวงปู่ กับพระที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ และทำบาปกับพระอริยะเจ้าแล้ว จะได้รับผลกรรมปัจจุบันทันตาเห็น ส่วนพระอีกองค์หนึ่งนั้นคงจะไม่ได้ตั้งใจมาทำร้ายท่าน คงจะมาเป็นเพื่อนเท่านั้น บาปกรรมที่ร่วมกระทำจึงเบาจึง

รักษาให้หายได้ กรรมที่พระได้กระทำไปนี้ ท่านจัดเข้าในจำพวกอนันตริยกรรม 5 ประการ คือ

1. ปิตุฆาต คือ ฆ่าบิดา
2. มาตุฆาต คือ ฆ่ามารดา
3. อรหันตฆาต คือ ฆ่าพระอรหันต์
4. โลหิตุปบาท คือ ทำร้ายพระพุทธเจ้าจนถึงห้อพระโลหิต
5. สังฆเภท คือ ทำให้สงฆ์แตกกัน

ในระหว่างที่หลวงปู่จำพรรษานี้ ท่านได้จำพรรษาอยู่บนถ้ำมาตลอด 7 พรรษา

ในปี พ.ศ. 2505 ญาติโยมทั้งหลายได้มีจิตศรัทธาสร้างกุฏิให้หนึ่งหลัง ชื่อว่ากุฏิสา-มัคคีธรรม สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็นิมนต์ท่านลงจากถ้ำมาจำพรรษาที่กุฏินี้ท่านก็ยินดีลงมาจำพรรษา เพื่อฉลองศรัทธาให้ญาติโยม ประกอบกับท่านเริ่มชราภาพแล้ว การขึ้นลงลำบาก ท่านได้จำพรรษาที่กุฏินี้รวม 4 พรรษา

จำพรรษากับหลวงปู่บัว

ปี พ.ศ. 2509 ท่านไปจำพรรษาที่วัดป่าหนองแซง ตำบลหมากหญ้า อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี กับ หลวงปู่บัว สิริปุญฺโญ ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของท่านองค์หนึ่ง หลวงปู่บัว สมัยเป็นตาปะขาว เคยไปอยู่จำพรรษากับหลวงปู่ที่ถ้ำกวาง บ้านหินร่อง ตำบลเมืองเก่า อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น ในระหว่างนั้น หลวงปู่ท่านเป็นผู้ฝึกสอนการขานนาคให้หลวงปู่บัว (ตาปะขาวบัว) ท่านสอนอยู่ถึง 1 พรรษา หลวงปู่บัวจึงขานนาคได้คล่อง จึงได้บวชเป็นพระ เมื่อท่านบวชแล้วได้อยู่ศึกษาอบรม สมถกรรม-ฐาน วิปัสสนากรรมฐานกับหลวงปู่คำดี จนกระทั่งหลวงปู่รับรองว่า เป็นผู้สามารถออกไปปฏิบัติธรรมด้วยตนเองผู้เดียวได้แล้ว ท่านจึงขอลาหลวงปู่คำดีไปศึกษาธรรมกับหลวงปู่มั่นต่อไป

การที่หลวงปู่คำดีไปจำพรรษาที่ วัดป่าหนองแซง นั้น เพราะหลวงปู่บัวท่านนิมนต์ให้ไปอยู่ เพื่อท่านจะได้มีโอกาสอุปัฏฐากหลวงปู่บ้าง เพราะตั้งแต่ท่านจากไปยังไม่เคยอุปัฏฐากกันเลย ประกอบกับหลวงปู่คำดี เคยเป็นครูบาอาจารย์ท่านมาก่อน และเป็นผู้ชี้ทางเดินไปสู่มรรคผลนิพพานให้ท่านก่อนใครทั้งนั้น ท่านจึงไม่ลืมบุญคุณของหลวงปู่หลวงปู่จำพรรษาอยู่ที่วัดป่าหนองแซงเป็นเวลา 1 พรรษา

จำพรรษาวัดถ้ำผาปู่

ปี พ.ศ. 2510 ญาติโยมชาวเมืองเลยได้ไปนิมนต์ท่านกลับมาจำพรรษาที่วัดถ้ำผาปู่เช่นเดิม ท่านได้จำพรรษาที่หอประชุมสงฆ์ 2 พรรษา ต่อมาญาติโยมได้สร้างกุฏิวิเวกธรรมขึ้นอีก 1 หลัง จึงนิมนต์หลวงปู่ไปฉลองศรัทธา หลวงปู่ก็รับนิมนต์ไปอยู่ที่กุฏิหลังนี้ตลอดมา ส่วนกุฏิหลังเก่าก็ได้จัดไว้ทำเป็นที่ประชุมสงฆ์ต่อมา

เริ่มอาพาธ

ปี พ.ศ. 2518 หลวงปู่ฯ เริ่มอาพาธด้วยโรคต่อมลูกหมากโต ปัสสาวะออกบ้างไม่ออกบ้าง กะปริดกะปรอย ท่านเป็นพระที่มีความเกรงใจ ต่อลูกศิษย์และญาติโยมท่านได้ทนทุกข์ทรมานโดยไม่ยอมบอกใครมาตลอด จนกระทั่งวันหนึ่ง คุณปัญญาคุณแต๋ว วงษ์ไทย ซึ่งเป็นลูกศิษย์ที่ใกล้ชิด ไปกราบเยี่ยมท่าน จึงได้ทราบว่าอาการของท่านเริ่มกำเริบมากขึ้น ลูกศิษย์ทั้ง 2 จึงขอนิมนต์ท่านให้มารักษาที่กรุงเทพฯ หากปล่อยไว้จะเกิดอันตรายมาก ท่านจึงรับนิมนต์ และด้วยความอนุเคราะห์ของท่านองคมนตรี ดร. เชาวน์ และคุณหญิงไขศรี ณ ศีลวันต์ ได้จัดการติดต่อโรงพยาบาลสงฆ์ให้ จึงได้รับหลวงปู่ลงมา โดยมีลูกศิษย์ เช่น คุณบันยงค์ ศรลัมภ์ ตลอดจนลูกศิษย์อื่น ๆ เป็นโยมอุปัฏ-ฐาก การบำบัดรักษา ท่านองคมนตรีท่านได้ติดต่อคุณหมอมาช่วยผ่าตัดรักษาให้คือ

คุณหมออุดม	โปษกฤษณะ
คุณหมออวย	เกตุสิงห์
คุณหมอจำลอง	มุ่งการดี
คุณหมอเกษม ฯ	

ในขณะที่หมอทำการผ่าตัด หลวงปู่ท่านบอกว่า ท่านเข้าจิตภาวนา จิตมันรู้อยู่ตลอดไม่ได้สลบอะไรเลย แต่ไม่รู้เรื่องของกาย เมื่อคุณหมอทำผ่าตัดเสร็จเรียบร้อยเขาหามออกจากเตียงผ่าตัด จึงรู้สึกกายว่าเจ็บ เมื่ออยู่ห้องพักฟื้น 2-3 คืน ท่านก็ลุกมาภาวนาและเดินจงกรมได้ แผลผ่าตัดทำการรักษาได้เพียงอาทิตย์เดียว ก็หายเป็นปกติท่านอยู่ทำการรักษาประมาณครึ่งเดือน ก็ออกจากโรงพยาบาลไปพักฟื้นอยู่ที่บ้านท่านองคมนตรีชั่วระยะเวลาหนึ่ง ท่านก็ขอลาองคมนตรีกลับวัดถ้ำผาปู่ เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2518 โดยเครื่องบิน บดท. เที่ยวบินที่ 222 ออกจากสนามบินดอนเมือง กรุงเทพฯ เวลา 8.30 น. โดย คุณหญิงไขศรี ณ ศีลวันต์ ได้จัดภัตตาหารคาว-หวาน เตรียมให้ไปถวายหลวงปู่บนเครื่องบิน เพราะคุณหญิงเป็นห่วงหลวงปู่ เกรงว่าอาหารบนเครื่องหลวงปู่จะฉัน

ไม่ได้ การเดินทางในวันนั้น พอเครื่องขึ้นสักครู่หนึ่งก็ได้นำภัตตาหารถวายหลวงปู่ฯ ซึ่งท่านก็ฉันได้พอประมาณ เครื่องบินก็ถึงสนามบินจังหวัดเลย เวลา 11.05 น. ในคณะที่ติดตามมากับหลวงปู่ มี

1. ท่านอาจารย์เผย วิริโย
2. ท่านองคมนตรี ดร.เชาวน์ ณ ศีลวันต์
3. คุณปัญญา วงษ์ไทย

เมื่อเครื่องบินถึงเมืองเลย ท่านอาจารย์สีทน สีลธโน ได้นำคณะลูกศิษย์ ตลอดจนคณะข้าราชการ และพ่อค้าประชาชนชาวจังหวัด มาคอยรับหลวงปู่กันอย่างคับคั่งทุกคนมีสีหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส และดีใจที่หลวงปู่รักษาอาการไข้จนหายเป็นปกติ กลับมาเป็นมิ่งขวัญให้กับชาวจังหวัดเลย ในคณะที่มาต้อนรับมี คุณหญิงส่งศรี เกตุสิงห์ และคุณจำลอง สวัสดิพงษ์ ซึ่งล่วงหน้าเดินทางมาก่อน มาต้อนรับด้วย หลวงปู่เดินทางถึงวัดแล้วจำวัดพักผ่อนตามปกติ

งูใหญ่มาเยี่ยม

เวลาประมาณบ่าย 3 โมง ท่านลุกขึ้นจากจำวัตรปฏิบัติกิจของท่านเสร็จเรียบร้อยแล้ว ด้วยความเป็นห่วงแขก คือท่านองคมนตรีและคุณหญิง ท่านเกรงว่าจะต้อนรับได้ไม่เรียบร้อยและกลัวแขกจะลำบาก จึงได้ชวนท่านอาจารย์เผย คุณจำลอง และคุณปัญญาออกจากกุฏิวิเวกธรรม เวลาประมาณ 16.00 น. ไปเยี่ยมคุณหญิง ซึ่งให้พักอาศัยที่กุฏิแม่ชี หลวงปู่เดินถึงศาลาโรงธรรมที่แม่ชีใช้เป็นสถานที่ไหว้พระสวดมนต์ หลวงปู่ท่านนั่งพักผ่อนอยู่ที่ม้ายาวข้างโรงธรรม สักครู่หนึ่งมีเสียงดังผิดปกติ เสียงดังกราวใหญ่คณะที่ร่วมไปกับหลวงปู่หันไปมอง ได้พบเห็นงูใหญ่ตัวหนึ่งกำลังเลื้อยมาอย่างรวดเร็วพอมาใกล้ถึงหลวงปู่มันก็หยุดแล้วขดตัวเป็นวงกลมอยู่ห่างจากหลวงปู่ประมาณ 1 ศอกลูกศิษย์ต่างก็กลัวว่ามันจะทำอันตรายหลวงปู่ จึงร้องบอกหลวงปู่ว่า

หลวงปู่ งูใหญ่ขดอยู่ใกล้ ๆ ให้ระวังครับ

ท่านถามว่า ไหน ๆ อยู่ตรงไหน พร้อมกับหันหน้าหางู ขณะนั้นเป็นเวลาเย็นมากมีแสงขมุกขมัว พอท่านพบงูท่านจึงหยุดนิ่งพร้อมกับบริกรรมคาถาแผ่เมตตาให้กับงูตัวนั้น เมื่อท่านแผ่เมตตาเสร็จ ท่านก็กลับนั่งห้อยขาอยู่ม้ายาวตามเดิม พร้อมกับพูดกับงูใหญ่ว่า

"อย่าแสดงตัวแบบนี้ มนุษย์ทั้งหลายเขากลัวมาก จงแสดงแบบใหม่เถอะ งูใหญ่ก็ไม่ยอมเปลี่ยนแปลงคงร่างอยู่อย่างเดิม" ท่านจึงพูดกับงูใหญ่อีกว่า ไปรักษาโรคที่กรุง-

เทพฯ กลับมาถึงแล้ว หายดีแล้ว พ้นอันตรายแล้ว ไม่ต้องเป็นห่วง ขอบใจ แล้วจงหนีไปเสีย เถิดคนเขากลัว ขณะที่หลวงปู่ฯ พูดกับงูใหญ่อยู่นั้น มันยังคงขดตัวสงบนิ่งขวางหน้าอยู่ระหว่างลูกศิษย์กับหลวงปู่ สักครู่หนึ่งมันก็เลื้อยออกไปนอนอยู่หลังศาลาโรงธรรม ขณะมันคลายตัวออกเลื้อยไปสังเกตดูยาวประมาณ 2 เมตรกว่า ๆ ลำตัวโตประมาณ $3\frac{1}{2}$ นิ้ว เมื่องูออกไปแล้ว ลูกศิษย์ถามหลวงปู่ว่ามันมาทำไม หลวงปู่บอกว่า ไม่ใช่งูจริงหรอก เป็นพวกเทพเขาคิดถึงที่หลวงปู่จากไปรักษาไข้นาน เขามาถามข่าวคราวความทุกข์สุขต่างหาก เพราะเขาเป็นห่วง และตอนที่เราไปทำการรักษาเขายังติดตามไปส่งถึงกรุงเทพ จึงค่อยกลับมายังวัดถ้ำผาปู่

ลูกศิษย์สงสัยว่าขณะหลวงปู่พบงู หลวงปู่ใช้คาถาบทใดแผ่เมตตาให้กับมันท่านตอบว่า

ใช้บท ขันธปริต (วิรูปักเขหิ) แผ่เมตตา

หลังจากคุยกันสักครู่หนึ่ง ลูกศิษย์กลับไปดูงูใหญ่ยังเห็นมันนอนอยู่ที่หลังโรงธรรมจึงทดลองเอาไม้กวาดสำหรับกวาดลานวัดอันยาว ๆ ลองเขี่ยเพื่อไล่ให้มันกลับไปอยู่ที่ของมัน เข้าใจว่ามันจะโกรธมันได้ยกตัวสูงขึ้นประมาณ 1 เมตร พร้อมกับแผ่แม่เบี้ยเมื่อเห็นเช่นนั้นลูกศิษย์จึงเลิกขับไล่และขอโทษเขาอยู่ในใจจึงไม่รบกวนเขาอีก ขณะนั้นงูใหญ่ยังไม่ไป หลวงปู่ท่านเลยแสดงธรรมให้งูใหญ่ฟัง พอได้เวลาประมาณ 18 นาฬิกา พลบค่ำพอดี เห็นว่างูใหญ่ไม่ยอมกลับ ท่านจึงบอกลางูกลับกุฏิ

เรื่องของกรรม

หน้าแล้งปี พ.ศ. 2524 ท่านได้เดินทางไปวัดบ้านเหล่านาดี (วัดป่าอรัญวาสี) จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นบ้านเกิดของท่านเพื่อเป็นประธานสร้างกุฏิที่ญาติโยมเขามีศรัทธาที่จะสร้าง เป็นอนุสรณ์ในด้านวัตถุถาวรไว้ แต่ท่านไม่รู้สึกยินดี เพราะท่านชอบสันโดษไม่มีนิสัยชอบก่อสร้าง ส่วนที่เห็นว่าทางวัดมีการสร้างสิ่งต่าง ๆ ส่วนมากเป็นศรัทธามาสร้างถวายท่านก็ไม่ขัดศรัทธา การก่อสร้างกุฏิที่วัดนี้ก็เช่นเดียวกัน มีศรัทธา 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายหนึ่งต้องการก่อสร้าง อีกฝ่ายหนึ่งไม่ต้องการสร้างไม่เป็นที่ตกลงกันฝ่ายที่ต้องการสร้างไม่ฟังเสียงคัดค้านได้ดำเนินการก่อสร้างไปเลย เมื่อรีบเตรียมหาวัสดุก่อสร้าง พวกที่คัดค้านก็หาเรื่องคัดค้านฟ้องร้องกัน หาว่าทำผิดกฎหมายบ้านเมืองให้เจ้าหน้าที่มาจับไม้ที่จะทำก่อสร้างยึดไว้เป็นของหลวงหมด พวกที่ขัดขวางได้กล่าววาจาก้าวร้าวต่อท่านนานาประการ ท่านก็ไม่โกรธ มีแต่ขอร้องให้หันหน้าเข้าหาปรองดอง

กัน พวกคัดค้านก็ไม่ยอมตกลง การก่อสร้างกุฏิหลังนั้นเดิมกะว่าจะใช้เป็นกุฏิไม้แต่ไม้ไม่มีเพราะถูกจับไป แต่ศรัทธาญาติโยมยังมีอยู่ จะสร้างให้ได้ หลวงปู่ท่านเห็นใจในเจตนารมณ์ของญาติโยม ท่านจึงบอกว่าสร้างเป็นกุฏิคอนกรีตเสริมเหล็กก็แล้วกัน ญาติโยมก็เห็นดีด้วยและสามารถสร้างกุฏิได้สำเร็จ เป็นกุฏิ 2 ชั้น ยาว 9 เมตร กว้าง 7 เมตรครึ่ง ขณะนั้นเพิ่งเริ่มก่อสร้าง พอประมาณเดือนมิถุนายนจวนเข้าพรรษาท่านก็กลับไปจำพรรษาที่วัดถ้ำผาปู่

พอออกพรรษาในปี พ.ศ. 2525 ท่านกลับไปวัดบ้านเหล่านาดีอีก พอดีกับการก่อสร้างเสร็จทางญาติโยมที่มีจิตศรัทธาก็ได้ทำบุญถวายกุฏิเป็นที่เรียบร้อย

ในปีนั้น พวกโยมที่คัดค้านการก่อสร้างกุฏิและกลั่นแกล้งท่านพร้อมพูดจาก้าวร้าวท่านต่าง ๆ นานับประการนั้น คนที่เป็นหัวหน้าเกิดอาเจียนเป็นเลือดตายส่วนอีกคนหนึ่งนอนหลับตายไปเฉย ๆ พวกญาติ ๆ ของฝ่ายคัดค้านเห็นเหตุการณ์เช่นนั้น ก็กลัวกันมากเกรงว่า บาปกรรมที่พวกตนทำไว้ กับพระอริยเจ้า จะตกสนองเช่นเดียวกับสองคนแรก จึงพากันไปกราบนมัสการขอขมาโทษจากท่าน ๆ จึงเทศน์ให้ฟังว่า

"เรื่องเป็นเรื่องตายไม่ใช่เรื่องของอาตมาเป็นเรื่องของพวกเขาต่างหาก เป็นเพราะใครทำกรรมอย่างใดก็ได้รับผลของกรรมอย่างนั้น ส่วนพวกเจ้าทำกันเองพวกเจ้าคงจะรู้ว่าเป็นเพราะอะไร" แล้วท่านก็ให้พากันทำคารวะสงฆ์ หลวงปู่พร้อมด้วยสงฆ์ก็ให้ศีลให้พร และท่านได้เทศน์ให้สติเตือนใจอีกว่า

"นี่แหละ การเบียดเบียนท่านผู้มีศีลย่อมได้รับกรรมทันตาเห็น จะหาว่าไม่มีบาปมีบุญที่ไหนได้ ศาสนามีทั้งคุณและโทษ ถ้าผู้ปฏิบัติดีก็นำพาจิตใจคนเหล่านี้ขึ้นสวรรค์นิพพาน ถ้าคนเหล่านี้ปฏิบัติไม่ดี ก็พาคนเหล่านั้นตกนรกอเวจีก็มีมาก เรื่องบาปกรรมย่อมไม่ยกเว้นให้กับใครทั้งนั้นไม่ว่าจะเป็นพระ เณร หรือเจ้านายชั้นไหน ๆ ก็ตาม ถ้าทำบาปลงไปเป็นบาปทั้งนั้นไม่มีการยกเว้น ลำเอียง"

เริ่มอาพาธ

ต้นปี พ.ศ. 2526 หลวงปู่คำดีเริ่มป่วยกระเสาะกระแสะ สามวันดีสี่วันไข้ เมื่อท่านเห็นว่าร่างกายของท่านไม่ดี ท่านมักเตือนลูกศิษย์ของท่านเสมอว่า ร่างกายสังขารของผมแย่พอควรแล้ว ถ้าเป็นรถยนต์ก็ทิ้งได้แล้ว ถ้าหากผมล้มป่วยคราวนี้คงจะไม่ไหวแน่ถ้าหมู่คณะจะรักษา ร่างกายผมก็รีบจัดการรักษาเสีย พวกสานุศิษย์ทั้งหลายเห็นท่านพอเดินได้ พูดได้ ฉันได้ เทศน์ได้ ก็พากันใจเย็นและจัดยาให้ฉันตามปกติ แต่ไม่ได้พาหลวงปู่เข้าตรวจรักษาที่โรงพยาบาล

ต่อมาวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2526 ตอนเช้าหลังจากฉันภัตตาหารเรียบร้อยแล้ว ท่านก็เรียกญาติโยมทั้งหลายมาพร้อมกันแล้ว ท่านก็พูดว่า

"มาฟังเทศน์กัน อาตมาจะเทศน์ครั้งสุดท้ายต่อไปจะไม่ได้เทศน์อีกแล้ว จะไม่ได้ประพรมน้ำพระพุทธมนต์อีกแล้ว และจะไม่ได้พูดกันอีกต่อไป"

พระลูกศิษย์ และโยมทั้งหลายเมื่อได้ฟังคำพูดของหลวงปู่อย่างนั้นก็พากันแปลกใจ แต่ไม่มีผู้ใดเฉลียวใจว่า คำพูดของท่านนั้นเป็นการพูดครั้งสุดท้ายจริง ๆ และท่านได้พรมน้ำพระพุทธมนต์ได้ทุกคนแล้ว ท่านยื่นหญ้าคาให้แจกกันต่างก็ได้รับทั่ว ๆ กันทุกคน ๆ ละเส้นสองเส้น

เทศน์ครั้งสุดท้าย

หลวงปู่เริ่มเทศน์เรื่อง "ความไม่ประมาท" ความประมาทเป็นหนทางแห่งความตายคำว่าตายในที่นี้ ไม่ได้หมายความว่าร่างกายเราตาย หมายถึงจิตใจคนเราตาย คือตายจากมรรคผลนิพพานต่างหาก

ความไม่ประมาทเป็นหนทางแห่งความไม่ตาย คือไม่ประมาทต่อการทำความดี ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา มีโอกาสจะได้ไปสวรรค์พรหมโลก หรือมรรคผลชั้นใดชั้นหนึ่ง ตลอดถึงพระนิพพานข้างหน้าแน่นอน ช้าหรือเร็วแล้วแต่บุญบารมีหรือความพากเพียรของตนเอง ความไม่ประมาทคือ เป็นผู้มีสติจดจ่ออยู่ที่ กาย และใจ ทุกอิริยาบททั้งสี่ คือ ยืน เดิน นั่ง นอน ไม่มีการเผลอสติจากอิริยาบถทั้งสี่ จึงจัดว่าเป็นผู้ไม่ประมาทเข้าใจไหมฯ (ท่านถามลูกศิษย์)

คำว่าประมาทนั้นคือ เป็นคนเลินเล่อเผลอสติ นึกคิดออกไปนอกกายและใจของตนเอง ตามอารมณ์ของโลกเขาคือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณ์ เหล่านี้เป็นต้น ท่านถือว่าเป็นผู้ประมาททั้งนั้นถึงมีร่างกายอยู่ท่านก็เปรียบเหมือนคนที่ตายแล้วเอวัง

นี่คือเทศน์ครั้งสุดท้ายของท่านก่อนที่ท่านจะล้มป่วยลง เมื่อท่านเทศน์จบลูกศิษย์ลากลับแล้วท่านเข้าพักผ่อนตามอัธยาศัยของท่านจนกระทั่งเวลา 15.00 น. ของวันที่ 28 มิถุนายน 2526 ท่านเดินเข้าห้องน้ำล้างหน้าเรียบร้อยแล้ว ท่านก็พูดขึ้นว่าผมเป็นลม ขณะนั้นมีพระอุปฏฐากท่าน 4 รูปได้ประคองท่านนอนลงที่อาสนะ เมื่อนอนลงแล้วท่านไม่พูด ไม่คุยกับใครทั้งนั้น มีแต่นอนเฉย ๆ ไม่มีการขยับตัว ลูกศิษย์ต่างก็พากันตกใจต่างก็หายามาให้ท่านฉันแต่ไม่หาย จนถึงเวลา 18.00 น. ก็ให้โยมไปเชิญหมอจากโรงพยาบาลมาตรวจดูอาการของหลวงปู่ มีการฉีดยาให้น้ำเกลือท่านก็ยังไม่ฟื้น

รุ่งขึ้นวันที่ 29 มิถุนายน พ.ศ. 2526 คุณหมอก็สวนปัสสาวะให้ท่าน สายยาง

ที่สวนเข้าไป ทำให้เกิดเป็นแผลภายใน เลือดไหลไม่หยุด จึงโทรศัพท์ติดต่อเรียนท่านองคมนตรี ดร.เชาวน์ และคุณหมอปัญญา ส่งสัมพันธ์ ทราบอาการป่วย คุณหมอได้ทราบและปรึกษาลูกศิษย์กรุงเทพแล้วเห็นควรรับตัวมารักษาในกรุงเทพฯ คุณหมอจึงได้นำรถพยาบาลไปรับหลวงปู่ ถึงวัดเวลา 17.00 น. ตรวจดูอาการเห็นว่าอาการหลวงปู่หนักมาก จึงทำการผ่าตัดเสียก่อน ผ้าตัดเสร็จเลือดหยุดไหลออกจาช่องปัสสาวะและนำหลวงปู่ขึ้นรถพยาบาล ออกจากโรงพยาบาลเมืองเลยเวลา 22.00 น.

วันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2526 คุณหมอนำหลวงปู่ถึงโรงพยาบาลแพทย์ปัญญา ตรวจสอบอาการของหลวงปู่ แล้วให้การบำบัดรักษา ประมาณ 4 - 5 วัน หลวงปู่ก็พูดได้ เริ่มฉันจังหันได้บ้างเล็กน้อย แต่ยังให้น้ำเกลืออยู่ ส่วนเรื่องอาหารคุณชลูด ส่งสัมพันธ์คอยดูแลคอยคุมคุณภาพให้ได้ตามหลักโภชนาการ โดยมิได้บกพร่องไม่มีอะไรขาดแคลน จนกระทั่งหลวงปู่นั่งได้เดินได้ และฉันจังหันได้พอสมควร เมื่อมีอาการดีขึ้นหลวงปู่อยากจะกลับวัดถ้ำผาปู่เมืองเลยคุณหมอจึงปรึกษาหารือกับท่านองคมนตรี ดร.เชาว์ ณ ศีลวันต์ คุณธเนศ เอียสกุล คุณเฉลียว อยู่วิทยา พร้อมทั้งลูกศิษย์หลายท่านทางกรุงเทพฯต่างเห็นสมควรให้ท่านกลับวัดถ้ำผาปู่ โดยทุกคนเห็นว่าการเดินทางโดยทางรถยนต์จะทำให้หลวงปู่เหนื่อยมาก จึงขอความกรุณาจากท่านองค์มนตรี จัดหาเครื่องบินพิเศษนำหลวงปู่ส่งกลับวัดถ่ำผาปู่ จังหวัดเลย

วันที่ 4 มีนาคม 2527 หลวงปู่และคณะโดยสารเครื่องบินพิเศษออกจากดอนเมือง เวลา ๙.00 น. ถึงสนามบินเมืองเลยเวลา 11.00 น. โดยมีท่านอาจารย์เผย วิริโยท่านองคมนตรี ดร.เชาวน์ คุณไชย ณ. ศีลวันต์ ร่วมเดินทางมาส่งด้วย ส่วนที่สนามบินมีข้าราชการ พ่อค้า ประชาชนมาคอยรับการกลับของหลวงปู่ด้วยความดีใจกันอย่างคับคั่ง ขบวนรถรับหลวงปู่ออกจากสนามบิน ถึงวัดด้วยความเรียบร้อยทุกประการ

หลวงปู่คำดีฯ ได้พักผ่อนอยู่ที่วัดประมาณ 9 วัน อาการไข้ได้กำเริบขึ้นอีกถึงวันที่ 14 มีนาคม 2527 อาการไม่ดีขึ้น หมอปัญญาส่งรถพยาบาลมารับท่านไปรักษาที่โรงพยาบาลแพทย์ปัญญาที่กรุงเทพอีก คราวนี้มีแต่ทรงกับทรุดมาตลอด พอถึงวันที่ 17 พฤศจิกายน 2527 เวลา 13.13 น. หลวงปู่ท่านก็สิ้นลมจากไปด้วยอาการสงบก่อนที่ท่านจะสิ้นใจท่านลืมตาขึ้นมาแล้วกะพริบตาสามครั้งก็หมดลมหายใจ ซึ่งเสมือนหนึ่งว่าท่านได้บอกลาลูกศิษย์ใกล้ชิดที่ปรนนิบัติท่านว่า หลวงปู่ขอลาแล้วนะ แล้วต่อจากนั้นท่านก็ลาจากพวกเราไปจริง ๆ ไม่มีวันที่จะหวนกลับคืนมาให้พวกเรา ได้เห็น ได้ยินได้ฟังและได้รับศีลพรที่ท่านเคยให้พวกเราอีกต่อไป

หลังจากท่านมรณภาพ ลูกศิษย์ต่างก็ทยอยกันมาที่โรงพยาบาลเพื่อมาเคารพท่าน เป็นครั้งสุดท้าย จนเต็มโรงพยาบาลหลังจากที่ทางโรงพยาบาลและลูกศิษย์ได้เตรียมการเรียบร้อยแล้ว เอาหลวงปู่ขึ้นรถพยาบาลแล้วเคลื่อนออกจากโรงพยาบาลเวลา 23.30 น. โดยมีรถยนต์ติดตามส่งทั้งหมด 7 คันโดยคุณธเนศ เอียสกุล ได้จัดการเรื่องหีบใส่ศพของหลวงปู่ไปพร้อมด้วย สำหรับคณะนำส่งศพหลวงปู่มี คุณบันยงค์ ศรลัมพ์ ผู้ว่าการรถไฟ คุณหมอปัญญาฯ และคุณญาติโยมอื่น ๆ ตามไปส่งถึงวัดถ้ำผาปู่เวลา 7.30 น. ของวันที่ 18 พฤศจิกายน 2527 สรงน้ำศพท่านเวลา 13.00 น. ถึงเวลา 18.00 น. เสร็จแล้วบรรจุหีบ ตั้งศพบำเพ็ญกุศลที่วิหาร ญาณทัสสี วัดถ้ำผาปู่ตำบลนาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงโปรดรับเป็นเจ้าภาพบำเพ็ญพระราชกุศลตลอด 7 วัน และบำเพ็ญพระราชกุศล 50 วันและ 100 วัน ตามลำดับ

สำหรับอาพาธของหลวงปู่รวมสองครั้งดังนี้

ครั้งแรก เป็นเวลา 9 เดือน

ครั้งที่สอง เป็นเวลา 9 เดือน

สิริรวมอายุจนถึงวันมรณภาพได้ 83 ปี รวมพรรษาธรรมยุตได้ 57 พรรษา 3 เดือน 23 วัน

สถานที่จำพรรษาของหลวงปู่คำดี ปภาโส

ปี พ.ศ. 2471

จำพรรษาที่ วัดบ้านยาง ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ปี พ.ศ. 2472

จำพรรษาที่ วัดป่าสาลวัน อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

ปี พ.ศ. 2473 - 2474 - 2475

จำพรรษาที่ วัดป่าหนองกุง บ้านหนองคู ตำบลบ้านหว้า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ปี พ.ศ. 2476 - 2477 - 2478 - 2479 - 2480

จำพรรษาที่ วัดป่าช้าดงขวาง ตำบลหัวทะเล บ้านโนนฝรั่ง จังหวัดนครราชสีมา

ปี พ.ศ. 2481

จำพรรษาที่ วัดป่าอภัยวัน บ้านทุ่ม ตำบลบ้านทุ่ม อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ปี พ.ศ. 2482 - 2483 - 2484 - 2485 - 2486

จำพรรษาที่ ถ้ำกวาง บ้านหินร่อง ตำบลเมืองเก่า อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น

ปี พ.ศ. 2487 - 2488 - 2489 - 2490 - 2491 - 2492 - 2493

จำพรรษาที่ วัดป่าชัยวัน ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ปี พ.ศ. 2494

จำพรรษาที่ วัดป่าอรัญญวาสี บ้านเหล่านาดี ตำบลบ้านหว้า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ปี พ.ศ. 2495

จำพรรษาที่ วัดป่าชัยวัน ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ปี พ.ศ. 2496 - 2497

จำพรรษาที่ วัดป่าคิรีวัน คำหวายยาง ภูพานคำ ตำบลบ้านกง อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น

ปี พ.ศ. 2498 - 2499 - 2500 - 2501 - 2502 - 2503 - 2506 - 2507 - 2508

จำพรรษาที่ วัดถ้ำผาปู่ เขานิมิตร ตำบลนาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลย

ปี พ.ศ. 2509

จำพรรษาที่ วัดป่าหนองแซง ตำบลหมากหญ้า อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี

ปี พ.ศ. 2510 - 2511 - 2512 - 2513 - 2514 - 2515 - 2516 - 2517 - 2518 - 2519 - 2520 - 2521 - 2522 - 2523 - 2524 - 2525

จำพรรษาที่ วัดถ้ำผาปู่ เขานิมิตร ตำบลนาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลย

ปี พ.ศ. 2526 - 2527

จำพรรษาที่โรงพยาบาลแพทย์ปัญญา (เพื่อรักษาโรค) คลองตัน หัวหมาก กรุงเทพฯ

ปี พ.ศ. 2499

วันที่ 5 ธันวาคม พุทธศักราช 2499 ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นที่พระครูญาณทัสสี พระครูชั้นโท ฝ่ายวิปัสสนาธุระ

ปี พ.ศ. 2521

วันที่ 5 ธันวาคม พุทธศักราช 2521 ได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระครูชั้นเอก ฝ่ายวิปัสสนาธุระ

ธรรมเทศนา

ของ

หลวงปู่คำดี ปภาโส

การปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะ

บรรดาศิษยานุศิษย์ และญาติโยมที่ไปรวมประชุมฟังธรรมจากหลวงปู่ ขอโอกาสปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะเป็นอุบาสกอุบาสิกา

หลวงปู่กล่าวนำ

ให้ตั้งจิตอธิษฐาน ในใจของตนว่า ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ อริยเจ้า เป็นที่พึ่งที่ระลึก นับแต่วันนี้เป็นต้นไปตลอดจนสิ้นชีวิตของข้าพเจ้า

บรรดาศิษยานุศิษย์ กล่าวปฏิญาณตน

เอสาหํ ภนฺเต สุจิรปรินิพฺพุตมฺปิ ตํ ภควนฺตํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ อุปาสกํ (อุปาสิกํ)มํ สงฺโฆ ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณํ คตํ

ทุติยมฺปาหํ ภนฺเต สุจิรปรินิพฺพุตมฺปิ ตํ ภควนฺตํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ อุปาสกํ (อุปาสิกํ)มํ สงฺโฆ ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณํ คตํ

ตติยมฺปาหํ ภนฺเต สุจิรปรินิพฺพุตมฺปิ ตํ ภควนฺตํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ อุปาสกํ (อุปาสิกํ)มํ สงฺโฆ ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณํ คตํ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอถึง พระผู้มีพระภาค อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์นั้น พระธรรม และพระอริยสงฆ์สาวก ว่า เป็นสรณะที่พึ่ง ที่ระลึก ที่นับถือของข้าพเจ้าทั้งหลายจะไม่ยึดถือสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง ขอพระสงฆ์จงทรงจำไว้ว่า พวกข้าพเจ้าทั้งหลายนี้ เป็นอุบาสก อุบาสิกา ในพระพุทธศาสนา ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นับแต่เวลานี้เป็นต้นไป ตราบเท่าสิ้นชีวิตแห่งพวกข้าพเจ้าทั้งหลายนี้แล

พุทฺธสฺสาหํ นิยฺยาเทมิ สรีรญฺชีวิตญฺจิทํ ข้าพเจ้าขอมอบกายถวายชีวิตนี้ แด่พระพุทธเจ้า

ธมฺมสฺสาหํ นิยฺยาเทมิ สรีรญฺชีวิตญฺจิทํ ข้าพเจ้าขอมอบกายถวายชีวิตนี้ แด่พระธรรมเจ้า

สงฺฆสฺสาหํ นิยฺยาเทมิ สรีรญฺชีวิตญฺจิทํ ข้าพเจ้าขอมอบกายถวายชีวิตนี้ แด่พระสงฆ์อริยเจ้า

จากนั้น **หลวงปู่ให้ศีลและให้โอวาท**

การประกาศตนเป็นพุทธมามกะ เป็นอุบาสก อุบาสิกา พูดง่าย ๆ คือ การบวชขั้นต่ำ เป็นการบวชอย่างต่ำ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เมื่อเกิดเคราะห์เกิดภัยต่าง ๆ ก็ให้ทำอย่างนี้ จะหายเคราะห์ หายโศก หายโรค หายภัย

ถ้าเคยนับถือพระภูมิเจ้าที่อยู่ ให้เลิกให้ละเสีย บรรดาภูต ผี ปีศาจ ต่าง ๆ ที่เคยนับถือ

อยู่ให้เลิกละเสีย ภูตผีปีศาจเป็นผีบาปจึงไม่ได้ไปเกิด ผีไม่มีบุญจึงไม่ได้เกิด ผีเบียดเบียนมนุษย์เรียกว่า มาสิง มาเทียม เพราะอยากเกิด

เราเป็นมนุษย์ประเสริฐแล้ว มีชั้นภูมิสูงกว่าเขาแล้วไฉนจะไปยึดภูต ผี ปีศาจ เป็นที่พึ่งอีกเล่า มันผิดกันไกลไปยึดถือของร้ายเป็นที่พึ่ง

ในโลกนี้ ไม่มีอะไรจะวิเศษไปกว่า พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์อริยเจ้า เป็นที่พึ่งอันสูงสุดของมนุษย์ ในทางศาสนา เราถือพระไตรสรณคมน์เป็นที่พึ่ง ที่ระลึก

ในทางโลก ให้ถือ บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ผู้มีคุณอื่น ๆ ตลอดถึงองค์พระมหากษัตริย์เป็นที่พึ่ง เป็นบุคคลควรกราบไหว้บูชา และตอบแทนบุญคุณ

ถ้าบุคคลไปถือศาสนาอื่นจริงจังเข้า ก็ขาดจากไตรสรณคมน์ได้ หรือมัวไปยึดถือ ภูต ผี ปีศาจ ไปกราบไหว้ผี มอบกายถวายชีวิตให้กับผี ก็ถึงขาดพระไตรสรณคมน์ได้เหมือนกัน

กุศลกรรมบถ 10 ประการ

จัดเป็นกายกรรม 3 อย่าง

1. ปาณาติปาตา เวรมณี ละการฆ่าสัตว์ เว้นการฆ่าสัตว์

2. อทินฺนาทานา เวรมณี ละการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขามิได้ให้ เว้นขาดจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้

3. กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณี ละการประพฤติผิดในกามทั้งหลาย เว้นขาดจากการประพฤติผิดในกามทั้งหลาย

จัดเป็นวจีกรรม 4 อย่าง

4. มุสาวาทา เวรมณี ละการพูดเท็จ เว้นจากการพูดเท็จคำไม่จริง

5. ปิสุณายวาจาย เวรมณี ละจากการพูดส่อเสียด เว้นขาดจากการพูดส่อเสียด

6. ผรุสายวาจาย เวรมณี ละจากการพูดคำหยาบ เว้นขาดจากการพูดคำหยาบ กล่าวแต่วาจาไม่มีโทษ ไพเราะหูคนอื่นชวนให้รักและจับใจ เป็นวาจาของชาวเมืองหรือผู้ดี คนส่วนมากรักใคร่และชอบใจ

7. สมฺผปฺปลาปา เวรมณี ละจากการพูดเพ้อเจ้อ เว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อ

จัดเป็นมโนกรรม 3 อย่าง

8. อนภิชฺฌา เวรมณี เป็นผู้ไม่โลภมาก ไม่เพ่งเล็งอยากได้ทรัพย์สิ่งของผู้อื่นมาเป็นของตน

9. อพยาปาท เป็นผู้มีจิตไม่พยาบาท มีความดำริใจไม่ชั่วช้าว่าคนเหล่านี้จงเป็นผู้ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนกัน ไม่มีทุกข์ มีแต่ความสุขรักษาตนเถิด ดังนี้

10. สมฺมาทิฏฺฐิ เห็นชอบตามคลองธรรม คือ ความเห็นไม่วิปริตว่าผลแห่งทาน ที่ให้แล้วมีอยู่ในโลกนี้ และโลกหน้ามีอยู่ คุณบิดามารดามีอยู่ สัตว์ทั้งหลายโอปปาติกะมีอยู่ สมณะและพราหมณ์มีอยู่ ผู้ดำเนินปฏิบัติชอบ ผู้ทำโลกนี้และโลกหน้าให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่ง แล้วสอนให้ผู้อื่นรู้ตาม เห็นตามมีอยู่ในโลกดังนี้ ท่านผู้รู้ทั้งหลายเรียกว่า *"สมฺมาทิฏฺฐิ"*

อกุศลกรรมบถ 10 ประการ

1. ปาณาติบาต ทำชีวิตสัตว์ให้ตกล่วง (คือฆ่าสัตว์)

2. อทินนาทาน ถือเอาสิ่งของเขาที่เจ้าของมิได้ให้ด้วยอาการแห่งขโมย

3. กาเมสุมิจฉาจาร ประพฤติผิดในกาม (กายกรรม 3 อย่างนี้พึงเข้าเหมือนอย่างศีล 5 นั่นเอง)

4. มุสาวาท พูดเท็จคำไม่จริง ข้อนี้ก็เหมือนกับศีล 5 จัดเป็นวจีกรรม คือ ทำบาปด้วยวาจา 4 อย่าง

5. ปิสุณาวาจา พูดส่อเสียด คือ ได้ฟังคำของคนข้างนี้ แล้วนำไปบอกคนข้างโน้น เพื่อทำลายพวกข้างนี้บ้าง หรือได้ฟังของคนข้างโน้นนำมาบอกข้างนี้ เพื่อทำลายพวกโน้นบ้าง ยุพวกที่พร้อมเพรียงกันให้แตกกันบ้าง ส่งเสริมพวกที่แตกกันบ้าง ชอบใจในคนที่แตกกันบ้าง ชอบใจในคนที่แตกกันเป็นพวก ยินดีในความแตกกันเป็นพวก และกล่าววาจาที่ทำให้แตกกับพวก

6. ผรุสวาจา พูดคำหยาบที่เป็นโทษ อันเผ็ดร้อนแก่บุคคลอื่นอันใกล้ต่อความโกรธ ไม่เป็นไปเพื่อความสงบจิต

7. สัมผัปปลาปะ พูดเพ้อเจ้อ คือพูดในเวลาไม่ควรพูด พูดในเรื่องที่เป็นไม่จริง พูดไม่เป็นประโยชน์ พูดไม่เป็นธรรม เป็นวินัย กล่าววาจาที่ไม่มีที่ตั้ง ไม่มีหลักฐานอ้างอิง ไม่มีที่สุด และไม่ประกอบด้วยประโยชน์โดยกาลไม่ควร

8. อภิชฌา โลภอยากได้ของเขา คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความโลภมาก คือเพ่งเล็งทรัพย์ อันเป็นอุปกรณ์เครื่องปลื้มใจของผู้อื่นว่าของผู้อื่นพึงมาเป็นของตนเถิด

9. พยาบาท ปองร้ายเขา คือดำริในใจอันชั่วช้าว่า ขอบุคคลเหล่านี้จงถูกฆ่าบ้าง จงถูกทำลายบ้าง จงขาดสูญบ้าง อย่าได้มีแล้วบ้างดังนี้

10. มิจฉาทิฏฐิ เห็นผิดจากทำนองคลองธรรม คือ มีความวิปริตว่า ผลแห่งทานไม่มี ผลแห่งการบูชานี้ไม่มี ผลแห่งการเซ่นสรวงไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีให้แล้วไม่มี ผลแห่งการทำชั่วไม่มี โลกหน้าไม่มี สัตว์ทั้งที่เป็นโอปปาติกะไม่มี สมณะพราหมณ์ทั้งหลายผู้ดำเนินชอบ ปฏิบัติชอบ ผู้ทำโลกนี้โลกหน้า ให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่ง แล้วสั่งสอนผู้อื่นให้รู้ ว่าไม่มีในโลกดังนี้ ท่านผู้รู้ทั้งหลาย เรียกมิจฉาทิฏฐิ

วจีกรรม 4 อย่าง

1. มุสาวาท พูดเท็จ
2. ปิสุณาวาจา พูดส่อเสียด
3. ผรุสวาจา พูดคำหยาบ
4. สัมผัปปลาปะ พูดเพ้อเจ้อ

แต่จะนำมาอธิบาย เฉพาะปิสุณาวาจา ผรุสวาจา สัมผัปปลาปะ แต่มุสาวาท จะไม่นำมาอธิบายในที่นี้ เพราะตามหลักก็อธิบายเนื้อความ ก็แจ่มแจ้งอยู่ จึงไม่จำเป็นจะนำมาอธิบายในที่นี้

ปิสุณาวาจา พูดส่อเสียด การพูดส่อเสียด แม้เจตนาเป็นมูลเหตุให้พูดวาจานั้นออกมา และเจตนานั้นแล ที่ประสงค์เอาในที่นี้ หมายเอาเจตนาของผู้ที่มีใจสกปรกมุ่งเพื่อให้เขาแตกกัน หรือทำตัวเพื่อให้เขารักตน จัดเป็นสุณาวาจา และปิสุณาวาจานั้น ทำให้ผู้ที่มีคุณธรรมน้อยให้แตกกัน ก็มีโทษน้อย ทำผู้ที่ทรงคุณธรรมมากให้แตกกัน ก็มีโทษมาก บาปมาก และองค์แห่งปิสุณาวาจา 4 อย่างคือ

1. มีผู้ที่ตนจะพึงทำให้แตกกัน หรือมุ่งให้เขาแตกกัน
2. มุ่งให้เขารักตน
3. ความพยายาม เกิดจากความคิดนั้น
4. มีคนเข้าใจความมุ่งหมายนั้น

คำพูดส่อเสียดหรือยุยง ร้ายแรงมาก เพราะเหตุใด เพราะเหตุว่าสามารถทำลายความสามัคคี ลองคิดดูเถิด คนเรารักกันดี ๆ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันดี ๆ อยู่ด้วยกันดี ๆ มีคนอื่นมายุยงให้เขาแตกกัน เกลียดชังกันเลิกช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มันร้ายขนาดไหน แล้วพิจารณาดูเถิด เป็นความชั่วร้าย เสียหายถึงขนาดไหน ในทางพระศาสนา ผู้ทำลายสงฆ์ให้แตกกัน พระพุทธเจ้าทรงปรับโทษอย่างหนัก และทุคติอันที่เป็นไปของเขา เมื่อตายไปคือนรกเป็นที่อยู่ของเขา ความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันนี้ เป็นสิ่งจำเป็นต้องปรารถนาในหมู่กัลยาณชนทุกประเภท ถ้าใครก็ตาม ที่ยังสามารถบังอาจพูดทำลายความสามัคคี ยุยงให้แตกร้าวจากกันดังกล่าวแล้วนั้น จงถือว่าเป็นคนเลวร้ายที่สุด ด้วยเหตุนี้ ผู้ที่ฉลาดรู้จริงจึงควรระมัดระวังคำพูดเป็นอย่างยิ่ง แม้เห็นว่าคำพูดเป็นความจริง แต่เมื่อพูดออกไปแล้วคนเขาต้องแตกกัน ฮือเหมือนแม่ผึ้งถูกรมควันไฟ หรือควันยาฉุนฉะนั้น

ผรุสวาจา พูดคำหยาบ คำที่ว่าพูดหยาบ ตามหลักอรรถกถา อธิบายตามหลักของท่านบ้างตามมติอัตโนมัติของข้าพเจ้าบ้าง และตามหลักของท่านว่า วาจาใด อันบุคคลทำตนเองบ้าง ทำผู้อื่นบ้างให้กล้าแข็ง ด้วยวาจาใด กล้าแข็งด้วยลำพังตนเอง คือเป็นวาจาที่ทำให้ผู้อื่นได้ยินได้ฟัง ไม่สบายหู ไม่สบายใจ วาจานั้นชื่อผรุสวาจา จัดเป็นวาจาหยาบคาย ทำให้ผู้ได้ยินได้ฟังแล้วรักไม่ลง วาจาหยาบคายนี้ มิใช่ว่าแต่มนุษย์คนเรา แม้สัตว์เดรัจฉานก็ไม่ชอบ รวมความว่าผรุสวาจา พูดคำหยาบคายเกิดจากโทสะ หรือความโกรธ และสรุปความตอนนี้ว่า คำหยาบ คือคำที่พูดออกมาจากจิตใจหยาบ หรือบางคนที่อ่อนน้อมถ่อมตนเป็นปกติ

นิสัยดีอยู่แล้วนั้น แต่ถ้าได้ฟังคำหยาบหรือคำด่าเป็นประจำบ่อย ๆ เขาก็เกิดกล้าแข็งกลายเป็นคนพูดหยาบขึ้นทีละน้อย จนขั้นสุดท้ายแล้วนานเข้า ก็กลายเป็นคนพูดคำหยาบคายพอ ๆ กันกับคนที่ดุด่า ให้สังเกตดู ลูกสะใภ้ที่ถูกเขาดุด่าทุกวันเถอะ ด่ามา ก็ด่าตอบไป ตอบมา ก็ตอบไป เพราะโทสะความโกรธทำให้ใจแข็งกล้า ปากเลยแข็งกล้าไปตามด้วยนี้แปลว่าทำให้คนอื่นกล้าแข็ง หรือพูดคำหยาบคายไปตามด้วยพระพุทธเจ้าทรงเตือนไว้ว่า ท่านอย่าพูดคำหยาบคายกับใคร ๆ ทั้งนั้น เพราะเมื่อถูกเขาว่า เขาก็ตอบท่านบ้างเหมือนกัน คำหยาบนั้น ต้องมาจากเจตนาที่หยาบ ถ้าเจตนาไม่หยาบแม้จะพูดหยาบ ท่านไม่จัดเป็นคำหยาบ เพื่อให้เข้าใจแจ่มแจ้ง คือท่านยกเรื่องมาแสดงว่า ยังมีเด็กชายคนหนึ่ง ดื้อดึงไม่เชื่อถ้อยคำของพ่อแม่ที่ห้ามไม่ให้ไปเที่ยวป่า แม่หมดหนทางที่จะห้ามได้ แม่จึงด่าขึ้นว่า *"ไป๊, ให้แม่ควายดุ ๆ จงไล่มึงเถอะ"* เมื่อเด็กคนนั้น ไปถึงป่าแล้วก็เจอเข้ากับแม่ควายจริง ๆ อยู่ในป่าแห่งนั้น เด็กนั้นจึงทำสัจกิริยาขึ้นว่า *"แม่ของเรา กล่าวคำใดแต่เพียงปาก คำนั้นจงอย่าเกิดอย่ามีขึ้นเกิด แม่เราคิดสิ่งใดด้วยใจ สิ่งนั้น จึงเกิด จึงมีขึ้นเกิด"* แม่ควายนั้นก็หยุดอยู่กับที่เหมือนกับจับผูกไว้ฉะนั้น

นิทานนี้หมายความว่า แม่ของเด็กนั้น จะดุด่าสาปแช่งอย่างนั้นก็แต่เพียงปาก ใจหาได้คิดอย่างนั้นไม่ ฟังแต่คำพูดก็รู้สึกว่าหยาบ แต่ที่จริงหาได้หยาบไม่ เพราะใจไม่หยาบ เรื่องเด็กเจอควายดุนี้ ใช้ได้เพียงเป็นตัวอย่างเท่านั้น ในชีวิตประจำจริง ๆ อย่าได้ไปเสี่ยง ดีไม่ดีจะถูกแม่ควายขวิดตายเปล่า ท่านว่าประโยคความพยายาม หรือการกระทำเกิดจากความพยายาม แม้จะตัดความรักเช่นนี้ ก็ไม่จัดเป็นคำหยาบ เพราะจิตอ่อน จริงอยู่บางครั้ง พ่อแม่กล่าวกับลูก ๆ ว่า ขอให้โจรตัดพวกเจ้าเป็นท่อนน้อย ท่อนใหญ่ ความจริง ท่านหาได้ประสงค์อย่างนั้นไม่ พ่อแม่ถึงแม้ริ้นยุงก็ไม่ให้กัด และรบกวนบุตรธิดาเลย บางครั้งอุปัชฌายาจารย์ดุด่าศิษย์ว่า พวกนี้ไม่มีหิริโอตตัปปะ จงกำจัดมันไปเสีย ถึงแม้อุปัชฌาย์และอาจารย์จะกล่าวดุด่าอย่างนี้ แต่ท่านก็อยากจะให้สานุ-ศิษย์ เกิดมีคุณงามความดี ในทางอาคมและการศึกษาเล่าเรียนและอธิคมการบรรลุมรรค-ผล แก่พวกสานุศิษย์เหล่านั้น ผรุสวาจา จึงไม่มีแก่อุปัชฌาย์อาจารย์ เพราะเจตนามุ่งหวังดีแก่สานุศิษย์ และจิตอ่อนฉะนั้น เช่น ผู้ที่ประสงค์จะฆ่า มุ่งเพื่อจะฆ่าอยู่แล้ว แม้พูดว่าขอให้ท่านนอนหลับสบายเถิดดังนี้ก็ยังเป็นคำหยาบอยู่นั่นเอง

องค์แห่งคำหยาบมี 3 คือ

1. มีคนที่ตนจะพึงด่า
2. มีความโกรธอยู่ในใจ
3. ด่าออกไป

สัมผัปปลาปะ พูดเพ้อเจ้อ

คำที่ว่าพูดเพ้อเจ้อนั้น ท่านหมายเอาบุคคลใช้วาจาใดพูดออกไป ทำให้เสียประโยชน์วาจานั้นเรียกว่า สัมผัปปลาปวาจา ถึงเจตนาที่เป็น

อกุศลที่ทำให้เกิดประโยชน์ทางกายวาจา ของที่ทำให้คนเข้าใจ แต่สิ่งที่หาประโยชน์อะไรไม่ได้ ก็เรียกว่าสัมผัปปลาปะ คนไทยเราแปลคำว่า สัมผัปปลาปะไว้หลายอย่าง เช่น พูดเพ้อเจ้อ พูดสำราก พูดไร้ประโยชน์ ดังนี้เป็นต้น อรรถกถาท่านแปลไว้ว่า ได้แก่พูดทำให้เสียประโยชน์ ทั้งวาจาที่พูดออกมา ทั้งเจตนาที่จงใจ พูดออกมาให้ไร้ประโยชน์เสีย จัดเรียกว่าสัมผัปปลาปะทั้งนั้น ส่วนโทษนั้นท่านว่า ถ้าพูดจนเป็นนิสัยก็มีโทษมาก แต่พูดบางครั้งบางคราวก็มีโทษน้อย

สำรากแปลว่าให้เบาลง และท่านให้เปรียบหลายอย่าง เพ้อเจ้อแปลว่าเหลวไหล พูดคล้ายละเมอ เอาเรื่องเอาราวอะไรมิได้ ไม่รู้จักจบ เช่นนี้เรียกว่าพูดเพ้อเจ้อเหลวไหล การพูดที่หาสาระประโยชน์อะไรไม่ได้ ประเภทน้ำท่วมทุ่งผักบุ้งโหรงเหรง ฝอยเต็มไปหมดไม่มีชิ้นดี และการพูดเรื่องชวนให้สนุกเฮฮา ทั้งผู้พูดทั้งผู้ฟัง มีแต่ไร้ประโยชน์ทั้งนั้น ทำให้เสียเวล่ำเวลาในการทำมาหากิน และการเล่าเรียน การประพฤติปฏิบัติธรรม เหล่านี้ล้วนแต่เป็นการพูดสำราก พูดเพ้อเจ้อทั้งนั้น ดังนี้

เรื่องกุศลกรรมบถ 10 ประการนั้น ขอให้ท่านผู้อ่าน และผู้ฟังทั้งหลาย จงจดจำให้ได้ และพิจารณาความหมายให้ตลอดแจ่มแจ้งชัดใจ ถ้าเราฟังและอ่านไม่เข้าใจในความหมายแล้ว เลยไม่เกิดประโยชน์ การประพฤติและปฏิบัติก็เพื่อละความชั่วประพฤติความดีทั้งหลาย ความชั่วได้แก่บาปอกุศลกรรมบถ 10 ประการนั่นเอง ความดีได้แก่บุญกุศล หรือการปฏิบัติกุศลกรรมบถ 10 ประการนั่นแหละ

ศีลกุศลกรรมบถ 10 ประการ มีสมุฏฐาน 3 ประการ คือเกิดทางกายกับทางจิตหนึ่ง วาจากับจิตหนึ่ง ลำพังจิตหนึ่ง ทำด้วยความจงใจ ประกอบด้วยศีลสิกขาบทใดบทหนึ่ง ศีลจะทำลายสิกขาบทไหนก็ตาม ต้องประกอบจิตเข้าด้วย เพราะจิตเป็นตัวศีล หรือว่าเจตนาเป็นตัวศีล นอกนั้นเป็นตัวศีลบ้าง เป็นประโยคของศีลบ้าง เจตนาที่ว่าเป็นตัวศีลนั้น หรือว่าจิตเป็นตัวศีลนั้น ก็เพราะจิตเป็นผู้งดเว้นในองค์ศีล จะเป็นศีล 5 ศีล 10 หรือศีล 227 สิกขาบทก็ตาม ต้องมีจิตงดเว้นจากการกระทำบาป 5 อย่าง 8 อย่าง 10 อย่าง หรือ 227 อย่างเสียก่อน จึงจะเป็นศีล เป็นธรรมได้ ถ้าพูดถึงความจริงของศีลแล้ว ได้แก่จิตดวงเดียวเท่านั้น ที่กล่าวตามหลักว่าศีล 5 ศีล 8 หรือ 227 นั้นเป็นอาการทำบาปเฉย ๆ การที่ท่านชี้ถึงจิตดวงเดียวนั้นเป็นตัวศีล เราจะไปฆ่าสัตว์ก็เพราะจิตเรานึกคิดก่อน จนกระทั่งขโมย ประพฤติผิดในกาม กล่าวมุสาวาท ดื่มสุราเมรัย เหล่านี้สำเร็จอยู่ที่จิต ถ้าเรารักษาจิตของเราดวงเดียวเท่านั้น แล้วไปหมดในศีล 5 ศีล 8 ศีล 10 หรือ 227 นี้แหละ ท่านผู้รู้ทั้งหลาย จึงหมายเอาจิตดวงเดียวเป็นตัวศีล เพราะจิตเป็นใหญ่ ของทุกอย่างสำเร็จแล้วด้วยใจ หรือจิต ในพุทธภาษิตท่านกล่าวไว้ว่า "เจตนาหํ ภิกฺขเว สีลํ วทามิ" เจตนาการงดเว้นจากการทำบาปทั้งหลายเป็นตัวศีล ส่วนองค์ศีลนั้น เป็นเพียงสิกขาข้อห้าม กิริยาที่ทำ

ผิดในข้อห้าม หรือสิกขาบทนั้น ๆ เรียกว่า ประโยคของศีล คือความปกติของ กาย วาจา โดยสุจริตนี้ เป็นศีล 5 ศีล 8 อุโบสถ ปกติกาย วาจา จิตนี้ เป็นศีลกรรมบถ 10

อานิสงส์รักษาศีลกรรมบถ 10

พระพุทธเจ้าตรัสแก่พราหมณ์ว่า ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายบางพวกในโลกนี้ ที่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์เบื้องหน้า แต่ตายเพราะกายแตก ก็เพราะเหตุประพฤติปฏิบัติชอบสำรวมรักษาศีลกรรมบถ 10 ประการ เว้นจากอกุศล 10 ประการ บริสุทธิ์ด้วยดีแล้ว ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ถ้าบุคคลชายหญิง เหล่านั้น พึงปรารถนา หวังว่า โอหนอเบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เราพึงเข้าถึงพวกกษัตริย์มหาศาล พราหมณ์มหาศาล คฤหบดีมหาศาลเถิด ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้เป็นได้ หรือว่าจะปรารถนาหวังว่า เบื้องหน้าแต่ตายแล้วเพราะกายแตก

เราพึงเข้าถึงพวกเป็นเทวดาชั้นดาวดึงส์ เป็นเทวดาชั้นยามา

ความเป็นเทวดาชั้นดุสิต ความเป็นเทวดาชั้นนิมมานะระดี

ความเป็นเทวดาชั้นปะระนิมมิตะวะสะวัตดี หรือปรารถนาเบื้องหน้า แต่ตายเพราะกายแตก เราพึงเข้าถึงพวกเป็นเทวดาที่เนื่องในหมู่พรหมเถิด

เราพึงเข้าถึงความเป็นเทวดาชั้นปะริตตาภา ความเป็นพวกเทวดาชั้นอัปปะมาณาภา

ความเป็นพวกเทวดาชั้นอัปปะมาณะสุภะ ความเป็นพวกเทวดาชั้นสุภะกิณหะกะ

ความเป็นพวกเทวดาชั้นเวหัปผะละ ความเป็นพวกเทวดาชั้นอะวิหา

ความเป็นพวกเทวดาชั้นอะตัปปา ความเป็นพวกเทวดาชั้นสุทัสสา

ความเป็นพวกเทวดาชั้นสุทัสสี ความเป็นพวกเทวดาชั้นอะกะนิฏฐา

ความเป็นพวกเทวดาชั้นผู้เข้าถึงอากาสานัญจายะตะนะภพ ความเป็นพวกเทวดาผู้เข้าถึงวิญญาณัญจายะตะนะภพ

ความเป็นพวกเทวดา ผู้เข้าถึงชั้นอากิญจัญญายะตะนะภพ

ความเป็นเทวดาผู้เข้าถึงเนวะสัญญานาสัญญายะตะนะภพ

- ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ถ้าบุคคลชายหญิง ประพฤติปฏิบัติดี และสำรวมรักษาศีล 5 กุศลกรรมบถ 10 ประการ ละอกุศลกรรมบถ 10 ประการ บริสุทธิ์ด้วยดีแล้ว พึงปรารถนาหวังว่า เราพึงทำเจโตวิมุติ และปัญญาวิมุติ อันไม่มีอาสวะ ให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้ว เข้าถึงอยู่ในชาตินี้เถิด ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้เป็นได้ คือบุคคลนั้น พึงทำเจโตวิมุติ และปัญญาวิมุติ อันไม่มีอาสวะ เพราะสิ้นอาสวะ ให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่ง เข้าถึงอยู่ในชาตินี้นั้น เป็นเพราะเหตุอะไร เป็นเพราะบุคคลนั้นประพฤติปฏิบัติดี สำรวมรักษาศีลกุศลกรรมบถ 10 ประการนั้นแหละ เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอย่างนี้แล้ว พวกพราหมณ์และคฤหบดีชาวบ้านสาละได้กราบ

ทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยเอนกปริยาย เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลง หรือตามประทีปในที่มืด ด้วยตั้งใจว่า คนมีจักษุจะเห็น รูปดังนี้ พวกข้าพระองค์นี้ขอถึงพระโคดมผู้เจริญ พระธรรม และพระภิกษุสงฆ์ ว่าเป็นสรณะ ขอพระโคดมผู้เจริญ จงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสก (อุบาสิกา) ผู้ถึงพระรัตนตรัย เป็นสรณะตลอดชีวิต จำเดิมแต่วันนี้ไป ฉะนี้แล เอวังก็มีด้วยประการฉะนี้

ธรรมเทศนาหลวงปู่คำดี ปภาโส
เรื่อง ข้อวัตรปฏิบัติ

เมื่อ 28 เมษายน 2521

การพูดธรรมในวันนี้ประสงค์ที่จะพูดเกี่ยวกับเรื่องของ ข้อวัตรปฏิบัติ ที่พ่อแม่ครูบาอาจารย์ในสมัยก่อน พาประพฤติปฏิบัติมา ในสมัยก่อนนั้นการปฏิบัติได้ยึดถือนโยบายความสงบเป็นหลักใหญ่ จะเริ่มเล่าให้ฟังตั้งแต่เวลาเย็นเป็นต้นไป......เมื่อหมดแสงตะวันแล้ว โดยมากก็จะขึ้นไปสวดมนต์ทำวัตรเย็นที่กุฏิของเจ้าของโดยต่างคนต่างทำ การทำวัตรเย็นนี้ ในวันอุโบสถถึงจะไปทำรวมกันครั้งหนึ่ง ที่ท่านวางระเบียบไว้เช่นนี้ ก็เพื่อที่จะต้องการให้ทำความเพียรกันได้มาก ๆ ไม่ต้องกังวลเรื่องการไปทำวัตรรวม และอีกอย่างหนึ่งเพื่อไม่ให้เป็นการคลุกคลีกัน สำหรับการทำวัตรนั้นเมื่อสวดเสร็จแล้วก็จะสวดบทพิจารณาปัจจัยสี่ต่อไป สำหรับการสวดบทนี้ ถ้าเราสวดเป็นบาลีก็จะไม่รู้ความหมาย ฉะนั้นเท่าที่ปฏิบัติมาก็จะสวดคำแปลไปด้วย มีดังต่อไปนี้

“จีวรใดที่เราบริโภคนุ่งห่มแล้วในวันนี้ เรานุ่งห่มทรงจีวร ก็เพื่อเพียงบรรเทาความร้อน ความเย็น สัมผัสเหลือบ ยุง ลมแดด และสัตว์เลื้อยคลานทั้งหลาย และปกปิดร่างกาย ที่ให้ความละอายกำเริบเท่านั้น”

“บิณฑบาตใดที่เราฉันในวันนี้ ก็ไม่ได้ฉันเพื่อความมัวเมา ไม่ได้ฉันเพื่อจะตกแต่งร่างกายให้อ้วนพี ให้สวยให้งาม เราฉันอาหารนี้ ก็เพียงเพื่อบรรเทาความลำบากแห่งกายอันนี้ เพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์ และเพื่อให้บรรเทาเวทนาเก่า แต่จะไม่ฉันให้เวทนาใหม่เกิดขึ้น”

“เสนาสนะเหล่าใด ที่เราได้บริโภคในวันนี้ ก็เพียงเพื่อบรรเทาความร้อนและความเย็น สัมผัสเหลือบและยุง ลมแดด และสัตว์เลื้อยคลานทั้งหลาย และเพื่อที่จะได้หลีกเร้นบำเพ็ญความเพียรให้สะดวกเท่านั้น”

“คิลานเภสัชทั้งหลายที่เราบริโภคฉันแล้ว เพียงเพื่อบรรเทาเวทนา ที่เกิดอาพาธต่าง ๆ อาพาธที่เกิดแล้วจะได้สงบ ระงับหายไป เมื่ออาพาธนั้นได้หายไปแล้ว ความสะดวกสบายก็จะมีแก่เราบ้าง”

วันใดถ้าเราไม่ได้พิจารณา ปล่อยให้ข้ามวันข้ามคืนไป เราก็จะเป็นโทษเหมือนกัน เหมือนกับว่าเรายืมเขามานุ่งมาห่ม มาฉัน มานั่งมานอน ตามที่โยมเขามีศรัทธา แต่เราไม่ได้ใช้เขา ตามโบราณท่านกล่าวว่า เมื่อตายไปแล้ว จะต้อง

ไปเกิดเป็นวัวเป็นควายเพื่อที่จะให้เจ้าของเขาได้ใช้ สิ่งเหล่านี้ถ้าไม่สำคัญแล้วพระพุทธเจ้าท่านจะไม่บัญญัติขึ้นมาหรอก เมื่อเสร็จจากการทำวัตรเรียบร้อยแล้ว ก็จะลงมาเดินจงกรมที่ทางเดินจงกรมต่อ ในสมัยก่อนนั้น จะต้องใช้โคมเทียนเพราะยังไม่มีตะเกียงหรือไฟฟ้าอย่างในปัจจุบันนี้ สำหรับโคมเทียนนั้น จะใช้ผ้าบาง ๆ พันไว้รอบ ๆ เพื่อที่จะกันลมไม่ให้เทียนดับ เมื่อเรามองไปตามทางเดินจงกรมของผู้อื่น ก็จะเห็นแต่แสงเทียนทั้งนั้น ต่างคนต่างเดินอยู่อย่างนั้นจนกระทั่งสี่ทุ่มกว่า ๆ หรือห้าทุ่มแล้ว สังเกตดูแสงโคมก็จะน้อยลง บางทีถึงหกทุ่มไปแล้วจึงจะหมดจากแสงเทียน เมื่อขณะที่ยังไม่ถึงเวลาที่จะเลิกเดิน แต่ว่าเราอยากจะเลิกเดินแล้ว พอมองไปเห็นแสงเทียนของเพื่อน ก็ไม่สามารถที่จะเลิกได้ เพราะเกิดความละอาย จึงต้องเดินต่อไปคล้าย ๆ กับว่าทำแข่งกัน

หลังจากที่เราเลิกจากเดินจงกรมแล้ว ก็ขึ้นมานั่งสมาธิต่อไปอีก จนกระทั่งถึงเวลาพักผ่อนก็เข้าจำวัตร เวลาประมาณตีสามก็ตื่น หลังจากตื่นแล้วก็ทำธุระส่วนตัว เมื่อเสร็จแล้วก็ทำวัตรเช้าหลังจากนั้นก็ลงมาเดินจงกรมและนั่งสมาธิต่อไปจนกระทั่งได้เวลาที่จะออกไปบิณฑบาต

สำหรับพระหนุ่มและสามเณร จะต้องไปเอาบาตรของครูบาอาจารย์ไปเตรียมไว้ที่ศาลาโรงฉัน ในเวลานั้นจะมีอาจารย์องค์หนึ่งที่ได้รับหน้าที่ จะขึ้นไปนั่งเป็นประธานอยู่บนศาลาด้วยเมื่อพระหรือเณรขึ้นไปบนศาลาแล้ว ก็จะจัดแจงปูเสื่อ อาสนะ กระโถน จนเรียบร้อย เมื่อเสร็จแล้วต่างคนก็จะไปนั่งประจำที่ของตนเอง จะมานั่งคุยกันไม่ได้ จะมองโน่นมองนี่ก็ไม่ได้ ถ้าบุคคลใดไม่นั่งกำหนดจิต อาจารย์ท่านก็จะเตือนว่า *"ทำไมไม่กำหนดจิตล่ะ"* ท่านจะเตือนอยู่เสมอจนไม่มีใครที่จะหลงสติ ต้องกำหนดอยู่ตลอดเวลา ในช่วงเวลานี้ พระเถระผู้ใหญ่ท่านก็ยังเดินจงกรมกันอยู่ จนกระทั่งได้เวลาที่ท่านจะออกบิณฑบาต ท่านจึงจะขึ้นมาศาลา บรรดาพระเณรก็จะช่วยกันคลุมผ้าจีวรให้กับอาจารย์ เมื่อเสร็จแล้ว ท่านก็จะเริ่มเดินออก ตามปกติแล้วบรรดาพระหนุ่มและเณรก็จะรับบาตรของครูบาอาจารย์ เดินนำออกไปก่อน เมื่อเดินไปถึงทางที่จะเข้าหมู่บ้านก็จะรอครูบาอาจารย์อยู่ที่นั่น ก็จะยืนกำหนดของใครของตนอยู่ ไม่มีการคุยกันเป็นอันขาด เมื่อครูบาอาจารย์ท่านเดินมาถึง ก็จะนำบาตรมาถวายให้ท่าน ท่านก็จะพาเดินไปรับบาตร การเดินนั้นก็จะเดินตามอาวุโส จนกระทั่งเมื่อออกจากบ้านแล้ว พระหนุ่มและสามเณรก็จะเข้าไปรับบาตรจากครูบา-อาจารย์ รีบเดินกลับไปก่อน สำหรับการเดินทั้งขาไปและขากลับนั้น ก็ให้กำหนดเหมือนกับเวลาที่เราเดินจงกรมอยู่ที่ทางเดินจงกรม เรียกว่าภาวนาไป คือให้สำรวมจิตใจ เมื่อพระหนุ่มและบรรดาสามเณรกลับมาถึงศาลาแล้ว ก็จะต้องเตรียมน้ำล้างเท้าไว้สำหรับครูบาอาจารย์

เมื่อท่านมาถึงก็จัดแจงล้างเท้าและเช็ดเท้าให้ท่าน จากนั้นก็เข้าไปรับผ้าสังฆาฏิของท่านมาพับให้เป็นระเบียบ เสร็จแล้วก็ไปจัดอาหารสำหรับฉัน เมื่อขณะที่จัดอาหารอยู่นั้นก็จะต้องพิจารณาตลอดเวลา หลังจากนั้นก็รอให้ครูบา-อาจารย์เริ่มลงมือฉันก่อน เราจึงจะฉันได้ ขณะที่ฉันอยู่นั้นก็จะต้องพิจารณาอยู่ทุกคำข้าว อย่าเผลอสติ อย่าฉันด้วยความมัวเมา เมื่อฉันเสร็จแล้วก็นำบาตรไปล้างและนำมาเช็ดให้เรียบร้อยอันนี้ก็รวมถึงบาตรของครูบาอาจารย์ด้วย เมื่อ

เราได้เช็ดบาตรเรียบร้อยแล้ว ก็ให้ดูเก็บเสื่อและสิ่งของต่าง ๆ ให้เป็นระเบียบ พร้อมทั้งปัดกวาดบริเวณศาลาหอฉันให้เรียบร้อย เมื่อดูแลทำความสะอาดเรียบร้อยแล้ว ก็ให้รีบหนีออกจากกัน ไม่ให้คุยกัน ให้รีบกลับไปกุฏิเก็บบาตรและตากผ้าจีวร รวมทั้งผ้าเช็ดบาตรด้วย ตลอดจนทำกิจธุระส่วนตัวให้เรียบร้อย หลังจากนั้นก็ให้เข้าทางเดินจงกรม จนได้เวลาพอสมควรแล้วก็ขึ้นไปนั่งสมาธิต่อไปอีกจนถึงเวลาพักผ่อนจึงนอนพักผ่อน สำหรับผู้ที่ไม่เคยจำวัดตอนกลางวัน ก็ให้ทำความเพียรต่อไปอีก โดยที่จะเป็นการเดินหรือนั่งก็แล้วแต่จริตและความเหมาะสมตามโอกาส สำหรับการจำวัตรนั้นให้ใช้หลักว่า

"จะนอนแค่ตื่นเดียว" หมายความว่านอนแล้วเมื่อรู้สึกตัวครั้งแรก ก็จะลุกขึ้นเลย จะไม่นอนต่อไปอีก เมื่อเราลุกขึ้นแล้ว ก็ให้ล้างหน้าให้เรียบร้อย หลังจากนั้นก็ให้ลงไปเดินจงกรมต่อไปอีก หรือจะใช้วิธีนั่งเอาก็ได้ แต่อันนี้ให้ข้อสังเกตว่า โดยธรรมดาแล้วควรจะเดินเสียก่อนเพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดอาการง่วงขึ้นอีก ทำความเพียรไปจนกระทั่งได้เวลาที่จะต้องทำกิจวัตร เราก็ออกไปทำกิจวัตร การทำกิจวัตรนี้ก็คือการออกไปปัดกวาดบริเวณลานวัด พระเจดีย์ตามกุฏิที่ไม่มีผู้อาศัย ตลอดจนบริเวณทั่ว ๆ ไป เมื่อกวาดเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็ให้ช่วยกันถูศาลาอีก การถูศาลานั้นจะใช้มะพร้าวแก่ ๆ โดยที่ไม่ต้องปอกเปลือก นำมาผ่าออกเป็นสองซีกและก็นำเอาไปถู วิธีถูนั้นก็ต้องออกแรงอย่างจริงจัง เมื่อถูศาลาเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็ไปตักน้ำสำหรับไว้ล้างเท้าที่ศาลา และตักน้ำสำหรับไว้ล้างบาตรในตอนเช้าด้วย ในขณะที่เราทำกิจวัตรอยู่นี้จะมีการพูดเล่น หรือไม่สำรวม ไม่ได้โดยเด็ดขาด ขณะที่เราทำกิจวัตรอยู่นั้น เราก็ต้องกำหนดจิตใจของเราอยู่ตลอดเวลา บังคับให้จิตใจไม่ให้ส่งออกไปนึกคิดเกี่ยวกับข้างนอก ให้กำหนดจิตใจอยู่ที่ผู้รู้ หรือให้อยู่กับพุทโธลมหายใจ อย่างใดก็ได้ เมื่อทำกิจวัตรเสร็จแล้วก็ให้รีบไปที่กุฏิของพ่อแม่ครูบาอาจารย์ เพื่อที่จะดูแลปัดกวาด เช็ดถูในบริเวณกุฏิของท่านตลอดจนช่วยท่านสรงน้ำ เมื่อเสร็จแล้วท่านก็อาจจะถามเกี่ยวกับเรื่องภาวนาของเรา ว่าเป็นอย่างไร เมื่อเราปฏิบัติได้ผลหรือไม่ได้ผลอย่างไร

ก็ให้กราบเรียนท่านตามที่เราได้ปฏิบัติมา เมื่อผิดหรือถูกประการใดแล้ว ท่านก็จะได้ชี้แนะวิธีปฏิบัติให้แก่เราต่อไปอีก การที่เราได้เข้าไปปฏิบัติอาจาริยวัตรเช่นนี้ เป็นการช่วยให้อาจารย์กับลูกศิษย์มีความคุ้นเคย ความกล้าหาญเพิ่มขึ้น ในช่วงนี้ถ้าอาจารย์มีความรู้อะไร ก็จะเล่าให้ลูกศิษย์ได้ฟังกัน เช่นเรื่องเกี่ยวกับประวัติพ่อแม่ครูบาองค์ต่าง ๆ หรือเกี่ยวกับการปฏิบัติของพระสมัยรุ่นก่อน ๆ เป็นต้น เมื่อเราอยู่ที่กุฏิของท่านเป็นเวลาพอสมควรแล้ว ท่านก็จะเป็นผู้สั่งให้เลิกจากกัน เราก็รีบกลับไปกุฏิเพื่อจัดแจงสรงน้ำให้เรียบร้อย เมื่อเสร็จแล้วก็ให้เข้าทางเดินจงกรมหรือจะนั่งสมาธิก็ได้ จนกระทั่งได้เวลาทำวัตรเย็นของเรา เราก็ขึ้นไปทำวัตรต่อไป โดยปกติแล้วในช่วงเย็นนี้หรือช่วงหัวค่ำนี้ บรรดาพระหนุ่มหรือเณร อาจจะมีการหลบไปคุยกันบ้าง สำหรับเรื่องที่คุยนั้น ก็จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับผลของการภาวนาบ้าง เรื่องเกี่ยวกับคำเทศน์คำอบรมของครูบาอาจารย์บ้าง เป็นต้น เพราะบางครั้งพระผู้ที่มีความสงสัยนั้น ไม่กล้าถามครูบาอาจารย์เอง ก็จะต้องมาเล่าให้หมู่ฝูงฟังเพื่อที่จะเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดกัน หรือไป

เล่าให้กับเพื่อนที่สามารถจะกล้าถามอาจารย์ได้ จะได้เก็บไว้ถามในโอกาสต่อไป ถึงแม้ว่าจะเป็นการไปคุยกันในเรื่องเล่านี้ ท่านก็จะไม่อนุญาต ในบางสำนัก ท่านจะมีครูบาอาจารย์ที่ได้รับการไว้วางใจ ให้คอยเดินตรวจอยู่เหมือนกัน ถ้าท่านไปพบเห็น ก็จะมีการไต่สวนสาเหตุที่ต้องมาคุยกัน ถ้าเป็นเรื่องที่ไม่สมควรแล้ว ท่านก็จะว่ากล่าวตักเตือน เพื่อที่จะไม่ให้ปฏิบัติอีกต่อไป นี่เป็นข้อวัตรปฏิบัติของพระป่าที่ใช้กันมา ในบางสำนักอาจจะมีการผิดกันไปบ้าง แต่ก็เป็นเพียงเล็ก ๆ น้อย ๆ แต่ส่วนใหญ่แล้วก็จะเหมือนกันกับที่ได้กล่าวมา

ที่พูดมาให้ฟังนั้นเป็นการปฏิบัติโดยทั่วไป แต่ในบางช่วงพระบางองค์ท่านอาจจะปฏิบัติอะไรเพิ่มเติมอีกก็ได้ เพื่อที่จะเป็นการช่วยตัดกิเลสหรืออยู่ในช่วงที่ท่านเร่งความเพียร ยกตัวอย่างเช่น ท่านอาจจะอดอาหาร 3 วันบ้าง 5 วันบ้าง 7 วันบ้าง หรือกี่วันก็ตาม หรือในบางครั้งท่านอาจจะไม่นอนตลอดคืนตลอดวันเลยก็ได้ แต่สิ่งเหล่านี้ก็เป็นความประสงค์ของแต่ละบุคคล

แต่ก็มีอยู่ที่บรรดาพระป่าที่ท่านยึดถือปฏิบัติกันมาเป็นประจำ คือ การฉันมื้อเดียว การฉันในบาตร การถือบิณฑบาตเป็นวัตร คือ ถ้าวันไหนไม่ได้บิณฑบาตก็จะไม่ฉัน ยกเว้นแต่มีการเจ็บป่วย การไม่จับปัจจัย สิ่งเหล่านี้ บรรดาพ่อแม่ครูบาอาจารย์ท่านยึดถือปฏิบัติกันเป็นประจำจนกระทั่งทุกวันนี้

นี่แหละธรรมที่ได้แสดงมาในวันนี้ ประสงค์ต้องการให้พระภิกษุ สามเณร ชี พราหมณ์ ตลอดจนอุบาสก อุบาสิกา ได้ทราบประวัติการประพฤติปฏิบัติ ข้อวัตรของพ่อแม่ครูบาอาจารย์ที่ท่านได้กระทำมา ดังนั้นจึงขอให้ท่านทั้งหลายจงจดจำและนำไปปฏิบัติ เพื่อจะได้เห็นผลอย่างที่พ่อแม่ครูอาจารย์ได้ผลมาแล้ว........เอวัง

พระธรรมเทศนา
ของ
หลวงปู่คำดี ปภาโส
ธรรมเทศนาหลวงปู่คำดี ปภาโส
แสดง ณ วัดถ้ำผาปู่ เขานิมิตร จังหวัดเลย
(วันที่ 5 กันยายน 2517)
แสดงเรื่องศีล-และธรรม

การปฏิบัติ ศีล-ธรรม ต้องมีเหตุถ้าไม่มีเหตุไม่มีผลเหตุดีผลดีก็ดี ถ้าเหตุร้ายผลก็ร้าย

เปรียบเหมือนของภายนอก อย่างผลไม้ต่าง ๆ มันก็เกิดจากต้นของมันถ้าไม่มีต้นก็ไม่มีผล จะเป็นข้าวกล้าผลไม้ในไร่ในสวนก็เช่นกัน ดอกหรือผลของมันพวกชาวสวนทั้งหลายเขาก็ปฏิบัติตกแต่งแต่ลำต้นของมันเท่านั้นคือเขาต้องใส่ปุ๋ย ดายหญ้า รดน้ำ และรักษาสิ่งที่เป็นข้าศึกแก่ต้นไม้ของเขาทั้งนั้นเมื่อเขาปฏิบัติลำต้นของมันดังกล่าวเรื่องของดอกและผลมันก็เป็นเองดังนี้

ทีนี้การปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาก็คล้ายคลึงกัน ถ้าเราอยากเป็นคนมีเงินทอง อยากร่ำรวยเหมือนเขา อยากมีร่างกายสวยเหมือนเขา อยากมีลาภและยศเหมือนเขาเราจะไปปฏิบัติตรงไหนพระพุทธเจ้าท่านสอนให้ปฏิบัติ กาย วาจา ใจ ถ้ากายของเราดี วาจาของเราดี จิตใจของเราดี ได้ลาภมาก็มากและใหญ่ได้ยศก็ใหญ่ ได้อะไรมาก็มีแต่ของดีทั้งนั้น ถ้ากาย วาจา ใจดีแล้ว

เมื่อกาย วาจา ใจ ของคนเราเป็นบาปแล้ว ได้อะไรมาก็เป็นของที่ไม่ดีทั้งนั้น

เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงสอนให้รักษากาย วาจา ใจของเราอย่าให้เป็นบาป ถ้าใจบาปแล้วได้อะไรมาก็บาปทั้งนั้น ได้สามีมาก็สามีบาป ได้ภรรยามาก็ภรรยาบาปได้บุตรมาก็บาป ได้วัตถุสมบัติต่าง ๆ มาก็สมบัติบาป

คำว่าบาปในที่นี้คือ ของไม่ดี ไม่น่าปรารถนา แต่โดยมากคนเราทั้งหลายชอบแต่ผลแต่ไม่ชอบทำเหตุ สิ่งที่คนเราทั้งหลายในโลกต้องการอยู่มีสามประการ คือ

1. ความร่ำรวยประกอบด้วยลาภและยศ

2. ความสวยงาม ของอวัยวะร่างกายพร้อมด้วยผิวพรรณวรรณะสดสวยงดงาม

3. ความมีสติปัญญาดีเฉียบแหลมว่องไว ที่มีผลสามประการนี้ต้องอาศัยเหตุเป็นต้นและที่เกิด

1. เหตุที่ทำให้คนเราทั้งหลายเกิดมาในโลกเป็นคนร่ำรวย ประกอบด้วยลาภและยศต้องเป็นผู้มีศรัทธาในทาน และทำทานเอาไว้ บุคคล

ที่มีทานเป็นเหตุเกิดมาแต่ละภพและชาติจึงเป็นคนรวยประกอบด้วยลาภและยศดังนี้

2. คนที่เกิดมาสวยพร้อมด้วยผิวพรรณวรรณะสวย เขาได้ทำเหตุเอาไว้คือ เขาได้รักษาศีลและรักษาความโกรธของเขาไว้ได้เมื่อเขาโกรธเขาไม่เปล่งวาจาออก เขาทำเหตุไว้อย่างนี้เกิดมาแต่ละภพแต่ละชาติ เขาจึงเป็นคนมีอวัยวะสมประกอบพร้อมด้วยผิวพรรณวรรณะสวยดังนี้

3. คนที่เกิดมามีปัญญาดีเฉียบแหลมว่องไว เขาได้ทำเหตุเอาไว้คือเขาได้บำเพ็ญสมาธิอบรมจิตใจให้สงบและได้คงนักปราชญ์อาจารย์มาแล้วชาติใดชาติหนึ่งเมื่อเขาเกิดมาแต่ละภพแต่ละชาติจึงเป็นคนมีปัญญาดี เฉียบแหลมว่องไวดังนี้

เมื่อสรุปความแล้วคนราถ้ารักษากายวาจาใจดีเกิดมาแต่ชาติได้ประสบแต่สิ่งที่ดีถ้ารักษากาย วาจา ใจ ไม่ดีเกิดมาแต่ละภพชาติก็ประสบแต่สิ่งที่ไม่ดีตลอดตายดังนี้

นี่แหละพูดเรื่องศีลธรรมให้ฟังย่อ ๆ คงพอเข้าใจกัน ต่อไปจะได้ อธิบายเรื่องสมาธิต่อคือผู้ประสงค์อยากจะฟังก็จะได้ฟังกัน ตามความประสงค์

สัมมาสมาธิหมายความว่า ท่านสอนให้ปฏิบัติสำรวมจิตใจของตนให้ตั้งมั่นมีอารมณ์เป็นอันเดียวสำหรับผู้ที่จะฝึกสมาธิเบื้องต้นควรศึกษาสนใจให้รู้เรื่องจริตนิสสัยของตนเสียก่อนดีมากเพื่อจะได้หาอารมณ์ของกรรมฐานเพื่อให้ถูกกับจริตนิสสัยของตนเพื่อจะทำสมาธิให้เกิดขึ้นได้ง่ายในหลักทางพระพุทธศาสนาท่านแสดงไว้ เรื่องจริต 6 ประการไว้ดังนี้

1. ราคจริต
2. โทสจริต
3. โมหจริต
4. สัทธาจริต
5. พุทธิจริต
6. วิตกจริต

จริตที่ 1 ราคจริตคือ เป็นคนรักสวยรักงามเรียกว่าเป็นคนราคจริตคนราคจริตนี้ท่านให้เจริญกัมมัฏฐานดังนี้ให้เจริญอสุภะ 10 ประการ และ กายคตาสติ ลักษณะของคนราคจริตมีนิสัยชอบโก้ ไม่พอจะเป็นหนุ่มก็แต่งตัวเป็นหนุ่ม ไม่พอที่จะเป็นสาวก็แต่งตัวเป็นสาว (ไม่พอหมายความว่า แก่แล้วยังทำตัวเป็นหนุ่มสาว) ตามประสาพื้นบ้านเขาเรียกกันว่าของแก่แดด ถ้าเป็นประเภทต้นไม้เขาก็เรียกว่ามันดอ (ดอ = ให้ผลเร็ว) คือไม่สมพอจะเกิดดอกออกผลก็เกิดดอกออกผลดังนี้ ฉะนั้นคนประเภทนี้ท่านจึงให้เจริญอสุภกรรมฐานให้มาก ๆ หรือแล้วแต่เราได้เห็นซากศพคนตายเห็นมาแล้วอย่างใดก็ตามให้น้อมเอาสิ่งที่เราเห็นนั้นแหละเข้ามาสู่ตัวเราขณะที่เราพิจารณาถ้าสมมุติว่าบุคคลเราท่านผู้ใดผู้หนึ่งเป็นคนราค-จริตอย่างที่ว่าคำว่าอสุภะหมายเอาซากศพ ที่เราได้พบได้เห็นมาแล้ว 1 ปี 2-3 ปีก็ตามก็ให้ระลึกน้อมเอาซากศพนั้นแหละมาเปรียบเทียบกับตัวเราว่าตัวเราก็จะเป็นเหมือนอย่างซากศพที่เราเคยเห็นมานี้แหละ จะเปลี่ยนจากสิ่งเหล่านี้ไปไม่ได้เด็ดขาด ที่นี่เราไปเห็นมาอย่างใดหรือเห็นตอนเน่าเปื่อย หรือเป็นร่างกระดูกหรือเห็นส่วนใดก็ตามให้น้อมเอาสิ่งนั้นและเข้ามาพิจารณาเทียบใส่กับร่างกายของเราว่าร่างกายของเราก็จะเหมือนนั้นไม่พ้นความเป็นไปอย่างนั้นไปได้นี้เรียกว่ากายคตาสติเมื่อพิจารณาอย่างนี้

กัมมัฏฐานถูกกับจริตนิสสัยจึงทำให้จิตรวมได้ง่ายขึ้น

จริตที่ 2 โทสจริตหมายถึงคน โกรธง่าย ฉุนเฉียวง่าย ใจร้อน เรียกว่าเป็นคนโทสจริตนี่ท่านให้เจริญเมตตาพรหมวิหารสี่ประการ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา อย่างเราสวดกันอยู่นี่แหละนั้นเรียกว่าเจริญเมตตาให้พยายามเจริญเมตตาให้มาก ๆ คนขี้โกรธจิตจะได้ลงง่ายดังนี้

จริตที่ 3 สัทธาจริต ปกติเป็นคนเชื่อง่ายได้ยินคนพูดอะไรแล้วก็เชื่อเอาง่าย ๆ เรียกว่าเป็นคนสัทธาจริตคนสัทธาจริตนี้ท่านให้เจริญกรรมฐาน 6 อย่างคือ

1. พุทธานุสติ ระลึกถึงคุณพระพุทธเจ้าเป็นอารมณ์ว่า พุทโธ ๆ

2. ธัมมานุสสติ ระลึกถึงคุณของพระธรรมเป็นอารมณ์ว่า ธัมโม

3. สังฆานุสสติ ระลึกถึงคุณของพระสงฆ์เป็นอารมณ์ว่า สังโฆ ๆ

4. ระลึกถึงศีลของตนที่ได้รักษาดีแล้วเป็นอารมณ์ว่า สีลัง เม ปริสุทธัง

5. หรือระลึกถึงทานของตนที่ได้บริจาคให้ทานไว้แล้วด้วยความบริสุทธิ์ใจเป็นอารมณ์ว่า ทานัง เม ปริสุทธัง

6. คนสัทธาจริตจริงนี้ถ้าเป็นโรคทางกายก็หายาแก้ง่ายถ้าคบคนดีมักจะได้ดี ถ้าคบคนชั่วก็คงเป็นไปได้เร็วเหมือนกัน ผู้มีโทสจริตไม่ค่อยจะมีคุณมีแต่โทษเป็นส่วนมาก ส่วนราคจริตก็นับว่าเป็นของที่มีโทษมีคุณอยู่บ้างศรัทธาจริต ก็มีทั้งโทษและคุณ โทสจริตโกรธง่ายเป็นโรคทางจิตใจจริตทั้งหกนี้ถ้าสรุปแล้วเป็นโรคทางจิตใจส่วนราคจริตถ้าเป็นโรคทางกายก็หายาแก้ง่าย แต่โทสจริตหายาแก้ยาก ต้องใช้ยาขนานพิเศษหน่อยจึงจะหายและบรรเทาได้อย่างเจริญเมตตาอย่างเราโกรธเขาแล้วเกลียดเขาแล้วจะไปมองดูหน้าเขาได้อย่างไรนี่ก็เป็นปัญหาน่าคิดเหมือนกันคนสัทธาจริตเป็นคนเชื่อง่ายถึงว่าใจไม่ดีใจหงุดหงิดวุ่น ๆ เพียงได้มาฟังเทศน์ครูบาอาจารย์ใจก็สบายแล้วหรือเวลาเช้าและเย็นได้ทำวัตรเช้าวัตรเย็นแต่นี้ก็สบายใจได้เพราะฉะนั้น สัทธาจริตนี่เปรียบกับโรคทางกายก็หายาแก้ได้ง่าย คนสัทธาจริตก็ควรเจริญกัมมัฏฐานหกอย่าง

จริตที่ 4 ก็หมายความว่าเป็นคนวิตกชอบเป็นคนดัน ถ้าคนทำอะไรไม่ถูกใจก็ไม่ยอมเหมือนกันถ้าหากเป็นผู้ชายก็เป็นคนโกรธง่ายเหมือนกัน คนวิตกจริตนี้คนทำอะไรไม่ถูกใจชอบโกรธคนมีนิสสัยวิตกจริตโกรธแต่ไม่เหมือนโทสจริตโกรธไม่ค่อยจะแสดงออกทางกายและวาจาและไม่ค่อยจะต่อยคนง่ายถ้าเป็นผู้ชายถ้าโกรธให้บุตร ธิดา ก็มักจะทำของอื่นแทน เช่น กับหมอน ทำลายตู้เตียงสิ่งของในบ้านไม่ค่อยจะต่อยตีคนแต่ถึงคราวตีจริงก็เอาหนักเหมือนกัน ถ้าขณะที่โกรธทำงานอะไรอยู่มักทำร้ายสิ่งนั้นให้พินาศฉิบหายไปหมด คนวิตกจริตท่านให้เจริญอานาปานสติ

จริตที่ 5 โมหจริตชอบเป็นคนมักหลงลืมเวลาไปไหนมาไหนมักจะลืมสิ่งของ ๆ ตนบ่อย ๆ ทำอะไรก็ไม่ค่อยจะเข้าใจง่ายถ้าเป็นพระต้องอาศัย หมู่ฝูง และครูบาอาจารย์ตักเตือนบ่อย ๆ โมหจริตนี้ท่านให้เจริญกัมมัฏฐานอานาปานสติเหมือนวิตกจริต

จริตที่ 6 เป็นคนที่มีความรู้ความฉลาดใจสูงประกอบด้วยสติปัญญา พวกพุทธิจริตนี้ถ้าเป็นผู้ชายก็เรียกว่าเป็นผู้ใจสูงถ้าเป็นผู้หญิงก็

เรียกว่าเป็นผู้ใจสูงประกอบด้วยสติปัญญา พวกพุทธิจริตนี้ชอบถือความรู้ของตน คือเป็นคนที่ถือขลังในความคิดความเห็นของตน จริตทั้งหกนี้มีด้วยกันหมดทุกคน อย่างราคะก็มีด้วยกันทุกคน แต่มีหนักและเบาต่างกันเท่านั้น คำว่าจริตท่านหมายถึงความปกติ บางคนก็เป็นคนเชื่อง่าย นี่ท่านเรียกว่าสัทธาจริตบางคนก็เป็นคนชอบรักสวยรักงาม ทะเยอทะยานในเครื่องแต่งกาย ท่านเรียกว่าเป็นคนราคจริต ปกติเป็นคนชอบสวยชอบงามอย่างเครื่องแต่งเนื้อแต่งกาย มักจะเรียกเอาตามชอบใจตน อย่างสัทธาจริตความเชื่อก็มีกันทุกคนปกติเป็นคนเชื่องง่ายออกหน้าออกตาเรียกว่านิสัย แต่ยิ่งหย่อนกว่ากันพิจารณาด้วยตนเองก็ได้ว่าเราเป็นจริตอะไร อย่างว่าคนโทสจริต ถ้าเป็นพระภิกษุสามเณร ถ้ามาอยู่ในพวกภิกษุสามเณรด้วยกันอย่างมากไม่เลย 2-3 อาทิตย์ สังเกตรู้กันได้ทันทีว่าเป็นคนโทสะหรือไม่โทสะ ถ้าเป็นคนโทสะจริง ๆ อดไม่ได้พอสามอาทิตย์เลย ต้องแสดงแน่นอนไม่มากก็ต้องน้อยแหละ แต่หากว่าผู้มีสติอยู่บ้างถึงโกรธอยู่ก็พอข่มไว้ได้มีความละอายในใจเช่นนี้ไม่นับว่าเป็นคนโทสะแรงหรือไม่ นับว่าเป็นคนโทสจริตได้ พออดได้พอข่มได้เรียกว่าเป็นธรรมดา คำว่าโทสจริตหมายปกติไปอยู่ที่ไหนเขาก็ย่อมอยู่ได้เป็นคนโกรธมากสงสัยมากไม่ต้องแยกกัน จะเป็นวิตกหรือโทสะ สองจริตนี้คล้ายกันเพราะว่าคนวิตกจริตก็โกรธง่ายเหมือนกัน แต่ว่าผิดกันแต่กริยาที่ทำเช่นนั้น

โทสจริต กับวิตกจริตเป็นคู่กัน

สัทธาจริต กับราคจริตเป็นคู่กัน

แต่ว่าทำงานร่วมกันได้คนสองประเภทนี้คนสัทธาจริตหรือราคจริต สัทธาจริตก็เรียกว่ามีความเชื่อเป็นปกติ ราคจริตเป็นคนรักสวยรักงามท่านแสดงลักษณะไว้ดังนี้ถ้าเป็นพระภิกษุสามเณร ถ้าซักผ้า ย้อมผ้าก็ชอบละเอียดสะอาดดี หรือ ปัดกวาดลานวัดหรือกุฏิก็สะอาดดีสัทธาจริตกับราคจริตชอบสะอาดและละเอียดเป็นคนเจ้าระเบียบทำอะไรก็เรียบร้อยดีถึงเก็บสิ่งของไว้ก็เรียบร้อยไม่ระเกะระกะ

วิตกจริต กับโมหจริตมีลักษณะคล้าย ๆ กัน นับเข้าเป็นคู่กันได้เราสังเกตดูที่หลับที่นอนก็ระเกะระกะไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยทำอะไรก็ชอบหลง ๆ ลืม ๆ ทำอะไรก็ไม่ค่อยเรียบร้อยดีเป็นจริตที่หยาบ

พุทธิจริต กับโทสจริตเป็นคู่กัน พุทธิจริตกับโทสจริตกับราคจริตนี้ไม่ตรงกัน ถ้าว่าเป็นคู่สามีภรรยากันก็ไม่ค่อยจะถูกกัน ชอบทะเลาะกันขัดแย้งกันเสมอ ถ้าสามีเป็นคนโทสจริตภรรยาเป็นคนราคจริต เวลาจะไปไหนมาไหนไม่ค่อยจะทันกัน ผู้ชายเป็นคนใจร้อนว่าอะไรก็ไปเลยไม่มีการรอใคร ผู้หญิงราคจริตเวลาจะไปไหนต้องดูที่ดูทาง ดูแว่นหวีผม แต่งกายให้เรียบร้อยเสียก่อนจึงออกบ้านไป ท่านจึงว่าเป็นมิตรเป็นทุกข์กัน ท่านเรียกว่าเย็นกับร้อนจึงไม่คิดผ่อนสั้นผ่อนยาวใส่กันและกัน คนสัทธาราคจริตนี้เดินก็ไม่ช้าไม่เร็วนัก ตลอดทั้งการรับอาหารก็ไม่ช้านักไม่เร็วนักตลอดการนุ่งห่มผ้าก็มักจะเรียบร้อยดี

เพราะฉะนั้นการให้อารมณ์กัมมัฏฐานท่านจึงให้คนละอย่างเหมือนกับร่างกายของคนเรามีโรคในตัวอยู่หกอย่าง เราจะใช้ยาขนานเดียวก็ไม่ถูกเหมือนกันแต่ก็ควรรู้ไว้ ถ้าคราวใดโทสะกำเริบเมื่อเราไม่ต้องการให้โทสะกำเริบในขณะนั้นก็ควรเจริญเมตตา กรุณา ทำอย่างไร

เราจึงจะเกิดเมตตากรุณาแก่เขา ท่านให้ระลึกถึงความดีของเขา ที่เขาได้ทำดีต่อเราแต่กัมมัฏฐานเหล่านี้เป็นกัมมัฏฐานที่ละเอียด ช่วยดับความโกรธให้บรรเทาลงได้เมื่อเจริญมาก ๆ จะเกิดองค์เมตตาขึ้น โทสะจึงจะเบาลงจึงเรียกว่ากัมมัฏฐานเป็นสิ่งที่สำคัญเทียบกับยารักษาโรคทางกาย เมื่อองค์เมตตาแก่กล้าขึ้นไปแล้วโทสะก็จักเบาไป ให้สังเกตเอาคราวใดที่โทสะกำเริบให้เจริญเมตตา ถ้าจะโกรธให้บุคคลใดก็ให้ระลึกถึงความดีของเขา เขาได้ทำความดีอะไรกับเราบ้าง ถ้าคราวใดราคะกำเริบก็ต้องพิจารณาเอาอสุภะ ซากศพคนตายที่เราเคยรู้เคยเห็นมาแล้วเป็นอารมณ์มาเปรียบเทียบใส่กับตัวเราให้พิจารณากายเราเหมือนกับซากศพนั้น

ทีนี้จะย่นใจความลงมา เพื่อจะได้เข้าใจง่ายกัมมัฏฐานที่แสดงมาก่อนนั้นขอย้ำอีกที่กัมมัฏฐานห้า ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เรียกว่ากัมมัฏฐานห้าอันนี้เป็นพุทธคำสอนแท้เป็นพุทธภาษิตออกจากพระโอษฐ์ของพระพุทธเจ้าแท้ ๆ ข้อนี้ไม่น่าสงสัยเราจึงมาพิจารณาดูกัมมัฏฐานห้าอย่างนี้ ถ้ากัม-มัฏฐานอย่างอื่นดีไปกว่า กัมมัฏฐานห้าทำไมท่านไม่สอนอุปัชฌาย์ให้สอนกุลบุตรผู้บวชใหม่ อุปัชฌาย์สอนกัมมัฏฐานห้าก่อนกับกัมมัฏฐานอื่นทั้งหมดให้พิจารณาผม ขน เล็บ ฟัน หนัง ห้าอย่างนี้อันนี้เป็นแต่หัดนาคพิจารณาทั้งเข้าใจว่าเป็นของที่จำเป็นที่จะต้องพิจารณาเหมือนกันจะเว้นเสียไม่ได้เรื่องกัมมัฏฐานห้าแต่เมื่อเราพิจารณาเป็นอุบายจะใช้เป็นคำบริกรรมก็ได้อย่างแนะและบางทีถ้าสติยังน้อยสมาธิประจำบุคคลไม่มีแต่สมาธินั้นตามหลักท่านกล่าวว่าสมาธิประจำชาติพูดให้เข้าใจง่าย ๆ คือสมาธิประจำบุคคลถ้าเป็นบุคคลผู้มีสติสัมปชัญญะจิตใจไม่ฟุ้งซ่านแม้เดินก็สามารถจะกำหนดพิจารณาเอาก็ได้ไม่ต้องระลึกบริกรรม หรือบางทีจิตใจไปรับอารมณ์อื่นมา เรากำหนดไม่อยู่จำเป็นต้องใช้บริกรรม

ถ้าใช้คำบริกรรมจะว่าเกสาก็ได้ หรือจะว่าผม เป็นอารมณ์ก็ได้หรือจะนึกเอา ขน เล็บ ฟัน หนัง เป็นอารมณ์ก็ได้ที่กล่าวมานี้ไม่ให้ใช้พร้อมกันครั้งเดียว จะเอาอะไรเป็นอารมณ์ก็ได้เลือกเอาตามชอบใจ หรือจะทดลองดูอย่างละเจ็ดวันก่อนก็ได้ อันใดมันถูกกับจริตนิสัยเราจะใช้กัมมัฏฐานบทนั้นไปเรื่อย ๆ ก็ได้ คล้าย ๆ กับว่ายาห้าขนาน จะทดลองดูทั้งห้าก่อนก็ได้ จึงสังเกตว่าอะไรมันถูกกับโรคเรามันจะระงับโรคเราได้ ก็ให้เราสังเกตอย่างนั้นพระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้เรื่องกัมมัฏฐานห้านี้ เมื่อพิจารณาดูเหตุผลแล้วก็เพราะคนเราทั้งหลายก็มาหลงกันอยู่ที่กัมมัฏฐานทั้งห้านี้ วิธีพิจารณากัมมัฏฐานนี้เป็นวิธีแก้ความหลงโดยตรงเมื่อพิจารณาเห็น

กัมมัฏฐานห้า เห็นตามความเป็นจริงแล้วจะคลายความหลงไปเองคนเกิดชังกันก็ดี คนเกิดรักกันก็ดีก็เพราะมีกัมมัฏฐานห้านี้ปรากฏอยู่ ถ้าเลิกเอากัมมัฏฐานทั้งห้านี้ออกไปหมดแล้วไม่เป็นสิ่งที่น่ารักและน่าชัง มีแต่สิ่งที่เป็นน่ากลัวเท่านั้น

กัมมัฏฐานห้านี้เป็นบทที่แก้ความหลงโดยตรงที่คนเราหลงกันจริงก็คือ หลงผม หลงขน หลงเล็บหลงฟัน หลงหนัง ที่หลงก็เพราะไม่ได้พิจารณาสิ่งเหล่านี้โดยความละเอียด ถ้าคนเราพิจารณาถึงมูลถึงฐานของมันแล้ว สิ่งเหล่านี้ไม่มีอะไรสวยงามเลย ล้วนแต่เป็นของปฏิกูลทั้งนั้น ดังแสดงมาก็เห็นสมควรแก่เวลา เอวัง

โอวาทของหลวงปู่คำดี ปภาโส

แสดง ณ. วัดถ้ำผาปู่ เขานิมิตร

ตำบลนาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลย

วันที่ 29 เม.ย. พ.ศ. 2521

เรื่องศีลสมาธิ

ธรรมที่จะแสดงต่อไปนี้ ก็ประสงค์ใคร่จะแสดงเฉพาะ ศีล *สมาธิ* สองประการเท่านั้นในหลักพระพุทธเจ้าทรงแสดง อาทิในเบื้องต้นของผู้ปฏิบัติว่า สมาธิอันศีลอบรมแล้วมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่เอาแต่เพียงสองประการนี้ ถ้าได้สองประการนี้แล้ว ส่วน*ปัญญา*หรือจิตขั้นสูงขึ้นไปก็ก้าวขึ้นไปเอง

ก่อนอื่นจะพูดเรื่องศีลเพราะว่าศีล 5 ศีล 8 ศีล 10 ศีล 227 เป็นต้นนี้ ศีลก็คือ เครื่องปราบหรือกำจัดกิเลสอย่างหยาบ ว่า กิเลสอย่างหยาบหมายถึง *ความโลภอย่างหยาบ ความโกรธ ความหลงอย่างหยาบ*

สมาธิกำจัดนิวรณ์ธรรม ธรรมดาสมาธินี้หรือบุญกุศลทั้งปวงพระนาคเสนเจ้าแสดงแก่พระเจ้ามิลินทร์ว่า ศีลนี้เปรียบเหมือนกับพื้นแผ่นดินแล้ว มนุษย์และสัตว์ทั้งหลายตลอดถึงรุกขชาติเล็กและใหญ่หรือภูเขาก็จะตั้งอยู่ไม่ได้เพราะไม่มีที่ตั้งและไม่มีที่อยู่ ไม่มีที่อาศัยข้อนี้ฉันใดก็เหมือนกับบรรดาชาวพุทธที่มานับถือพระพุทธศาสนาเบื้องต้นก็มีการทำบุญให้ทานตามมีตามเกิดต่อมาก็พยายามฝึกให้มีศีลก็เทียบกับว่าไม่มีที่ตั้งไม่มีที่อยู่ของบุคคล

ที่ว่าทานมัยบุญสำเร็จด้วยการให้ทานก็สำเร็จจริง ๆ

ที่ว่าสีลมัยบุญสำเร็จด้วยการรักษาศีลก็สำเร็จจริง ๆ ดังนี้

เมื่อสำเร็จเป็นบุญเป็นกุศลแล้วท่านยังมีข้อแนะนำ*ปฏิปทา* วิธีการรักษาปฏิบัติที่เราเรียกว่า *บุญกุศลหรืออริยทรัพย์ 7 ประการ* ก็นับเข้าในประเภทบุญกุศลนี้เองนั่นแหละ ฉันใดสมบัติภายนอกก็เสื่อมเสียไปด้วยภัยภายนอก เช่น โจรภัย สมบัติภายนอกก็ฉิบหายไปเพราะโจรปล้นหรือรักขโมยไปบ้าง มิฉะนั้นก็มีอุทกภัยเกิดน้ำท่วมฉิบหายไปเสียบ้าง หรืออัคคีภัยเกิดไฟไหม้บ้านไหม้เรือนให้ฉิบหายไปเสียบ้างอย่างที่เราเคยได้ยินได้ฟัง ได้รู้ ได้เห็นกันอยู่แล้วนี้แหละ สมบัติภายนอกจึงมีการรักษากัน ถ้าไม่มีภัยภายนอกสมมุติว่าในโลกนี้ไม่มีโจร ไม่มีขโมยน้ำก็ไม่มีท่วม ไฟก็ไม่เกิดไม่ไหม้อะไรอย่างนี้ ทรัพย์สมบัติของเราก็ไม่ต้องจำเป็นจะเอาไปฝากธนาคารหรือออมสินให้ลำบาก เก็บไว้ที่บ้านที่เรือนเราก็ได้แต่ที่ต้องเอาไปฝากธนาคารไว้นั้นสำหรับบรรดาผู้ที่มีทรัพย์สมบัตินับล้านขึ้นไป

แล้วจึงนำเอาไปฝากธนาคารหรือออมสินเพื่อความปลอดภัยอันนี้ฉันใดก็เหมือนกัน ส่วนสมบัติภายนอกก็ฉิบหายไปด้วยภัยภายนอกอย่างที่กล่าวแล้ว ส่วนสมบัติภายในก็ฉิบหายไปด้วยกันภายในความว่าสมบัติภายในก็อย่าลืมคำว่าบุญกุศลหรือ สติปัญญา ความรู้ความฉลาดหรือรู้สู่ทางอริยทรัพย์ 7 ประการนั้นด้วยรวมอยู่ในนั้นในประเภทส่วนที่ดีเป็นสมบัติส่วนที่ดีมีประโยชน์แก่เราให้ความสุขความเจริญแก่ตัวของเรา

ที่ว่าสังวรปธานระวังไม่ให้บาปเกิดมีในตน คำว่าบาป คำว่ากิเลส เป็นเหตุให้ทำบาปอกุศลกรรมคำว่า กิเลสก็มี 3 ประการคือ

ราคกิเลส

โทสกิเลส

โมหกิเลส

และที่ว่านิวรณ์ธรรม 5 ประการปราชญ์ท่านกล่าวไว้ว่าเป็นเครื่องกั้นจิตไม่ให้บรรลุคุณงามความดีแก่ผู้ที่มุ่งดี ทำดี ก็เพราะมีนิวรณ์ธรรมเป็นเครื่องกั้นจิต เป็นเครื่องปิดเป็นเครื่องบังและห้ามเจตนาศรัทธา ให้เกิดขี้เกียจขี้คร้านอะไรเหล่านี้ นี้อำนาจของกิเลส 3 ประการหรือนิวรณ์ธรรมทั้ง 5 อันที่แท้กิเลส 3 และ นิวรณ์ธรรมอย่าเข้าใจว่าเป็นคนละอย่างเป็นอันเดียวกัน

ที่ว่ากามฉันทะในนิวรณ์ธรรม ได้แก่ *ราคกิเลส*

พยาบาทในนิวรณ์ธรรม ได้แก่ *โทสกิเลส ถีนะมิทธะ* ความง่วงเหงาหาวนอน *อุทธัจจะกุกกุจจะ* ความฟุ้งซ่านถึงเกิดความรำคาญใจ *กิจิกิจฉา* ความลังเลสงสัยในศีลในสมาธิ หรือในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์นี่ก็จัดเข้าเป็นโมหกิเลส

ตกลงให้เข้าใจว่าเป็นอันเดียวกัน แต่ท่านหมายความว่าให้เป็นโทษของกิเลสนี้มันเป็นเครื่องกั้น เป็นเครื่องปิด เป็นเครื่องบังเป็นเครื่องห้ามบุคคล ไม่ให้ทำความดี ให้เกิดขี้เกียจขี้คร้านอย่างนี้ หรือไม่ให้เกิดฉันทะเจตนาเลยก็เพราะพวกกิเลสเหล่านี้แหละมันปิดบังเอาไว้อย่างนี้เหตุนั้นก่อนอื่นท่านจึงให้รักษาศีล ศีล 5 หรือศีลแปดเพื่อปราบกิเลสอย่างหยาบนี้เสียก่อนแต่ก็ปฏิบัติควบกันไปทั้งศีล และสมาธิที่อธิบายมานี้มิได้หมายความว่า ให้รักษาศีลให้บริสุทธิ์เสียก่อนจึงสร้างสมาธิ มิได้หมายความอย่างนั้นคือให้รักษาและปฏิบัติควบกันไปเลย ทั้งศีลและสมาธิรักษาควบกันไปคราวเดียวกันทุกวันตลอดจนกว่าจะสิ้นความสามารถหรือตลอดสิ้นชีวิตต้องรักษาและปฏิบัติควบกันไปดังนี้

คำว่าศีลในที่นี้จะหมายเอาอะไรเป็นศีลในหลักปราชญ์ทั้งหลายก็แสดงอยู่แล้วว่า มโน ปุพพํ คมา ธมฺมา มโนเสฏฺฐา มโน มยา แปลความว่า *ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นใหญ่ มีใจเป็นหัวหน้าหรือมีใจเป็นประธาน การทำบุญหรือทำบาปย่อมสำเร็จแล้วด้วยใจ*

มโนเสฏฐา มโนมยา ธรรมทั้งหลายมีใจประเสริฐ คำว่าใจประเสริฐในที่นี้ก็เป็นสิ่งประเสริฐโดยธรรมชาติแต่ก็มีกิเลสเป็นเครื่องปิดบังหรือทับถมเอาไว้พวกปุถุชนจึงไม่รู้ไม่เห็นมรรคผล นิพพาน ของวิเศษหรือความดีของจิตใจ อันวิเศษ ตรงกับว่ามโนเสฏฐา มโน มยา ธรรมทั้งหลายมีใจประเสริฐ ธรรมแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ ถ้าไม่มีใจแล้วอะไรเล่าจะรู้ศีลรู้ธรรม

คำว่าใจในที่นี้ปราชญ์ท่านกล่าวว่ามาจากมะนะ มะโน มะนะ มโน ก็แปลว่า ใจ คำว่าใจก็หมายความว่าผู้รู้ หรือว่าความรู้นั้นแหละเรียก

ว่า ใจ ตัวใจนี้เป็นสิ่งสำคัญมาก แต่ธรรมดาจิตใจของคนเราโดยธรรมชาติบริสุทธิ์จริง แต่เหตุจะกำเริบเป็นข้าศึกก็เนื่องจากที่ตัว อุปาทาน คือ อวิชชา สังขาร จิตเดิมมายึดอุบัติภพคือรูปนามขันธ์ห้านี้ว่าเป็นตัวตนจนเกิดมานะทิฏฐิ ความโลภ โกรธ หลง ฉะนั้นขณะที่เรานอนหลับไม่มีอะไรเลย เหลืออยู่แต่ลมหายใจเข้าออก

ที่ว่าจิตในที่นี่หมายเอาจิตดวงเดียวที่ว่านับว่ามาก นับตั้งแต่นามทั้ง 4 ไปตลอดถึงในส่วนที่นักอภิธรรมแสดงว่าจิต 89 ดวงนั้นตามหลักสูตรต่าง ๆ ท่านจัดเรียกว่า จรณจิต คำว่าจรณจิต หมายถึง จิตที่เกิดจากจิตแท้จิตเดิมคือ จิตตัวรู้ตัวแท้ตัวเดิม

ในภาษาธรรมเรียกว่า อมตธรรมเป็นธรรมที่ไม่ตาย

คำว่าจรณจิต จึงนับแต่นามทั้ง 4 คือ

เวทนา ความเสวยสุข ทุกข์ หรือกลาง ๆ

สัญญา ความจำได้หมายรู้ รูปทรงสีแสงต่าง ๆ

สังขาร คือ สภาพปรุงใจให้คิดดีบ้างคิดชั่วบ้าง คิดไม่ชั่วบ้าง

วิญญาณ ความรู้ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย และทางใจนับแต่นี้ไปตลอดถึงจิต 89 ดวง เรียกว่าเป็น จรณจิต แต่จิต 89 ดวงนั้นมีสมุฏฐานที่เกิดก็เกิดจากจิตแท้จิตเดิม

ส่วนอมตธรรมเป็นธรรมที่ไม่ตายที่มีประจำอยู่ในบุคคลสัตว์ หญิง ชาย อย่างพวกเรานี้แหละเป็นจิตแท้จิตเดิม เป็นจิตดวงเดียว จรณจิตนี้มีเป็นบางครั้งไม่เป็นบางคราวหรือคือมีขณะที่เราตื่นและไม่มีขณะที่เรานอนหลับ ท่านจึงนับเข้าในจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐานก็นับจรณจิตทั้ง 89 ดวง หรือตลอดที่จัดเป็นกิเลสพันห้าตัณหาร้อยแปด จัดว่าเป็นจรณจิตทั้งนั้น แต่จรณะทั้งหลายนี้มีจิตแท้ จิตเดิมเป็นที่เกิดเหมือนกับว่าพื้นแผ่นดิน ถ้าไม่มีพื้นแผ่นดินแล้วก็ไม่มีต้นไม้ภูเขาเถาวัลย์เล็กและใหญ่ อะไรก็เกิดขึ้นไม่ได้ทั้งนั้น อันนี้ฉันใดก็เหมือนกัน ถ้าจะยกตัวอย่างให้เห็นกันง่าย ๆ หรือว่าให้เป็นข้อพิสูจน์เพื่อผู้ฟังจะได้นำไปพิจารณาดูที่ว่าจรณจิตหมายทั้งกิเลสตัณหา มานะ ทิฏฐิ โลภ โกรธหลง ทุกสิ่งทุกอย่างเหล่านี้

ในหลักปราชญ์ทั้งหลายก็แสดงแล้วว่ารูปนามขันธ์ 5 นี้เป็นสภาพสูญ คำว่า สูญ หมายความว่า *ไม่มี ความว่าไม่มีหมายความว่าไม่มีสาระแก่นสารอะไรที่ว่าไม่มีสาระ* นี้เพราะไม่มีทุกเมื่อ มีเป็นบางครั้งไม่มีเป็นบางคราว จรณจิตมีขณะที่เราตื่นพอจิตแท้จิตเดิมตื่นจากภวังค์ มายึดถืออุบัติภพ รูปนามขันธ์ห้า ว่าเป็นตัวตนต่อแต่นั้นแหละจะต้องประสบ อิฏฐารมณ์บ้างอนิฏฐารมณ์บ้างก็เกิดจากอันนี้เป็นเหตุท่านจึงว่า เหตุปัจจโย อารมณ์หกนี้ถ้าย่นลงมาก็เป็นสองคือ

อิฏฐารมณ์ คือ อารมณ์ที่ชอบใจ

อนิฏฐารมณ์ คือ อารมณ์ที่ไม่ชอบใจ

อันนี้เรียกว่า เป็นเหตุให้จรณจิต ความโลภ โกรธ หลง อะไรต่าง ๆ เกิดขึ้นนี้เรียกว่า มีเป็นบางครั้ง

ที่ไม่มีเป็นบางคราวในขณะที่เรานอนหลับ จรณจิตมันไปไหนหละ ความโลภ ความโกรธ ความหลง ความนึกความคิดอะไรต่าง ๆ ความฟุ้งซ่านรำคาญมันไปไหนหละ ขณะที่เรานอนหลับ อันที่จริงตัวของเรานี้ก็ตัวอุปาทาน คือ ให้จิตแท้จิตเดิมตื่นมายึดถือรูปนามขันธ์ห้านี้ว่า เราหญิงชายจึงมีเป็นตนเป็นตัวขณะที่เรานอนหลับอยู่

ไม่มีตนไม่มีตัวเหลืออยู่ แต่ลมหายใจเข้าออกเท่านั้น กิริยาที่รู้ ที่นึก ที่คิด อะไรไม่มีเลย ที่หลับสนิทตัวเราไปไหนจรณจิตทั้งหลายมันหายไปไหนทั้ง 89 ดวงนั้น ไปอยู่ที่ไหนที่ว่า 89 ดวงหรือว่า พิสดารกิเลสพันห้าตัณหาร้อยแปด มันไปที่ไหนอันที่จริงจิตแท้เดิมนี้จะเปรียบเทียบก็เหมือนเมล็ดผลไม้ต่าง ๆ เช่น เมล็ดมะขาม หรือเมล็ดอะไรก็ตาม ตัวอย่างเช่น เมล็ดมะขาม ถึงแพทย์จะผ่าพิสูจน์เอากล้องจุลทัศน์ส่องดูว่าอะไรเป็นรากอยู่ในเมล็ดของมันนั้น สมมุติว่าทุบออกผ่าออกดังกล่าวแล้ว ที่พิสูจน์ว่าอะไรเป็นราก อะไรเป็นลำต้น อะไรเป็นกิ่ง อะไรเป็นช่อ อะไรเป็นผล ก็ยังพิสูจน์ไม่ได้อันนั้นก็ฉันใด ในบรรดาจิตทั้งหลายต่าง ๆ 89 ดวง มันก็เกิดจากจิตแท้จิตเดิมนี้เองเปรียบเหมือนเมล็ดมะขาม หรือเมล็ดผลไม้ทุกชนิด แต่ตอนทีแรกนำไปปลูกก็มีเมล็ดเดียว ถ้าจะเทียบกันเพื่อให้เข้าใจได้ง่ายที่สุดอย่างเมล็ดมะขามเท่าที่เรารู้กันนั้นแหละ แต่พอเพาะเกิดแล้วทำไมจึงเป็นต้นใหญ่ต้นโต เมื่อมันงอกขึ้นแล้วตามที่เราเคยรู้เคยเห็นมันจะมีกิ่งมีใบนับไม่ถ้วนทุกสิ่งทุกอย่างบริบูรณ์สมบูรณ์ มันก็เกิดจากเมล็ดมันอันเดียวเท่านั้นแหละ จะต้นเล็กหรือใหญ่ก็เหมือนกัน อันนี้ฉันใดก็เหมือนกันนั้นแหละ จึงหมายความว่า ตัวเราขณะนอนหลับไม่มีตัวมีตน มันหายไปแล้วคล้าย ๆ ดูตัวเราพิจารณาดูตัวเราที่เรายึดถือกันอยู่ตัวเดียวนี้ เรียกว่า สักกายทิฏฐิ เห็นกายของเราว่าเป็นตัวเรา เพราะว่าตัวนี้เป็นตัวสมมุติ พอสมมุติว่ากายเป็นตัวเราแล้วหรือสมมุติรูปนามขันธ์ห้าว่าเป็นตัวของเราแล้วก็สมมุติผู้อื่น ตลอดจนสัตว์อื่น ๆ ทั่วไปในโลกพวกเราที่เกิดมา จึงเรียกว่า หลงสมมุติกันจึงไม่รู้วิมุติก็เพราะติดสมมุติ และหลงสมมุติกันทั่วโลก เมื่อเราเรียนรู้สมมุติแล้วก็ติดสมมุติกัน แต่หากสมมุติก็จริงสมมุติ แต่หากบัญญัติก็จริงบัญญัติ ปรมัตถ์ก็จริงปรมัตถ์ เรียกว่าสามจริง

ความว่าจริงสมมุติ สมมุติว่าหญิงและชาย ว่าหนุ่ม ว่าสาวว่า เฒ่าแก่ ทุกสิ่งทุกอย่างมีที่หลักสมมุติ มีตน มีตัว มีวัตถุ ที่เราสมมุติกันเมื่อสมมุติกันแล้วที่หลงกันที่สุดก็มาสมมุตินามขันธ์ห้าว่าเป็นตัวเป็นตนนี้แหละเรียกว่าเป็นธรรมสมมุติ สมมุตินี้เรียกว่าหลง มืดมิดเอาเสียเลยแหละ ไม่รู้ว่าตัวเรานี้มาจากไหน เกิดอย่างใด ตายไปแล้วไปไหน ไม่รู้เอาเสียเลยแหละนั้นชี้ตัวให้เห็นว่า จิตขณะที่เรานอนหลับนั้นเหลืออยู่แต่ลมหายใจเข้าออกบางทีบางคนนอนหลับ มีการละเมอถ้าคนอื่นได้ยินเสียงละเมอก็ไปเรียกก็พูดได้ รู้สึกตัวขึ้นได้ก็เพราะจิตดวงนั้นครองกายเราอยู่นั้นจิตแท้จิตเดิมนั้นอยู่ในภวังคจิต เหมือนในหลวงเข้าบรรทมคล้าย ๆ อย่างนั้นเหมือนกัน ขณะหลับสนิทจิตแท้จิตเดิมก็มีอยู่ในภวังคจิตเป็นจิตดวงเดียวแท้ ๆ ไม่มีดวงที่ 2 - 3 - 4 - 5 หรอก รวมเข้าเป็นสภาพเดียวกันเหตุนั้นเวลาเราไปเรียกกันเมื่อเวลามีผู้ฝันเพ้อละเมอไปเรียก จึงรู้สึกตัวว่าฝันอย่างนั้นฝันอย่างนี้ นั้นแหละเป็นอมตจิต เป็นจิตที่ไม่ตายนี่ชี้ให้เห็นตัวอย่างที่นี้ถ้าเรารักษาศีลก็คือรักษาจิตใจนั้นแหละ ตรงกับคำว่ามีใจเป็นใหญ่ มีใจประเสริฐการทำบุญและบาปสำเร็จแล้วด้วยใจคำว่าศีลธรรมก็หมายใจนี้แหละเป็นศีลธรรม ใจนี้หมายความรู้ ร้อนก็รู้ว่าร้อน หนาวก็รู้ว่าหนาว สุข ทุกข์ก็รู้ รู้ดีรู้ชั่ว รู้ทุกสิ่งทุกอย่าง นี้แหละเรียกว่าใจ คำว่าศีลก็รวมอยู่ที่ความรู้นี้ คำว่าธรรมก็รวมอยู่ที่ความรู้ ทั้งปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ รวมอยู่ที่นี้หมด

ทั้งแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ รวมอยู่ในใจดวงเดียว อันนี้หรือในผู้รู้อันนี้ ถ้าไม่มีผู้รู้แล้วอะไรเล่าอย่างการสอนการเรียนทางปริยัติ ผู้สอนก็สอนด้วยมีความรู้ผู้เรียนด้วยมีความรู้ผู้เทศน์เดี๋ยวนี้ก็มีความรู้ท่านผู้ฟังก็มีความรู้นั้นแหละใจ ถ้าความรู้ไม่มีจะเอาอะไรล่ะมาฟังกัน ลองยกคนตายมานั่งนอนฟังลองดู จะรู้อะไรกันหรือเปล่า ไม่รู้อะไรเลยเพราะธาตุรู้ออกจากร่างกายไปแล้ว นั่นแหละความว่ารักษาศีลก็รักษาความรู้อันนี้แหละอย่าให้ความโลภ ความโกรธ ความหลงมาบังคับใจเรา ขอให้พวกเราท่านพากันรักษา แต่อีกอย่างหนึ่งอย่าพากันเข้าใจผิด คือถ้าพูดโดยสรุปความทางฝ่ายปริยัติท่านแยกประเภทธรรมเอาไว้ย่อ ๆ เพื่อจะได้เข้าใจง่ายมีสองประเภท มีปหานกิจและภาวนากิจ วิธีท่านแยกปริยัติและปฏิบัติ

ปหานกิจ พระพุทธเจ้าสอนให้ละในสิ่งที่ควรละ คือ *ละในสิ่งที่เป็นโทษและเป็นบาป ส่วนที่ทำลายศีลธรรมของตน* พระพุทธเจ้าสอนให้ละ ให้สำรวม ให้ระวัง ที่เรียกว่า ปหานกิจปธาน สังวรปธาน ปราชญ์ทั้งหลายท่านกล่าวไว้อย่างนี้

ภาวนาปธาน เมื่อเราได้บำเพ็ญบุญกุศล คือ ทำความรู้ความฉลาด ให้มีแก่จิตใจของตนแล้ว

อนุรักขณาปธาน จึงต้องเพียรรักษาบุญหรือกุศล ความรู้ความฉลาดที่เราทำให้เกิดให้มีแก่เราแล้วนี้ จึงตรงกับในทางโลกบุญกุศล ถ้าถึงเราบำเพ็ญแล้วทำแล้วก็แล้วไป ถือไว้ว่าเราได้บุญแล้ว แต่ศีลไม่รักษานี้ก็เทียบกับว่าบุคคลหาทรัพย์สมบัติมาได้แล้วไม่เก็บไม่รักษาหรือซื้อทรัพย์สินมาแล้วทิ้ง เอาไว้ไม่รักษาศีลเมื่อสมาทานแล้วไม่รักษาก็ถือว่าทิ้ง เหตุนั้นให้รู้ว่าปหานกิจพระพุทธเจ้าสอนให้ละส่วนที่เป็นบาป ให้เป็นผู้ถือหรือทรงไว้ซึ่งศีล 5 ศีล 8 ศีล 10 และศีล 227 ต่อไปจะอธิบายเรื่องศีลเพื่อจะได้เข้าใจถึงรากถึงฐานของศีล สมมุติว่าศีล 5 ก็มีดังนี้

1. ปาณาติปาตา เวระมะณี พระพุทธเจ้าทรงห้ามไม่ให้ฆ่าสัตว์นับตั้งแต่แมลงหวี่ แมลงวัน ริ้น ยุง มดง่าม มดคัน มดดำ มดแดง เหล่านี้เป็นต้น

2. อทินนาทานา เวระมะณี พระพุทธเจ้าทรงห้ามไม่ให้ขโมยเอาของคนอื่นมาเป็นของตน

3. กาเมสุมิจฉาจารา เวระมะณี หรืออพรหมจะริยา เวระมะณี พระพุทธเจ้าทรงห้ามผู้รักษาศีล 5 ไม่ให้เล่นบุตร ภรรยา และสามีของเขา

สำหรับผู้ถือศีล 8 อุโบสถพระพุทธเจ้าทรงห้ามไม่ให้หญิงและชายอยู่รวมสังวาสกันทั้งห้ามไม่ให้รับสิ่งของต่อมือของกันและกัน

4. มุสาวาทา เวระมะณี พระพุทธเจ้าทรงห้ามพูดปด พูดเท็จคำไม่จริง ให้พูดแต่ความจริง

5. สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐานา เวระมะณี พระพุทธเจ้าทรงห้ามไม่ให้ดื่มสุราและเมรัย

พระพุทธเจ้ากล่าวว่าเป็นบาป ฆ่าสัตว์เป็นบาป เล่นบุตรภรรยา สามีเขาเป็นบาป พูดปดเป็นบาป ดื่มสุราเมรัยเป็นบาป ที่กล่าวมานี้เป็นข้อที่พระพุทธเจ้าทรงห้ามไม่ใช่ศีลสิกขาบท สิกขาบท 8 สิกขาบท 10 ของสามเณร หรือสิกขาบท 227 ให้พระปาฏิโมกข์ ของพระภิกษุสงฆ์ อันนี้ไม่ใช่ศีล

ถ้าหมายถึงศีลจริง ๆ เจตสิกจิตนั้นหมายเอาใจเป็นศีล คำว่าธรรมก็หมายเอาใจเป็นธรรม ในหลักท่านก็เรียกว่า ปริยัติสัทธรรม ปฏิบัติสัทธรรม ปฏิเวธสัทธรรม

ส่วนปริยัติสัทธรรมนั้น เป็นสาธารณธรรม คำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สัพพัญญู พระพุทธเจ้าของเราจริง

ส่วนปฏิบัติ และปฏิเวธสองข้อนี้เป็นของบุคคลแต่ละคน เช่น พระโมคคัลลาน์ ท่านก็ปฏิบัติของท่านต่างหาก มรรคผลก็เป็นของท่านต่างหาก

พระสารีบุตร และสาวกทุกองค์ ตลอดจนอุบาสกอุบาสิกาของเรา ศาสนาของใครก็เป็นเฉพาะของคนนั้น เหมือนเรือกสวนของใครก็ของคนนั้น ไม่ใช่เป็นของอันเดียวกัน ปฏิบัติ ปฏิเวธสองประการนี้ ส่วนปริยัติธรรมทั้ง 84,000 พระธรรมขันธ์ พระสูตร พระวินัย พระอภิธรรม ตลอดทั้งสิ้น นั้นแหละในพระไตรปิฎก แปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ เรียกว่า เป็นพระธรรม คำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราจริง ท่านวางไว้ให้ปฏิบัติศาสนาของเราของตนแต่ละคน เมื่อปฏิบัติจนเป็นของใครของมัน เมื่อผู้ใดปฏิบัติได้สำเร็จฌาน หรือมรรคผลก็เป็นของผู้นั้น ผู้ใดทำสมาธิได้ หรือผู้ใดรักษาศีล ศีลก็เป็นศีลของผู้นั้น สมาธิเป็นของผู้ทำ เป็นปฏิเวธ ผู้ใดสำเร็จ สำเร็จเป็นมรรคผล นิพพาน ก็เป็นของผู้นั้น ให้พากันเข้าใจปฏิบัติกันอย่างนี้

ที่นี้การรักษาศีล จึงว่าให้รักษาใจ

ปาณาติปาตา เวระมะณี พระพุทธเจ้าทรงห้ามแล้วให้เว้นจากการฆ่าสัตว์อะไร ล่ะมันพาฆ่าสัตว์ ฆ่าสัตว์ตัวเล็กและตัวใหญ่ ใจเราบางทีก็โกรธเขา บางทีก็อยากได้เขามากินเป็นอาหารอย่างนี้ จึงได้ฆ่าสัตว์ตัวเล็กและตัวใหญ่ *ก็เพราะใจพาให้ฆ่าใช่ไหม*

ขโมยของเขาก็เพราะใจพาขโมยของเขา

เล่นลูก เมียเขา ผัวเขา ก็เรียกว่า จิตใจพาเล่น

มุสาวาท โกหกเขาก็ใจพาโกหก

การดื่มสุราก็ใจอยากดื่ม ตลอดถึงอกุศล 10 ประการก็เป็นเรื่องของใจทั้งนั้น

เมื่อนักปฏิบัติเราปล่อยใจให้ทำบาปอยู่อย่างนี้ ใจของเราจะเป็นศีลได้อย่างไรเล่า และจะเป็นธรรมได้อย่างไร ถ้าเราไม่รักษาใจของเรา เราจะเป็นศีล 5 ศีล 8 ได้อย่างไร สมาธิจะบริสุทธิ์บริบูรณ์ได้อย่างไร เหตุนั้นพระพุทธเจ้าจึงว่า สมาธิอันศีลอบรมแล้วมีผลใหญ่ เราต้องยึดศีลนี้เป็นภาคพื้น เพราะว่ารักษาศีลนี้ก็รักษาใจนั้นแหละ แต่ที่ว่าใจทำดี ทำชั่วก็อาศัยกาย วาจา *เหตุนั้นท่านจึงให้สำรวมกาย วาจา ใจให้เรียบร้อย อย่าพูดให้ผิดในข้อที่พระพุทธเจ้าทรงห้าม ให้กระทำตาม หรือพูดตามที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตอย่างนี้ นี่แหละเป็นสิ่งที่ควรรู้นั้นแหละ หมดทั้งตัวเรานั้นก็มีใจนี่แหละเป็นแก่นของมนุษย์คนเรา*

พระพุทธเจ้าแสดงไว้แล้วว่า คนเรานี้มีวิชชาสังขารเป็นแก่น ท่านกล่าวไว้อย่างนั้น มีจิตแท้จิตเดิมนั้นแหละ ส่วนสมมุติความยึดถืออันนี้มันถือไม่จริงหรอก เรียกว่าถือไม่ได้ถือของสูญท่านจึงว่ารูปนามขันธ์ห้า ที่เราถืออยู่นี้จึงว่าเป็นสภาพสูญ ความว่าสูญก็หมายความว่าไม่มี ความว่าไม่มี หมายความว่า ไม่มีสาระแก่นสาร คิดดูปู่ ย่า ตา ยาย ของเรา ที่ท่านเกิดมา

แต่นาน แต่บัดนี้ท่านสูญหายไปไหน ใครจะสามารถไปตามเห็นได้มารดา บิดา ที่ล่วงลับไปแล้ว เราจะตามไปรู้ไปเห็นได้ไหม นี่ท่านจึงเรียกว่าเป็นสภาพสูญ เมื่อละอัตภาพแล้ว รูปนามขันธ์ห้านี้ต้องสูญ

ที่ไม่สูญก็มีแต่จิตแท้จิตเดิม ท่านจัดเรียกว่าปฏิสนธิวิญญาณ ที่เรียกว่าสัมภเวสี แสวงหาที่เกิด ก็หมายถึงจิตแท้จิตเดิมนั้นแหละไปแสวงหาที่เกิดใหม่ เมื่อละอัตภาพนี้แล้ว ที่แสดงมาแต่ต้นจนบัดนี้ก็เห็นว่าสมแก่กาลและเวลา........ เอวังก็มีด้วยประการฉะนี้

ธรรมเทศนาหลวงปู่คำดี ปภาโส
เรื่อง ศีลและผลกรรมที่ไม่รักษาศีล

เมื่อ แรม 8 ค่ำ เดือน 7 พ.ศ. 2525

วันนี้จะพูดเรื่อง ศีล 5 หรือกุศลกรรมบท บางคนก็เคยได้ยินได้ฟังกันแล้วก็ดี ก็ขอให้ตั้งใจฟังกัน โดยปกติแล้วคนเราทุกวันนี้จะรู้เรื่องศีลก็เป็นการรู้เฉย ๆ คือรู้จักกันแต่ชื่อ เหมือนกับว่าบางคนก็รู้จักอาตมาแต่ชื่อ ไม่เคยพบเห็นกัน ไม่เคยพูดคุยกัน เรียกว่าไม่รู้จักตัวจริง ฉันใดก็ฉันนั้น ผู้ที่รู้จักศีลแต่ชื่อ ก็ไม่รู้ว่าตัวศีลจริง ๆ นั้น คืออะไร?

ที่จะพูดในวันนี้ มีจุดประสงค์ว่าต้องการให้ผู้ฟังได้รู้จักในเรื่องของศีลจริง ๆ ศีลก็หมายความว่า การสำรวม กาย วาจา ให้เรียบร้อย คำว่ากายก็หมายเอาร่างกายของเราทุกคน วาจาก็หมายเอาคำพูดของเราทุกคน ทำไมศีลจึงหมายความว่าสำรวมกายและวาจาให้เรียบร้อย? เพราะว่าการที่จะทำผิดศีลนั้น จะต้องกระทำด้วยทางกาย และทางวาจา เหตุนี้ท่านจึงบัญญัติว่าศีลหมายถึงการสำรวมกาย และวาจาให้เรียบร้อย การกระทำที่ผิดศีลผิดธรรมนั้น ถึงแม้ว่าจะเป็นการกระทำทางกายหรือทางวาจาก็ตาม ก็มีใจเป็นผู้สั่ง มีใจเป็นผู้อำนวย

ร่างกายของเรานี้ ก็เปรียบเหมือนกับรถยนต์ ธรรมดารถยนต์นั้น ถ้าไม่มีเจ้าของขับรถนั้นก็ไม่สามารถที่จะเคลื่อนที่ไปมาได้ เมื่อวิ่งไม่ได้ ก็จะไม่มีเสียง ร่างกายของเราก็เหมือนกับรถ คือถ้าใจไม่เป็นผู้สั่งเสียแล้ว ก็จะไม่สามารถที่จะเคลื่อนไหวไปมาได้

เหตุไฉนพระพุทธเจ้าท่านจึงทรงบัญญัติสิกขาบทศีลห้าขึ้นมา เพื่อห้ามอุบาสก อุบาสิกา ชายหญิง ไม่ให้กระทำผิดในสิ่งที่พระองค์ทรงบัญญัติ เพราะว่า

1. การฆ่าสัตว์เป็นบาป ตั้งแต่สัตว์เล็กสุดจนกระทั่งสัตว์ใหญ่สุด การฆ่านั้น ก็มีใจเป็นผู้ฆ่า แล้วใครล่ะเป็นบาป ก็ใจนั่นแหละเป็นตัวบาป ถึงแม้ว่าฆ่าสัตว์เล็กจะเป็นบาปน้อยก็จริง แต่ถ้าเราฆ่ามาก ๆ เข้า ก็กลายเป็นบาปใหญ่ได้เหมือนกัน และถ้าเราฆ่าสัตว์ที่มีคุณ เช่น วัว ควาย ยิ่งจะเป็นบาปมาก ข้อนี้ขอให้รับรู้กันไว้

2. การลักขโมยเขาเป็นบาป การลักขโมยนั้น ก็มีใจเป็นผู้พาให้กระทำ และก็ใจนั่นแหละที่เป็นบาป

3. การประพฤติผิดในกามเป็นบาป การที่เราไปทำผิดในลูกเขา ภรรยาเขา สามีเขา ก็ใจนั่นแหละที่เป็นผู้สั่ง ดังนั้นใจก็เป็นบาป

4. การกล่าวมุสาวาทเป็นบาป การที่เราจะพูดโกหกผู้อื่นนั้น ก็เป็นเพราะว่าใจเป็นผู้สั่งให้โกหก ดังนั้นใจจึงเป็นบาป

5. การดื่มกินสุราและเมรัยเป็นบาป การที่เรากินเหล้านั้นก็เป็นเพราะว่าใจอีกแหละ ดังนั้นใจจึงเป็นบาป

ตามตำนาน ตามแบบแผนท่านได้กล่าวไว้ว่า *"เจตนาหัง ภิกขเว กัมมัง วทามิ" แปลได้ความว่า เราหมายเจตนาเป็นตัวกรรม การทำกรรมที่เป็นกุศลกรรม หรืออกุศลกรรมก็ดี ก็หมายเอาเจตนา คือใจที่เป็นเจตนาในการกระทำ*

กรรมหมายถึงการกระทำ การกระทำที่มีเจตนาแรงกล้า ก็จะได้รับผลที่แรงตามด้วย เช่น ถ้าเรามีเจตนาในการทำบุญทำกุศลด้วยเจตนาที่แรง เราก็จะได้รับผลบุญที่มาก หรือถ้าเราไม่ค่อยจะมีเจตนาในการที่จะทำบุญทำกุศล ผลบุญที่เราจะได้รับก็จะน้อยตามไปด้วย ในทางตรงกันข้าม ถ้าเรามีเจตนาที่รุนแรงหรือเจตนาน้อยก็ตาม ในการที่เราจะทำบาปหรืออกุศลกรรมทั้งปวง ผลบาปที่เราจะได้รับนั้นก็จะมากหรือน้อยตามเจตนาของผู้กระทำ และเมื่อเราได้ละเมิดในสิกขาบทข้อใด ๆ ก็ตาม เราจะต้องไปรับผลกรรมในนรก ไปเสวยทุกข์ในอบายภูมิทั้งสี่หลายพันปีทิพย์ เมื่อพ้นมาแล้วจะต้องไปเป็นเปรต เป็นอสุรกาย เป็นสัตว์เดรัจฉาน สิ่งเหล่านี้เรียกว่าเสวยผลกรรม และเมื่อเสวยผลกรรมแล้ว ก็มาเกิดเป็นมนุษย์ชายหรือหญิงก็ตาม จะต้องมาเสวยผลเวรอีกครั้งหนึ่ง เช่น เมื่อชาติก่อนเราเคยไปฆ่าลูกนก เราก็ต้องไปเสวยผลกรรมในอบายภูมิ และไปเป็นเปรต อสุรกาย และสัตว์เดรัจฉาน ตามที่กล่าวมาแล้ว เมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์แล้ว เราก็แต่งงานมีลูก ลูกของเราก็จะต้องถูกเขาฆ่า นี่เรียกว่าเราได้รับผลเวรอีก อันนี้เป็นการยกตัวอย่างที่เห็นได้ง่าย ๆ ก็ขอให้ท่านจงเก็บไปเป็นข้อพิจารณา

พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติสิกขาบทขึ้นก็เพื่อเป็นการบำบัดทุกข์และบำรุงสุข ของมวลมนุษย์ทั้งหลาย และต่อไปนี้จะเป็นการแสดงเหตุผลให้ฟังกัน

สิกขาบทที่ 1 ปานาติปาตา เวรมณี ทรงห้ามฆ่าสัตว์และใช้ให้ผู้อื่นฆ่า ก็ดังตัวอย่างที่ยกมาแล้ว เมื่อลูกของเราถูกคนอื่นฆ่า พ่อแม่ซึ่งเป็นผู้ที่รับเวรนั้นจะทุกข์ขนาดไหน? ลองนึกสภาพดูเอาเอง ข้อที่ว่าบำรุงสุขนั้น ถ้าเรามีลูก ลูกของเราก็อยู่กับเรา จนกระทั่งเราแก่ชรา เราก็จะมีความสุขตามประสาของครอบครัว

สิกขาบทที่ 2 อทินนาทานา เวรมณี ทรงห้ามไม่ให้ลักขโมย เอาของของผู้อื่นมาเป็นของตน โดยที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ การลักขโมยนั้นก็ใจเป็นผู้ลัก ดังที่กล่าวมาแล้ว เมื่อตายไปแล้วก็ต้องตกนรกอบายภูมิ เมื่อพ้นจากนรกอบายภูมิแล้ว มาเกิดเป็นมนุษย์จะเป็นชายหรือหญิงก็ตาม มีทรัพย์มีสมบัติ ทรัพย์สมบัตินั้นก็จะวิบัติด้วยภัยต่าง ๆ ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่า เขาจะต้องได้รับผลเวร ที่เขาเคยลักขโมยของผู้อื่นในปุเรชาติหนหลัง คำว่าเวรนี้ เป็นเศษกรรม เราลองคิดดูเอาว่า ทรัพย์สมบัติของเราที่มีอยู่ จะต้องวิบัติไปนั้น เราจะมีความทุกข์หรือความสุขขนาดไหน เหตุนี้พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติสิกขาบทที่ 2 ขึ้น เพื่อบำบัดทุกข์ บำรุงสุขของมนุษย์

สิกขาบทที่ 3 กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี ทรงห้ามไม่ให้ประพฤติผิดในกาม คือห้ามไม่ให้หญิงหรือชายไปผิดในลูกเขา ภรรยาเขา สามีเขา ผู้ที่ละเมิดสิกขาบทข้อนี้เมื่อตายไปแล้วก็จะไปสู่ทุคติภูมิ และยังไปเกิดเป็นเปรต เป็นอสุรกาย เมื่อพ้นจากสภาพดังกล่าวมาแล้ว ก็จะมาเกิดเป็นมนุษย์หญิงหรือชาย ท่านว่าเวรอันนั้น หรือเศษกรรมอันนั้น ก็จะตามทัน คือจะบันดาลใจให้หญิงไปรักชายอื่น ไม่พอใจในสามีของตน เพราะกรรมเวรเป็นผู้บันดาล สมมุติว่าสามีภรรยากำลังรักกัน แต่ว่ามีผู้มาบอกว่าภรรยาของเรากำลังไปกับชายอื่น ซึ่งก็เป็นจริงอย่างนั้น เราจะรู้สึกอย่างไร? เราจะทุกข์ขนาดไหน? ธรรมดาถ้าสามีรักภรรยา ก็ย่อมเข้าใจว่าภรรยานั้นก็รักเราเช่นกัน แต่เมื่อมีเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้น กับฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดก็ตาม อีกฝ่ายหนึ่งจะเป็นเช่นไร? บางคนถึงกับกินไม่ได้ นอนไม่หลับ หรืออาจจะฆ่ากันเลยก็ได้ อย่างที่เราท่านเคยได้ยินข่าวกัน

คนที่มีนิสัยเจ้าชู้นั้น ย่อมจะได้คู่ครองที่ไม่ดี ถึงแม้ว่าคู่ครองจะเป็นคนดีมาก่อนก็ตาม แต่เมื่อมาแต่งงานแล้ว พบว่าสามีเป็นคนเจ้าชู้ ก็จะทำให้ภรรยานั้นกลายเป็นคนที่ร้ายไปได้ หรือบางครั้งเมื่อมีลูกขึ้นมาแล้ว ลูกที่เกิดมาก็จะว่ายากสอนยาก มักจะทำขายหน้าขายตา ถ้าเป็นลูกผู้หญิงก็มักจะวิ่งหนีตามผู้ชาย หรือไม่ยอมเชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดา มารดา ถ้าเป็นลูกผู้ชายก็จะทำตัวเป็นนักเลงหัวไม้ เป็นเสือเป็นโจรไปก็ได้ หรือไม่ก็ติดยาเสพติดก็มีอะไรเหล่านี้เป็นต้น สิ่งที่พูดมานี้ ในปัจจุบันเราก็เห็นกันอยู่เป็นประจำ แต่ว่าเราท่านที่ไม่เคยได้ยินได้ฟังกัน ก็ไม่รู้ว่าอะไรเป็นสาเหตุ และอะไรเป็นผลของสิ่งเหล่านั้น ที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะว่ากรรมและเวร ของการที่ประพฤติผิดสิกขาบทที่ 3

สิกขาบทที่ 4 มุสาวาทา เวรมณี ทรงห้ามไม่ให้พูดคำเท็จ คำไม่จริง ผู้ที่ประพฤติผิดสิกขาบทข้อนี้ เมื่อไปเสวยผลกรรมในทุคติอบายภูมิมาแล้ว กลับชาติมาเกิดเป็นหญิงหรือเป็นชาย ก็จะเป็นคนปากเหม็น คำว่าปากเหม็นนั้น ตามตำนานก็ไม่ได้หมายความว่าปากมีกลิ่นเหม็นจริง ๆ หรอก เป็นการเปรียบเทียบเท่านั้น ความจริงแล้วท่านหมายความว่าเวลาพูดอะไรก็ไม่มีใครยอมเชื่อ แม้ว่าคำพูดนั้นจะเป็นความจริง พูดดีเขาก็ไม่เชื่อว่าดี แบบนี้ตามตำนานท่านเปรียบเทียบว่าเป็นคนปากเหม็น ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าเป็นการประพฤติผิดในสิกขาบทที่ 4 เหตุนี้พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติสิกขาบทนี้ขึ้น

สิกขาบทที่ 5 สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี ทรงห้ามไม่ให้หญิงหรือชายดื่มกินสุราเมรัย ตามตำนานท่านกล่าวว่าผู้ที่ดื่มกินสุราหรือเมรัยนั้น เมื่อตายไปแล้วก็ไปเกิดเป็นสัตว์นรก จะถูกกรอกด้วยน้ำทองแดง เมื่อพ้นจากนรกและเปรตมาแล้ว ก็จะเกิดเป็นคน ไม่ว่าหญิงหรือชาย ก็จะเป็นคนบ้าอยู่อีก 500 ชาติ (บางอาจารย์ท่านว่าเป็นหมาบ้าอยู่อีก 500 ชาติ) มีใครบ้างล่ะที่ปรารถนาที่จะเป็นเช่นนั้น? แต่ที่ต้องรับผลเวรก็เพราะได้ประพฤติสิกขาบทที่ 5 เหตุนี้พระพุทธเจ้าจึงบัญญัติสิกขาบทที่ 5 ขึ้น

ที่กล่าวมานั้นเป็นการแสดงเหตุและผลของสิกขาบททั้งห้า ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้น ถ้าผู้ฟังมีศรัทธาความเชื่อ มีฉันทะความพอใจ ในเรื่องของกรรมและผลของกรรม ดังที่

ได้แสดงมาแล้ว ใจจะต้องเกิดหิริ คือความละอายต่อบาป โอตตัปปะ คือ ความสะดุ้งกลัวต่อบาป เมื่อใจมีความละอายและความกลัวต่อบาปแล้ว ใจก็จะต้องมีเจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์ การลักขโมย การประพฤติผิดในกาม การกล่าวมุสาวาท และการดื่มกินสุราและเมรัย เมื่อใจเป็นผู้งดเว้นแล้ว อะไรล่ะจะเป็นศีล? ก็ใจนั่นแหละที่จะเป็นศีล

แต่ถ้าใจของบุคคลใดไม่เชื่อในเรื่องกรรมและผลของกรรมแล้ว ใจก็จะพาให้เจ้าของทำบาปต่อไปเรื่อย ๆ จะต้องเป็นผู้ไม่มีศีลไปจนกระทั่งวันตาย ในแบบแผนตามตำนานท่านกล่าวว่า ถ้าผู้ใดไม่มีศีลห้าแล้ว ก็เหมือนกับว่าจับตัวเองไปมัดไว้กับนรกอบายภูมิ หรือเปรต หรืออสุรกาย หรือสัตว์เดรัจฉาน ภูมิใดภูมิหนึ่ง คือเอาตัวเองไปจองไว้แล้ว ตามแต่ว่าโทษของใครจะหนักหรือเบา ตามสถานที่นั้น ๆ

ถ้าผู้ใดงดเว้นสิกขาบทได้ทั้งห้า ก็เรียกว่าเป็นผู้มีศีลห้า ศีลก็คือใจดวงนี้แหละ ถ้ามีผู้มาถามว่า ศีลมีรูปร่างอย่างใด มีอาการอย่างใด มีลักษณะอย่างใด เราก็ตอบว่าศีลก็เหมือนกับตัวเรานี่แหละ เพราะว่าตัวเราเองเป็นตัวศีล ตอบเช่นนี้ก็ไม่ผิด

ถ้าผู้ไม่มีศีลห้า คือรักษาศีลห้าไม่ได้ ก็เรียกว่าเป็นมนุษย์อย่างต่ำ ยังเป็นมนุษย์ที่ไม่สมบูรณ์ แต่ถ้าผู้ใดรักษาศีลห้าได้และรักษาควบคู่ไปกับกุศลกรรมบท 10 ประการ แล้วเรียกว่าเป็นมนุษย์แท้ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นมนุษย์ที่บริสุทธิ์ จะปรารถนาสิ่งใด ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ หรือนิพพานสมบัติ ก็จะได้สมความปรารถนาทุกประการไม่มีการผิดหวัง

สำหรับผู้ที่ไม่รักษาศีลก็ชื่อว่าไม่รักษาจิตใจของตน หรือผู้ที่ไม่รักษาศีลกุศลกรรมบท ก็เหมือนกับว่าทิ้งหมดแล้วทั้งมนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ และนิพพานสมบัติ บุคคลเหล่านี้เรียกว่าเอานรก เอาอบายภูมิเป็นที่อยู่แน่นอนแล้ว ที่พูดมานี้ท่านทั้งหลายจะเชื่อหรือไม่ก็ตาม แต่เป็นการพูดตามหลักของพระพุทธเจ้า ที่ท่านได้แสดงเอาไว้

ถ้าจะพูดถึงมนุษย์ในโลกนี้ แบ่งออกเป็น 2 พวกใหญ่ ๆ คือ

1. บัณฑิตหรือนักปราชญ์ จะเป็นพวกที่เชื่อตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

2. คนพาล จะไม่เชื่อในเรื่องของศีลธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ไม่เชื่อว่ามีนรกมีสวรรค์ มีชาติหน้า มีบุญมีบาป เป็นต้น พวกคนพาลเหล่านี้เชื่อว่าคำสั่งสอนทั้งหลายเหล่านี้บัญญัติขึ้นมาเพื่อหลอกลวงให้คนกลัวเท่านั้น

ท่านทั้งหลายก็ลองพิจารณาดูกันเอาเองว่า ระหว่างคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้นั้น กับคำพูดของคนพาล สิ่งไหนจะสมควรเชื่อกว่ากัน? ท่านก็ลองตริตรองดูกัน นักปราชญ์ท่านกล่าวว่า การที่จะเชื่ออะไรนั้น จะต้องเชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ และเชื่อบุคคลที่ควรเชื่อ และพวกเราท่านทั้งหลายที่นับถือศาสนาพุทธ ถ้าไม่เชื่อคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ซึ่งพระองค์เป็นศาสดานั้น แล้วเราจะไปเชื่อคำสั่งสอนของผู้ใดในโลก พระพุทธเจ้าก็ตรัสไว้ว่า *"เมื่อเราตถาคตล่วงลับไปแล้ว พระธรรมวินัยและคำสั่งสอนที่เราบัญญัติไว้แล้วนั้น จะเป็นศาสนดาของพวกท่านทั้งหลาย"* นี่ก็แสดงให้เห็นชัดแล้วว่า พระธรรมและคำสั่งสอน

ทั้งหลายยังเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้าได้แน่นอน ถ้าเราประพฤติปฏิบัติตามก็จะได้รับผลอย่างที่พระองค์ท่านแสดงไว้ทุกประการ

ที่อาตมาแสดงมาในวันนี้ ก็ไม่ได้ประสงค์ให้ท่านทั้งหลายเชื่อ แต่ต้องการให้ท่านทั้งหลายได้คิดและพิจารณาในเหตุและผล ซึ่งถ้าเห็นจริงก็จงนำไปปฏิบัติ เมื่อปฏิบัติแล้วก็จะได้รับผลมีความสุขความเจริญ ธรรมเทศนาที่ได้แสดงมาก็สมควรแก่กาลเวลา เอวังก็มีด้วยประการฉะนี้

ธรรมเทศนาหลวงปู่คำดี ปภาโส
เรื่อง อริยทรัพย์ 7 ประการ
แสดง ณ วัดถ้ำผาปู่ จ.เลย

อริยทรัพย์ 7 ประการ มีดังนี้คือ

1. สัทธา แปลว่า ความเชื่อ เชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

2. ศีล คือ การสำรวมรักษา กาย วาจา ใจ ให้เรียบร้อย

3. หิริ คือ ความละอายต่อบาป

4. โอตตัปปะ คือ มีความเกรงกลัวต่อบาป

5. พหุสัจจะ คือ การที่เป็นคนได้ยินได้ฟังมาก

6. จาคะ คือ เป็นผู้รู้จักบริจาคให้ทาน ทำบุญแก่ยาจก วณิพก คนขอ สมณชีพราหมณ์

7. ปัญญา คือ เป็นผู้ที่มีความรอบรู้ในกองสังขาร

ขอฝากท่านผู้ฟังทั้งหลาย ว่าสมควรได้มีอริยทรัพย์ได้จริงหรือไม่ นี่เป็นอริยภายในอริยทรัพย์ภายในเป็นสมบัติของจิตใจเจ็ดประการนี้จึงเรียกว่า เป็นคุณสมบัติของจิตใจ บรรดาหญิงและชายผู้ใดเป็นผู้มีอริยทรัพย์ 7 ประการนี้แล้วก็เป็นอริยบุคคล อริยทรัพย์ แปลว่า ทรัพย์อันประเสริฐ ถ้าผู้ใดมีอริยทรัพย์ 7 ประการนี้ครบบริบูรณ์แล้ว ก็เป็นอริยบุคคลผู้ประเสริฐ หมายความอย่างนี้รวมกันเรียกว่าเป็นคุณธรรม เป็นคุณธรรมสมบัติของจิตใจ เป็นทรัพย์ของจิตใจ เป็นสิ่งที่ติดตามจิตใจไปได้ ถ้าจิตใจมีทรัพย์อย่างนี้ ทีนี้ส่วนนอกจากนี้คือ

1. กาย

2. วาจา

อันนี้ก็เป็นภายในอีก กายนี้ก็เรียกว่า กายสมบัติ วาจาพูดได้ดี ก็เรียกว่าเป็น วาจาสมบัติ ส่วนวาจาวิบัติ คือ พูดไม่ถ่อง (พูดไม่ชัด) พูดไม่ถูกอักขระฐานกรณ์ เช่น อย่างร่างกายไม่สมบูรณ์ เป็นคนเปลี้ย คนค่อม หรือเป็นพยาธิบาดมะเร็งอย่างใดอย่างหนึ่ง หูหนวก ตาบอด เหล่านี้ก็เรียกว่า เป็นวิบัติเหมือนกัน เรียกว่าทรัพย์วิบัตินี่แหละถ้าเราจะถือร่างกาย ถ้าพูดถึงความยึดถือ จึงเรียกว่า อุปาทาน 4 ความยึดถือของร่างกายคือ

กามุปาทานก็ยึดถือสมบัติของกามนี้เป็นต้น

ทิฏฐุปาทานก็ยึดถือความเห็นของตนว่าเป็นความรู้ความเห็นของตน หรือจะพูดอย่างเข้าใจง่าย ๆ คือ

รูปูปาทานนักขันโธ ก็มายึดถือรูปร่างกายนี่แหละว่าเป็นตัวของตัว

เวทนูปาทานนักขันโธก็มายึดถือเวทนาความสุขและความทุกข์ หรือความเป็นกลาง ๆ ไม่สุขไม่ทุกข์ นี่แหละว่าเป็นตัวมาถือสังขารสภาพที่คิดดีคิดชั่วตามธรรมดาที่เราคิดกันอยู่นี่แหละเรียกว่า อุปทานความยึดถือสังขารว่าเป็นตัวตน วิญญาณความรู้ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มายึดถือว่าเป็นตัวตน อุปาทานนี้หมายความยึดถือของจิตใจคือ จิตใจมาถืออุปปัตติภพความเกิดเป็นหญิงเป็นชายนี้ว่าเป็นตัวเป็นตนเป็นเราเป็นเขา การมายึดถือรูปนามขันธ์ห้าว่าเป็นตัวตนนี้ มันเป็นตัวตนจริงหรือไม่ ข้อนี้ขอฝากท่านผู้ฟังให้พิจารณาด้วยเหตุผลของตนเองที่อุปาทาน คือ จิตใจของเรามายึดขันธ์ มี 5 แต่มีอันหนึ่งมายึด มีผู้เดียวมายึด ผู้ยึดมีผู้เดียว รูปขันธ์คือ ร่างกายของเราทุกคน ธาตุ 4 ดิน น้ำ ลม ไฟ อาการ 32 ประการนี้ เรียกว่า รูปขันธ์ เวทนาขันธ์ หมายความ สุขบ้างทุกข์บ้าง เป็นกลาง ๆ บ้าง เรียกว่า เวทนา 3 หรือว่าความสุขสบายกายสบายใจ เรียกว่า สุขเวทนา ความไม่สบายกายไม่สบายใจเรียกว่า ทุกขเวทนา ความเป็นกลาง ๆ ไม่สุขไม่ทุกข์ เรียกว่า อุเบกขาเวทนา สังขารที่ 4 ที่ว่าสังขารปรุงใจให้คิดดีบ้าง คิดไม่ดีบ้าง คิดไม่ชั่วบ้าง ก็มายึดถือว่าเป็นตัวของตัว ความนึกความคิดอันนี้ วิญญาณความรู้ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ จิตใจของเรารวมเรียกว่า ความเกิด รูปนามขันธ์ทั้ง 5 นี้รวมเรียกว่า อุปปัตติภพ อุปปัตติ แปลว่า ความเกิด คำว่า เกิดน่ะ เกิดเพราะปัจจัยปรุงแต่งดังนั้นพระพุทธเจ้าจึงแสดงไว้ในสุตตันตปิฎกว่า

1. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย รูปขันธ์ คือ ร่างกายของเราหญิงและชายนี้เป็นของไม่เที่ยง และเกิดขึ้นจากปัจจัยที่ไม่เที่ยง ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย รูปร่างกายเกิดขึ้นจากปัจจัยที่ไม่เที่ยงไฉนเล่าร่างกายจะเป็นของเที่ยงเล่า นี้ข้อหนึ่ง

2. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เวทนาความสุขและทุกข์เกิดขึ้นจากปัจจัยที่ไม่เที่ยง เหตุไฉนเวทนาความสุขความทุกข์จะเป็นของเที่ยงเล่า สัญญาเป็นของไม่เที่ยงปัจจัยที่ทำให้เกิดสัญญาความจำได้หมายรู้ก็เป็นของไม่เที่ยง

3. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สัญญาที่เกิดจากปัจจัยที่ไม่เที่ยง ไฉนเล่าสัญญาจะเป็นของเที่ยง สังขารที่ปรุงแต่งให้คิดดีคิดชั่วก็ไม่เที่ยง ปัจจัยที่ให้สังขารปรุงใจให้นึกคิดอยู่นี้ก็เป็นของไม่เที่ยง

4. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สังขารเกิดขึ้นจากปัจจัยที่ไม่เที่ยงไฉนเล่าสังขารทั้งหลายจะเป็นของเที่ยงเล่า

5. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย รูปเกิดจากปัจจัยที่เป็นทุกข์ ไฉนเล่าจะให้รูปร่างกายนี้มีความสุขเล่า เวทนาเป็นทุกข์ ปัจจัยที่ให้เวทนาเกิดขึ้นก็เป็นทุกข์

6. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เวทนาความสุขและทุกข์เกิดขึ้นจากปัจจัยที่เป็นทุกข์ ไฉนเล่าเวทนาจะเป็นทุกข์เล่า

7. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สัญญาเป็นทุกข์ ปัจจัยที่ทำให้เกิดสัญญาก็เป็นทุกข์

8. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สัญญาเกิดจากปัจจัยที่เป็นทุกข์ ไฉนเล่าสัญญาจะเป็นความสุข

9. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สังขารเป็นทุกข์ เหตุปัจจัยที่ให้สังขารเกิดขึ้นก็เป็นทุกข์

10. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สังขารเกิดขึ้นจากปัจจัยที่เป็นทุกข์ เหตุไฉนเล่าสังขารจะเป็นความสุข

11. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย รูปเป็นอนัตตา ปัจจัยที่ให้รูปเกิดขึ้นก็เป็นอนัตตา

12. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย รูปร่างกายคนเราทุกคนนี้ได้เกิดขึ้นจากปัจจัยที่เป็นอนัตตา แล้วไฉนรูปร่างกายจะเป็นหน้าตาตัวตน เวทนาความสุขเป็นอนัตตา เหตุปัจจัยที่ให้เวทนาเกิดขึ้นก็เป็นอนัตตา

13. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เวทนาเกิดขึ้นจากเหตุจากปัจจัยที่เป็นอนัตตา เหตุไฉนเล่าเวทนาจะเป็นหน้าตาตัวตน สัญญาเป็นอนัตตา ปัจจัยให้เกิดสังขารความนึกความคิดนี้ก็เป็นอนัตตา ปัจจัยที่ให้สังขารเกิดคิดดี คิดชั่ว ไม่ดีไม่ชั่ว นี้ก็เป็นอนัตตา

14. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สังขารสัญญาที่นึกคิดอยู่นี้เกิดขึ้นจากกิเลสและปัจจัยที่เป็นอนัตตา เหตุไฉนเล่าสังขารสัญญาที่เกิดจากปัจจัยที่เป็นอนัตตาจะเป็นหน้าตาตัวตนเล่า วิญญาณเป็นอนัตตา วิญญาณคือความรู้ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นอนัตตา คือ ไม่เที่ยง เหตุปัจจัยที่ให้วิญญาณเกิดจากปัจจัยที่เป็นอนัตตาแล้ว เหตุไฉนเล่าวิญญาณทาง หู ตา จมูก ลิ้น กาย ใจ นี้จะเป็นตัวตนเล่า ท่านได้อธิบายแยกอย่างนี้ รูปนามเรียกว่า ขันธ์ห้า แต่ผู้ยึดถือนั่นท่านจึงแสดงทุกข์ 12 ว่า

1. ชาติทุกข์ก็ดี
2. ชราทุกข์ของคนแก่ก็ดี
3. พยาธิเพราะความเจ็บไข้ได้ป่วยก็ดี
4. เวทนาทุกข์เพราะความตายก็ดี
5. โศกทุกข์ ทุกข์เพราะความโศกก็ดี
6. ปริเทวทุกข์ เพราะความประสบสิ่งอันเป็นที่รักก็ดี
7. อุปายาสทุกข์ ทุกข์เพราะความพลัดพรากจากสิ่งที่รักก็ดี
8. ยัมปิจฉัง นะ ละภะติ ตัมปิ ทุกขัง ทุกข์ เพราะความปรารถนาสิ่งใดไม่ได้สมหวังแล้ว ตัมปิ ทุกขังเป็นทุกข์ก็ดี ทุกข์ทั้ง 8 ของ 12 ทุกข์ ที่ยกตัวอย่างนี้คือ ปัญจุปาทาทุกขา โดยย่ออุปาทานคือ ใจผู้เดียวเป็นผู้เสวยทุกข์ ตกลงว่าทุกข์กับสมุทัยคือ อันเดียวกัน ทุกข์อันใดสมุทัยก็อันนั้น คำว่า ทุกข์ หมายความไม่สบายกายไม่สบายใจ เรียกว่าทุกข์ สมุทัย หมายเหตุให้เกิดทุกข์

เหตุให้เกิดทุกข์ตามหลักปริยัติท่านหมายตัณหา 3 คือ

1. กามตัณหา คือ ความปรารถนาในกามสุข หรือ กามสมบัติ
2. ภวตัณหา คือ ความปรารถนาในภพ
3. วิภวตัณหา คือ ความอยากไม่เป็น หรือกามตัณหา ความทะเยอทะยานอยากในสมบัติ

อันนี้ก็แจ่มแจ้งอยู่แล้ว เช่น อยากได้ลูกผัวที่ดี ๆ อยากได้บ้านเรือนดี ๆ อยากได้เงินทอง หรือผู้มุ่งไปในทางรักษาศีลปรารถนาอยากเป็นเทพบุตร อยากเป็นมหาเศรษฐีในโลกนี้ พวกนี้จัดเรียกว่ากามตัณหา พระพุทธเจ้าจัดเรียกว่า ภวตัณหา คือ ปรารถนาในภพในชาติ จัดเรียกว่าเป็นภวตัณหา กามตัณหาหมายความว่าปรารถนาในกามสมบัติ ข้าวของ เงินทอง ลาภ และยศ ภวตัณหาความอยากเป็นโน่นเป็นอย่างที่ว่าน่ะ ทำบุญให้ทานปรารถนาอยากเป็นเทพบุตร เทพธิดา ภวตัณหานี้ปรารถนาในภพในชาติ แต่ไม่ปรารถนาพระนิพพาน วิภวตัณหาความอยากไม่เป็นนี่ก็เป็นธรรมดาของคนเราที่มีความเจ็บก็ไม่อยากเจ็บ มีความแก่ก็ไม่อยากแก่ ตามธรรมดาผมมันย่อมหงอก ย่อมขาว

ก็ไม่อยากให้เป็นผมหงอกผมขาว อยากเป็นหนุ่มอยากเป็นสาวตลอดจนตาย เรียกว่าความอยากไม่เป็นเรียกว่า ความไม่อยากเป็น คือ ไม่อยากเจ็บ ไม่อยากแก่ ไม่อยากตาย อะไรเหล่านี้แหละ บรรดาที่จิตยึดถือนั่นไม่ได้อะไรซักอย่าง

ข้อที่ว่าไม่มีอะไรเป็นของตนเท่าที่จิตยึดสมบัติภายนอกนั่น มีสิ่งใดบ้างไหมอย่างที่แสดงมาแล้ว สวิญญาณกทรัพย์ อวิญญาณกทรัพย์ ที่ได้ชื่อว่าเป็นทรัพย์ของ ๆ เรา จะเอาเป็นของ ๆ เราได้จริงไหม อันนี้ขอฝากผู้ฟังให้พิจารณาเองที่ว่าสวิญญาณกทรัพย์หมายทรัพย์ที่มีวิญญาณ อวิญญาณกทรัพย์หมายทรัพย์ที่ไม่มีวิญญาณ ไร่นา เครื่องเรือน ตึกร้าน อะไรเหล่านี้เป็นทรัพย์ที่ไม่มีวิญญาณ บรรดาที่จิตเรายึดสิ่งเหล่านี้น่ะมันจะได้ไหม จิตมันจะถือเอาเป็นสมบัติของจิตของใจไปเกิดได้ไหม อันนี้ขอฝากให้ไปพิจารณา แต่ถ้าให้ผู้แสดงตอบก็ตอบว่าไม่ได้ เมื่อหมดลมหายใจไปแล้วก็หมดสิทธิ์จะไปถือว่าลูกเรา เมียเรา หลานเรา ตึกร้านของเรา เงินแสนเงินล้านของเรา ก็ไม่ได้ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า หรือปราชญ์ทั้งหลายแสดงว่า

"อะธุโว โลโก สัพพัง ปะหายะ คะมะนียัง" สมบัติของโลกทั้งสิ้นไม่ใช่ของของเรา เราไม่ใช่ของของเขา มีแต่คะมะนียังมีแต่คนตายหนีจาก

ถ้าพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ตายไปแล้วก็ตกมาให้แก่ลูก เมื่อตกมาถึงลูก ๆ ก็ใช้สอยต่อไป เมื่อลูกตายก็ตกแก่หลานต่อ ๆ ไป หมายความว่า จะถือเอาเป็นจริงไม่ได้ จะมีสิทธิ์ก็แค่มีชีวิตอยู่นี่ พระพุทธเจ้าตรัสไว้จริงไหม จริง หรือไม่จริง ก็ฝากให้ผู้ฟังพิจารณาด้วย ตนเองนี่บรรดาที่จิตยึดจิตเอาเป็นสมบัติของตนได้ไหม ที่ถามนี่ถามจิต จิตเอาไปได้ไหม สมบัติภายนอกน่ะ จิตจะเอาไปเกิดที่สวรรค์ด้วยได้ไหม ถ้าไปเกิดเป็นเทวดาหรือเทพบุตร ถ้าไปเกิดเป็นสัตว์นรกจิตจะเอาไปด้วยได้ไหม ถ้าไปเป็นเปรตจิตจะถือไปเป็นสมบัติด้วยได้ไหม ถ้าไปเป็นสัตว์เดรัจฉานไปเป็นวัวเป็นควาย เป็นอีแร้งอีกา เป็นสุนัข สุกร เรียกว่า สัตว์เดรัจฉาน จิตจะถือเอาไปเป็นสมบัติได้ไหม ให้คิดดี ๆ

ผู้แสดงเองก็ตอบว่าไม่ได้ แม้ว่าสมบัติภายนอกหรือสมบัติภายในของเราก็ไม่ได้ จะมายึดรูปนามขันธ์ห้า รูปร่างกาย ธาตุสี่ ดิน น้ำ ลม ไฟ อาการ 32 นี้ จิตของเรามายึดว่าเป็นตัวจิตจริงหรือไม่จริง ขอฝากให้ไปพิจารณา หรือพูดเฉย ๆ หรืออันนี้ก็จริงต่อเมื่อยังมีลมหายใจอยู่เท่านั้น ถ้าหมดลมหายใจแล้วจิตนั้นจะครองอยู่ได้ไหม ยึดเอาได้ไหม ถือเอาเป็นตัวของจิตได้ไหม หมดลมหายใจแล้วอย่าเผา ถ้ารักถ้าหวงลูกรักเมียรัก อย่าเอาไปเผา ไว้ที่ห้องนอนด้วยกันนั่นแหละ นอนตื่นด้วยกันอยู่นั่นแหละ หรือจะเป็นอย่างไรพิจารณาเอา อันนี้ขอฝากจิตจะยึดถือเอาเป็นตัวได้จริงไหม ถ้าได้เวทนาความสุข ความทุกข์ เวทนาท่านหมายว่ามีผัสสะเป็นปัจจัย ผัสสะหมายความว่าเครื่องถูกต้อง

คือ ตาได้เห็น เครื่องสัมผัสตา ตาได้รู้ได้เห็นในสิ่งเป็นรูปหรือเป็นวัตถุ ลิ้นสัมผัสรสก็รู้ว่ารสเปรี้ยว รสหวาน กายสัมผัสคือ ความเย็นร้อน อ่อนแข็ง มาสัมผัสร่างกายเรียกว่าสัมผัส ผัสสะเวทนา เวทนาหนึ่ง สังขารหนึ่ง สัญญาหนึ่ง เกิดจากผัสสะคือ ตื่นจากหลับมาแล้วจึงเกิดคือจิตทำงานเสียก่อน เวทนาความสุขความทุกข์จึงมี สัญญาความจำได้หมายรู้จึงเกิดมี สังขารกิริยาที่นึกที่คิดจึงเกิดมี จึงว่าเวทนาทั้ง

3 นี้ จึงเกิดจากผัสสะเวทนา ความสุขก็เกิดจากผัสสะ อย่างมีรูปสัมผัสตา เสียงสัมผัสหู กลิ่นสัมผัสจมูก รสสัมผัสลิ้น โผฏฐัพพะสัมผัสร่างกาย รวมลงเป็นธรรมารมณ์ยั่วใจให้กำเริบ นี่แหละนามทั้ง 3 เกิดจากผัสสะเมื่อจิตตื่นจากหลับขึ้นมาทำงานแล้วจึงมีสุขมีทุกข์ มีสัญญาความจำได้หมายรู้มีสังขารคิด ทีนี้จิตใจของเรายึดถือเอาความสุขความทุกข์ว่าเป็นตัวตนจริง ๆ ได้ไหม จะถือเอาความจำได้หมายรู้ ไม่ให้หลง เมื่อสุขก็จะไม่เอาทุกข์จะให้สุขตลอดเรื่อยไปไม่ให้เสื่อมไม่ให้เสีย บังคับได้ไหม อยู่ในบังคับบัญชาของจิตใจไหม สัญญาความจำได้หมายรู้ท่องหนังสือเรียนหนังสือได้แล้วบังคับบัญชาไม่ให้มันหลงมันลืมได้ไหม ให้จิตบังคับสังขารที่ปรุงแต่งให้คิดดีคิดชั่วอย่างเราคิดกันอยู่นี่อยู่ในบังคับบัญชาของจิตไหม ห้ามไม่ให้คิดได้ไหม หรือบังคับให้คิดแต่เรื่องดี ๆ ได้ไหม ทีนี้ความรู้ทาง ตา จมูก หู ลิ้น กาย ใจ นี่เกิดจากรูปนามเป็นปัจจัย คือ ตื่นขึ้นมาแล้วถ้าไม่มีรูปไม่มีนามก็ไม่มีที่ตั้งของวิญญาณ ไม่มีที่ทำงาน จึงหมายความว่าร่างกายเป็นโรงงานชาติ, ใจเป็นสำนักงาน แต่มาคอยรับผัสสะ สิ่งนี้ใจจะถือเป็นตนจริง ๆ ได้ไหม บรรดาจิตใจที่ยึดถืออยู่นี่แหละที่พระพุทธเจ้าจึงได้แสดงพระสัจธรรมในปรมัตถธรรม จึงได้แสดงยกรูปนามขันธ์ห้าขึ้นสู่พระไตรลักษณ์อย่างที่ได้ยกพุทธภาษิตเป็น ธรรมนิยามสูตรยกขึ้นมาเป็นนิกเขปบท ณ เบื้องต้น ที่ว่า สัพเพ สังขารา อนิจจา ที่ว่าสังขารทั้งหลายเป็นอนิจจา สัพเพสังขาราทุกขาทั้งหลายเป็นทุกข์ สัพเพ ธรรมา อนัตตา ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา

ถ้าพูดตามผู้ที่มีธรรมจักษุหรือปัญญาจักษุแล้ว เป็นสัจธรรมของจริงแท้ธรรมดา ท่านผู้มีธรรมจักษุต้องตรวจดูส่วนของร่างกายทั้ง 4 ดิน น้ำ ลม ไฟ อาการ 32 ทุกสิ่งว่าจะเอาเป็นของของตน มันไม่มีสิ่งที่จะเอามีแต่ของเน่าเอาไม่ได้ ท่านแสดงอยู่นี่มันก็สมจริงอยู่แล้ว เพราะมันเน่ามันจะเอาอะไรได้ และในสุตตันตปิฎกก็แสดงซ้ำ ๆ ซาก ๆ แม้สามเณรน้อยบวชมาขนาดไม่ถึงเดือนพอเรียนก็ได้พบแล้วในหลักธรรมที่ว่า

ยะถาปัจจะยัง ปะวัตตะมานัง ธาตุมัตตะเมเวตัง ยะทิทัง บิณฑะปาโต ฯ ตะทุปะภุญชะโก จะ ปุคคโล ธาตุมัตตะโก นิสสัตโต นิชชีโว สุญโญ ฯ สัพโพ ปะนายัง บิณฑะปาโต อะชิคุจฉะนิโย อิมัง ปูติกายัง ปัตวา อะติวิยะชิคุจฉะนิโย ชายะติ ฯ

นี่พูดง่าย ๆ สามเณรน้อยเรียนมาไม่พอเดือนก็รู้แล้วหลักสูตร ยะถาปัจจะยัง หมายเหตุในปัจจัย ยถาปัจจะยัง ปะวัตตะมานัง บิณฑบาต นี้ถ้าพูดถึงบิณฑบาต ลงบิณฑบาต เป็นหลักการบิณฑบาตนี้ก็สักแต่ว่าเป็นธาตุ เกิดเหตุขึ้นที่ปัจจัย ตทุ ปภุญชโก จ ปุคคโล ชาโต บุคคลคือตัวเราพวกฉันบิณฑบาตนี้ก็สักแต่ว่าเป็นธาตุ นิสสัตโต มิใช่สัตว์ นิจชีโว ไม่ใช่ชีวิต สูญโญ เป็นสภาพสูญ คำว่าเป็นสภาพสูญหมายบุคคลหญิงชายเรานี้เป็นสภาพสูญเข้าใจไหม จึงหมายความว่า ยะถา ปัจจะยัง แปลว่า ทุกข์นัก แปลเหมือนกัน ตั้งแต่ว่า จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ เภสัช แต่บิณฑบาตเห็นว่าจะได้ความดี การบิณฑบาตนี้ก็สักแต่ว่าเป็นธาตุและปัจจัย คำว่าเป็นไปตามเหตุตามปัจจัยคือ เมื่อเรารับประทานเข้าไปแล้วมันจะเข้าไปกลายเป็นมูตรเป็นคูถเป็นอุจจาระ ปัสสาวะ นั่นแหละ เรียกว่า เป็นไป

ตามเหตุตามปัจจัย ตทุปภุญชโก จ ปุคคโล ธาตุ นี่หมายบุคคลอย่างตัวเราผู้บิณฑบาตรับบิณฑ-บาตถือไปฉัน ปุคคล ธาตุ บุคคลตัวเรานี้สักแต่ว่าเป็นธาตุ นิสสัตโตไม่ใช่สัตว์ นิชชีโวไม่ใช่ชีวิต สุญโญเป็นสภาพสูญ จากความเป็นสัตว์เป็นชีวิต หาสาระแก่นสารไม่ได้ คำว่าสูญหมายความว่าไม่มี, คำว่าไม่มีหมายความว่าไม่มีแก่นสาร ถ้าหากสมมุติว่า ถ้าหมดลมหายใจแล้ว ร่างกายนี้เขามักจะเผากันโดยมาก เรียกว่าศพ เอาใส่หีบใส่โลงเอาไปเผา ธาตุน้ำก็ถูกไฟเผาฉิบหายไป ธาตุลมก็ปลิวไปตามลม ธาตุไฟกลายเป็นไฟ ธาตุดินก็ยังเหลือแต่อัฐิธาตุ ปูน เถ้าถ่านอยู่เท่านั้น เมื่ออัฐิธาตุ กระดูก ไฟไหม้แล้วปนอยู่กับเถ้าถ่านเก็บลงฝังเอาผ้าห่อปากหม้อไว้แล้วเอาดินกลบ พอ 4-5 ปี แล้วให้ไปเปิดดูจะเห็นแต่เถ้ากระดูกที่ไฟไหม้เป็นปูนแล้วก็ไม่มีเหลือจะสูญไปในดิน หมายความว่าร่างกายเป็นสภาพสูญ เรียกว่า ไม่มีแล้ว ถ้าไม่เชื่อก็ลองไปตามดู เมื่อก่อนปู่เราก็มี ปู่ทวด ย่าทวด พ่อโซ่น แม่โซ่น เดี๋ยวนี้ลองไปหาดูซิ ไปหาที่ไหนจะเจอจะพบจะเห็น ลองไปหาดูพรุ่งนี้ ญาติฝังไว้ที่ไหนไปหาดูจะเห็นรูปเห็นกายเหมือนเก่าไหม สูญหรือไม่สูญเป็นสัจธรรมจริงหรือไม่

จะยกให้นักธรรมฟังซักหน่อย นักธรรมเคยถกกันว่าสังขาร 3 เมื่อเวลาคนจะตายสังขารประเภทไหนตายก่อนกัน สังขาร 3 หมายความว่า กายสังขาร วจีสังขาร มโนสังขาร

กายสังขารหมายถึง ลมหายใจเข้าออก

วจีสังขาร หมายถึง การวิตกวิจารณ์

มโนสังขาร หมายถึง จิตใจ สัญญาเวทนา ก็เรียกว่า มโนสังขาร หรือ จิตตสังขาร

สังขารทั้ง 3 ประการนี้ นักปฏิบัติธรรม นักธรรมมักจะโต้สนทนากันว่าก่อนคนจะตาย สังขารอะไรดับก่อน ตามที่จริงแล้ววจีสังขารจะดับก่อน จะอธิบายเสียก่อน

คำว่า กายสังขาร คือ ลมหายใจ ทำไมพระพุทธเจ้าจึงบัญญัตินามเรียกว่า กายสังขาร ถ้ายังมีลมหายใจอยู่ สังขารประเภทนี้คือ อุปถัมภ์กายไม่ให้เน่า ถ้าเน่าหรือเปื่อยก็จะเปื่อยเฉพาะที่ใดที่หนึ่ง เช่น เป็นบาดแผล เป็นน้ำเหลืองที่ใดที่หนึ่ง จะไม่เปื่อยเน่าหมดตัว แต่ถ้าหมดลมหายใจก็เน่าหมดเลยนี่ จึงหมายเอาลมหายใจเรียกว่าเป็นสังขารอุปถัมภ์กายไม่ให้เน่า จริงไหมละ

ทีนี้ วจีสังขารที่ 2 วจีสังขารหมายวิตกวิจารณ์อย่างแสดงธรรมอยู่นี่ ถ้าไม่มีวิตกวิจารณ์ก็แสดงธรรมไม่เป็นเรื่องเป็นราว ไม่เป็นถ้อยเป็นความ เหมือนดังคนละเมอพูด นอนหลับละเมอพูด ไม่ได้เรื่องไม่ได้ราวเนื่องจากวจีสังขารดับ วจีสังขารจะดับก่อน ขณะที่หอบที่เราถามได้ความอยู่นั่นแต่ทีแรกยังมีวิตกวิจารณ์กลัวตาย เสียดายทรัพย์เสียดายสมบัติ ยังวิตกวิจารณ์ถึงทรัพย์ถึงสมบัติ ถึงลูกถึงหลาน ยังวิตกอยู่คือวจีสังขารยังไม่ดับเมื่อรู้สึกว่าเมื่อยว่าเวลานี้มีจิตใจเป็นอย่างใด ตอบได้ก็เพียงว่า
ว่าเวลานี้มีจิตใจเป็นอย่างใด ตอบได้ก็เพียงว่า
"เมื่อย" เป็นคำสุดท้าย ต่อแต่นั้นก็หอบมากเข้ามากเข้า วจีสังขารไม่มีแล้ว นึกคิดอะไรไม่ได้แล้ว ความกลัวล้มกลัวตายไม่มีแล้ว คนเคยกลัวผีหลอกก็หายกลัวแล้ว เช่น สมมุติว่าคนวิ่งขึ้นไปบนถ้ำสูง ๆ วิ่งอย่างรวดเร็วอย่างเต็มแรง และจะมีคนหนึ่งยืนรอคอยถามว่าเป็นอย่างไร นึกอย่างไรบ้างเวลานี้ คนที่วิ่งนั้นจะตอบไม่ได้

เพราะมัวแต่หอบ นี่ก็เพราะว่าวจีสังขารมันดับมีแต่เมื่อย คนตอบก่อนจะตายก็เหมือนกัน นี่วจีสังขารดับแล้ว แต่กายสังขารยังอยู่ กายสังขารและจิตสังขารยังอยู่ กายสังขารยังอยู่ก็หมายลมหายใจยังอยู่ เมื่อลมหายใจยังอยู่ก็ว่าจิตสังขารยังอยู่ รวมคำว่าวจีสังขารก็หมายถึงสัญญากับเวทนา ทำไมจึงหมาย สัญญากับเวทนาเป็นวจีสังขาร ลมหายใจเข้าออกนี้ท่านหมายว่า เกิดจากจิต จิตเป็นมูลราก เป็นสมมุติฐานของลมหายใจเข้าออก ถ้าลมหายใจไม่มีจิตก็ตั้งอยู่ไม่ได้ ถ้าจิตออกไปแล้วลมหายใจก็ต้องดับ แล้วความรู้สึกในอุปัตติภพก็ดับจากสภาพหนึ่งไปเป็นอีกสภาพหนึ่ง ดับจากอุปัตติ-ภพดับจากสภาพอุปทานไปเป็นสภาพภวังคจิตเกิดเป็นสภาพของปฏิสนธิวิญญาณจิต เรียกว่าดับจากอันหนึ่งไปเป็นอีกอันหนึ่ง ไปรู้สึกเป็นสภาพหนึ่ง ไม่ตายบอกว่าไม่ตาย อันภวังค์ที่ตื่นท่านแปลกันถูกความเป็นจริง ภวังค์แปลว่าความตื่น ภวังค์หมายอวิชชา สังขารและวิญญาณก็อยู่ในนั้นด้วย ท่านจึงหมายเอาอวิชชา สังขาร วิญญาณ เป็นปัจจัยให้เกิดเป็นนามรูปด้วยนั่นแหละ ภวังคจิตนั่นแหละ ท่านบัญญัติเรียกว่าอวิชชา พระพุทธเจ้าและปราชญ์ทั้งหลายแปลว่าไม่รู้ ตามนามบัญญัติทางปริยัติท่านหมายความว่าไม่รู้ หมายความว่าไม่รู้ทุกข์ไม่รู้เหตุให้เกิดทุกข์ ไม่รู้ความดับทุกข์ไม่รู้ทางไปสู่ความดับทุกข์ นี่ท่านแสดงพอให้พวกนักศึกษารู้เหตุผล ถ้าเราแปลตามศัพท์ให้อวิชชาแปลว่าไม่รู้หมายความไม่รู้สภาพของตัวเอง แต่รู้อยู่ แต่ไม่รู้ตัวเอง คล้าย ๆ กับว่าสายตาของเรามองสิ่งใดรู้เห็นหมด แต่ถ้าจะมองดูดวงตาตัวเองมองไม่เห็น ถ้าไม่มีวิทยาศาสตร์ทางกระจกเกิดขึ้นมา อย่าไปหวังว่าจะได้เห็นหน้าเห็นตาของตนซักทีเถอะ เหตุที่ได้เห็นหน้าเจ้าของก็เพราะกระจกหรอก ความรู้จิตก็เหมือนกัน

อย่างมโนวิญญาณก็เป็นความรู้ของจิตนั่นแหละ แต่มันรู้ที่อื่น แต่ไม่รู้เจ้าของ ความไม่รู้ตัวเจ้าของนั่นแหละจึงกลายเป็นสังขาร จึงกลายเป็นปุญญาภิสังขาร จึงสร้างภพสร้างชาติ จึงเกิดเป็นมนุษย์เป็นสัตว์เดรัจฉานเป็นภพนับชาติไม่ถ้วน จึงได้เรียกว่า วัฏฏะวน แปลว่ากิเลสเป็นเหตุให้ทำกรรม เมื่อทำกรรมแล้วกิเลสเกิดขึ้นอีก เหตุเกิดขึ้นก็ทำกรรมต่อไปอีก จึงได้เกิดทั้งบุญทั้งบาป เกิดดี เกิดชั่ว เกิดสุข เกิดทุกข์ เป็นมนุษย์ เป็นสัตว์เดรัจฉาน เป็นเปรต เป็นอสุรกาย เรียกว่า วัฏฏะ เวลาพอจิตละจากตัวอุปาทานความถือ ความเกิดเป็นตัวความรู้สึกนี่ดับเลย แต่ไปรู้อีกสภาพหนึ่ง ให้สมมุติง่าย ๆ ว่า อย่างพวกพระเณรเราตายออกจากร่างไปทีแรกก็ต้องเป็นรูปพระเณร ถ้าคนหนุ่มคนสาวตายออกจากร่างไปทีแรกก็ต้องเป็นหนุ่มเป็นสาว หรือเป็นโรคอะไรป่วยอย่างใดก็ต้องเป็นสภาพนั้นเสียก่อน ถ้าคนแก่ตายก็สมมุติเป็นรูปคนแก่เป็นหญิงเป็นชายตามฐานะ แต่ดับหมดแล้ว ทั้งนี้จึงเรียกเป็นสภาพภวังค์ ท่านจึงแปลว่าความตื่น ขณะที่จิตนำมาทำงานจึงมีเรื่องความนึก ความคิด ความโลภ ความโกรธ ความหลง ราคะ ตัณหา เกิดจากภวังค์ที่จิตมาทำงาน คือ ตื่นจากหลับนั่น ขณะที่หลับสนิทอยู่นั่นและไม่ฝันนั้นเรียกว่าเป็นสภาพเดิม เรียกว่า ภวังคจิต ถ้าผู้มีธรรม-จักษุ หรือ จิตตกกระแสธรรมจะแสดงใสแจ๋วเป็นจิตดวงเดียว ไม่ได้มีสุขมีทุกข์ ไม่ได้มีตัวมีตน ไม่มีสัญญา สังขาร หมายความว่า รู้ รู้ รู้

ความตายจะละจากอุปทานความยึดถือรูปนามขันธ์ห้า พอหมดลมหายใจก็วางจากสภาพนี้ ท่านจึงว่าเณรตาย จึงปรากฏเป็นเณร พระตายจึงปรากฏเป็นพระ คนแก่ตายก็ปรากฏตัวเป็นคนแก่ แต่ว่าสังขารที่ออกไปนั้นจำแลงตัวได้ ฉะนั้นถ้าคนทำบาปมาก ๆ จึงแสดงจำแลงตัวได้ พอออกจากร่างไปก็ปรากฏทีแรกเท่านั้นแหละ แต่จำแลงเป็นตัวใหม่ได้ จำแลงตัวเป็นแมวก็ได้ เป็นสุนัขก็ได้ เป็นหมูก็ได้ เป็นม้าก็ได้ เป็นเปรตก็ได้ เป็นไก่ก็ได้ เพราะว่าเป็นสังขารจึงจำแลงได้ ถ้าพูดถึงจิตบาปที่ทำบาปมาก ๆ ถ้าจิตเป็นบุญเป็นกุศลก็ตามที่เราได้เรียนนั่นแหละ ท่านจึงเรียกกรรม กรรมนิมิต คตินิมิต ผู้ทำกรรมดีเวลาจะตายก็เกิดนิมิตกรรมดี ถ้าผู้รักษาศีลบริสุทธิ์ดีหรือมีการทำบุญไว้มาก ๆ ก็หมายบุญกุศลกรรมนั่นแหละมานิมิต ก็หมายถึงบุญ มีเทพบุตร เทพธิดา หรือรถทิพย์มารองรับไปอย่างสนุกสนาน เรียกว่าเป็นคติ ถ้าผู้ทำบาปทำกรรมประมาทพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ครูบาอาจารย์ ตายไปแล้วบาปอกุศลกรรมนั่นแหละเป็นกรรมนิมิตคือ บาปอกุศลแสดงนิมิตร้าย มียมบาลตัวใหญ่ ๆ โต ๆ สูง 8 ศอก 9 ศอก มาแลบลิ้นปลิ้นตาทำท่าจะมาผูกมามัด มิฉะนั้นสัตว์ที่เราฆ่าหรือมิฉะนั้นก็ต้องเป็นแสงไฟนรกสว่างขึ้นเฉพาะหน้า เมื่อกรรมนิมิตแสดงให้เห็นก็หวังว่าจะต้องไปถูกเผาในนรกแน่ ๆ ตามคติของใครของมัน นี่แหละเป็นข้อที่ควรรู้ไว้

ก็เกือบจะถูกของเขาเหมือนกันที่คริสต์ศาสนา และบางจำพวกแสดงว่าความตายสูญ ถ้าความหมายคำว่า ภวังคจิต หรือ อวิชชาปัจจัย สังขารไม่ตาย เป็นอมตธรรมเป็นธรรมที่ไม่ตาย ถ้าเขาเห็นอย่างนี้ก็จะไม่วิวาทกับพุทธศาสนา หมายความว่า สิ่งหนึ่งดับสูญ สิ่งหนึ่งไม่ดับให้เข้าใจอย่างนั้นที่แสดงอยู่นี้ไม่ได้หมายความว่าดับสูญหมด แต่รูปนามขันธ์ห้าเกิดในภพไหนดับในภพนั้น รูป นาม เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เพราะมีผัสสะเป็นที่เกิด เกิด ๆ ดับ ๆ อยู่อย่างนั้น รูปก็เป็นของที่เปื่อยเน่า จิตจะยึดถือเป็นตัวเป็นของของตัวไม่ได้ เวทนา สัญญา สังขารก็มีเกิด ๆ ดับ ๆ มีเป็นปัจจัย จึงเกิดขึ้นเมื่อจิตตื่นขึ้นจากหลับตาได้สัมผัสเสียง จมูกได้สัมผัสกลิ่น ลิ้นสัมผัสรส กายสัมผัสสิ่งถูกต้อง เย็น ร้อน อ่อนแข็งแล้ว เวทนา สัญญา วิญญาณ สังขาร จึงเกิดขึ้น จิตจึงสร้างจึงปรุงจึงแต่งอันนี้เกิด ๆ ดับ ๆ ถือว่าเป็นสภาพสูญ หาสาระแก่นสารไม่ได้เพราะวิญญาณก็มีรูปนามเป็นปัจจัยที่เกิด ถ้าไม่มีรูปมีนามนั่นแล้ววิญญารและจิตไม่มีที่ตั้ง ไม่มีที่ทำงาน เมื่อจิตทำงานจะเกิดมีกิเลสตัณหามานะ ทิฏฐิ ถือตนถือตัว ถือเราถือเขา ความถือเราถือเขานั้นเป็นตัวเรา แม้หรือ หรือว่าเฉย ๆ สมมุติเฉย ๆ หรือที่แสดงมานี่แปลว่าเปิดโลกเพื่อให้สัตว์โลกได้มองเห็นแสงสว่างของโลกบ้าง เมื่อจิตยึดถือรูปไม่ได้ยึดถือนามทั้ง 4 ไม่ได้ ก็ถือว่าดับสูญ รูปนามขันธ์ห้าเกิดมาในภพไหนก็ดับในภพนั้น แต่ไม่ได้หมายความว่าจิตที่เป็นปัจจัยนั้นดับ ไม่ได้หมายความว่าอย่างนั้นจะต้องเป็นปฏิสนธิวิญญาณก่อภพก่อชาติเกิดอีกต่อไป เมื่อทำดีจะได้เกิดในที่ดีเมื่อทำบาปมาก ก็จะต้องไปเกิดเป็นสัตว์ ทุคติภูมิทั้ง 4 เกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานบ้าง เปรตบ้าง อสุรกายบ้าง สัตว์นรกบ้าง อะไรเหล่านี้ ถ้าทำดีรักษาศีลดี ให้ทาน ทำบุญ บริจาคทานดี

ก็หวังสุคติเป็นที่ผ่าน คือโลกมนุษย์หรือ สวรรค์ ไม่ได้ตกนรกเกิดเป็นเปรตเป็นสัตว์เดรัจฉาน นี่แหละที่ได้แสดงมาเพื่อเปิดโลกให้ได้เห็นกันและกันบ้าง ให้เตือนและรู้เรื่องกันบ้าง ที่ได้แสดงมาก็สมควรแก่กาลเวลา เอวัง ก็ด้วยประการฉะนี้

ธรรมเทศนาหลวงปู่คำดี ปภาโส
เรื่อง หลักคำสอน 3 ประการ

ณ วัดถ้ำผาปู่ ต.นาอ้อ อ.เมือง จ.เลย

สุสฺสูสํ ลภเต ปญฺญํ *ผู้ฟังธรรมด้วยดีย่อมเกิดปัญญา.*

คำว่าฟังเทศน์หมายความว่า เอาใจฟัง อย่าให้ใจหนีจากตัวใจผู้ใดก็ให้รักษาอยู่กับตัว อย่าให้ใจหนีจากตัว ใจผู้ใดก็ให้รักษาอยู่กับตัว ให้รู้อยู่กับภาวนาหรือให้รู้อยู่เฉพาะใจ อย่าให้ใจ ร่างกายนั่งอยู่ที่นี่แต่ใจมันคิดไปที่อื่น ก็ชื่อว่าใจไม่ฟัง คำว่าใจฟังคือใจจดจ่อ สำหรับผู้แสดงเอง สุขภาพร่างกายก็ไม่ดี มีอาการเมื่อยง่ายและลมก็ขึ้นเบื้องสูงมาก ฉะนั้นถ้ามีกำลังแค่ไหนก็จะพูดไปเท่านั้น

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

ณ โอกาสนี้จะได้รับประทานแสดงพระธรรมเทศนาคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพื่อเป็นเครื่องเฉลิมฉลองศรัทธาของชาวเหล่าพุทธบริษัทที่ได้พร้อมเพรียงกันมาสันนิบาต ณ ที่นี้

ธรรมที่จะแสดงต่อไปนี้อาจจะแสดงไม่กว้าง เพราะว่ากำลังร่างกายจะไม่พอที่จะแสดงตามหลักคาถาที่ได้ยกไว้ข้างต้นนั้นนี่ที่เรียก เป็นหลักธรรมที่ว่า

สัพพปาปัสสะ อกรณัง แปลความว่า ให้ละบาปอกุศลทั้งปวง

กุสลัสูปสัมปทา แปลว่า ให้บำเพ็ญกุศลความดีทุกอย่าง

สจิตตปริโยทปนัง แปลว่า ให้ชำระจิตของตนเองให้ผ่องแผ้วหรือให้บริสุทธิ์

เอตัง พุทธานะสาสะนัง แปลว่า นี้เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์ที่ตรัสรู้แล้วมากกว่าเม็ดหิน เม็ดทราย ก็ได้สอนหลักเดียวกันนี้แหละ จะพูดให้สั้น ๆ ว่า

สอนให้ละคามชั่วประพฤติคามดี คามชั่วก็ได้แก่บาปนั่นแหละ คามดีก็ได้แก่บุญกุศลนั่นแหละ แต่เกี่ยวเนื่องอยู่กับจิตใจของเรา ถ้าพูดให้สั้น ๆ เอาเฉพาะใจความโอวาทของพระพุทธเจ้า 84,000 พระธรรมขันธ์ ท่านก็ย่อลงมาเป็น 3 ข้อด้วยกันคือ

1. พระพุทธเจ้าสอนให้ละกายทุจริตและ

ประพฤติกายให้สุจริตนี้เป็นข้อที่หนึ่ง

2. ให้ละวาจาทุจริตและ ให้ประพฤติวาจาให้สุจริต

3. ให้ละ มโนทุจริตและ ให้ประพฤติใจให้สุจริต

ถ้าบุคคลเราประพฤติเท่านี้ก็หมดเรื่องกันเท่านั้น สมมติว่ากายก็บริสุทธิ์คือ ไม่ทำบาปด้วยกาย วาจาก็บริสุทธิ์คือ ไม่ทำบาปด้วยวาจา ก็เป็นเครื่องหมายว่าใจบริสุทธิ์ คนเราจะรู้ได้ว่าเป็นคนดีหรือคนชั่ว ตามหลักท่านแสดงว่าคนดีเรียกว่า บัณฑิตหรือเรียกว่าปราชญ์ คำว่า บัณฑิตหรือ ปราชญ์ไม่ได้หมายเฉพาะพระภิกษุหรือ สามเณรหรือ นักปราชญ์อาจารย์อื่น ๆ สุดแล้วแต่ใครไม่เลือกว่าหญิงหรือชาย จะเป็นคฤหัสถ์หรือ นักบวชก็แล้วแต่ ถ้าเป็นผู้ประพฤติสุจริตทั้งกายวาจาใจแล้ว ก็นับว่าเป็นบัณฑิตเหมือนกัน เหตุนั้นท่านจึงย่อใจความลงมาเท่านี้ หรือจะพูดตามหลักกุศลกรรมบทยิ่งจะง่ายอีก ก็จะไม่นำพูดอีกเพราะเคยพูดมาแล้วครั้งหนึ่ง ตอนฉลองวิหารอุโบสถวัดถ้ำผาปู่ เมืองเลย เรื่องศีลห้าหรือกุศลกรรมบท อกุศลกรรมบทได้อธิบายไว้ รวบรวมไว้ละเอียดแล้ว

จะพูดถึงว่าบาป อกุศลกรรมบทหมายความว่า การทำบาปทั้งหลายก็รวมมาอยู่ที่อกุศลกรรมบท 10 ประการนั่นแหละ คำว่าบุญกุศลก็รวมอยู่ที่กุศลกรรมบท 10 ประการนั่นแหละ ชื่อว่ากายกรรม 3 วจีกรรม 4 มโนกรรม 3

กายกรรม 3 ก็คือการทำบาป 3 อย่างคือ

1. ฆ่าสัตว์ นับตั้งแต่แมลงหวี่ แมลงวัน ริ้น ยุง มดง่าม มดคัน มดดำ มดแดง เป็นต้นขึ้นไป นับแต่สัตว์ตัวเล็กที่สุดจนถึงตัวใหญ่ที่สุดเราละเว้นเสียให้หมดบรรดาสิ่งที่มีชีวิต การฆ่าสัตว์นั่นแหละเรียกว่าการกระทำบาปด้วยกาย เรียกว่ากายทุจริต

2. การขโมยของเขาที่ไม่ได้ให้ โดยอาการแห่งขโมยเรียกว่า กายทุจริต

3. การประพฤติผิดในกามแย่งลูกเขา เมียเขา เรียกว่าเป็นกายทุจริต

วจีกรรม 4 ก็คือการกระทำบาปด้วยวาจา 4 อย่างคือ

1. พูดเท็จคำไม่จริง
2. พูดส่อเสียดยุยง ให้แตกร้าวจากกัน
3. พูดหยาบคาย
4. พูดเพ้อเจ้อเหลวไหลไร้ประโยชน์

มโนกรรม 3 ก็คือการทำบาปด้วยใจมี 3 อย่างคือ

1. โลภอยากได้ของเขา
2. พยาบาทปองร้ายเขา
3. เห็นผิดจากธรรมไม่เชื่อธรรมหรือไม่เชื่อกรรม

ถ้าพูดให้สั้นให้น้อยลงไปอีก กายกรรม 3 และวจีกรรม 4 เป็นกิริยาการทำบาป ย่นลงมาทางใจคือ ใจโลภ ใจโกรธ ใจหลงมี 3 อย่างเท่านี้แหละเป็นต้นเหตุ ตกลง อกุศลกรรมบทก็หมายใจเท่านั้น หมายใจดวงเดียวคือใจ ก็หมายอันเดียวเรียกว่า เอกังจิตตัง ที่เรียกว่า จิต หัวใจก็เรียกว่าเป็นใจดวงเดียว เอกังมโนเรียกว่าใจอันเดียว ตกลงผู้ที่เบื่อความทุกข์ เบื่อความโง่ เบื่อความเป็นบาป ก็มาปฏิบัติกายทุจริตให้เป็นกายสุจริต แก้วจีทุจริตให้เป็นวจีสุจริต แก้มโนทุจริตเป็นมโนสุจริต นี้เป็นวิธีปฏิบัติ ถ้าเราจะเทียบในทางโลกเหมือนกับพวกชาวไร่ ชาวนาที่มีไร่มีนาแต่ก่อนมันก็เป็นป่าเป็นดงนั่นแหละ เมื่อถือสิทธิ์

แล้วก็จึงสร้างจึงถากถาง ทำให้เป็นไร่เป็นสวน ทำให้บริสุทธิ์ ทำนาก็ให้เป็นนาจริง ๆ ทำสวนก็ให้เป็นสวนจริง ๆ

บุคคลเราที่ว่าเป็นบัณฑิตหรือ นักปราชญ์ หรือคนพาล เราจะรู้กันได้อย่างไดว่าบุคคลพรรคใดพวกใดเป็นพาล ท่านว่าคนพาลท่านมีเครื่องหมายมีนิมิตให้รู้นิมิตเครื่องหมายนั้น หากผู้ใดประพฤติทางกายทุจริต มีการฆ่าสัตว์บ้าง ขโมยบ้าง เล่นบุตร ภรรยา สามีของเขาบ้างอันนี้มีนิมิตเครื่องหมายบอกว่าเราเป็นคนพาล ก็แสดงบอกคนอื่นว่าเราเป็นคนพาล หรือการชอบพูดเท็จคำไม่จริง ชอบพูดส่อเสียดยุยงให้เขาแตกร้าวกัน ชอบพูดคำหยาบ ชอบพูดคำเพ้อเจ้อเหลวไหลไร้ประโยชน์อันนี้ก็เป็นนิมิตเครื่องหมายให้คนอื่นรู้ หรือให้นักปราชญ์ทั้งหลายรู้ว่าเราเป็นคนพาล เราเป็นคนบาป ท่านแสดงว่า

นตฺถิ โลเก รโห นาม โลกไม่มีที่ลับ เมื่อบุคคลทำดีก็ต้องมีผู้รู้ว่าเป็นคนดี การพูดดีกระทำดีคนเราจะรู้กันได้ว่าใครเป็นคนดี คนชั่ว ก็เพราะเรื่องดีแสดงออกมาทางกายแสดงออกมาทางวาจา การทำทางกายก็เรียกว่าทำไม่เบียดเบียนตนและคนอื่น การพูดทางวาจาก็ไม่พูดเบียดเบียนตนและคนอื่น คำว่าพูดเบียดเบียนตน และคนอื่นนี้คือ ถ้าเราด่าเขา ๆ ก็ด่าเราบ้างเป็นธรรมดาถ้าเราโกรธเขา ๆ ก็โกรธตอบเป็นธรรมดา มันติดต่อกันอย่างนี้ นี้เป็นเครื่องชี้ที่จะให้เราพยายามแก้กาย วาจา ใจของเรานี้ให้บริสุทธิ์ ท่องให้ได้กุศลกรรมบท 10 อกุศลกรรมบท 10 ประการนี้ ถ้าเราละอกุศลของเราได้ 3 ข้อก็จะเป็นกุศลกรรมบท 3 ถ้าเราละอกุศลกรรมบทได้ 5 ข้อก็จะเป็นกุศลกรรมบท 5 เป็นต้น *ส่วนทางใจนี้ ถ้าโลภอยากได้ของเขา แต่ตอนนี้ยังอยากได้เฉย ๆ ก็ไม่ผิดศีลธรรม ไม่ผิดกุศลกรรมบท* คำว่าโลภอยากได้ของเขาที่เป็นบาปผิดศีลผิดธรรมนั้นคือ ไปฉ้อโกง ปล้นจี้ แย่งเขตไร่เขตนาเขตบ้านเขตเรือนอะไรเหล่านี้จึงเรียกว่า ผิดศีลธรรม ถ้าเพียงแต่นึกเฉย ๆ เราไม่ได้กระทำด้วยกายและ วาจาก็ไม่ผิดศีลธรรมเรียกว่า โทษทางใจไม่มี บาปทางใจไม่มี แต่จัดเป็นอกุศลวิตกเป็นกรรมวิตก เป็นอกุศลวิตกเท่านั้นวิธีจะแก้ตัวเรา ถ้าเรารู้ตัวว่าเป็นคนบาป ถ้าเราอยากเป็นคนดีกับเขา ถ้าตัวเราเป็นคนบาปก็ดูตัวเราให้มันออกให้เข้าใจ เราผิดศีลธรรมข้อใดบ้าง พยายามแก้ตัวพยายามละบาปทั้งปวงตามหลักภาษิตที่ว่า สัพพะปาปัสสะ อะกะระณัง ให้ละบาปอกุศลทั้งปวง คำว่าบาปแปลว่าเศร้าหมอง อกุศลแปลว่าไม่ฉลาด คำว่าบุญแปลว่าชำระหรือแปลว่าสะอาด กุศลแปลว่าฉลาด มีสติปัญญาดีเรียกว่ามีหัวดีอย่างนี้เป็นของคู่กัน คำว่าบุญกุศลก็เป็นคู่กันเป็นความดี คำว่าบาปอกุศลเป็นความชั่วก็เป็นของคู่กันอีกนั่นแหละ อย่างเราต้องคิดต้องแก้ เพียงแค่จะแก้ทางกายและวาจาก็เป็นของยาก เหตุนั้นปราชญ์ทั้งหลายท่านจึงแสดงว่ารากเหง้าของพระพุทธศาสนาหมายถึง

1. ศีล
2. สมาธิ
3. ปัญญา

นี่แหละคือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นรากเหง้าของพระพุทธศาสนา ถ้าผู้ใดรักษาศีลไว้ที่กายของตน ผูกสมาธิไว้ที่ใจของตนโดยให้มีสติตั้งมั่นให้มีจิตใจมีสติตึกคักและ นั่งสมาธิภาวนาสำหรับผู้ที่ปฏิบัติอย่างที่กล่าวมาไม่ได้ ก็เพราะว่าใจ เพราะว่าการฟังยังไม่ถึงใจ ซึ่งให้แก้ทาง

กาย ทางวาจา แก้ทั้งข้างนอกข้างใน ไม่รักษาศีล ไม่ทำสมาธิจะเป็นไปยาก จะต้องรักษาทั้ง 3 ถ้าแก้ทั้ง 3 ก็บริบูรณ์แหละ แต่ถ้าผู้มีอุปนิสัยเคยได้รักษาศีลมาแต่ปุเรชาติหนหลัง โดยมากบรรดาผู้ที่สมมติว่าเป็นคนดีอยู่ในโลกนี้ ถ้าพูดทางฝ่ายคฤหัสถ์นอกจากศีล 5 ทาน อกุศลกรรมบทหากรวมสมาธิเข้าไปอีกด้วยเรียกว่า สมบูรณ์

ถ้าพูดถึงอุปนิสัยมี 3 อย่างคือ

1. ทานูปนิสัย ได้แก่การชอบทำบุญให้ทาน

2. ศีลอุปนิสัย ผู้ชอบรักษาศีลสำรวมกายวาจาเรียบร้อย

3. ภาวนูปนิสัย ผู้ที่มีภาวนาในรากจิต

ทานไว้บ้าง เคยรักษาศีลไว้บ้าง เคยฝึกหัดภาวนาไว้บ้าง แต่ทั้งนี้หากท่านมีแต่ทานและศีล 2 ประการนี้ ก็อาจจะสำเร็จได้ แต่ได้เพียงอนาคาเท่านั้นตามตำนานที่ท่านแสดงไว้ ถ้าได้ครบทั้ง 3 อย่างแล้วไม่ว่าหญิงหรือชาย ถ้าได้เกิดในพระศาสนาพระศรีอารยเมตไตรยก็จะได้สำเร็จเป็นอย่างแล้วไม่ว่าหญิงหรือชายถ้าได้เกิดในพระศาสนาพระศรีอริยเมตไตรยก็จะได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ได้ ถ้าจะเอาสิ่งอื่นมาประดับมันไม่ได้หรอก สิ่งที่จะทำให้บริสุทธิ์ได้ก็เรียกว่า ทาน ศีล ภาวนาเท่านี้

ท่านเจ้าคุณอุบาลี คุณูปมาจารย์ อุปัชฌายะของท่านเจ้าคุณเทพบัณฑิตเจ้าคณะธรรมยุต วัดศรีจันทร์ จังหวัดขอนแก่น ได้แสดงธรรมให้ฟังบ่อย ๆ เพราะว่าท่านเจ้าคุณเทพบัณฑิตได้เล่าให้อาตมาฟังว่า เวลาท่านเจ้าคุณอุบาลีท่านแสดงธรรม เมื่อท่านแสดงไปได้ชั่วโมงหนึ่งหรือสองชั่วโมงกว่า ๆ ก็ต้องหยุดเทศน์และก่อนที่ท่านเจ้าคุณอุบาลีจะลงจากธรรมาสน์ท่านจะให้คติสั้น ๆ ว่า....*ถ้าผู้ใดอยากรวย ให้รักษาศีล ถ้าผู้ใดอยากรูปงามและอายุยืน ให้รักษาศีล ถ้าผู้ใดอยากมีสติปัญญาดี รู้แจ้งในธรรม ให้ฝึกหัดนั่งสมาธิภาวนา นี่เป็นการย่นใจความ*"

อาตมาจะพูดมากไปก็ตาม รวมกันแล้วก็เรียกว่าทาน ศีล ภาวนา สามอย่างนี้เท่านั้นเป็นบุญกิริยาวัตถุ 10 ตามหลักที่ได้แสดงไว้คือ

1. ทานมัย เรียกว่า บุญสำเร็จด้วยการให้ทาน

2. สีลมัย บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล 5 กุศลกรรมบทเป็นต้น

3. ภาวนามัย บุญสำเร็จด้วยการเจริญภาวนา

4. อปจายนมัย บุญสำเร็จด้วยการอ่อนน้อมถ่อมตน

5. เวยยาวัจจมัย บุญสำเร็จด้วยการช่วยขวนขวายในกิจที่ชอบ เช่นช่วยการทำงานต่าง ๆ เช่น ปลูกบ้าน ปลูกเรือน หรือการงานที่นัดช่วยกันเป็นต้น

6. ปัตติทานมัย บุญสำเร็จด้วยการให้ส่วนบุญ อย่างเราทำบุญแล้วอุทิศให้แก่ พ่อ แม่ ญาติ เป็นต้น

7. ปัตตานุโมทนามัย อย่างพวกเราทั้งหลายที่มาอนุโมทนาผ้าป่าในครั้งนี้แหละ เรียกว่า ปัตตานุโมทนามัย บุญย่อมสำเร็จด้วยการอนุโมทนาส่วนบุญ ถึงจะไม่มีอะไรแม้แต่ยกมือขึ้นเฉย ๆ ก็ยังเป็นบุญเรียกว่า ยินดีในการกระทำหรืออย่างพวกท่านได้สร้างโบสถ์ สร้างวิหาร หรือผ้าป่ามหากฐินก็ตาม

8. ธัมมัสสวนมัย บุญสำเร็จด้วยการฟัง เช่น การฟังเทศน์อย่างนี้เป็นต้น

9. ธัมมเทสนามัย บุญสำเร็จด้วยการฟัง

ธรรม อย่างอาตมาแสดงอยู่นี่ก็ได้บุญเหมือนกัน

10. ทิฏฐุชุกัมม์ มีความเห็นตรงต่อศีลธรรม ไม่เห็นผิดจากธรรม

แต่ทั้งหมดนี้ท่านย่นย่อลงมาที่ว่าเอาบุญกิริยาวัตถุ 3 เป็นหลัก

1. ทาน
2. ศีล
3. ภาวนา

ข้อที่ว่าอปจายนามัย บุญสำเร็จด้วยการอ่อนน้อมถ่อมตนนี้ ความประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตนนี้เป็นกิริยากายและ วาจา ท่านจัดเข้าในศีล ข้อที่ว่าเวยยาวัจจมัย บุญสำเร็จด้วยการช่วยขวนขวายในกิจที่ชอบอย่างนี้ การช่วยขวนขวายในกิจที่ชอบก็ช่วยด้วยกายด้วยวาจา ข้อนี้ท่านก็จัดเข้าในศีลเหมือนกัน

ข้อที่ว่าปัตติทานมัยคือ การทำบุญอุทิศให้ญาติและ ข้อที่ว่าปัตตานุโมทนามัย คือ บุญสำเร็จด้วยการอนุโมทนานี้ ท่านจัดเข้าในทาน เพราะเป็นจริตของทานคือ การให้ทานนั่นแหละ ข้อที่ว่าธัมมัสสวนมัยบุญสำเร็จด้วยการฟังธรรมนี้ ท่านจัดเข้าในสมาธิ เพราะผู้ฟังก็ตั้งใจฟังข้อที่ว่าทิฏฐุชุกัมม์ก็จัดเข้าใน 3 อย่างนี้

จะอธิบายเกี่ยวกับเรื่องของบาปชัด ๆ ที่จริงแล้วคำว่ากุสลา ธัมมา หมายถึงธรรมที่เป็นกุศล อกุสลาธัมมา หมายถึงธรรมที่เป็นอกุศล คำว่าธรรมหมายถึงคน กุสลาธัมมาคือธรรมที่เป็นกุศล กุสโลแปลว่าฉลาด ถึงแม้ว่าหญิงหรือชายคนใด ฉลาด หัวดี มีสติปัญญาดี บุคคลเหล่านี้เรียกว่า กุสลาธัมมา เป็นคนที่มีบุญมีกุศลบุญหรือกุศลต้องเป็นของคู่กัน แต่บรรดาพวกคนบาปท่านว่าเป็นพวกยาจกคนขออะไรพวกนี้ พวกที่ต่ำช้าที่สุดนี่แหละบาป บาปอย่างต่ำที่สุด บาปอย่างน้อยหรือบาปอย่างกลาง บาปมีหลายชนิดมีชนิดที่ 1 ที่ 2 ที่ 3 เหมือนกัน เช่น อย่างผู้ตกภัยได้ทุกข์ โง่เขลาเบาปัญญาหาเช้ากินค่ำ ยาจกคนขอ คนไร้ญาติขาดมิตรอย่างนี้เรียกว่าเป็นบาปทั้งนั้น พวกที่ทุกข์ที่สุด จนที่สุด จัดเรียกว่าบาปทั้งนั้น และพวกที่เป็นคนบาปแท้ ๆ ก็ไม่อยากมาฟังเทศน์กันเช่นนี้ เพราะบาปมันกันไว้ และก็ไม่มีใครอยากทักท้วงพวกคนบาปหรอกเหตุนั้น นักปราชญ์ทั้งหลายท่านแสดงว่าคนดีทำชั่วได้ยาก และคนชั่วทำดีได้ยากเช่นกัน ที่ว่าพวกคนดีทำดีได้ง่ายเช่น พวกผู้ดีอย่างนี้แหละ จะไปทำบุญกันทางไหนก็ชักชวนกันอย่างนี้ แต่พวกชั่ว ๆ แล้วไม่มีใครเรียกไม่มีใครชวน จึงเรียกว่าคนชั่วทำดีได้ยาก ถ้าจะมาก็อายเขาเสียอีก จะทำบุญให้ทานอะไรก็ไม่สมบูรณ์

ที่ว่าบุญแปลว่าสะอาด กุศลแปลว่าฉลาด จะพูดแสดงด้วยผลเมื่อเป็นคนสะอาด ถึงจะดำก็ดำสะอาด ถึงขาวก็ขาวสะอาด ตลอดถึงที่อยู่ที่นอน ที่อุปโภคบริโภคทุกสิ่งทุกอย่างจะสะอาดหมด นั่นแหละบุญแปลว่าสะอาด

กุศลแปลว่าฉลาด คนมีความฉลาดจึงได้อยู่ดีกินดี บ้านเรือนและอะไร ๆ ก็ดีหมด ก็เพราะบุญนั่นแหละ นั่นเป็นผลของบุญ

ฉะนั้นนักเทศน์ทั้งหลายท่านจึงแปลว่าผลบุญ และถ้าแปลด้วยผลก็แปลว่าความสุข ถ้าผู้ใดมีความสุขจะได้ชื่อว่าผู้นั้นมีบุญ

คำว่าสุขก็แสดงว่ามีทรัพย์ มีสมบัติ มีลาภมียศนั่นแหละ โดยไม่ยากไม่จนนั่นแหละเรียกว่ามีความสุข ถ้าแปลด้วยผล ด้วยใช้ความสุขก็หมายบุคคล จึงว่าให้ดูบุคคลเอาง่ายกว่า ดูตัวเราและดูตัวเขาให้รู้ตัวของตัว ถ้าความดีของเรา

ยังไม่สิ้นสุดก็พยายามให้บำเพ็ญ ถ้าคิดไปคิดมาก็เสียดายศาสนาเหมือนกัน คำว่าน่าเสียดายศาสนาคือ พากันวนทุกข์วนยาก เฝ้าศาสนาจึงน่าเสียดายเหลือเกิน อันที่จริงพระพุทธศาสนาคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้ ถ้าผู้สนใจจริง ๆ แล้วเราว่าสอนคนโง่ให้เป็นคนฉลาดได้ สอนคนบาปให้เป็นบุญได้ เป็นได้จริง ๆ แต่ว่าจะต้องปฏิบัติตาม เมื่อปฏิบัติตามแล้วจะต้องได้รับผลจริง ๆ เหตุนั้นท่านจึงแสดงไว้ว่าคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามากแต่แสดงโดยย่อ ๆ 3 อย่างคือ

1. คำสั่งสอนพระพุทธเจ้าแสดงพระพุทธเจ้า

2. เพื่อให้ผู้ฟังทั้งหลายรู้แจ้งเห็นจริง ทรงสั่งสอนเพื่อมีเหตุ เหตุนี้ต้องตามเพราะเห็นจริงได้

3. ทรงสั่งสอนเป็นอัศจรรย์ เมื่อปฏิบัติตามแล้วได้รับผลตามสมควรแก่การปฏิบัติ ผู้ปฏิบัติมากก็ได้รับผลความดีมาก ผู้ใดปฏิบัติขนาดกลางก็ได้รับผลความดีขนาดกลาง ผู้ใดปฏิบัติเล็กน้อยก็ได้รับผลความดีเล็กน้อย อันนี้จริงเหลือเกิน

พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนเพื่อให้ผู้ฟังรู้แจ้งเห็นจริงในคำสั่งสอน แต่ทรงสั่งสอนมีเหตุเพราะว่าผู้ฟังจะปฏิบัติตามให้เห็นจริงได้ และข้อที่ว่าทรงสั่งสอนเป็นอัศจรรย์เมื่อปฏิบัติแล้วจึงจะเห็นข้อเท็จจริง แต่การฟังเฉย ๆ ไม่ปฏิบัติตามก็ไม่ได้ผลอะไร ไม่ได้เห็นความเท็จจริงเหมือนพวกไปเรียนวิชาแพทย์มาจะได้ปริญญาโท เอกมาแล้วก็ตาม หรือตลอดทั้งวิชาต่าง ๆ ถ้าไม่ได้ทำงานก็ไม่ได้รับผล เมื่อเรียนหลักวิชาอะไรมาก็ต้องทำตามที่เรียนมาถึงจะได้ผล เช่น นายแพทย์เรียนจบปริญญาตรี โท เอกมาแล้ว ถ้าเรียนแล้วก็อยู่เฉย ๆ ก็ไม่รู้ข้อเท็จจริงว่าตำราแพทย์จะเท็จหรือจริงอย่างไร

อันนี้สรุปใจความแล้วก็ให้พยายามละวางอกุศลทั้งปวง ให้กลัวที่สุดคือการกลัวบาป

หิริ คือให้มีความละอายต่อบาป

โอตตัปปะ คือให้มีความเกรงกลัวต่อบาปซึ่งเป็นสิ่งที่ควรกลัวที่สุด ให้ดูความสุขทุกข์ของตนนั่น อย่าเข้าใจว่าบุญที่เรามีแล้วนั้นจะไม่หมดสิ้น บุญที่เราสร้างสมมานั้นหมดเหมือนกัน เหมือนกับสมบัติภายนอก ให้เข้าใจว่าเป็นผลของบุญ ผู้ใดมีบุญเก่าสร้างสมรวมกันมาตั้งแต่ปุเรชาติหนหลัง ก็จะได้รับบุญจนมีข้าวของเงินทอง ลาภยศอะไรเหล่านี้แหละเรียกว่า เป็นบุญเก่า ถ้ามีแต่ใช้ผลบุญเก่าอย่างเดียวแล้ว ผลบุญเก่านั้นก็หมดเป็นเหมือนกัน หรือทำบาปซ้ำเติมอีก การทำบาปเป็นการทำลายจิตใจของตนทำลายคุณสมบัติของจิตใจตนให้เสื่อมเสียไปได้เหมือนกัน คนเราโดยมากมักจะขาดทุนก็เพราะมาเลี้ยงแต่ร่างกายนี่แหละ ส่วนด้านจิตใจไม่สนใจไม่อยากสงเคราะห์ ถึงแม้ความโลภ ความโกรธ ความหลง จะทับถมอยู่เพียงไหนก็ตามก็ไม่อยากแก้ไขไม่อยากช่วยเหลือ แต่ถ้าร่างกายส่วนนี้เจ็บไข้ได้ป่วยนิด ๆ หน่อย ๆ ก็รีบหาหมอหาหยูกหายา ส่วนโรคทางใจไม่คิดแก้ไข ความโลภ ความโกรธ ความหลงเป็นตัวยุ่ง แต่ไม่ยอมคิดแก้ ไม่หาทางแก้ พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่าสิ่งแรกที่เกิดขึ้นในโลกนี้เรียกว่าธรรม 3 ประการคือ

1. ความโลภ

2. ความโกรธ

3. ความหลง

สามสิ่งนี้ร้ายกาจกว่าสิ่งอะไรทั้งหมด ร้ายกว่าผีร้าย ร้ายกว่าเสือร้าย ร้ายกว่างูร้าย ไม่มีสิ่งไหนจะร้ายกว่าตัวความโลภ ความโกรธ

ความหลง อันนี้ ถ้าพูดตามที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้ เราลองคิดกันดี ๆ *ที่ว่าร้ายนะคือความโลภเจ้าของทำร้ายเจ้าของ ความโกรธเจ้าของทำร้ายเจ้าของ ความหลงเจ้าของทำร้ายเจ้าของ เดือดร้อนเป็นทุกข์ก็เพราะความหลง* อันนี้แหละที่ว่าเป็นของร้ายกาจอย่างตัวอาตมานี่เที่ยวธุดงค์มาตั้งแต่หนุ่มจนแก่ ขึ้นภูขึ้นเขา เข้าป่าเข้าดง ก็ยังไม่เคยเห็นหน้าจนป่านนี้ที่ว่าเสือกินคน ได้ยินแต่ข่าวไม่เคยเห็นมันกินจริง ๆ ซักที ที่ว่างูร้ายกัดคนตายก็ยังไม่เคยเห็นด้วยตาจนบัดนี้ ที่ว่าผีร้ายเข้าคนตายก็ยังไม่เคยเห็นด้วยตา *คนทุกข์คนจนในโลกนี้ไม่ใช่ทุกข์เพราะเสือกิน ไม่ใช่ทุกข์เพราะงูร้ายกัด ไม่ใช่ทุกข์เพราะช้างม่า แต่ทุกข์เพราะความโลภ ความโกรธความหลงของตน* จะทุกข์เพราะสิ่งใด ๆ ก็ตาม ตัวความโลภ ความโกรธ ความหลงนี่แหละเป็นผู้ฆ่า เหตุนั้นพระพุทธเจ้าจึงแสดงว่าบุคคลผู้ปัญญาทรามย่อมฆ่าตนเหมือนฆ่าคนอื่น ที่ว่าฆ่าตนเพราะทำการทุจริตโดยมากอย่างเราได้ยินได้เห็นกันนั่นแหละ เกิดมาเป็นคนเหมือนกัน แต่ความประพฤติไม่เหมือนกัน อย่างพวกที่ประพฤติชั่วช้าลามก ฆ่าเจ้าของเพื่อจะเอาของของเขาอะไรอย่างนั้นแหละ นั่นก็เพราะความโลภ ความโกรธ ความหลง ของเขานั่นเอง หรือพวกใด ๆ ที่มารบกวนประเทศชาติไทยของเราอยู่ทุกวันนี้ก็เพราะความโลภ ความโกรธความหลงของเขานั่นเอง นั่นทำให้ผู้อื่นเป็นทุกข์ เรียกว่าเบียดเบียนตนและผู้อื่น *เพราะฉะนั้นให้ระวังที่สุดเรื่องของโลภ ความโกรธ ความหลง สามประการนี้ มันสามารถทำให้ผู้รู้แจ้งให้เป็นคนมืดก็ได้ ฤทธิ์ของมันน่ะ มันอยู่เหนือทุกคนในโลกที่ได้เกิดมาในโลกนี้ ยกเว้นเสียแต่พระอรหันต์หรือพระอริยบุคคลเจ็ด* แต่พระอริยบุคคลเจ็ดถ้าสำเร็จเป็นแค่พระโสดาหรือพระสกิทาคา สองจำพวกนี้มันยังยุ่งเกี่ยวอยู่ ยังคอยหลอกคอยหลอนอยู่ แต่ว่าถ้ามีดวงตาเห็นธรรมแล้ว แปลว่ารู้หน้าตามันบ้างแล้ว จะสบายจริงต้องสำเร็จพระอนาคามี หรือ พระอรหันต์นั่นแหละ จึงหมดเรื่องเหล่านี้ จึงไม่เป็นทุกข์เพราะความโลภ ความโกรธ ความหลง ทีนี้คนธรรมดาสามัญจะเป็นมหาเศรษฐี คหบดีอย่างไหน ๆ ก็ตาม จะเป็นสูงสุดในโลกนี้ก็ตาม จะเป็นใหญ่ในโลกหมดทั้งโลกก็ตาม ก็ยังต้องอยู่ใต้อำนาจความโลภ ความโกรธ ความหลงนี้หมด ต่างกันแต่ว่าผู้มีบุญกุศลได้สร้างสมมาต่าง ๆ กัน อันนี้แสดงว่า สุโข ปุญฺญสฺส อุจฺจโย ผู้ใดสะสมส่วนบุญส่วนกุศลมาแล้วตั้งแต่อยู่ในชาติข้างหลัง เกิดมาชาตินี้ก็มีความสุข ทุกฺโข ปาปสฺส! อุจฺจโย ผู้ใดสะสมซึ่งบาปก็นำมาซึ่งความทุกข์ความจน ผู้ใดทำบาปอกุศลกรรม ก็ได้รับผลของบาปอกุศลกรรมเป็นคนทุกข์คนจน ให้เราอย่าไปเห็นอย่าไปฟังความบุคคลที่ว่า ไปกลัวมันทำไมบาป ไม่เห็นมันขี่ช้าง ขี่ม้ามา ขี่เรือเหาะเรือบิน ขี่รถขี่ราอะไรพวกนี้ ก็มีแต่บาป

พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติว่า บาปอกุศลหมายบุคคลเหล่านี้ ถ้าไปเข้าใจอย่างอื่นก็ผิด ถ้าไปเข้าใจว่าบุคคลเป็นตัวบาปให้จำเอาง่าย ๆ อย่างนักเทศน์ท่านเทศน์บุญก็แปลว่าผล ได้แก่ความสุข คนมีความสุขก็สุขเพราะมีทรัพย์ มีสมบัติ มีลาภมียศ ไม่ยากไม่จนนั่นแหละ เรียกว่าตัวบุญ ผู้ใดทุกข์จนข้นแค้นทำมาหากินได้ยาก นั่นแหละตัวบาป นี่พูดกันอย่างง่าย ๆ ที่แปลให้ฟังนี้แปลอย่างเปิดเผยเต็มที่ ถ้าเข้าใจอย่างอื่นนอกจากตัวคนผิดหละ ถึงสัตว์อื่น ๆ ก็ตาม

อย่างเรื่องที่แสดงมาแล้ว อย่างพาสวดเรื่องกรรมมาแล้วนั่น ท่านยกแสดงไปหมดสัตว์ 13 จำพวก สัพเพสัตตาแปลว่า สัตว์ทั้งหลายนั่นน่ะ กัมมัสสะกา มีกรรมเป็นของตน กัมมะทา-

ยาทามีกรรมเป็นญาติคือ ได้รับผลของกรรมหมดทั้งสิ้น กัมมะโยนิ มีกรรมเป็นแดนเกิดด้วยกันหมดทั้งสิ้น กัมมะพันธู มีกรรมเป็นผู้ติดตาม กัมมะปะฏิสะระณา มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย ยังกัมมัง กะริสสันติ แล้วแต่ใครจะทำกรรมอันใดไว้ กัลละยาณัง วา ปาปะกัง วา จะเป็นกรรมดี

หรือกรรมชั่วบาปหรือบุญ ตัสสะ ทายาทาภิวิสสันติ ย่อมได้รับผลของกรรมนั้น แต่ว่าสัตว์อื่นที่แสดงไปแล้วกล่าวถึงภูติผีปีศาจหรือ สัตว์อื่น ๆ นั้นเขาไม่รู้หรอก แต่ท่านยกมาให้เราเข้าใจว่า *กรรมทำให้เกิดเป็นสัตว์ในน้ำและ บนบก นับตั้งแต่แมลงหวี่หรือ แมลงวัน หรือตั้งแต่สัตว์ตัวเล็กที่สุดถึงตัวใหญ่ที่สุด กรรมจำแนกแล้วก็กัม-มะโย นิมีกรรมเป็นแดนเกิดคือ กรรมจำแนกมาเกิดเป็นสุนัข สุกรหรือเป็นอะไรต่าง ๆ นับตั้งแต่สัตว์น้ำหรือสัตว์บก ไม่ว่ามนุษย์หรือสัตว์เดรัจฉานเนื่องจากกรรมจำแนกทั้งนั้น* หรือว่าคนไม่สามารถเลือกเกิดเองได้ มีอาจารย์องค์หนึ่งพูดลับ ๆ ว่าชาติหนึ่งผมเคยเกิดเป็นแมลงหวี่ ชาติหนึ่งเกิดเป็นมอด ลูกศิษย์ท่านมาเล่าให้ฟัง นี่ก็ยกตัวอย่างผู้ที่มีญาณในปัจจุบัน นี่แหละแสดงธรรมตั้งแต่ต้นจนอวสานซึ่งแสดงมาซ้ำ ๆ ซาก ๆ โดยความไม่สะดวก ก็สมควรแก่กาลเวลา เอวัง

ธรรมเทศนาหลวงปู่คำดี ปภาโส
เรื่อง คดีโลก-คดีธรรม

เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม พ.ศ. 2522

ต่อไปจงพากันตั้งใจฟังธรรมโดยย่อ คือ วันนี้ประสงค์แสดง เรื่องคดีโลกกับคดีธรรม เปรียบเทียบให้ท่านทั้งหลายฟัง เพื่อจะได้เข้าใจในหลักสองประการนี้

ถ้าพูดถึงคดีโลกและคดีธรรมแล้ว เป็นของคู่กัน และเปรียบเทียบกันได้ คดีโลกก็หมายทางโลก คดีธรรมก็หมายคดีธรรม อย่างที่เราได้รวมกันฟังเทศน์อยู่นี่แหละเรียกว่าคดีธรรม ถ้าพูดถึงสมบัติทางโลก ก็เรียกว่าสมบัติภายนอก เช่น ข้าวของ เงินทอง ตลอดถึงลาภและยศ ทรัพย์ภายนอกก็มักจะสูญหายไปด้วยภายนอก ทรัพย์ภายในซึ่งหมายถึงบุญกุศล ก็มักจะสูญหายไปด้วยภายใน ทรัพย์สมบัติภายนอกนั้นสูญหายไปด้วย 3 ทาง คือ 1. โจรภัย 2. อุทกภัย 3. อัคคีภัย

ถ้าไม่มีภัย 3 ประการนี้แล้ว สมบัติภายนอกก็ไม่จำเป็นต้องรักษา จะไว้ที่ไหน ทิ้งไว้ที่ไหนก็ได้ เมื่อเรามีทรัพย์สมบัติแล้ว เราก็ถือว่าเป็นของ ๆ เรา เราก็ต้องเก็บต้องรักษา สำหรับผู้ที่มีมาก ๆ ก็ต้องไปฝากธนาคาร อย่างนี้ก็เพื่อจะให้ปลอดภัยนั่นเอง คือ ตัวเราไม่สามารถรักษา ก็รวมถึงข้าวปลา ผลไม้ในไร่ในสวนที่เราปลูกไว้แล้ว ก็ต้องรักษา เพราะมันมีภัย บางทีก็เกิดน้ำท่วมทำให้เสียหาย บางทีก็เกิดมีคนเข้าไปขโมยของกันและกัน บางทีก็มีสัตว์ร้ายเข้าไปกัดกิน หรืออย่างใดอย่างหนึ่ง

ถ้าเราไม่ดูแลรักษาแล้ว ก็ต้องสูญเสียทรัพย์สมบัติเหล่านั้น นี่แหละเราจึงจำเป็นต้องรักษา สำหรับสมบัติภายในของเรา ที่เรียกว่าบุญกุศล ความรู้ความฉลาด คำว่ากุศลก็แปลว่าฉลาด คำว่าบุญก็แปลว่าสะอาด คำว่าบาปแปลว่าเศร้าหมอง อกุศลก็แปลว่าไม่ฉลาด หรือว่าโง่ ก็เป็นคู่กันอยู่อย่างนี้ ที่สอนให้รักษาบุญกุศลก็เพราะว่า บางทีเราบำเพ็ญขึ้นมาแล้ว ถ้าไม่รักษาก็อาจฉิบหายไปได้ ด้วยความโลภ ความโกรธ ความหลง สิ่งสามประการนี่แหละที่ท่านเรียกว่าข้าศึก มันมีฤทธิ์มีอำนาจมาก เหนือบุคคลทุกคนในโลกนี้ ที่เกิดมาแล้ว ไม่ว่าจะเป็นชาวไร่ ชาวนา พ่อค้า ข้าราชการ หรือใคร ๆ ก็ตาม ก็อยู่ตามอำนาจของความโลภ ความ

โกรธ ความหลงทั้งสิ้น สามประการนี้มันมีอำนาจใหญ่ มีฤทธิ์ใหญ่ มันสามารถทำให้ผู้รู้แจ้งแล้ว เป็นคนมืดและคนโง่ก็ได้ มันสามารถทำปัญญาชนให้หลงผิด ให้กระทำผิดเสียก็ได้ ท่านจึงยกอุทาหรณ์เป็นตัวอย่าง การยกอุทาหรณ์นี้ไม่ใช่เป็นการดูถูกดูหมิ่น ท่านที่แพ้ไปแล้ว แม้ว่าจะเป็นฝ่ายภิกษุที่ท่านได้มหา หรือได้เปรียญแล้วก็ตาม มันก็สามารถทำลายได้ เรียกว่าผู้ที่เรียนรู้แล้ว มันก็สามารถกลับทำให้เป็นคนมืดได้ เมื่อมืดแล้วก็สามารถจะกระทำผิดได้ จนกระทั่งต้องปาราชิก ต้องสึกออกไป เราก็เคยได้ยินได้ฟังกันมา ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะด้วยอำนาจของความโลภ ความโกรธ ความหลง หรือราคะตัณหา ความรักความใคร่เหล่านี้ สำหรับในเพศบรรพชิตเรานี้ ท่านยกเอาราคะตัณหา ความรักความใคร่ ในเพศตรงข้าม เป็นข้าศึกอันที่หนึ่ง เรียกว่าเป็นแม่ทัพใหญ่ของฝ่ายข้าศึก โทสะเป็นอันดับสอง โมหะเป็นอันดับสาม สำหรับราคะความรักใคร่ในเพศตรงข้ามนั้น จะรวมถึงรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ สิ่งสัมผัสต่าง ๆ ก็จัดว่าเป็นข้าศึกเหมือนกัน แม้แต่ในทางโลกหรือฆราวาส ผู้ที่เป็นปัญญาชน ซึ่งจัดว่าเป็นผู้มีสติ มีความรู้ ก็ยังตกอยู่ในอำนาจของ ความโลภ ความโกรธ ความหลง และกิเลสตัวอื่น ๆ อีกเหมือนกัน มันจึงทำให้ผู้มีปัญญาหลงผิด เมื่อหลงผิดแล้วก็กระทำผิด ก็ต้องมีความผิดในกฎหมายบ้านเมือง อันนี้แหละพระพุทธเจ้าจึงสั่งสอนให้สังวร หรือเพียรระวังบาป ให้ระวังรักษาอย่าให้มันมาทำลายบุญกุศล สติปัญญา ความรู้ความฉลาดของเราให้เสื่อมให้เสียไป ฉะนั้นท่านจึงสอนให้รักษาจิต ก็หมายถึงรักษาโลภจิต คือความโลภ โทสจิต คือความโกรธ ความอาฆาต พยาบาท ผูกเวรแก่ผู้อื่น หรือหวังความมุ่งร้ายต่อผู้อื่น สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นได้ ก็เพราะความหลง ท่านจึงให้ระวังรักษามาก ๆ ในเรื่องที่กล่าวมาแล้ว

เรื่องจิตใจของเราจะเชื่อถือว่าเป็นเราไปทุกสิ่งทุกอย่างไม่ได้ ทางศาสนาจึงต้องฝึกหัดอบรมเพิ่ม เพื่อว่าบุคคลใดขาดตกบกพร่องสิ่งใด จะได้เพิ่มเติมไม่ให้ขาด ถ้าจะเปรียบเทียบกับพวกที่เรียนวิชาแพทย์ ก็เพื่อให้เรียนรู้ส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ธาตุทุกอย่าง เมื่อเวลาเจ็บไข้แล้ว ร่างกายขาดสิ่งใดไป ก็จะได้หาวิธีมาเพิ่มได้ถูกต้อง ทีนี้สมบัติภายในใจของเราขาดอันไหน ขาดศรัทธาความเชื่อ หรือขาดวิริยะความเพียร หรือขาดสติไม่มีกำลัง ขาดสมาธิ จิตใจฟุ้งเฟ้อไปตามอารมณ์ จิตใจไม่ตั้งมั่น ขาดปัญญา ความรู้จักบาปบุญคุณโทษ ท่านจึงให้หาเพิ่มเหมือนกัน ครูบาอาจารย์ท่านจึงแนะนำสั่งสอนให้เราเชื่อเรื่องของกรรม เรื่องผลของกรรม ท่านก็จะแสดงเรื่องกรรมที่เป็นกุศล อกุศลให้ฟัง เพื่อที่จะได้น้อมใจเชื่อให้รู้จักกรรมดีกรรมชั่ว บาปบุญคุณโทษ คำว่าบาปบุญคุณโทษ เราก็เห็นได้ง่าย ๆ เพราะตาเราได้เห็น หูเราได้ยิน แม้ว่าบุคคลที่ไม่ได้เรียนกฎหมาย ก็สามารถสังเกตได้ รักษาตนให้พ้นจากโทษได้เหมือนกัน เพราะมีผู้ที่กระทำผิดให้เห็นเป็นตัวอย่าง เราก็เลือกเอาว่า อันไหนดีอันไหนไม่ดี ถ้าเราเลือกแบบที่ดี ก็เรียกว่าสังคมผู้ดีหรือบัณฑิต ส่วนผู้ที่เลือกแบบที่ไม่ดีก็เรียกว่าสังคมคนชั่วหรือคนพาล การที่เราจะมีศรัทธาหรือความเชื่อ เราก็จะต้องพิจารณาเหตุผลต่าง ๆ สำหรับผู้ที่กระทำในสิ่งที่ดี ก็จะมีความสุขกาย สบายใจ สำหรับผู้ที่กระทำชั่ว

นั้น จะไม่มีความสุข ถึงแม้ว่าจะนอนอยู่ก็ไม่เป็นสุข เช่น ผู้ที่เป็นโจรลักขโมยเขา ก็ต้องอาศัยอยู่ตามป่าเพื่อที่จะหลบหนีจากเจ้าหน้าที่ เราจึงเรียกบุคคลพวกนี้ว่าเสือ นี่ก็เป็นตัวอย่างให้เห็นอยู่แล้วว่า ผู้ประพฤติดีก็อยู่อย่างสบาย มีความสุข ส่วนผู้ที่ประพฤติชั่วก็มีแต่ความทุกข์ เมื่อเรารู้อย่างนี้แล้ว เราก็จะค่อยมีสติปัญญา สังเกตว่าบุคคลใดหรือสังคมใด ที่เราควรยึดถือเป็นตัวอย่าง ที่เราจะประพฤติปฏิบัติตาม ทุกสิ่งทุกอย่างมันมีครูด้วยกันทั้งนั้นแหละ เช่น พวกนักมวยก็จะต้องมีครูสอน หรือสำหรับผู้ที่ประพฤติชั่วนั้น ก็จะต้องมีตัวอย่างมาเหมือนกัน ทุกสิ่งทุกอย่างจะดีหรือชั่ว ก็มีตัวอย่างให้เราได้เห็นกันมาทั้งนั้น....ก็ให้มองดู และพิจารณากันเอง

เรื่องบาปก็หมายถึงบุคคลผู้กระทำบาป ถ้าพูดถึงบาปก็หมายถึงตัวบุคคลนั่นแหละ เช่น พวกที่รูปชั่วตัวดำ หรือพวกหาเช้ากินค่ำ เป็นต้น ดังนั้นบาปจึงเรียกว่า เศร้าหมอง สีสันวรรณะก็เศร้า ไปหมดทุกสิ่งทุกอย่าง พ่อแม่เป็นบาป ลูกที่เกิดมาก็ต้องเป็นผู้ที่มีบาปเหมือนกับพ่อแม่ ถึงได้เกิดมาเป็นลูก ท่านจึงเรียกว่ากรรมพันธุ์ ข้อเหล่านี้เป็นสิ่งที่มีให้เห็นอยู่แล้ว.....ให้พากันพิจารณาเอา

ให้พากันสำเหนียกไว้ เรื่องของความโลภ ความโกรธ ความหลง จะต้องมีด้วยกันทุกคน ถ้าพูดถึงความโลภ เมื่อมันมีเจตนาบันดาลเกิดขึ้นมาแล้ว มันจะมืด ไม่รู้จักบาปบุญ ไม่กลัวคุกกลัวตะราง อันนี้เรียกว่าฤทธิ์ของมัน ท่านจึงให้ระวังดี ๆ ในเรื่องของสามประการนี้ ท่านสอนว่า อย่าไปปรุงแต่งตามมัน ให้มีสติรู้เท่าทันมัน เมื่อเราปฏิบัติได้อย่างนี้แล้ว ความโลภ ความโกรธ ความหลง เหล่านี้ก็จะเสื่อมอำนาจไป ตัวอย่างเช่น เมื่อเราประสงค์จะเอาสิ่งใด เราจะต้องพิจารณาเหตุเสียก่อน เมื่อพิจารณาดูแล้วว่ามันไม่ผิดศีลผิดธรรม เราก็สามารถเอาได้ แต่เมื่อพิจารณาดูแล้วว่ามันผิดศีลผิดธรรม เราก็ละเสียไม่เอา นี่แสดงว่าเราไม่ปรุงแต่งตามมัน ในความอยากได้หรือความโลภ และเราก็มีสติรู้เท่ามัน คือมีการพิจารณาในเหตุผลเสียก่อน ถ้าเราประพฤติได้ในลักษณะนี้ เราก็จะได้ชื่อว่าเป็นคนดี กระทำแต่ในสิ่งที่ดี มีแต่บุญกุศล ถ้าพูดสั้น ๆ ก็หมายความว่า ทุกสิ่งทุกอย่างมีเหตุและมีผลเท่านั้น คือถ้าเราทำเหตุดี ก็จะได้รับผลดี แต่ถ้าเราทำเหตุชั่ว เราก็จะได้รับผลชั่ว

แต่การที่จะทำเหตุที่ดีนั้น มนุษย์เราทำกันยากนักยากหนา ที่ว่าทำยากเพราะอะไร? คือ มนุษย์บางเหล่าไม่รู้จักเหตุและผล จึงไม่รู้จักเลือกเฟ้นทำเหตุที่ดีกัน และอีกอย่างหนึ่งก็คือ พวกเรานี้ไม่ค่อยชอบกระทำเหตุที่ดีกัน แต่ผลของมันนั้นชอบกันทุกคน

มนุษย์ทั้งหลายที่เกิดมาในโลกนี้ มีสิ่งที่ปรารถนาและต้องการอยู่ 3 อย่าง

1. ความร่ำรวยด้วยทรัพย์สมบัติ และพร้อมด้วยลาภยศ

2. ความสวยความงาม ประกอบด้วยผิวพรรณ วรรณะ และทรวดทรง

3. ความมีสติปัญญาดี เฉียบแหลม ว่องไว

สิ่งที่กล่าวมาเป็นผล 3 ประการ ที่มนุษย์ทุกคนต้องการและปรารถนา แต่ผล 3 ประการนี้ ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ท่านกล่าวไว้ว่า ผล 3 ประการนี้ จะเกิดขึ้นได้ จะต้องประกอบด้วยเหตุ 3 ประการ คือ 1. ทาน 2. ศีล

3. ภาวนา และท่านได้อธิบายไว้ดังนี้

ถ้าผู้ใดมุ่งความร่ำรวยและลาภยศแล้ว จะต้องทำทานให้เป็นเหตุเอาไว้ เมื่อเกิดมาแต่ละภพแต่ละชาติ จึงจะเป็นคนร่ำรวย ประกอบด้วยลาภและยศ

ถ้าผู้ใดต้องการความสวยความงามประกอบด้วยผิวพรรณ วรรณะ ที่งดงามแล้ว จะต้องทำเหตุด้วยการ รักษาศีล และรักษาความโกรธของตนเอาไว้ เมื่อเกิดมาแต่ละภพแต่ละชาติ จะเป็นคนสวยงาม ประกอบด้วยผิวพรรณวรรณะที่งาม

ถ้าผู้ใดต้องการมีสติดี เฉียบแหลมว่องไวแล้ว จะต้องทำเหตุด้วยการทำภาวนาสมาธิเอาไว้ คือฝึกจิตให้ปราศจากนิวรณ์ธรรมทั้งหลาย เมื่อเกิดมาแต่ละภพแต่ละชาติ จะเป็นผู้ที่มีสติปัญญาดี เฉียบแหลมว่องไว

แต่การที่จะทำเหตุดังกล่าวมานี้รู้สึกว่ามนุษย์เราจะทำกันยากมาก คือจะให้คนชั่วไปรักษาศีลก็เป็นการยาก ไม่อยากที่จะไป หาข้ออ้างเสมอ จะไปฟังเทศน์ก็ยาก ไปฝึกหัดภาวนาก็ยาก เมื่อเราท่านยากต่อการทำเหตุแล้ว เพราะฉะนั้นผลที่จะได้รับก็ยากที่จะได้ อันนี้แหละขอให้เราท่านทั้งหลายเข้าใจกันเสียว่า สิ่งที่เราประสบพบเห็นในแต่ละภพแต่ละชาตินั้น เนื่องมาจากเราท่านได้กระทำเหตุต่าง ๆ เอาไว้ทั้งนั้น ไม่มีใครที่จะกระทำให้กันได้ในเรื่องเหล่านี้ พระพุทธเจ้าองค์ไหน ๆ ก็จะมาทำให้ไม่ได้ เพียงแต่ท่านได้ชี้แนะแนวทางการปฏิบัติให้เท่านั้น ขอให้ท่านทั้งหลายจงเข้าใจตามนี้

ต่อไปจะพูดถึงเหตุชั่ว 3 ประการ และผลชั่ว 3 ประการ ซึ่งพวกเราท่านทั้งหลายที่เกิดมาในโลกนี้ไม่ต้องการ เหตุชั่ว 3 ประการ มีดังนี้

1. เป็นคนตระหนี่เหนียวแน่น ไม่มีศรัทธาเสียสละทรัพย์สมบัติของตนที่มีอยู่เพื่อสมณะชีพราหมณ์ผู้ทรงศีล และยาจกคนขอทาน

2. เป็นคนไม่มีศีล และเป็นคนไม่อดทนต่อความโกรธของตน

3. เป็นคนไม่มีสมาธิภาวนา

ตามหลักท่านกล่าวว่า คนตระหนี่เหนียวแน่น ไม่มีศรัทธาในการบริจาคทำบุญ เมื่อเกิดมาแต่ละภพแต่ละชาติ จะเป็นคนจนทรัพย์จนสมบัติ

บุคคลที่ไม่รักษาศีล และไม่ทนต่อความโกรธของตน เมื่อเกิดมาแต่ละภพแต่ละชาติจะเป็นคนไม่มีทรวดทรงสวยงาม ตลอดทั้งผิวพรรณ วรรณะก็ไม่งาม

บุคคลที่ไม่มีการทำสมาธิภาวนา เมื่อเกิดมาแต่ละภพแต่ละชาติ จะเป็นคนที่ไม่มีสติปัญญาเฉียบแหลม

สิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ ความทุกข์ความจนของเราก็ดี ความไม่สวยไม่งามของเราก็ดี ความโง่เง่าความไม่มีสติปัญญาของเราก็ดี ไม่ได้มีเจ้ากรรมนายเวรมาจากโลกไหน ที่จะมาทำให้เราเป็นไปตามที่กล่าวมาได้ ทุกสิ่งทุกอย่างนั้นเป็นเพราะว่าเราทำขึ้นมาเอง สร้างขึ้นมาเอง เราผู้ทำนั่นเองที่เป็นเจ้าของของกรรม เราจะไปตามเจ้ากรรมนายเวรที่ไหนก็ไม่สามารถเห็นได้ นอกจากตัวเราเท่านั้น เมื่อสรุปความแล้ว เราทำกรรมเราเอง เราก็ต้องลงโทษตัวเอง เราจะไปโทษสิ่งอื่นไม่ได้ บางคนไปโทษผีสางนางไม้ บางคนไปโทษดินโทษฟ้า บางคนไปโทษบ้านโทษเรือน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ไม่สามารถ

ทำให้เราทุกข์ เราจน ไม่ได้ทำให้ไม่สวยไม่งาม ไม่ได้ทำให้ไม่มีสติปัญญา ขอให้ท่านทั้งหลายจงอย่าได้ไปโทษในสิ่งต่าง ๆ เพราะสิ่งเหล่านั้นไม่ได้ทำอะไรให้มนุษย์เรา มีแต่มนุษย์เราทำเองทั้งนั้น จงพากันเข้าใจเสียเถิด ธรรมที่แสดงมานี้ ก็เกี่ยวกับเรื่องคดีโลกและคดีธรรม พร้อมด้วยเหตุผลต่าง ๆ ก็เห็นสมควรแก่กาลเวลา.....เอวัง

ธรรมเทศนาหลวงปู่คำดี ปภาโส
เรื่อง การทำสมาธิ

การทำสมาธิก็ให้ใช้อยู่กับการบริกรรมภาวนา บริกรรมภาวนาต้องอาศัยความชำนิความชำนาญ ในเอกัคตารมณ์ เอกัคตารมณ์นี้หมายเอาว่าเป็นอารมณ์เดียว ถ้าใช้พุทโธก็เอาพุทโธอย่างเดียว หรือถ้าจะกำหนดอานาปานัสสติ ก็กำหนดรู้ลมหายใจเข้าออก ก็เอาเฉพาะลมหายใจเข้าออกอย่างเดียว แต่ละอย่างก็ต้องทำจนชำนิชำนาญ ผู้ที่บริกรรมพุทโธก็เอาพุทโธนั่นแหละเป็นเป้าหมาย เป็นเป้าหมายกำหนดรู้ ให้ระลึกอยู่ตรงพุทโธ พุทโธกับใจอย่าให้แยกจากกัน เอาพุทโธเป็นเป้าหมาย พุทโธเป็นเครื่องระลึกของใจ ใจหมายความว่าผู้รู้ หรือว่าธาตุรู้ นั่นแหละระลึกพุทโธ พุทโธก็เป็นใจนั่นแหละเป็นผู้ระลึก ส่วนตัวใจจริง ๆ หมายเฉพาะผู้รู้ ร้อนก็รู้ว่าร้อน หนาวก็รู้ว่าหนาว เป็นผู้เรียกว่ารู้ทุกสิ่งทุกอย่าง เรียกว่าใจหรือเรียกว่ามะโน มะโนก็แปลว่าผู้รู้ มะนะก็แปลว่ารู้

ถ้าไม่มีเป้าหมาย เรากำหนดเฉย ๆ ไม่มีเป้าหมาย ไม่มีจุดหมาย จิตก็ไม่สงบ ฉะนั้นท่านจึงเรียกว่า บริกรรมภาวนาเสียก่อน จนกว่าจิตมันจะสงบได้ หรือเป็นสมาธิได้ เมื่อจิตรวมเป็นสมาธิแล้ว ให้สังเกตสำหรับผู้ที่จิตรวมเป็นสมาธิแล้ว ก่อนจะออกก็อย่าออกทีเดียว ให้พิจารณาเสียก่อน ว่าเราได้ละปลิโพธกังวลอย่างใดบ้าง? ได้ตั้งจิตกำหนดอย่างไร? ใช้บริกรรมอะไร? พิจารณาเสียก่อน ทำอย่างไรจิตของเราจึงสงบลงได้ดีอย่างนี้ เพื่อที่คราวหลังจะได้รู้วิธีกำหนดจิต ถ้าเราไม่พิจารณาเสียก่อนคราวหลังจะหลง

อีกอย่างหนึ่งถ้าจิตรวมใหญ่เป็นบางครั้งแล้ว คราวต่อไปก็อยากให้จิตรวมอย่างนั้นอีก โดยมากก็ไม่สามารถจะรวมได้ เพราะว่ามันติดความอยาก ความอยากมันกั้นไว้ อันนี้ก็มักเป็นได้เหมือนกัน ถ้าจิตรวมสนิทแล้วก็ไม่สามารถจะพิจารณาได้ เพราะว่ามันเข้าถึงฌาน ถ้าจิตลงแค่อุปจารสมาธิก็สามารถพิจารณาได้ ขณะที่จิตจะพิจารณาได้มันจะลงแค่อุปจารสมาธิ อุปจารสมาธินี้ก็จะมีอาการส่าย ๆ อยู่บ้าง แต่ไม่นึกคิดออกนอก จะอยู่ตามอาการภายในของใจ ตอนนี้แหละจะพิจารณาอะไรได้ ถ้าจิตยังไม่ชำนาญแล้ว ให้สังเกตดูได้ ถ้าได้อุปจาร-

สมาธิแล้ว ก็ใกล้จะสำเร็จถึงฌานแหละ อุปจารสมาธินี้อาจจะมีนิมิตอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น เมื่อเข้าถึงอัปปนาสมาธิแล้ว จะไม่มีนิมิต มีแต่ความสุขความสบาย เพราะจิตเป็นเอก รวมสนิทแน่วแน่ถึงอัปปนาสมาธิ อัปปนาก็หมายถึงฌานนั่นแหละ ถ้าพูดถึงอัปปนาก็หมายถึงสำเร็จฌานแล้ว องค์ของฌานจึงได้มีปิติสุข เอกัคตาคือมีความสุข ส่วนปิตินั้นมีลักษณะอาการมาก เมื่อจิตอย่างหยาบปิติก็จะเป็นอย่างหยาบ ถ้าเมื่อถึงอัปปนาแล้วก็จะเป็นปิติอย่างละเอียด ปิติเลยหมายถึงความอิ่มใจ นั่งก็สบาย หายปวดแข้งปวดขา ปิติขั้นนี้เป็นปิติอย่างละเอียด เรียกว่าปิติสุข สุขก็หมายสุขกายสุขใจนั่นแหละ แต่ผู้ที่ยังไม่ถึงอัปปนาก็อย่าด่วนคิดอยากให้ถึง มันจะเป็นไปเอง เมื่อเราเจริญทำสติให้มากจิตก็จะก้าวไปเองหรอก เมื่อชำนาญในการบริกรรม จนสติกับกัมมัฏฐานที่เรากำหนดรู้อยู่นั้นเป็นอันเดียวกัน ถ้ากำหนดลมหายใจเข้าออก ก็กำหนดสติจดจ่ออยู่กับลมหายใจเข้าออก ถ้าสังเกตลมมาสัมผัสที่ตรงไหนชัด ก็ให้จ้องอยู่ที่ตรงนั้น สัมผัสปลายจมูกหรือที่หัวใจ แล้วแต่การสังเกตของผู้ภาวนาของแต่ละคน ก็ให้กำหนดตั้งสติระลึกรู้จดจ้องอยู่ที่จุดเดียว อย่าให้ความรู้เราส่งตามลมหายใจเข้าออก ให้มีความพยายามไม่ให้ถอย แต่อย่าไปอยาก อย่าปรารถนา อันนี้ให้เข้าใจว่ามันจะเป็นเอง ถ้าเราทำถูกแล้ว ถูกแนวทางของสติปัฏฐานแล้ว ความสงบมันก็จะสงบเอง มันจะเป็นอุปจารสมาธิมันก็เป็นไปเอง จะเป็นไปเองทั้งนั้น ถ้าเราไปปรารถนาหรือไปมีความอยากจะให้เป็นอย่างนั้นเป็นอย่างนี้ อยากรู้อยากเห็นอันนี้ก็เลยกลายเป็นกิเลส เป็นตัณหา เป็นความปรารถนา เมื่อไม่ได้สมปรารถนามันก็เป็นทุกข์ท้อใจ นี่ทุกข์ของความอยากความปรารถนา ผู้ที่จิตลงง่ายสบายนั้น ถึงจะมีความนึกอย่างไหน เมื่อจิตลงแล้วมันก็ตัดขาดไปเอง นี่เรียกว่าจิตคล่องแคล่วลงง่าย ท่านว่าจิตสงบ เมื่อได้ขั้นอุปจารสมาธิแล้ว ก็หัดพิจารณาร่างกายควบคู่กันไป กิริยาที่เราทำจิตเป็นอารมณ์เดียวเรียกว่าเป็นสมถะ การที่เราหัดพิจารณาร่างกายส่วนใดส่วนหนึ่งนี้ เรียกว่าเป็นบาทของวิปัสสนา

กริยาที่พิจารณาสังขารร่างกาย พิจารณากัมมัฏฐานห้า พิจารณา ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง ท่านเรียกว่ากัมมัฏฐานห้า อุปัชฌาย์เมื่อจะบวชให้พระหรือเณรก็ต้องสอนกัมมัฏฐานบทนี้เสียก่อน เหตุไฉนพระพุทธเจ้าจึงให้เรียนกัมมัฏฐานห้าเสียก่อน? นับว่ากัมมัฏฐานห้าเป็นสิ่งสำคัญมาก คนเราจะรักจะเกลียดกันก็เพราะเป็นเรื่องของกัมมัฏฐานห้านี้ คนก็จะมาหลงอยู่ที่นี่แหละ ก็เป็นการพิจารณากายาเหมือนกัน เพราะเป็นเอกเทศของกาย ถ้าเราจะพิจารณาแล้วก็ให้กำหนดลอกหนังออก ก็จะยังเหลือแต่กล้ามเนื้อ เรียกว่าเป็นอสุภนิมิต และก็เปลี่ยนอารมณ์หยาบเอาอารมณ์ละเอียดเข้า เพื่อเปลี่ยน

ให้จิตวางอารมณ์หยาบ มิฉะนั้นก็กำหนดเอาน้ำมันก๊าดราดตัวเราทั้งตัว ให้ตัวเราชุ่มไปด้วยน้ำมัน แล้วก็ให้เอาไฟจุดให้ไฟลุกขึ้น เมื่อไฟลุกแล้ว ร่างกายของเราจะเปลี่ยนแปลง โดยหนังของเราก็จะแตกออก ปริออก จะเห็นเป็นสีแดง ๆ เหลือง ๆ เหล่านี้ ถ้าเราสมมุติอย่างนี้สัญญาจะไม่ลบเลือน ก็เรียกว่าเป็นอุคคหนิมิต เดี๋ยวนี้เรียกว่าเปลี่ยนอารมณ์หยาบ เพื่อให้จิตวางอารมณ์หยาบ มายึดอารมณ์อันละเอียด คล้าย ๆ กับเด็กเล่นของบางสิ่งอยู่ แต่เราก็

ไปแย่งเอาของออกมา เด็กก็จะร้อง แล้วเราก็จะหาสิ่งอื่นมาเปลี่ยนให้ เช่น เด็กชอบเล่นสิ่งที่เป็นอันตราย เราก็จะแย่งเอาออกจากมือ เด็กก็จะร้อง แล้วเราก็หาสิ่งที่ไม่เป็นอันตรายมาเปลี่ยนให้ คล้าย ๆ อย่างนั้น เหมือนบางครั้งก็ให้สมมุติเหมือนกับว่าเราเจ็บป่วย ให้หมอรักษาก็ไม่หาย ในที่สุดเราก็จะต้องตาย เมื่อเราตายแล้ว ก็สมมุติให้มีคนมารดน้ำศพ เราก็พิจารณาดูวิธีการว่าเขารดอย่างใด? เมื่อเสร็จแล้วก็จะเก็บศพใส่โลง เราก็พิจารณาดูว่า เขาจะใส่โลงด้วยวิธีไหน? และเมื่อถึงวันจะเผา เขาก็จะเอาเราไปวางไว้ที่กองฟอนหรือเชิงตะกอน (เมรุ) เมื่อวางไว้ที่กองฟอนแล้ว ส่วนมากมักจะให้สัปเหร่อทำความสะอาด หรือถากเนื้อเถือหนังออกเสียก่อน เอาไส้เอาพุงออกให้หมด เอาน้ำเลือดน้ำเหลืองออกจนหมด เมื่อเสร็จแล้วเขาก็จะจุดจะเผา ตามเมืองใหญ่ ๆ โดยปกติเขามักจะมีเมรุ เวลาเผาก็เผากันในเมรุนั่นแหละ และเมื่อเผาเสร็จแล้วก็จะเหลือแต่กระดูก ก็ให้กำหนดพิจารณาร่างกระดูกนั้นต่อไปอีก พิจารณาอย่างที่ว่ามานี้ก็ใช้ได้เหมือนกัน ซึ่งเป็นนโยบายที่ใช้กันมาในสมัยก่อน ๆ

มีอยู่คราวหนึ่งได้ไปกราบท่านอาจารย์ใหญ่ (หลวงปู่มั่น ภูริทัตตเถระ) ท่านได้ถามว่า *"อาจารย์สอนอย่างไหน?"* ก็ตอบท่านว่า *"ในบางครั้งท่านสอนให้กำหนดลมหายใจเข้าออก และในบางคราวก็ให้กำหนดระลึกพุทโธ"* ท่านอาจารย์ใหญ่ก็ถามอีกว่า *"อาจารย์ไม่ได้สอนให้ลอกหนังรึ?"* นี่แสดงให้เห็นว่าวิธีพิจารณาโดยการลอกหนังก็เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างหนึ่งเหมือนกัน

ตามธรรมดาแล้วคนเราเมื่อลอกหนังออกหมดแล้ว จะยังเหลือแต่กล้ามเนื้อ เมื่ออยู่ในลักษณะเช่นนั้น จะไม่มีความสวยความงาม จะเคยเป็นนางงามมาก็จะไม่งาม หรือจะเป็นใคร ๆ ก็จะไม่งาม นี่จึงเป็นนโยบายที่ใช้ในการพิจารณา

ในสมัยก่อนท่านอาจารย์ใหญ่มั่น ท่านอาจารย์สิงห์ ท่านได้สอนว่า เวลาจะเดินจงกรมหรือนั่งสมาธิ ท่านมักจะให้ทำลายร่างกายเสมอโดยนโยบายอย่างใดอย่างหนึ่ง จะไม่ให้เป็นตนเป็นตัวอยู่อย่างนี้ ในบางครั้งก็เอาไฟจุดอย่างที่ว่านั่นแหละ ในบางครั้งก็ลอกหนังให้เหลือแต่กล้ามเนื้อบ้าง หรืออาจจะกำหนดไม่ให้ตาย เช่น สมมุติว่ามีคนร้ายมาทำร้ายร่างกายเรา เราก็ล้มคว่ำลงไป และกำหนดให้ถูกลอกหนังออกให้หมด เหลือแต่กล้ามเนื้อ ยังสมมุติให้เดินต่อไปอีก โดยที่ตาข้างในก็ให้กลับมาอยู่ข้างนอกเสีย สิ่งเหล่านี้เป็นนโยบายที่พระสมัยก่อนใช้กัน เพราะว่าพระกัมมัฏฐานในสมัยก่อนส่วนมากจะบวชเป็นฝ่ายมหานิกายมาก่อน ฉะนั้นจำเป็นที่จะต้องใช้นโยบายอย่างหยาบ เรียกว่าเป็นอสุภสัญญา

ตามปกติแล้วในสมัยก่อนนั้น ท่านสอนให้ใช้คำบริกรรมพุทโธหมดทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นจริตนิสัยเช่นไร ตามธรรมดาผู้ที่มีจริตนิสัยเป็นคนโกรธง่าย หรือเชื่อง่าย หรือเป็นคนวิตกวิจารณ์ หรือเป็นคนมีสติปัญญาดี หรือเป็นคนราคะรักสวยรักงาม อะไรเหล่านี้ ท่านให้ใช้คำบริกรรมอันเดียวกันหมดคือ *"พุทโธ"* และเรื่องที่พ่อแม่ครูบาอาจารย์ท่านตักเตือนและเทศน์สั่งสอนนั้น ก็คือเรื่อง *"สติ"* เตือนอยู่ซ้ำ ๆ ซาก ๆ แต่เมื่อมาดูแบบแผนตามตำราที่ว่า *"ถ้าเจริญกัมมัฏฐานไม่ถูกกับจริตนิสัยแล้ว จิตจะไม่สามารถ*

ลงเป็นสมาธิได้ จะไม่สำเร็จฌาน" และได้กลับไปพิจารณาถึงพระในสมัยก่อน ๆ ว่า ใช้คำบริกรรมพุทโธเพียงอย่างเดียว ซึ่งไม่จำเป็นว่าจะมีจริตนิสัยเป็นเช่นไรแล้ว ทำไมถึงได้สมาธิกันเป็นส่วนมาก?

ในปัจฉิมเทศนาของพระพุทธเจ้า ที่พระองค์ทรงตรัสเตือนภิกษุทั้งหลาย ก่อนที่จะปรินิพพาน มีใจความว่า "*ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ท่านจงยังความไม่ประมาท ให้ถึงพร้อมทุกลมหายใจเข้าออก ให้ยึดเอาความไม่ประมาทเป็นหลัก*" ท่านกล่าวคำว่า "ประมาท" หมายถึงเผลอสติ นึกคิดออกไปนอกกาย ลืมตัว สิ่งเหล่านี้เป็นการประมาททั้งสิ้น ถ้าเรามีสติรู้ตัว เรียกว่าสัมปชัญญะ รู้ตัวอยู่ เรียกว่า ไม่ประมาท ขณะที่เราเผลอไปที่ไหนเรียกว่าประมาท เผลอหมายถึง หลงจิตใจเคลิ้ม ลืมตัว ส่งไปนอกตัว ฉะนั้นเรื่องการทำสติให้มาก ๆ นี้สำคัญมาก เมื่อเรารู้อย่างนี้แล้วจึงหายสงสัย ว่าทำไมพระในสมัยก่อนใช้แต่คำบริกรรมพุทโธอย่างเดียว ซึ่งไม่ต้องเกี่ยวข้องกับจริตนิสัยแล้ว จิตลงเป็นสมาธิเป็นส่วนมาก ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะพ่อแม่ครูบาอาจารย์ในสมัยก่อนท่านเน้นเรื่องสติมาก ดังที่ได้พูดมาให้ฟังเบื้องต้นแล้ว

ในตอนที่เราฝึกหัดจิตนี้ เป็นเรื่องที่ฝืนใจมาก และจะต้องข่มใจมาก ถ้าเราไม่สามารถฝึกหัดใจให้ได้ ก็ไม่สามารถที่จะสำเร็จสมถะ ไม่สำเร็จเป็นสมาธิ ท่านจึงเปรียบเทียบเหมือนกับการฝึกสัตว์ เช่น เขาจะไปต่อเอาลูกช้างป่าที่มันโตแล้ว เมื่อเขาเอามาฝึก เขาก็ต้องทรมานและบังคับใจมันเต็มที่เหมือนกัน เพียงแค่ระวังรักษาไม่ให้มันตายเท่านั้นเอง น้ำก็ให้กินเพียงไม่ให้ตาย อาหารก็ให้กินเพียงแค่ไม่ให้ตาย นี่เรียกว่าเป็นการบังคับใจสัตว์ หรืออย่างที่เขาฝึกหัดสุนัข ลิง ให้ทำงานทำการได้ ก็เป็นการบังคับใจเหมือนกัน ฉันใดก็ดี การฝึกหัดจิตของเรานี้ ก็จะต้องบังคับใจฝืนใจเช่นเดียวกันจึงจะเห็นผลได้

กายานุปัสสนา สติปัฏฐาน คือการที่ได้อสุภกัมมัฏฐานเป็นเหตุให้พิจารณากัมมัฏฐาน ความแก่ ความเจ็บความตาย ความเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ของรูปนาม รูปก็แยกเป็นส่วนรูป คือ ธาตุสี่ ดิน น้ำ ลม ไฟ อาการ 32 นี่ก็นับเป็นส่วนของรูป ส่วนนามเรียกว่า เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ และอาการของใจ เวทนาก็คือใจเสวยสุขบ้าง ทุกข์บ้าง หรือเป็นกลาง ๆ เรียกว่าไม่สุขไม่ทุกข์ เรียกว่าอุเบกขาเวทนา สัญญาก็หมายความจำได้หมายรู้ สังขารหมายจิตใจที่นึกคิดของเรานั่นแหละ คิดดีบ้าง คิดชั่วบ้าง คิดไม่ดีคิดไม่ชั่ว วิญญาณหมายความรู้ทางตา หู ลิ้น จมูก กาย ใจ เรียกว่าวิญญาณ 6 วิญญาณ 5 เป็นอาการของมโนวิญญาณ คำว่า วิญญาณ 5 คือ ความรู้ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย นี้เป็นคู่กับใจ คือใจของเราเรียกว่า มโนวิญญาณ จะคอยรับอารมณ์อยู่เฉพาะหน้า จะเกิดรัก เกิดเกลียด ยินดี ยินร้าย หรืออะไรต่าง ๆ ก็ตาม ใจนี่แหละเป็นผู้รับรู้ เป็นผู้ทำงาน ถ้าจะอธิบายวิญญาณ 5 เทียบกับบุคคลแล้ว ก็นับว่าเป็นบุคคลที่สบาย เป็นที่รับรู้เท่านั้น เช่น ตาเป็นแผนกตรวจรูปและวัตถุต่าง ๆ ที่ตามองเห็น เป็นแต่รู้เท่านั้น รู้รูปวัตถุต่าง ๆ ตามวิสัยที่ตาจะมองเห็นเท่านั้น ส่วนหูก็เป็นแผนกสำรวจทางเสียง รับรู้ทางเสียง แต่ก็เป็นการรู้ให้ใจนั่นแหละ เมื่อได้ยินเสียงในลักษณะอย่างใดแล้ว ใจนั่นแหละเป็นผู้เกิดรัก เกิดกลัว ในเสียงเหล่านั้น

เรื่องอะไรส่วนมากมักจะเกิดจากทางตา หู เป็นส่วนมาก จะเกิดอยู่เกือบตลอดเวลา ใจจึงต้องทำงานนึกคิดอยู่วันยังค่ำ ตามเหตุการณ์ที่เราต้องพบต้องทำ ใจจะเป็นผู้ทำงานอยู่สิ่งเดียว เมื่อสุขก็สุขอยู่ผู้เดียว เมื่อทุกข์ก็ทุกข์อยู่ผู้เดียว ก็เพราะใจดวงเดียว ความรู้ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ก็จะอยู่ตามแผนกของใครของมัน จะสับเปลี่ยนกันไม่ได้ จะเอาความรู้ทางหูไปดูทางตา หรือจะเอาความรู้ทางตาไปฟังทางหู ก็ไม่ได้ ซึ่งจะเป็นไปตามหน้าที่ของใครของมัน

ต่อไปจะพูดถึงเรื่องสติกับปัญญา สำหรับสติกับปัญญานี้จะเป็นผู้ปกครองใจ ฉะนั้นผู้ที่มีหน้าที่ปกครองคนอื่น ก็ต้องฝึกหัดปกครองตนให้ได้เสียก่อน จึงจะไปปกครองคนอื่นได้ เช่น ผู้ที่เป็นครูเป็นอาจารย์ ก็จะต้องปกครองตนให้ได้เสียก่อน จึงจะไปปกครองลูกศิษย์ได้ อันนี้เราก็ต้องฝึกหัดจิตใจ เพื่อให้มีสติปัญญาเป็นผู้ปกครองใจให้ได้ เป็นผู้พิพากษาของตัว เรียกว่าใจของเราก็เป็นศาลตัดสินความผิดความถูกในตัวของเรา สิ่งเหล่านี้จะเป็นไปได้ก็ขึ้นอยู่กับสติปัญญาของเราเอง โดยการที่เรารักษาศีล ทำสมาธิให้เป็นต้นเหตุ เมื่อศีลสมาธิของเราพร้อมแล้ว จิตใจก็จะมีปัญญาคอยอบรม คอยชำระกิเลสได้ ตามกำลังของแต่ละบุคคล ซึ่งมีขั้นหยาบ ขั้นกลาง ขั้นละเอียด ตามลำดับ

กิเลสขั้นละเอียด เรียกว่าอนุสัย คือเป็นสิ่งที่มีมาในสันดาน จะต้องใช้ปัญญาเป็นตัวแก้

กิเลสขั้นกลาง ได้แก่ นิวรณ์ธรรมทั้งห้า

กิเลสขั้นหยาบ จะเสื่อมอำนาจไปก็เพราะอำนาจของการรักษาศีล

ต่อไปนี้จะพูดถึงเรื่องนิวรณ์ธรรม 5 ซึ่งมีดังนี้คือ

1. กามฉันท์ คือ ความยินดีในกามสุข

2. พยาบาท คือ ความโกรธ อาฆาตจองเวร

3. ถีนมิทธะ คือ ความง่วงเหงาหาวนอน

4. อุทธัจจะกุกกุจจะ คือ ความคิดฟุ้งซ่านรำคาญ

5. วิจิกิจฉา คือ ความลังเลสงสัยในบาปบุญ คุณ โทษ มีการสงสัย ตัดสินใจเองไม่ได้

ห้าข้อที่กล่าวมานี้เรียกว่า นิวรณ์ธรรมทั้งห้า เป็นเครื่องกั้นจิต ไม่ให้บรรลุคุณความดี นิวรณ์ธรรมทั้งห้ากับกิเลสสาม ก็เป็นอันเดียวกันนั่นเอง สำหรับกิเลสสามมีดังนี้

1. ราคกิเลส
2. โทสกิเลส
3. โมหกิเลส

ราคกิเลส ก็หมายความกำหนัด ความใคร่ ราคกิเลสนี้ก็ตรงกับกามฉันท์ คือมีความพอใจในกามสุข ความพยาบาทก็ตรงกับโทสกิเลส ถีนมิทธะ ความง่วงเหงาหาวนอน อุทธัจจะกุกกุจจะ ความฟุ้งซ่านรำคาญ วิจิกิจฉา ความลังเลสงสัย สามอย่างนี้ก็จัดเข้าในโมหกิเลส

นิวรณ์ธรรม 5 และกิเลส 3 นี้ เป็นอันเดียวกัน เพียงแต่ให้ความหมายชัดกว่ากันเท่านั้น ซึ่งต่างก็เป็นเครื่องกั้นจิต ไม่ให้ทำความดี ไม่ให้บรรลุธรรม ไม่ให้ยินดีในการทำความดี ไม่ให้ยินดีในการบำเพ็ญบุญกุศล ไม่ให้ยินดีในการให้ทาน รักษาศีล ภาวนา มันกั้นมันปิดไว้ ท่านจึงว่านิวรณ์ธรรมเป็นเครื่องกั้นจิต สำหรับผู้ที่ทำจิตได้ขั้นอัปปนาสมาธิแล้ว ก็เรียกว่าชนะ

กิเลสอย่างหยาบ และอย่างกลางได้เรียบร้อยแล้ว ยังเหลือแต่กิเลสขั้นละเอียด เรียกว่าเป็นฌานได้ เมื่อฌานยังไม่เสื่อมก็จะเป็นวิมุติไปตลอด จนกว่าจะออกจากฌาน การที่ไม่มีความทุกข์ก็เรียกว่าวิมุติ คือหลุดพ้นจากกิเลสอย่างหยาบ อย่างกลาง นี่แหละเป็นสิ่งที่ควรทำที่สุด เรียกว่าทำประโยชน์แก่ใจ แต่คนเราโดยมาก ไม่ว่าจะเกิดในประเทศไหน ๆ ก็ตาม มักจะไปยินดีไปสนใจกับรูปนามขันธ์ห้า คือสภาพของร่างกายนี้เป็นส่วนมาก ส่วนเรื่องของจิตใจนั้นไม่เคยสนใจไม่เคยทะนุบำรุง ไม่ส่งเสริมด้านจิตใจ ถึงใจจะเป็นทุกข์ก็ยังไม่ดูว่าใจเป็นทุกข์เพราะเหตุใด ไม่เคยดูเลย แต่มัวไปดูกับร่างกายเป็นส่วนมาก คือถ้าร่างกายเจ็บไข้เล็ก ๆ น้อย ก็จะไปหาหมอรักษา ไปเข้าโรงพยาบาล แต่ถ้าเป็นทุกข์ทางใจ ก็ไม่เคยสนใจที่จะพิจารณากัน สำหรับผู้ที่ฝึกหัดนั้นก็จะพิจารณาหาเหตุหาผล เวลาที่ใจเป็นทุกข์ เมื่อพิจารณาออกแล้ว ก็จะรู้จักวิธีรักษาวิธีแก้ในความทุกข์ เรียกว่าเป็นหมอไปในตัวเหมือนกัน สำหรับพระพุทธเจ้านั้นท่านเป็นนายแพทย์ใหญ่ เป็นนายแพทย์รักษาโรคจิต พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า *"โรคทางกายนั้นมีน้อยกว่าโรคทางใจมาก"* บุคคลที่อายุ 50-60 ปีแล้ว ที่ยังไม่มีโรคภัยเบียดเบียนก็ยังหาดูได้ แต่โรคทางใจนี้ มันจะรบกวนมากสำหรับคนธรรมดาสามัญ จึงได้ให้ฝึกหัดจิต โรคทางจิตใจนี้มากจนนับไม่ถ้วน ไม่ว่าจะเป็นความโลภ ความโกรธ ความหลง ตลอดจนกิเลสต่าง ๆ อีกมากมาย

ถ้าเราได้ยิน ได้ฟัง ได้ปฏิบัติในธรรมนี้ ท่านเรียกว่าเราได้เรียนวิชาแพทย์ทางด้านจิตใจ เมื่อเราเรียนรู้แล้ว ก็ฝึกหัดทำตาม และพอได้สมาธิแล้ว เราก็จะมีนโยบายรักษาจิตใจของเราเองแหละ เวลาที่ใจเกิดทุกข์เกิดเดือดร้อนอย่างใด ก็จะได้พิจารณาด้วยตนเอง เราก็จะรักษาได้ด้วยตนเอง เหตุนี้ท่านจึงว่ามีผลใหญ่มีอานิสงส์ใหญ่ สำหรับผู้ที่มีศีล มีทาน และมีภาวนา ซึ่งเรียกว่าเป็นบัณฑิตเป็นนักปราชญ์ คำว่าบัณฑิตนี้ ไม่ได้เลือกว่าเป็นหญิงหรือเป็นชาย สุดแท้แต่ว่าใครจะรู้ สิ่งที่รู้นี้ก็คือเรื่องของจิตใจนี่เอง เรื่องของจิตใจนี้เป็นเรื่องที่รู้ได้ยากกว่าสิ่งอื่น ๆ บุคคลโดยมากจะเอาจิตใจของตนเองทิ้งเสีย เพราะฉะนั้นคนในโลกจึงต้องขาดทุนกันมาก เพราะเราได้ทิ้งใจ ซึ่งเป็นที่พึ่งอย่างวิเศษ เพราะฉะนั้นเรื่องของจิตใจนี้เป็นสิ่งที่ควรฝึกหัดเป็นอย่างยิ่ง การฝึกหัดก็คือการรักษาศีล ให้ทาน และภาวนา ตามที่ได้อธิบายมาแล้ว ก็เห็นว่าสมควรแก่กาลเวลา .....เอวัง.

ธรรมเทศนาของหลวงปู่คำดี ปภาโส
เรื่อง การแก้อาการของนิมิต

เมื่อวันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2521

วันนี้เป็นโอกาสดี ที่ท่านทั้งหลายได้มีโอกาสบำเพ็ญบารมีเพิ่มขึ้นอีก คือได้มีการฟังธรรมเทศนา ซึ่งเป็นธรรมของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งการบำเพ็ญบารมีเช่นนี้ ไม่ใช่เป็นของง่ายเท่าใดนัก เพราะฉะนั้นวันนี้จึงนับว่าเป็นโอกาสอันดียิ่ง วันนี้ใคร่ประสงค์จะพูดเรื่องของนิมิต ขอให้ทุกท่านจงตั้งใจฟัง

เมื่อผู้ปฏิบัติผู้ใดไม่ว่าจะเป็นภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา สามารถรักษาศีลให้สำรวมดีแล้ว การทำสมาธิภาวนาก็จะสามารถเป็นไปได้ง่าย แต่ถ้าผู้ปฏิบัติรักษาศีลไม่สำรวม ไม่บริสุทธิ์แล้ว การทำสมาธิภาวนาก็จะเป็นไปได้ยาก ทำไมท่านจึงพูดเช่นนั้น? ก็เพราะว่าเมื่อเรารักษาศีลได้ดีแล้ว ก็เท่ากับว่าเป็นการปราบกิเลสอย่างหยาบได้แล้ว ดังนั้นเมื่อเราทำสมาธิภาวนาควบคู่กันไป ก็จะสามารถเป็นได้ง่ายดังที่กล่าวมาแล้ว

สำหรับการทำสมาธิภาวนานั้น เราจะกำหนดพุทโธ พุทโธ ..... เป็นอารมณ์ และเอาพุทโธเป็นเป้าหมายก็ได้ หรือว่าเราจะกำหนดลมหายใจเข้าออกเป็นอารมณ์ และเป็นเป้าหมายก็ได้เช่นเดียวกัน อันนี้แล้วแต่ว่าเราจะชอบหรือถูกจริตกันกับวิธีไหน ถ้าเราจะกำหนดลมหายใจเข้าออก เราก็กำหนดลมหายใจที่มาสัมผัสที่ปลายจมูก หรือที่หัวใจหรือที่ท้องน้อย หรือที่ลิ้นปี่ ที่ไหนก็ได้ แต่ให้กำหนดเอาอยู่ที่เดียว เมื่อเรากำหนดสติของเราตั้งมั่นอยู่ที่ไหน จิตของเราก็ให้อยู่ที่นั่น เพราะสติเป็นเครื่องผูกเป็นเครื่องครอบงำ เป็นเครื่องบังคับ นอกจากสติและความรู้แล้ว ไม่มีสิ่งไหนในโลกที่จะสามารถบังคับจิตให้สงบลงได้ เมื่อเราต้องการบำเพ็ญสมถะ เราต้องเจริญสติให้มาก ๆ

การฝึกหัดทำสมาธิภาวนานี้ ในตอนแรก ๆ จะทำได้ยาก มักจะมีอาการปวดเมื่อยตามแข้งตามขา หรือตามเอวตามหลัง ในตอนแรก ๆ นี้ เราจะต้องอาศัยความอดทน และต้องอาศัยความฝืนอยู่บ้างพอสมควร แต่เมื่อเรากระทำติดต่อกันไปประมาณ 2-3 อาทิตย์ ก็จะรู้สึกเคยชินอาการปวดเมื่อยต่าง ๆ ก็ค่อย ๆ หายไป เมื่อเรามีความรู้สึกว่าปวดเมื่อย ท่านจึงแนะนำให้เปลี่ยนอิริยาบท จากการนั่งสมาธิเปลี่ยนเป็นการเดินจงกรม ซึ่งวิธีการกำหนดในขณะเดิน

จงกรมนั้น ก็เหมือนกับเรากำหนดเวลาที่เรานั่งสมาธินั่นแหละ เพียงแต่เปลี่ยนจากนั่งเป็นเดินเท่านั้น

เมื่อเราทำสมาธิได้แล้ว ขณะที่จิตรวมวูบลงไป ร่างกายของเรานี้ก็จะเกิดเป็นซากศพ ที่มีสภาพเหมือนกับว่าเพิ่งจะขุดขึ้นมาจากหลุม เกิดลักษณะเช่นนี้ก็มี แต่ว่าร่างกายของเราก็ไม่ได้เป็นจริง ๆ หรอก เมื่อจิตถอนออกมาแล้วก็จะเป็นตัวตนธรรมดา อาการที่เราเห็นเป็นซากศพเช่นนี้ท่านเรียกว่าเป็น *"อสุภนิมิต"* ถ้าเราเคยได้ยินครูบาอาจารย์แนะนำสั่งสอนในเรื่องของอสุภนิมิตนี้แล้ว เราก็ทำความรู้เท่าทัน อสุภนิมิตนี้ถ้าเกิดบ่อย ๆ เป็นการดีมาก ท่านอาจารย์ใหญ่ *(ท่านอาจารย์มั่น ภูริทัตตเถระ)* ท่านนิยมมาก ถ้าพระเณรองค์ใดได้อสุภนิมิต ร่างกายเปื่อยเน่าเป็นซากศพแล้ว ท่านว่าผู้นั้นก็จะสามารถที่จะบรรลุธรรมได้ง่าย อสุภนิมิตนี่ไม่ใช่เป็นของร้าย เมื่อเกิดขึ้นมาแล้วถ้าเราอดกลัวไม่ได้ก็ให้เราลืมตาเสีย ตั้งสติให้มั่น แต่ขออย่างเดียวอย่าลุกวิ่งหนี ถ้าเราเคยได้ยินได้ฟังคำแนะนำอย่างนี้แล้ว เมื่อเวลาที่เกิดอสุภนิมิต ก็จะระลึกได้อยู่หรอก แต่ถ้าเราไม่เคยได้ยินได้ฟังเมื่อเวลาที่เกิดแล้ว และเรากลัว ถ้าเราลุกขึ้นวิ่งหนีก็จะทำให้เราเสียสติได้ การลุกขึ้นวิ่งหนีนี้ขอห้ามโดยเด็ดขาด การที่เกิดอสุภนิมิตนี้ เรียกว่าเป็นการที่พระธรรมได้มาแสดงให้เราได้รู้ได้เห็น ว่าร่างกายของเราก็เป็นอย่างนี้ ย่อมมีความเจริญในเบื้องต้น มีความชราในเบื้องกลาง และก็มีความแตกสลายในที่สุด ซึ่งเรียกกันว่าพระธรรมได้มาแสดงโปรดเป็นอสุภนิมิต เมื่อเวลาเกิดอสุภนิมิตแล้ว เราสามารถทนได้ นับว่าเป็นการดีมาก เป็นประโยชน์ต่อการภาวนามาก อันนี้เรียกว่าเป็นนิมิตภายในตัวเรา แต่ในบางครั้งก็เกิดเป็นนิมิตภายนอก เช่นในบางครั้งเห็นเป็นพระพุทธเจ้าหรือบรรดาพระสงฆ์มาปรากฏให้เห็นก็มี หรือบางทีก็เห็นเป็นรูปโบสถ์วิหาร หรือสิ่งอะไรต่าง ๆ นิมิตภายนอกนี้รวมเรียกว่า *"อุคคหนิมิต"*

เรื่องของนิมิตเป็นเรื่องที่สำคัญ ในบางครั้งก็มาทำท่าแลบลิ้นปลิ้นตา ก็อย่าไปเข้าใจว่าเป็นเปรต เป็นผี ที่จริงแล้วเป็นเพราะว่า สังขารภายในมันฉายออกไป เพื่อหลอกใจของเราเอง มันฉายออกไปจากใจนี่แหละ อันนี้พูดเตือนสติไว้ เรื่องของนิมิตนี้ผู้ปฏิบัติบางคน ก็เกิดนิมิตมากจริง ๆ แต่บางคนก็เกิดนิด ๆ หน่อย ๆ ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าอุปนิสัยและวาสนาบารมี ที่เราได้กระทำมาตั้งแต่ปุเรชาติหนหลัง

การทำสมาธิภาวนานี้ถ้าบุคคลใดเกิดเห็นนิมิตมาก ก็อย่าได้ไปเกิดความกลัวจนกระทั่งเลิกปฏิบัติ ขอให้ปฏิบัติต่อไป โดยให้สติตั้งมั่นกำหนดรู้ อย่างที่แนะนำมาแล้ว เมื่อเราทำต่อไปเรื่อย ๆ จะเกิดอานิสงส์มาก คือถ้าเป็นคนดุร้ายก็จะกลายเป็นคนใจดี เป็นคนที่โกรธง่ายก็จะค่อย ๆ เบาบางลง ถ้าเป็นคนทึบเมื่อทำจิตให้สงบได้แล้วก็จะเป็นคนที่ฟังอะไรรู้เรื่อง เข้าใจในเหตุในผล หรือเป็นคนที่ฉลาดอยู่แล้ว ก็จะทำให้เพิ่มพูนปัญญาขึ้นไปอีก ท่านจึงว่ามีอานิสงส์มาก

ขณะที่เราเกิดเห็นนิมิตขึ้นมา ถ้าเราแก้ความกลัวในนิมิตได้ ต่อไปก็จะสบายเมื่อเกิดความกลัว ให้เราอย่าไปยึดเป็นตนเป็นตัว เป็นเราเป็นเขา ให้กำหนดรู้ว่าเป็นมาร ซึ่งพระพุทธเจ้าท่านเรียกขันธมารบ้าง หรือกิเลสมารบ้าง เราลองคิดดู แม้แต่พระพุทธเจ้าเอง ท่านยังมีมารมาคอยรังควาน ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะบาปอกุศลที่เราได้

กระทำมาแต่ละภพแต่ละชาติ ได้มากีดกั้นเรา เกรงว่าเราจะหลุดพ้นจากอำนาจของเขา ขอให้เราจงรู้เท่าทันไว้

กิเลสมารหรือขันธมารเหล่านั้น อย่าให้เราไปยึดเป็นตนเป็นตัว เป็นเราเป็นเขา ให้กำหนดเอาผู้รู้ ผู้รู้ก็คือใจ อย่าส่งไปดูนิมิต ถึงแม้ว่าเราจะไม่ส่งไป เราก็รู้ก็เห็นอยู่ ตาใจไม่เหมือนตาเนื้อของเรา สำหรับตาใจนี้มันรู้ไปหมด

เวลาที่เกิดนิมิตสิ่งใด ให้กำหนดรู้อยู่ตรงที่ใจ สติกับความรู้ให้เป็นอันเดียวกัน อย่าส่งไปตามอาการของนิมิตภายนอกที่ปรากฏ ให้เรารู้ว่าสิ่งนั้นเป็นนิมิต ไม่ใช่เป็นของจริงตามที่เห็น ถ้าเรากำหนดรู้ได้อย่างนี้ ซักพักหนึ่งนิมิตเหล่านั้นก็จะหายไปเอง

ส่วนเรื่องของปิตินั้น ก็คล้าย ๆ กับเรื่องของนิมิต แต่เรื่องปิตินี้เป็นสิ่งที่ทำให้เราสบายตัวเบา เยือกเย็น วิธีแก้ก็เช่นเดียวกันกับการแก้นิมิต คือให้เรากำหนดรู้ที่ใจอย่างเดียวคือการกำหนดผู้รู้ หมายถึงความรู้

ลักษณะอาการของปิตินั้นก็มีมาก เช่นในบางครั้งเราก็รู้สึกว่าตัวเราใหญ่กว่าปกติ หรือลอยขึ้น หรือรู้สึกว่าร่างกายของเรานั้นได้หายไป อันนี้ก็อย่าไปเข้าใจว่าเราตายไปแล้ว นี่เป็นการที่จิตรวม มันจะวางกาย แต่เมื่อเราถอนออกมา ก็จะเป็นตนเป็นตัวเหมือนเก่านั่นแหละ และขณะที่จิตรวมเป็นสมาธิอยู่นั้น เราอย่าไปบังคับมันถอนออกมาปล่อยให้จิตถอนออกมาเอง ถึงแม้ว่าจะเป็นชั่วโมงก็ไม่เป็นไร คนที่ฝึกหัดใหม่จะต้องทำจิตให้กล้าหาญ ยอมมอบกายถวายชีวิตไว้กับศีล สมาธิ ปัญญา และคุณพระศรีรัตนตรัย ที่มีคนพูดว่าทำสมาธิภาวนาแล้วเป็นบ้านั้น ก็เพราะว่าไม่มีครูบาอาจารย์คอยแนะนำสั่งสอน เช่นเมื่อเกิดเห็นนิมิตแล้วเกิดความกลัวนั้น ก็ลุกขึ้นวิ่งหนี สิ่งนี้แหละที่จะทำให้เสียสติ และเมื่อเกิดเสียสติแล้ว ถ้ามีอาจารย์แก้ให้ ก็จะสามารถหายได้เหมือนกัน

สำหรับเรื่องการทำสมาธิภาวนานี้ ถ้าผู้ปฏิบัติสามารถทำให้จิตสงบเป็นสมาธิได้แล้ว ก็จะมีอานิสงส์มากดังที่ได้กล่าวมาแล้ว และถ้าเราไม่สามารถที่จะชำระกิเลสให้หมดไปในชาตินี้ได้ ก็จะเป็นอุปนิสัยติดไปทุกภพทุกชาติ จนกว่าเราจะสามารถที่จะชำระกิเลสได้หมดจากจิตใจเราได้

เรื่องของนิมิตจะเกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้นก็ไม่สำคัญ การทำสมาธิหรือการภาวนานี้ ปราชญ์ทั้งหลายท่านให้มุ่งความสงบภายในจิตใจเท่านั้น ถ้าผู้ปฏิบัติทั้งหลายสามารถทำจิตใจของตนให้เป็นอารมณ์เดียวได้แล้ว ก็เป็นพอเท่านั้น ไม่ต้องมีนิมิตเกิดขึ้นก็ไม่เป็นไร บางคนภาวนาไปชอบอยากเห็นโน่นอยากเห็นนี่ ความอยากเห็นโน่นอยากเห็นนี่ไม่มีประโยชน์อะไรแก่จิตใจเราเลย มีแต่ความอยากเผาใจเราอย่างเดียว การภาวนาท่านต้องการให้เห็นกิเลสของตนเท่านั้น เห็นอย่างอื่นไม่สำคัญเท่ากับเห็นกิเลสของตน คือ *เห็นความโลภของตน เห็นความโกรธของตน เห็นความหลงของตน เห็นมานะทิฏฐิของตน เห็นราคะตัณหาของตน* เมื่อเราเห็นกิเลสดังกล่าวนี้แล้ว เราต้องวางแผนทำลายกิเลสดังกล่าวนี้ให้หมดสิ้นจากจิตใจของเรา สิ่งนี้จึงเป็นความรู้ความเห็นที่ถูกต้องตามหลักที่ท่านแสดงไว้ บางท่านภาวนาไปก็อยากเห็นภาพต่าง ๆ *อยากเห็นนรกบ้าง อยากเห็นสวรรค์บ้าง อยากเห็นเทวดาบ้าง* คือการที่เห็นสิ่งเหล่านี้ก็ไม่มีอะไรแปลก ที่ว่าไม่แปลกก็เพราะว่า เมื่อเห็นแล้วกิเลสตัณหาก็ยัง

มีอยู่เหมือนเดิม บางคนยังแถมให้เกิดกิเลสตัณหามานะทิฏฐิให้มากขึ้นอีกเสียด้วย เลยไม่ยอมกราบใครไหว้ใครทั้งนั้น เลยถือตนเป็นผู้วิเศษ เลยกลายเป็นสัคควรณ์ มัคควรณ์ไปโดยปริยาย คือจะเป็นการปิดทางมรรค ปิดทางผล ปิดทางนิพพาน ส่วนความเห็นที่ถูกต้องนั้น คือการเห็นจิตตามความเป็นจริง เห็นกายตามความเป็นจริง คือเห็นธาตุทั้งสี่ดิน น้ำ ลม ไฟ ของตนเองและของคนอื่น เห็นเป็นแต่สักว่าธาตุ ไม่ใช่สัตว์บุคคลตนตัวเราเขา และเห็นว่าเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัต-ตา ถ้าเราเห็นได้แบบนี้ เรียกว่า *เห็นกายตามความเป็นจริง และที่ว่าเห็นจิตตามความเป็นจริง* คือ ท่านถือสภาพรู้เป็นตัว ไม่ได้ถือเวทนาสามเป็นตัว เวทนาทั้งสามก็คือสุขเวทนา ทุกขเวทนาหรือความไม่สุขไม่ทุกข์คือที่เป็นกลาง สิ่งเหล่านี้ก็เห็นเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ไม่มีตนไม่มีตัวในเวทนาทั้งสาม ถือความรู้เป็นตัว นี่เรียกว่าเห็นจิตตามความเป็นจริง ผู้ปฏิบัติทั้งหลาย ถ้ามีตนมีตัวอยู่ในสิ่งที่โลกสมมุติกันขึ้น ถึงจะภาวนาดีแค่ไหน ก็ยังถือว่าจิตโลกีย์อยู่ ดังที่ได้แสดงเรื่องการแก้อาการของนิมิตมาโดยย่อ ก็เห็นสมควรแก่กาลเวลา......เอวัง

ธรรมเทศนาหลวงปู่คำดี ปภาโส
เรื่อง จิตกับใจ

เมื่อ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2522

คนเรานี้สำคัญอยู่ที่จิตอยู่ที่ใจ ตามหลักพุทธภาษิตที่ว่า มโนปุพฺพงฺคมา ธมฺมา มโนเสฏฺฐา มโนมยา ก็แปลว่า ใจ ปุพฺพงฺคมา ธมฺมา แปลว่า ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า หรือมีใจเป็นใหญ่ เป็นประธาน การทำบุญหรือทำบาปก็สำเร็จด้วยใจ มโน เสฏฺฐา มโน มยา ธรรมทั้งหลายมีใจประเสริฐ คำว่าใจหมาย ผู้รู้ร้อนก็รู้ว่าร้อน หนาวก็รู้ว่าหนาว สุขหรือทุกข์มีใจเป็นผู้รับ เป็นตัวกลาง คำว่าจิต ก็หมายจิตตังที่แปลว่านึกคิด ก็คือใจผู้รู้นี่แหละเป็นผู้นึกคิด สิ่งที่ไม่มีใจคือ สิ่งที่ไม่มีผู้รู้ ไม่มีนึกไม่มีคิด ไม่มีสุขไม่มีทุกข์ จิตตัง ท่านจึงแปลว่านึกคิด บางอาจารย์ท่านว่าจิตเป็นใหญ่ ถ้าพูดถึงธรรมขั้นสูง

คำว่า สิ้นอาสวกิเลส ก็หมายจิตเป็นผู้สิ้น อย่างพระพุทธเจ้าแสดงธรรมแก่คหบดีผู้หนึ่ง มีใจความที่เข้าใจง่าย ๆ ว่า "*ดูก่อนท่านคหบดี บุคคลเหล่าใดไม่รักษาจิตแล้ว กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ก็ชื่อว่าไม่รักษา รักษาจิตอย่างเดียวแล้ว ก็แล้วไปหมด ทั้งกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม แล้วไปทั้ง กาย วาจา ใจ เมื่อเขาไม่รักษาจิตของเขาแล้ว กายกรรม วจีกรรม มโนกรรมของเขาก็ชั่ว การตายของเขาก็ไม่ดี การกระทำของเขาก็ไม่งาม*" นี่เป็นใจความในสูตรที่พระพุทธเจ้าแสดงแก่คหบดีผู้นั้น ทีนี้พระพุทธเจ้าท่านแสดงแก่พระสงฆ์ "*ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุรักษาเพียงแต่อย่างเดียวเท่านั้น รักษาอะไรเล่า? ดูก่อน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยใจ พึงให้รักษาด้วยสติ*" ตกลงคำว่าจิตกับใจนั้นจะหมายความว่าเป็นอันเดียวกันก็ได้ แต่บางอาจารย์ ถือว่าจิตตังที่แปลว่านึกนี้ เป็นอาการของใจ แต่ใจหมายเพียงเป็นสภาพรู้ตัวกลาง ถ้ารวมเข้าเป็นอันเดียวกันแล้ว พูดแทนกันได้ หรือแล้วแต่ผู้ฟังจะถนัด ที่ว่าเป็นคำพูดแทนกันได้เช่น กิน ฉัน รับประทาน หรือเสวย อย่างนี้แหละแทนกันได้ เพราะฉะนั้นถ้าพูดเรื่องจิตก็ให้เข้าใจว่าคือใจ เป็นของเกี่ยวเนื่องกัน แล้วแต่ผู้ฟังจะเอาคำไหน ก็เป็นพุทธภาษิตทั้งสองคำ แต่ว่าท่านแยกประเภทอีกไว้ในสูตร ท่านแยกจิตเป็น 2 ประเภท คือ

1. จิตแท้ใจเดิม นี่เป็นอันเดียวกัน
2. จะระณะจิต หมายจิตที่เกิดจากจิตแท้ใจเดิม

คำว่าจิตแท้ใจเดิมนี้ ในธรรมท่านเรียกว่า "*อมตธรรม*" เป็นธรรมที่ไม่ตาย จะต้องสร้างภพสร้างชาติอีกต่อไป

ที่ว่าจะระณะจิต เกิดจากจิตแท้ใจเดิมนี้ ตามมติบางอาจารย์ท่านจะนับตั้งแต่นามทั้งสี่คือ เวทนาจิต คือเรียกว่าใจเสวยสุข เสวยทุกข์ สัญญาจิต คือ ความจำได้หมายรู้ สังขารจิต คือสภาพจิตที่ปรุงแต่ง ให้คิดดีบ้างคิดชั่วบ้าง คิดไม่ดีคิดไม่ชั่ว อย่างที่เรา ๆ เคยคิดกัน วิญญาณจิต คือหมายถึงวิญญาณหก ความรู้ทางตา เรียกว่าจักษุวิญญาณ รู้ในวัตถุวิญญาณ โสตวิญญาณ รู้ในเสียงทุกสิ่งทุกอย่าง รู้ทางหู ฆานวิญญาณ รับรู้ทางกลิ่น เหม็น หอม อย่างใดก็รู้ได้ ชิวหาวิญญาณ ความรู้ทางลิ้น รู้รสเปรี้ยว หวาน เป็นต้น กายวิญญาณ ความรู้ทางกาย เช่น สิ่งที่ถูกต้องกาย เย็นร้อน อ่อนแข็ง เรียกว่า สิ่งที่มาถูกต้องสัมผัสกาย

ธรรมารมณ์เหล่านี้เป็นคู่กับใจ รวมอารมณ์ทั้งห้าประชุมเข้าไปในจิตใจ เรียกว่า "*ธรรมารมณ์*" เป็นคู่กับใจ นับตั้งแต่นามทั้งสี่ตลอดไปจนถึงจิต 89 ดวง หรือท่านแยกอาการออกไป เรียกว่ากิเลสพันห้า ตัณหาร้อยแปด ก็นับว่าเป็นจะระณะจิต เป็นจิตที่เกิดจากจิตแท้ใจเดิม คำว่าจิตแท้ใจเดิมนี้ในนามบัญญัติท่านเรียก "*อมตธรรม*" เป็นธรรมที่ไม่ตาย นับอายุไม่ได้ ท่านยกตัวอย่าง ที่พระพุทธเจ้าตรัสแสดงในบุพชาติของท่าน นับตั้งแต่ปรารถนาพุทธภูมิในชาติแรก นับตั้งแต่จิตดวงนั้นปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้า บำเพ็ญบารมีสร้างโพธิสมภาร มีการให้ทาน รักษาศีล นับตั้งแต่บุพชาติทีแรกไป ที่พระองค์ตรัสว่า "*เราตถาคตสร้างโพธิสมภารมาเป็นการช้านานถึง 4 อสงไขย แสนมหากัป ในปัจฉิมชาติที่ได้มาเป็นสิทธัตถะราชกุมาร ที่ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในปัจจุบัน*" ที่ว่าตรัสรู้ ก็คือจิตที่ปรารถนาทีแรกในยุคนั้นสมัยนั้น เดือนนั้น วันนั้น นั่นเอง นับตั้งแต่วันที่ปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้า ก็จิตดวงนั้นที่ได้บำเพ็ญบารมีมา จิตแท้จิตเดิมที่ว่านี้แหละ ในปัจฉิมชาติที่ได้ตรัสรู้นั้นก็จิตแท้จิตเดิมตัวนั้นแหละ มาตรัสรู้

ที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ได้ก็เพราะมีใจ ถ้าพระพุทธเจ้าไม่มีใจ คือไม่มีจิตแท้จิตเดิม หมายความว่าไม่มีความรู้ เช่นอย่างบุคคลบางจำพวกที่ว่าตายแล้วสูญ บุญบาปไม่มีตามมตินี้ พระพุทธเจ้าของเราที่ได้บำเพ็ญบารมีมาตั้งแต่บุพชาติแรกจนถึง 4 อสงไขยแสนมหากัป มาโดยลำดับนั้น ก็จะไม่สามารถตรัสรู้ได้ ในปัจฉิมชาตินั้น ที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ได้ก็เพราะมีจิตแท้ใจเดิม ดังนั้นท่านจึงว่าเป็นอมตธรรม เป็นธรรมที่ไม่ตาย จะต้องสร้างภพสร้างชาติสืบต่อไป ถ้าจะยกตัวอย่างหัวข้อที่ควรจำ คำว่าจิตแท้ใจแท้จะหมายเป็นอันเดียวกันก็ได้ ขณะที่รู้ร้อน รู้หนาว มีนามบัญญัติเรียกว่าใจ คำว่าใจมาจากมะนะ แปลว่ารู้ มโน แปลว่ารู้ คำว่าใจจึงหมายถึงความรู้

กิริยาที่นึกคิดไปตามอารมณ์เรียกว่าจิต หรือกิริยาที่ทั้งรู้ ทั้งนึก ทั้งคิดเรียกว่าจิตใจแท้จิตใจเดิม อันนี้แล้วแต่ผู้ฟังจะถนัด ถึงแม้จะเป็นสองชื่อก็ให้เข้าใจว่าเป็นอันเดียวกัน เอกังจิตตัง เอกังมโนกัง เป็นอันเดียวกัน หากจะให้ข้อพิสูจน์ ขณะที่เรานอนหลับ ตัวเราหายไปไหน ไม่มีความรู้สึกนึกคิด ความรู้สึกนึกคิดทั้งหลายมันดับไปไหน จะเหลือแต่ลมหายใจเข้าออก เป็นเครื่องหมายบอกว่ายังไม่ตายเท่านั้น นี่ก็ตรงกับธรรม

ขั้นสูง ที่พระพุทธเจ้าและปราชญ์ทั้งหลายทรงแสดงว่า รูปนาม ขันธ์ห้านี่เป็นสภาพสูญ คำว่าสูญหมายความว่าไม่มี คำว่าไม่มีหมายความว่าไม่มีสาระแก่นสาร เป็นแต่กิริยาอาการที่นึกที่คิดเท่านั้น ถ้าพูดว่าแก่นสารของเราหญิงชายแต่ละคน ก็หมายจิตใจแท้จิตใจเดิมเท่านั้น อันนี้ก็เป็นข้อพิสูจน์ที่ว่า เป็นสภาพสูญสำหรับรูปนามขันธ์ห้า

คำว่าตัวเราก็มีเป็นบางครั้ง ไม่มีเป็นบางคราว ที่ว่ามีเป็นบางครั้ง เช่นเราตื่นจากหลับเมื่อจิตแท้จิตเดิมมายึดเป็นร่างกาย ตอนนี้ตัวเราจึงมี นามทั้งสี่ ท่านจึงแสดงว่าเป็นสิ่งที่เกิด ๆ ดับ ๆ พร้อมกัน เวทนาความเสวยสุขทุกข์ สัญญาความจำได้หมายรู้ สังขารหมายสภาพที่ปรุงใจคิดดีคิดชั่ว คิดไม่ดีคิดไม่ชั่ว วิญญาณ ความรู้ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ตลอดถึงทิฏฐิมานะกิเลสตัณหา โดยปกติเมื่อเราตื่นแล้ว มันจะมามากมายที่สุด สำหรับกิริยาอาการของใจ คือเกิดจากตัวอุปาทาน เมื่อจิตมายึดมาถือร่างกายนี้เรียกว่าสักกายะทิฏฐิ มายึดถือร่างกายว่าเป็นตนตัว อัตตานุทิฏฐิหมายถึง แล้วแต่สิ่งไหนจะเกิดขึ้น ความโลภ ความโกรธ ความหลง ราคะตัณหา มานะ ทิฏฐิ ที่ไหนจะเกิดขึ้นก็ตามต่างเห็นเป็นตนเป็นตัวไปหมด สำหรับอัตตานุทิฏฐิ แต่เกี่ยวเนื่องกับสักกายะทิฏฐิ เมื่อจิตตื่นขึ้นมายึดถือร่างกายตัวตนแล้ว ตนเราจึงมี ถ้าจิตไม่มายึดถือร่างกายนี้แล้ว จิตเราก็ไม่มี ให้คิดดูเวลาเรานอนหลับ ไม่มีตัวตน คือไม่มีความรู้สึกนึกคิดสรรพสิ่งอื่นสูญไปหมด ที่นี้บางคนนอนหลับไปแล้วยังมีอาการละเมอเพ้อฝัน ที่มีอาการละเมอเพ้อฝันก็เพราะจิตแท้จิตเดิมนั่นแหละ ขณะที่เราหลับเรียกว่าจิตเลิกงาน ไม่ทำงาน เหมือนกับข้าราชการเลิกงานก็กลับบ้านของ ๆ ตน เมื่อเรารู้สึกตื่นขึ้นมา ก็เพราะจิตแท้จิตเดิมอีกนั่นแหละ และเมื่อเราตื่นขึ้นมาเรารู้ว่าฝันเห็นสิ่งนั้นสิ่งนี้ ก็เพราะจิตแท้จิตเดิมอีกเหมือนกันที่เป็นผู้บอก ที่นี้เมื่อเรานอนหลับแล้ว เมื่อถึงเวลาดึก ๆ จะรู้สึกว่าอากาศเย็น ก็เป็นเพียงแค่รู้สึกเท่านั้น ก็จะคว้าผ้าห่มมาห่ม และก็หลับต่อไป นี่เรียกว่าตื่นไม่ทำงาน ขณะที่ตื่นในตอนเช้าจริง ๆ พอตื่นขึ้นมา นามทั้งสี่มี เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณก็เกิด นี่แหละเรียกว่า เกิดกับดับพร้อมกัน เวลาหลับก็หลับพร้อมกัน เวลาตื่นก็ตื่นพร้อมกัน ที่นี้

เวลาตายก็ดับพร้อมกัน ยังเหลือแต่จิตแท้จิตเดิมซึ่งเป็นอมตธรรมที่เหลืออยู่ แต่สภาพอื่นดับไปหมด สูญไปหมด นี่ก็ตรงกับหลักที่ปราชญ์ท่านว่า รูปนาม ขันธ์ห้า นี้เป็นสภาพสูญ คำว่าสูญหมายความว่าไม่มี คำว่าไม่มีหมายความว่าไม่มีสาระแก่นสาร ถ้ามีสาระแก่นสารก็คือ จิตแท้ใจเดิมนั่นเอง อันนี้แหละเป็นสาระแก่นสารสำหรับเราท่าน สำหรับอันอื่นเราก็ได้สังเกตเห็นแล้วว่าตรงกับสภาพสูญ อย่างที่พระพุทธเจ้าแสดงแก่พระโมฆราชว่า *"ดูก่อนโมฆราช เธอจงมีสติตามเห็นโลก ให้เห็นว่าเป็นของสูญ และให้ละอัตตานุทิฏฐิ ความเห็นในตนนั้นเสีย เท่านั้นแหละ มัจจุราชและความตายจะตามไม่พบ ตามไม่ทัน และตามไม่เห็น"* จะยกตัวอย่าง เป็นข้อคิดข้อเปรียบเทียบ อีกตัวอย่างหนึ่ง ในตอนครั้งที่พระพุทธเจ้าแสดงแก่พระรัฐบาล สำหรับพระรัฐบาลนั้นเป็นคนโสด เป็นคนหนุ่ม ได้มีโอกาสไปฟังเทศน์พระพุทธเจ้ากับบรรดาเพื่อนคหบดีทั้งหลาย ครั้งนั้นพระพุทธเจ้าทรงเห็นว่าพระรัฐบาลมีอุปนิสัยที่จะสำเร็จเป็นพระอรหันต์ จึงได้ตรัสแสดงธัมมุทเทส 4 ประการ

1. โลกคือหมู่สัตว์ ความชราความแก่เข้ามาใกล้แล้ว ไม่ยั่งยืน ไม่รู้ว่าจะตายเมื่อใด

2. โลกคือหมู่สัตว์ เมื่อมัจจุราชความตายมาถึงแล้ว ไม่มีหมอวิเศษใด ๆ ในโลก จะมารักษาเอาบุคคลนั้นไว้ได้

3. โลกคือหมู่สัตว์ ไม่มีสมบัติอะไรเป็นของ ๆ ตน

4. โลกคือหมู่สัตว์ มีความพร่องอยู่เป็นนิจ ตัณหาทาโสเป็นทาสแห่งความอยากของตน ความว่าพร่องอยู่เป็นนิจหมายความว่าไม่พอ

เมื่อพระรัฐบาลได้ฟังเทศน์แล้ว จึงไม่ยอมแต่งงาน แม้บิดามารดาจะประสงค์ให้แต่งงานก็ไม่ยอมแต่ง ในที่สุดพระรัฐบาลจึงได้ออกบวช และสำเร็จเป็นพระอรหันต์ในเวลาต่อมา

ท่านได้อธิบายหลักธรรมใน 4 ประการนี้ นับว่าเป็นสัจธรรมของจริงทั้งนั้น ดังจะได้อธิบายดังต่อไปนี้

1. ข้อที่ว่าความชราเข้ามาใกล้แล้วไม่ยั่งยืน ไม่สามารถรู้ว่าชีวิตที่มีอายุถึง 60-70 ปีไปแล้ว จะมีเวลาเหลืออีกกี่วัน กี่เดือน ก็ไม่รู้ได้ อันนี้ก็นับว่าเป็นสัจธรรมของจริง

2. ข้อที่ว่ามัจจุราชความตายมาถึงแล้วไม่มีหมอใด ๆ จะมารักษา เอาชีวิตไว้ไม่ได้เพราะในเมื่อหมดอายุขัยแล้ว ก็จะต้องตายแน่ ๆ นี่ก็นับว่าเป็นสัจธรรมอีกเหมือนกัน

3. ข้อที่ว่าไม่มีสมบัติอะไรเป็นของ ๆ ตน สมบัติก็หมายเอา ข้าวของเงินทอง ไร่นาไร่สวน ลาภยศ ตึกร้าน อาคารต่าง ๆ เป็นต้น ทุกสิ่งทุกอย่างนี้รวมเรียกว่ามนุษย์สมบัติ แต่พระพุทธเจ้าปฏิเสธว่า ไม่มีอะไรเป็นของ ๆ ตน ไม่ว่าจะเป็นสมบัติภายนอกคือ สิ่งของเงินทอง ห้างร้านต่าง ๆ หรือแม้แต่สมบัติภายในคือร่างกายของเรานี้ นับว่าเป็นสมบัติที่แสนรักแสนหวง เราจะถือเอาเป็นตนของเราจริง ๆ จะได้หรือไม่? คำว่าสมบัติภายในตัวของเรา รูปนามขันธ์ห้านี้ดับไปแล้ว จะเรียกว่าอย่างใด? ถ้าไม่ใช่เรียกว่าศพ เมื่อเขาเรียกว่าศพแล้ว ก็หมดสิทธิ์ นี่ก็เป็นจริงอย่างที่พระพุทธเจ้าแสดง เมื่อหมดลมหายใจแล้วก็เรียกว่าหมดสิทธิ์ พระพุทธเจ้าแสดงว่า สมบัติที่เป็นของ ๆ เราก็คือ บุญกุศล ที่เราได้กระทำ บาปอกุศล ที่เราได้กระทำไว้ สิ่งนี้จึงจะเป็นของ ๆ ตน เป็นสมบัติของจิตใจ คำว่า "*ตน*" ของเรานี้ ก็เป็นเพียงสมมุติแค่ชีวิตหนึ่ง ๆ เท่านั้น เราจะถือเป็นตัวเป็นตนของเราจริง ๆ จัง ๆ ไม่ได้ เมื่อหมดลมหายใจแล้ว เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็ดับไปหมด ก็จะเหลือแต่จิตแท้จิตเดิม เป็นตัวกรรม เป็นผู้รับกรรม ฉะนั้นทางพระพุทธศาสนาจึงสอนให้เชื่อกรรม เชื่อผลของกรรม ว่าบุคคลทำดีก็ได้รับผลดี ถ้าทำชั่วก็ได้รับผลชั่ว ให้รู้ว่ากรรมเป็นของ ๆ ตน กรรมเป็นผู้จำแนก คือจำแนกให้เป็นผู้มีฐานะสูงหรือต่ำ ตามแต่บุคคลได้กระทำกรรมอย่างใดมา

ที่ว่ามีกรรมเป็นของ ๆ ตนใครเล่าจะปฏิเสธได้ว่า กรรมไม่ใช่ของ ๆ เรา เราก็รู้อยู่แล้วว่ากายกรรมหมายถึงร่างกายของเรานี้ วจีกรรมก็หมายถึงคำพูดของเราแต่ละบุคคล มโนกรรมก็หมายถึงใจของเราแต่ละคนนี้ จะยกกุศลกรรมบท อกุศลกรรมบทมาเป็นหลัก กายกรรม 3 วจีกรรม 4 มโนกรรม 3 การกระทำบาปด้วยกาย วาจา อันนี้เป็นอาการเฉย ๆ ถึงแม้บุคคลจะทำบาปด้วยกาย 3 อย่าง กายก็จะไม่ได้รับบาป ทำบาปด้วยวาจา 4 อย่าง วจีก็ไม่ได้รับบาป สรุปลงแล้วก็มีแต่มโนกรรม 3 ที่กระทำแล้วตัวใจเป็นผู้รับบาป เพราะมโนกรรมเป็น

ตัวกรรม เหตุไฉนมโนกรรมแปลว่าผู้รู้อยู่แล้ว ทำไมจึงต้องทำกรรม? การกระทำบาปด้วยกายกรรม 3 วจีกรรม 4 นี้ กระทำไปด้วยเพราะความโกรธบ้าง ความหลงบ้าง ความโลภบ้าง ตัวหลงนี่แหละเป็นตัวต้นเหตุ เมื่อความโลภเกิดก็จะไปเป็นตัวให้ความโลภ เมื่อความโกรธเกิดก็จะไปเป็นตัวให้ความโกรธ อันนี้แหละเรียกว่าใจหลง นี่แหละต้นเหตุ หลงไปในตน ในความโลภ ความโกรธ ความหลงนี้หมายถึงจิตใจหลง อาจจะรู้อยู่บ้างเรื่องของศีลธรรม แต่ไม่เชื่อเรื่องของศีลธรรม ก็ชื่อว่าหลงอยู่นั่นเอง สิ่งใดที่ไม่มีความรู้ก็ไม่มีหลง ใจดวงเดียวนี้แหละที่สำคัญ

ที่จริงความโลภก็เกิดจากใจนั่นแหละ ท่านเรียกว่าโลภจิต ความโกรธก็เกิดจากใจ เรียกว่าโทสจิต ความหลงก็ใจอีกนั่นแหละที่เป็นตัวหลง เรียกว่าโมหจิต กลับเป็นข้าศึกแก่เจ้าของ ท่านจึงเรียกข้าศึกคือกิเลส ทำไมธรรม 3 ประการนี้ท่านจึงเรียกข้าศึกคือกิเลส? คำว่าโลภะ หมายความว่าอยากได้ของเขามาเป็นของตน แต่ถ้าเราอยากรวย เราก็ทำงานที่สุจริตปราศจากโทษ ความโลภอันนี้ก็เป็นคุณเป็นประโยชน์เหมือนกัน ฉะนั้นคำว่าโลภ แปลว่าอยากได้อยากมี แต่คำว่าโลภะ แปลว่าอยากได้ของคนอื่นเขา

กุศลกรรมบทคือส่วนที่เป็นกุศล เช่น บุคคลละกายกรรม คือสามารถรักษากุศลกรรมบทได้เด็ดขาด ใจก็จัดเป็นอโลภะ ไม่อยากได้ของเขา ถ้าความโกรธจะมีอยู่บ้าง ก็จะพยายามไม่ปองร้ายใคร เพราะใจรู้ธรรมเชื่อกรรม เชื่อผลของกรรม ก็ใจตัวเดียวนั่นแหละเป็นสิ่งสำคัญ

ที่ว่าทานมัย ที่บุญสำเร็จด้วยการให้ทานนั้น ก็สำเร็จแก่ผู้รู้นี่แหละ ก็คือใจดวงเดียวอีกเหมือนกัน ศีลมัย ที่ว่าบุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล ก็สำเร็จด้วยใจผู้รู้นี่เอง จะเป็นบุญหรือบาปก็ตามจะสำเร็จได้ ก็เพราะใจเท่านั้น สิ่งที่ไม่มีผู้รู้ก็จะไม่มีบาป ไม่มีบุญ เพราะไม่รู้จักทำบาปทำบุญ สรุปอีกครั้งก็มีใจเท่านั้นที่เป็นสาระแก่นสาร ฉะนั้นท่านจึงให้รักษาใจกว่าอะไรทั้งหมด ที่ได้แสดงธรรมเรื่องจิตกับใจมา ก็สมควรแก่กาลเวลา........เอวัง

ธรรมเทศนาหลวงปู่คำดี ปภาโส
เรื่อง ความสุขของผู้ปฏิบัติธรรม
ณ วัดถ้ำผาปู่ อ.เมือง จ.เลย

ขอจงพากันฟังธรรมที่จะแสดงด้วยความเคารพ วันนี้ประสงค์อยากจะพูดถึงความสุขของบุคคลผู้มีปีติธรรม ดังพุทธภาษิตที่ท่านได้แสดงรับรองไว้ดังนี้

ธัมมะปีติ สุขัง เสติ แปลว่า ผู้มีปีติธรรมย่อมถึงความสุขได้ ผู้ปฏิบัตินี่จะต้องผ่านหลักอย่างหยาบไปจนถึงละเอียด เมื่อแรกก็ผ่านอย่างหยาบไปเสียก่อน เช่น มีอาการ เมื่อเราหลับตาไปก็ปรากฏมีสีแดง ๆ ดำ ๆ นั่นก็เป็นเงื่อนไขของปีติเหมือนกัน ส่วนปีติที่กายนั้น เราจะรู้สึกว่าเบากายสบายใจ นี่เป็นปีติขั้นละเอียดไปแล้ว จัดเข้าในปีติสุข เมื่อเราปฏิบัติติดต่อกันไปเรื่อย ๆ ในตอนสุดท้ายจะไปตกอยู่ที่ความอิ่มกายอิ่มใจ คำว่าอิ่มกายอิ่มใจนั้นมันจะอิ่มอยู่เสมอ ปลื้มใจอิ่มใจ ขณะที่เดินหรือนั่งภาวนา จะรู้สึกว่าสบายกายสบายใจ นั่งก็ไม่รู้สึกปวดหลังปวดเอว ไม่รู้สึกปวดแข้งปวดขา อาการเหล่านั้นมันจะหายไปหมด จะมีแต่ความสบายใจสบายกาย ร่างกายของเรานี่จะเบาไปหมดทั้งตัว ตัวจะเบาเหมือนสำลีไปหมดทั้งตัว และเมื่อปฏิบัติต่อไปนาน ๆ อาจจะเกิดเป็นอสุภนิมิต เห็นเป็นศพเป็นผีก็ได้ และเมื่อประสบในตอนแรก ๆ บางคนอาจจะกลัว แต่ถ้าเราเคยได้รับการได้ยินได้ฟังจากครูบาอาจารย์บ่อย ๆ ก็จะหายกลัวได้

ความจริงเรื่องสมาธินี้เป็นประโยชน์มาก เรื่องของการปฏิบัติสมาธิและการภาวนานี้เป็นความสุขที่ลี้ลับ แต่สำหรับผู้ที่ไม่เคยทำจิตใจให้สงบได้ ก็คล้าย ๆ กับว่าไม่เคยประสบสุข แต่ถ้าเมื่อใดได้ปฏิบัติให้จิตใจให้สงบได้แล้วจะเป็นสุขที่วิเศษ เป็นสุขที่ลี้ลับ ผู้ที่ไม่สนใจไม่ปฏิบัติในการภาวนา ก็จะไม่ประสบพบสุข ท่านจึงเรียกว่า นัตถิ สันติ ปะรัง สุขัง คือความสุขอะไรในโลก จะหาเสมือนความสงบสุขไม่มี จิตใจที่สงบสุขนี่ รู้สึกว่าเป็นความสุขที่แท้ จะทำให้สบายกาย สบายใจ

เมื่อเราปฏิบัติสมาธิภาวนาไปเรื่อย ๆ จนถึงขั้นสูง ๆ แล้ว ต่อไปก็อาจจะได้อภิญญา รู้เหตุรู้ผลต่าง ๆ รู้เรื่องดีเรื่องร้ายที่จะมาถึง ซึ่งจะสามารถรู้ได้ล่วงหน้า สิ่งเหล่านี้ท่านเรียกว่าอภิญญา อภิญญานี้จะมีได้เป็นเฉพาะบางบุคคล ไม่ว่าจะเป็นพระสงฆ์หรือคฤหัสถ์ก็สามารถมีได้เหมือนกัน แต่ก็ไม่ได้เป็นเหมือนกัน

หมดทุกคน ผู้ที่จะได้อภิญญานี้ จะต้องเป็นผู้ที่มีอุปนิสัยมาก่อน

ตามที่พระพุทธเจ้าท่านทรงตรัสไว้ว่า "*สมาธิใดเมื่อศีลอบรมแล้ว จะมีผลใหญ่มีอานิสงส์ใหญ่*" หมายความว่า ภาวนามัย ที่บุญสำเร็จด้วยการนั่งสมาธิภาวนานี้ มันจะได้เห็นผลทันตาในปัจจุบัน คือพูดถึงความสุข ก็เกิดความสุขในปัจจุบัน และก็จะเกิดความรู้ความฉลาด คือสิ่งที่ไม่เคยรู้ก็เกิดรู้ สิ่งที่ไม่เคยเห็นก็เกิดเห็น มันเกิดรู้ไปเรื่อย ๆ จนเป็นปัญญาเพิ่มขึ้น สร้างมันสมองเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ นับว่าเป็นประโยชน์อย่างมาก ในสมัยก่อนพระกรรมฐานนี้ไม่ได้ศึกษาเล่าเรียนอะไร แต่เมื่อได้ปฏิบัติภาวนาไปเรื่อย ๆ มันก็เกิดรู้เกิดเป็นไปเอง ฉะนั้นทางฝ่ายปริยัติท่านจึงว่า พวกพระกรรมฐานไม่ได้เรียน แต่เมื่อเวลาพูดธรรมนั้น จะไปตรงตามแบบตามแผน ไม่มีขัด ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้เรียน แต่มันรู้ไปเอง เรียกว่าความรู้เกิดจากใจ ตรงกับที่ว่า ภาวนามัยยังให้กุศลเกิดขึ้น กุศลก็หมายความรู้ความฉลาดนั่นเอง

การปฏิบัติทำสมาธิภาวนานี้ ถ้าเราทำวันนี้ ก็จะเป็นนิสัยในวันข้างหน้า ถ้าเราทำเดือนนี้ ก็จะเป็นนิสัยในเดือนข้างหน้าต่อไปเรื่อย ๆ อุปนิสัยจะเกิดขึ้นจะมีขึ้น ก็ต่อเมื่อเราได้กระทำแล้วนั่นแหละ

เมื่อสมัยอยู่จังหวัดนครราชสีมา มีโยมอยู่คนหนึ่ง เป็นคนมีอายุแล้ว ปัจจุบันนี้ได้ถึงแก่กรรมไปแล้ว ได้เล่าให้อาตมาฟังว่า เคยฝึกหัดภาวนากับมารดาตั้งแต่ยังเป็นเด็กอายุ 12 ปี เมื่อหัดภาวนาแล้วจิตก็สงบลงโดยไม่ได้นึกคิดอะไร แต่ก็ไม่เคยเล่าให้ผู้ใดฟัง ต่อมาก็แต่งงานมีครอบครัว และก็ได้เกิดป่วยเป็นประจำ ก็ได้สั่งให้น้องสาวไปเยี่ยมบ้าง มีอยู่วันหนึ่งโรคก็กำเริบ สามีก็ไม่อยู่ไม่ทำงาน ท่านเล่าว่า ขณะที่โรคกำเริบนั้น ตามแข้งตามขานั้นได้ตายไปหมด ไม่มีความรู้สึก มือก็กระดิกไม่ได้ ตาจะลืมก็ไม่ได้ จนกระทั่งมองไม่เห็น จึงคิดว่าตัวเราจะต้องตายแล้ว ก็เลยกำหนดจิตดูแบบตอนที่อายุ 12 ปี ปรากกว่าจิตก็สงบลงจริง จิตลงไปอยู่ที่ใจแล้ว ในขณะนั้นความรู้สึกของร่างกายไม่มีแล้ว แต่ความรู้ภายในใจยังมี ก็เลยกำหนดความรู้นั้นแหละ จิตมันก็ล- รู้อยู่อันเดียวรู้อยู่ที่ใจ ก็เลยเย็นสบาย มีแ..ง มีกำลังมาก จิตลงไปตั้งมั่นอยู่ที่เดียว ความสบายนั้นก็ค่อย ๆ ซ่านขึ้นมาที่หน้าอก ตามแข้งตามขาก็ซ่านไปหมด จนกระทั่งความสุขความสบายนี้แผ่ไปทั่วร่างกาย ในขณะนั้นน้องสาวก็มาเยี่ยมพอดี พอมาเห็นร่างกายก็เข้าใจว่าพี่สาวตายแล้ว เพราะว่าหน้าตาเป็นผีไปแล้ว จึงได้ร้องว่า "พี่เอ๋ยอย่าเพิ่งตาย คืนมาเสียก่อน" ขณะนั้นก็เริ่มที่จะได้ยินเสียงบ้าง แต่เหมือนกับว่าได้อยู่ไกล ๆ จนกระทั่งความสุขความสบายได้แผ่ไปตามส่วนของร่างกายมากเข้า จึงเริ่มได้ยินเสียงชัดขึ้น และตาก็เริ่มลืมได้ จนปรากฏเห็นน้องสาว และจนได้พูดได้อีก ก็ถามน้องสาวว่า "*ไปเรียกฉันกลับคืนมาทำไม ฉันสบายแล้ว ทำไมไม่ให้ฉันไปเสียเล่า*" นี่เป็นเหตุการณ์ที่เจ้าตัวและทั้งน้องสาวได้มาเล่าให้ฟัง

นี่แสดงว่าการภาวนามีอานิสงส์มาก คือเป็นเหตุให้รู้จักจิตรู้จักใจ รู้จักใจแท้ใจเดิม รู้จักอะไรเป็นสาระแก่นสาร ที่อยู่ในตัวเรานี้ ซึ่งนับว่าเป็นประโยชน์มาก

ในสมัยปัจจุบันนี้นับว่าประชาชนให้ความสนใจในการฝึกหัดปฏิบัติสมาธิภาวนากันมาก โดยเฉพาะตามสำนักของพระกรรมฐาน เช่น หลวงปู่แหวน หลวงปู่ขาว อาจารย์มหาบัว เป็นต้น เมื่อเรามีเวลาก็พยายามฝึกหัดทำ เพื่อให้เป็นอุปนิสัย มีผู้หนึ่งในตอนแรกบวชเป็นพระฝ่ายมหานิกาย แต่ได้มาศึกษาอยู่ด้วยที่วัดถ้ำผาปู่ เป็นเวลา 40 วัน นับว่าเป็นผู้ที่มีปฏิปทาดีเหมือนกัน ก่อนที่จะบวชก็รักษาศีลห้าอยู่เป็นประจำ ตั้งแต่สมัยเป็นคนหนุ่ม และในวันพระก็จะถือศีลอุโบสถ (ศีล 8) เป็นประจำ และทุกคืนก่อนที่จะนอนนั้น จะต้องนั่งสมาธิภาวนาอย่างน้อย 1 ชั่วโมงเสียก่อน ฝึกเช่นนี้มาจนเป็นนิสัย ถ้าคืนไหนเรานอนก่อนโดยที่ไม่ได้นั่งสมาธินั้น ก็จะนอนไม่หลับ จะต้องลุกขึ้นมานั่งสมาธิก่อน ถึงจะนอนหลับ ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าเราได้ทำมาจนเป็นอุปนิสัยเสียแล้ว ถ้าผู้ใดปฏิบัติได้เช่นนี้นับว่าดีมาก และจะเป็นประโยชน์ที่สุด และก็ถูกตามหลักปริยัติธรรมที่ท่านได้กล่าวไว้แล้วว่า การทำบุญในพระพุทธศาสนามีสองอย่างคือ

1. อามิสบูชา คือการบูชาด้วยวัตถุ ทรัพย์สิน เช่น การถวายปัจจัย เป็นต้น

2. ปฏิบัติบูชา คือการบูชาด้วยข้อปฏิบัติ เช่น การรักษาศีล การทำสมาธิภาวนา เป็นต้น

ที่ว่าเป็นการบูชานั้น ก็คือการบูชาพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ นั่นเอง นี้ก็แสดงว่าการปฏิบัติบูชาก็มีผลมากกว่าการบูชาด้วยอามิส ดังที่ได้ยกตัวอย่างมาให้ฟังกันแล้ว แต่การปฏิบัติบูชานี้นับว่าเป็นสิ่งที่ทำกันได้ยาก แต่ที่ว่ายากนั้นก็เป็นเฉพาะพวกที่ไม่มีอุปนิสัย แต่พวกที่มีอุปนิสัยแล้วจะกลายเป็นของที่ง่ายไปเอง คือมันจะเกิดมีฉันทะ ความพอใจ มีศรัทธา ความเชื่อ ความเลื่อมใส ขึ้นมาเอง และเมื่อเรามีฉันทะความพอใจแล้ว ก็จะไม่เป็นการยากที่จะปฏิบัติ ที่จะหาโอกาสหาเวลาปฏิบัติเองได้

วิธีที่เราบริกรรมพุทโธนั้น ก็เป็นเพียงระลึกของใจ คำว่าตั้งสติกำหนดใจ ก็หมายความว่า ตั้งใจกำหนดใจนั่นแหละ เมื่อเราตั้งไปเรื่อย ๆ ใจของเราก็จะมีสติ เป็นวิธีที่จะอบรมให้มีศรัทธา ความเชื่อ ความเลื่อมใส ให้เกิดขึ้น เพื่อที่จะให้เกิดปัญญาจากการได้ยินได้ฟัง ก่อนที่เราจะยินดีในศีล เราก็ต้องเคยอ่าน เคยได้ยิน ได้ฟังในเรื่องของศีลเสียก่อน ก่อนที่เราจะมีเจตนาในการฝึกหัดทำสมาธิ เราก็ต้องเคยได้อ่านตำรับตำรา หรือเคยได้รับการอบรมสั่งสอนเรื่องของการทำสมาธิมาเสียก่อน เราจึงจะเกิดปัญญาในเรื่องที่เราได้รู้มา และก็จะมีเจตนาในการปฏิบัติต่อไป

ตามพุทธภาษิตที่ว่า สุโข วิเวโก คือความสุขที่เกิดจากความวิเวก ความสงบ ความสงัด ใจของเราก็จะเกิดปีติ ยินดี ฉะนั้นพระกรรมฐานเมื่อออกพรรษาแล้ว ท่านก็จะเที่ยวธุดงค์ไปตามป่า ตามเขา เพื่อหาที่สงบวิเวก แต่ก่อนที่จะไป ก็ต้องไปกราบเรียนครูบาอาจารย์ และต้องรอให้ท่านได้เรียกประชุมและสั่งก่อนจึงจะไปได้ การไปก็จะต้องไปตามที่ครูบาอาจารย์ท่านกำหนดให้ว่า อำเภอไหน จังหวัดไหน จะไปนอกคำสั่งของท่านไม่ได้ แต่สำหรับองค์ที่สามารถทำสมาธิได้ โดยที่ปฏิบัติอยู่ในเมืองนั้นนับว่าอุปนิสัยเก่าแก่กล้ามาก

ทีนี้เมื่อจิตมันสงบแล้ว มันก็เลยติดในสถานที่วิเวก ทำให้เมื่อมีหมู่คณะมาก ๆ จึงทำให้อยากหนีไปอยู่ในที่ ๆ วิเวกมันสบายดี เพราะว่าเมื่อ

ไปอยู่ในสถานที่ ๆ วิเวกนั้น จิตมันสงบง่ายลงง่ายดี

การภาวนานี่เปรียบเหมือนกับการรบกับข้าศึก คือรบกับกิเลส เมื่อจริงแล้วกิเลสมันก็สู้เราเหมือนกัน จึงเรียกว่าภาวนาให้จิตเราว่าง ในการรบกับข้าศึกคือรบกับกิเลสนี้ บางครั้งเราก็แพ้มันเหมือนกัน เมื่อเวลาเราแพ้ คือเราไม่สามารถทำจิตใจให้ลงได้ กิเลสมันตัดรอนมันต่อสู้ เมื่อเราจะทำความดีหนีหนี้แห่งกรรมหนีเจ้ากรรมนายเวร หนีจากกิเลส กิเลสมันจึงเกิดวุ่นวายภายใน ถ้าผู้ใดมีบุญ มีบารมีแก่กล้าก็เรียกว่ามีอาวุธดี มีนักรบดี ไว้สำหรับต่อสู้ข้าศึก คือกิเลส

อุปนิสัยที่จะกล่าวต่อไปนี้ เป็นอุปนิสัยที่สำคัญมาก เราจะต้องพยายามบำเพ็ญให้เกิดขึ้นแก่ตัวเองให้จงได้ คือ

1. ทานูปนิสัย คือ การทำบุญให้ทาน เรียกว่า สำเร็จด้วยการให้ทาน

2. สีลูปนิสัย คือ การที่เรารักษาศีล 5 หรือ ศีล 8 หรืออุโบสถศีล ตามเวลาตามโอกาส เรียกว่าสำเร็จด้วยการรักษาศีล

3. ภาวนูปนิสัย คือ การฝึกหัดนั่งสมาธิเดินจงกรม เรียกว่า สำเร็จด้วยการภาวนา

ทำไมจึงว่าอุปนิสัยสามอย่างที่กล่าวมานั้นสำคัญมาก เพราะอะไร? ที่สำคัญก็เพราะว่าพระพุทธเจ้าจะโปรดเฉพาะบุคคลที่มีอุปนิสัยสามอย่างดังกล่าว ตามตำนานท่านกล่าวว่าเมื่อผู้ที่มีอุปนิสัยสองอย่างคือ ทานูปนิสัย และสีลูปนิสัย ได้เกิดทันในสมัยพระพุทธเจ้าองค์ใดองค์หนึ่ง จะสามารถสำเร็จได้แค่เพียงพระอนาคามี แต่ถ้าบุคคลใดมีอุปนิสัยครบสามอย่างแล้ว และเกิดทันในสมัยพระพุทธเจ้าองค์ใดองค์ก็จะสามารถสำเร็จเป็นพระอรหันต์ได้

สำหรับพระอนาคามีนั้น จะไม่กลับลงมาเกิดในโลกมนุษย์อีกแล้ว จะไปสำเร็จเป็นพระอรหันต์ และนิพพานในชั้นสุทธาวาสนั้นเลย ส่วนผู้ใดที่ได้พระโสดาบัน และพระสกิทาคามีนั้น จะกลับมาเกิดในโลกมนุษย์อีกไม่เกิน 7 ชาติ แล้วก็จะสำเร็จเป็นพระอรหันต์ ในครั้งพุทธกาลมีคฤหัสถ์เป็นจำนวนมากที่สามารถสำเร็จเป็นพระอริยเจ้าได้ ทั้งนี้ก็เป็นเพราะว่าบุคคลที่เกิดร่วมในสมัยที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้นั้นจะเป็นบุคคลที่มีบารมีแก่กล้าเป็นจำนวนมาก

ในปัจจุบันนี้มีพระและฆราวาสจำนวนมากที่ไม่เชื่อว่า ผู้ที่ปฏิบัติแล้วจะสามารถสำเร็จเป็นพระอริยเจ้าขั้นใดขั้นหนึ่งได้ ท่านเหล่านั้นถือว่าหมดยุค หมดสมัยแล้ว สำหรับเรื่องนี้แล้วถ้าไม่ประพฤติปฏิบัติเองแล้ว ก็จะไม่สามารถรู้ได้ ผู้ที่จะรู้ได้ เห็นได้จะต้องเป็นผู้ที่ปฏิบัติ แล้วก็จะเห็นเอง พระพุทธเจ้ายังตรัสกับพระอานนท์ก่อนที่พระองค์จะเสด็จปรินิพพานว่า "**แม้ว่าตัวตถาคตจะปรินิพพานไปแล้ว แต่ธรรมคำสั่งสอนของตถาคตยังอยู่ ถ้าผู้ใดประพฤติปฏิบัติตาม ก็จะสามารถสำเร็จมรรคผลได้เหมือนกัน**" นี่แสดงให้เห็นแล้วว่า ในปัจจุบันนี้ก็สามารถสำเร็จเป็นพระอริยเจ้าขั้นใดขั้นหนึ่งได้เหมือนกัน สำหรับผู้ที่ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

สำหรับผู้ที่ไม่เชื่อในเรื่องเหล่านี้ เราก็ไม่สามารถไปตำหนิติเตียนอะไรได้ เพราะเรื่องบุญเรื่องวาสนานี้ไม่สามารถที่จะแข่งกันได้ เรื่องที่ว่ามีบุคคลที่ไม่เชื่อนั้น อย่าว่าแต่ในสมัยปัจจุบันเลย แม้แต่ในสมัยพุทธกาลก็ยังมีเหมือนกัน คือในสมัยพุทธกาลนั้นยังมีบุคคลที่ไปด่า

พระพุทธเจ้าอยู่ มีอยู่ครั้งหนึ่ง มีผู้ไปด่าพระพุทธเจ้าอย่างมาก พระอานนท์เลยกราบทูลพระพุทธเจ้า ให้หลีกหนีไปที่อื่น พระพุทธเจ้าทรงถามพระอานนท์ว่า *"เมื่อหนีไปถึงบ้านหน้าเขายังด่าอยู่อีกจะทำอย่างไร?"* พระอานนท์ก็กราบทูลว่า *"ถ้าด่าอีกก็หนีอีก"* พระพุทธเจ้าก็ทรงเตือนพระอานนท์ว่า *"อย่าเข้าใจเขาด่าอานนท์ เขาด่าเราตถาคตต่างหาก และอีกประการหนึ่ง เราจะต้องแก้ที่นี่ ถ้าเราไม่แก้ที่นี่ เราจะต้องหนีไม่มีที่สิ้นสุด"*

ในโลกมนุษย์นี้ เราจะหลบหนีจากคำตำหนิติเตียนไม่ได้ ถึงแม้พระพุทธเจ้าเอง ซึ่งเป็นจอมปราชญ์ทั้งหลาย ก็ยังถูกโลกติเตียนอยู่ พระพุทธเจ้าท่านจึงตรัสเป็นพุทธภาษิตไว้ว่า นัตถิ โลเก อนินทิโต แปลใจความว่า คนที่ไม่ถูกนินทาไม่มีในโลก เราจะให้สัตว์โลกปราศจากสิ่งดังกล่าวไม่ได้ เพราะฉะนั้นเราผู้ปฏิบัติธรรมทั้งหลาย ก็อย่าพากันไปเอาเรื่องของโลกมาเป็นอารมณ์ของใจ จะทำให้จิตใจเรามัวหมอง ธรรมดาจิตของผู้ปฏิบัติเรา ไม่สะอาดและเศร้าหมอง ก็เนื่องมาจากว่าเราไป *"หลงอารมณ์ของโลก"* ว่าเป็นเขา เป็นเรา เป็นตน เป็นตัว แล้วก็เลยไปยึดเข้ามาไว้ในใจของตน ใจที่เคยสะอาดก็เลยขุ่นเศร้าหมอง เพราะฉะนั้นเราผู้ปฏิบัติธรรมทั้งหลาย จงเรียนรู้สิ่งที่เป็นข้าศึกของใจ ของตนเสียก่อน จึงจะทำให้ใจบริสุทธิ์ได้ สิ่งที่เป็นข้าศึกของใจเรามีดังนี้

1. ความโลภ
2. ความโกรธ
3. ความหลง
4. มานะทิฏฐิ
5. ราคะตัณหา

สิ่งดังที่กล่าวมานี่แหละเป็นข้าศึกแก่ใจ แต่มนุษย์เราส่วนมากชอบที่เป็นทาสของสิ่งดังที่กล่าวมา บางคนก็เป็นทาสของความโลภ บางคนก็เป็นทาสของความโกรธ บางคนก็เป็นทาสของความหลง บางคนก็เป็นทาสของมานะทิฏฐิ บางคนก็เป็นทาสของราคะตัณหา คำว่าเป็นทาส คือเป็นคนรับใช้เขา เมื่อเรายอมเป็นทาสเขาแล้ว เขาก็ต้องบังคับใช้เราทุกอย่าง เช่น เมื่อกิเลสบังคับให้โลภก็โลภตามกิเลส เมื่อกิเลสบังคับให้โกรธก็โกรธตามกิเลส เมื่อกิเลสบังคับให้หลงก็หลงตามกิเลส เมื่อกิเลสบังคับให้มีมานะถือตัวก็จะถือตัวตามกิเลส เมื่อกิเลส บังคับให้มีราคะ ตัณหาก็มีราคะตัณหาตามกิเลส นี่จึงถือว่าเป็นทาสของกิเลส ธรรมดาถ้าคนเราตกอยู่ในความเป็นทาสของกิเลสแล้ว ก็จะไม่มีความสุข จะมีแต่ความทุกข์ เดือดร้อน วุ่นวาย จริงไหมเล่า? ดังกับที่พระพุทธเจ้าทรงออกอุทานว่า "โลกนี้ขัดข้องวุ่นวาย เหนือจากความขัดข้องวุ่นวายแล้ว ไม่มีอะไรเลย" แต่ถ้าผู้ใดปฏิบัติตนให้อยู่เหนือกิเลสได้ก็จะมีความสุขตลอด จะนั่งก็เป็นสุข จะนอนก็เป็นสุข ไม่มีข้าศึกมารังควานจิตใจ คำว่าปฏิบัติตนให้เหนือกิเลสนั้น คือไม่ยอมเป็นทาสของกิเลส สมมุติว่ากิเลสบังคับให้เราโลภเราก็ไม่โลภ กิเลสบังคับให้หลงในสิ่งที่โลกสมมุติกันขึ้นเราก็ไม่หลงตาม กิเลสบังคับให้มีมานะทิฏฐิก็ไม่ทำตาม กิเลสบังคับให้เราเกิดความกำหนัดรักใคร่ในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ ก็ไม่กำหนัดยินดีไปตาม นี่ก็ถือว่าปฏิบัติตนให้เหนือกิเลสได้แล้ว ชื่อว่าหายจากความเป็นทาสของกิเลส การเป็นทาสนี้ ถ้าเป็นทาสของคนก็ค่อยยังชั่วหน่อย ถึงจะเหนื่อยหรือลำบาก

แค่ไหนก็ตาม ก็ยังดีกว่าการตกเป็นทาสของกิเลส เพราะการเป็นทาสของคนนี้ เมื่อตายแล้วก็ไม่ได้ไปตกนรก แต่ถ้าตกเป็นทาสของกิเลสแล้ว เมื่อตายไปก็จะต้องไปตกในอบายภูมิ เพราะฉะนั้นจึงเป็นสิ่งที่น่ากลัวมาก บรรดาผู้ที่ตกเป็นทาสของกิเลสอยู่ จงพยายามถอนตนให้ขึ้นอยู่เหนืออำนาจของกิเลสดังกล่าว ก็จะมีแต่ความสุขกาย สุขใจ ตลอดไป ดังได้แสดงมาก็สมควรแก่เวลา......เอวัง

ปัญหาการปฏิบัติธรรม

ปัญหา

เดิมภาวนาพุทโธอยู่ แล้วเงียบหายไป พอรู้ตัวว่าไม่ได้บริกรรม จึงเริ่มต้นใหม่ กราบขอคำแนะนำ

หลวงปู่ตอบ

มีสติรู้ตัวอยู่เป็นใช้ได้ แต่ถ้าคล้ายหลับไป เรียกว่า "โมหสมาธิ" คือสติยังน้อย สติตามจิตไม่ทัน พระเณรก็เป็นเหมือนกัน ต้องพยายามทำไปนาน ๆ ให้เปลี่ยนอิริยาบทบ้าง *ถ้านั่งมันง่วงให้เปลี่ยนเป็นเดินจะได้ไม่ง่วง* ผู้ฝึกหัดปฏิบัติใหม่ความง่วงเข้าครอบงำทุกคน พระเณรเหมือนกัน ถ้าไม่หลับก็ใช้ได้ เรียกว่าจิตสงบ หรือจิตรวม มีสัมปชัญญะรู้ตัวอยู่ เป็นใช้ได้

นี่ถ้าพูดกันถึงเรื่องหลับจริง ๆ แม้อยู่ในพวก ในหมู่พระเณรมาก ๆ ก็สามารถหลับกรนโกรัก ๆ ๆ.....ได้ ในกลางหมู่ มีสามเณรหลานชายองค์หนึ่งได้ไปฝากกับอาจารย์มหาปิ่น วัดศรัทธาราม ป่าช้าที่ 2 มีเพื่อนฝูงมาเยี่ยมทักว่า

"เณรของผู้ใดก้อ..... นั่งอยู่ในหมู่หลับกรน"

"เณรของท่านอาจารย์คำดี"

ออกพรรษาแล้ว อาตมาก็เลยขอท่านเอามาอบรมอยู่ที่วัดด้วย ก็เป็นอย่างว่า ทำร้านที่นั่งให้ ทำที่เดินให้ ขณะเดินก็ไม่เป็นไรหรอก พอนั่งสมาธิ กุฏิอยู่ห่างกันประมาณไม่ถึงเส้น ได้ยินเสียงกรน *"อ้อ! รวมใหญ่หรือ?"* เที่ยวดุ เที่ยวว่าทุกสิ่งทุกอย่างไม่ทันคนอื่นเขา ตื่นก็สายถูกดุว่าบ่อยเข้าจึงลักหนี เข้าใจว่าจะไปบ้านที่ขอนแก่น เพราะเป็นลูกหลาน หายไปตั้งเดือน มีคนมาส่งข่าวว่าไปอยู่วัดนั้น ในนครราชสีมา พวกคณะชีไปพบเข้าเลยมาบอก เกิดสงสาร ตามกลับมาอบรมอีก ถามเธอว่า

"เจ้าจะอยู่หรือจะกลับขอนแก่น ถ้าจะกลับขอนแก่นจะส่งรถให้" (เจ้า = เธอ ส่งรถ = ส่งขึ้นรถ ฝากไปกับรถเสียค่าโดยสารให้) เธอตอบว่า

"ขออยู่กับท่านอาจารย์อีกเสียก่อนเถอะ" คราวนี้ไม่นาน จั๊กว่าแม่นตั้งใจจังได๋ (ไม่รู้ว่าตั้งใจอย่างใด) จิตรวมได้ดี ไม่รู้ว่าจะกลับจิตกลับใจตั้งใจอย่างใด เมื่อจิตรวมแล้ว ตื่นแต่เช้า นอนก็ดึก แล้วสามเณรก็สรรเสริญว่า

"แต่ก่อนดูเหมือนท่านอาจารย์ จะเกลียดชังกระผมมีแต่ดุว่า เดี๋ยวนี้พูดกับกระผมดีมาก"

"แต่ก่อนเธอประพฤติไม่ดี เมื่อประพฤติดีแล้วก็พูดดี"

ปัญหา

ภาวนาพุทโธอยู่ ต่อมาละวางคำภาวนาไป แต่มีความรู้อยู่และไม่ได้หลับ จิตไม่ได้ส่งคิดออกไป เป็นจิตสงบอยู่เฉย ๆ เมื่อระลึกได้ว่ามิได้บริกรรมพุทโธ จึงเริ่มบริกรรมพุทโธใหม่ กราบขอคำแนะนำ

หลวงปู่ตอบ

ให้พยายามทำไปสติยังมีกำลังพอ พยายามทำไปอยู่อย่างนั้นแหละ บางทีจิตมันเข้าภวังค์ สติเราตามไม่ทัน พยายามทำสติให้มาก *กำหนดลมหายใจให้มันชัด ลมหายใจสัมผัสชัดตรงไหนก็ใช้สติจ้องอยู่ตรงนั้น* ใกล้จิตจะรวมได้แล้ว ถ้าสงบดีให้วางคำบริกรรม กำหนดเอาแต่รู้

ปัญหา

ถ้ารู้ว่าจิตรวมแล้วจะให้พิจารณาอย่างไรต่อไป?

หลวงปู่ตอบ

ยังไม่ให้พิจารณา ให้กำหนดรู้อยู่ *บางคนพิจารณาแล้วจิตถอนก็มี* ถ้ามีเหตุอะไรมันก็กำหนดอยู่ที่ผู้กำหนด ตริตรองอยู่กับผู้ตริตรอง ใคร่ครวญอยู่กับผู้ใคร่ครวญไม่ให้ส่งออกนอก พินิจอยู่กับผู้พินิจ

ถ้าแน่วแน่ก็ให้กำหนดแน่วแน่อยู่อย่างนั้น เพื่อให้จิตรวมสนิท ถ้าหากไปตริตรองเข้ามักจะถอนจากสมาธิวิธีที่ดี ให้จิตกำหนดรู้แน่วแน่อยู่เสียก่อนจนจิตมันถอนเอง เมื่อจิตถอนจากสมาธิแล้วเราก็ทนอยู่ไม่ได้ก็ต้องออกตามเสียก่อน เปลี่ยนอิริยาบทเดิน พอเดินแล้วก็เข้าที่อีก กำหนดเหมือนเดิมนั้นแหละ ก็ค่อยชำนิชำนาญไปเอง

ปัญหา

จิตเข้าสู่ภวังค์หมายความว่าอย่างไร?

หลวงปู่ตอบ

จิตเข้าสู่ภวังค์นี้หมายความว่า จิตเข้าสมาธิ คำสามัญภวังค์ แปลว่ามืด สามัญสมาธิจิตนี้ย่อมทำภวังค์จิตให้แจ้งได้ สมาธิที่มีสติติดตาม และทำไปเรื่อย ๆ สมาธิย่อมทำภวังค์ให้แจ้งเกิดความรู้ต่าง ๆ ขึ้น ทำให้รู้จักจิตรู้จักใจของตน ขณะที่แน่วแน่อยู่ เป็น *เอกัคตาจิต* เป็นจิตดวงเดียวเดี๋ยวนี้ก็เรียกว่าเข้าภวังค์ แต่รู้สึกสบาย ถึงคราวมันก็ถอนเอง ไม่ต้องตั้งใจถอน ให้มันเป็นไปเอง ถ้าจิตถอน แล้วจะรู้สึกปวดแข้งปวดขาให้เปลี่ยนอิริยาบถเป็นเดินเสียบ้าง

หรือจะหมายอีกอันหนึ่ง จิตเข้าฌานหมายเข้าถึงตัวภวังค์จริง ๆ เช่นมีปีติ หรือมีความสุขแน่วแน่เป็นจิตดวงเดียวไม่มีการนึกคิดอะไรต่ออะไร ก็ความรู้สึกสบายมาก

คำว่า เข้าฌานกับเข้าภวังค์เป็นความหมายเดียวกันเรียกสมาธิถึงจิตเดิม จิตแท้จิตเดิมดวงนั้นเป็น "อมตธรรม" เป็นธรรมที่ไม่ตาย นับอายุไม่ได้นี่เป็นข้อควรสังเกตไว้

ภวังค์มี 3 สมาธิก็มี 3

ภวังคุบาท เป็นคู่กับ *ขณิกสมาธิ*

ภวังคจรณะ เป็นคู่กับ *อุปจารสมาธิ*

ภวังคุปัจเฉทะ เป็นคู่กับ *อัปปนาสมาธิ*

ภวังคุบาท เป็นภวังค์หยาบ ๆ เทียบขณิกสมาธิ เป็นสมาธิสามัญ เช่นไปกระทบของแข็งเกิดเจ็บขึ้น ความรู้ก็ไปจดจ่ออยู่กับความเจ็บนั้น

ภวังคจรณะ นี้มีอาการส่าย ๆ อยู่บ้าง แต่รวมไปถึงกายในแล้ว ไม่มีความคิดส่งออกไปภายนอก แต่มีอาการส่าย ๆ ไปตามอาการสัญญาภายในบ้าง เทียบได้กับอุปจารสมาธิก็จวนสำเร็จฌาน ถ้ารวมได้วันละครั้งสองครั้ง หรือบาวัน (บาวัน = เว้นวัน) หรือ 2 - 3

วันรวมได้ครั้งเร่งความเพียรเข้าไปก็รวมได้ ตามหลักท่านบอกว่า สมาธิจวนเจียนถึงอัปปนา

ภวังคุปัจเฉทะ เข้าถึงจิตแท้จิตเดิม ถึงอัปปนา เรียกว่าสำเร็จฌาน มีจิตเป็นดวงเดียว แนบแน่นแน่วแน่ลงไปนาน ๆ เมื่อถอนออกแล้วทำให้จิตใจแช่มชื่น ไม่มีการง่วงเหงาหาวนอน หากไม่นอนตลอดคืนก็อยู่ได้ พูดฟังง่าย ๆ คือจิตรวมได้นาน ๆ มีปิติ มีความอิ่มกาย อิ่มใจนั่งสมาธิก็นั่งได้นาน แม้เดินก็เดินได้นาน

ถึงอย่างไรก็พยายามทำไปเถอะ

ปัญหาของพระภิกษุ เมื่อจิตเป็นสมาธิแล้ว ลำดับเข้าจังได๋ ร่างกายจึงจะลอยได้?

หลวงปู่ตอบ

หลวงปู่มั่นท่านเรียกสมาธิใหญ่ นั่งก็สงบลงได้ นอนก็สงบได้ เดินก็สงบได้ ยืนก็สงบได้ พูดง่าย ๆ นั่งก็รวมสนิทดี ยืน เดิน ก็รวมสนิทดี ตอนนอนจิตมักจะลอย แสนสบาย เหมือนไม่อยู่กับเสื่อกับหมอน พาลอยโล่งโค่ง ๆ (โล่งโค่ง = ลอยวนเวียน) ที่ลอยขึ้นสูง ๆ นั้นเรียกว่า *สุญญตวิโมกข์* ก็เป็นได้บางคน เจ้าของจะรู้ตัวลอยขึ้น (เจ้าของ = ตนเอง)

มีลูกศิษย์ผู้หนึ่งเป็นสามเณร ได้สุญญตวิโมกข์เหมือนกัน พันตำรวจตรีพลกิจ อยู่ที่ขอนแก่น เกษียณราชการแล้วบวชอยู่ด้วยตั้งแต่เป็นเด็ก เป็นสามเณร จนเป็นพระเวลานั่งเข้าที่อยู่คนเดียวกายก็ลอยขึ้น เมื่อมาประชุมฟังเทศน์พออาตมาแสดงธรรม แกกำหนดจิตสงบก็รวมได้ พอจิตรวมแล้วจิตก็ลอยขึ้นสูง กายก็ลอยขึ้นหมดทั้งตัวด้วย พอพ้นปลายไม้แล้ว (ปลายไม้ = ยอดไม้) ร่างกายก็หลุดหลุย (หลุดหลุย = ลอยลง) ลงหมด ยังเหลือแต่จิตลอยสูงขึ้น ๆ เมื่อแรกก็ตกใจ

ได้ถามเธอ *"มันอยู่สูง ๆ มันอยู่จังได๋ล่ะ?"*

"มันมีเหลื่อม ๆ เท่าฝ่ามือนี้ จิตจะอยู่นั่น (เหลื่อม = ประกายแสง) เหมือนพายุพัดใบไม้ให้ปลิวสูงขึ้น ๆ" เธอตอบ

"เมื่อจะให้ลง ทำอย่างไร?"

"ไม่ได้ลง เวลานั่งฟังเทศน์ เสียงเทศน์ของครูบาอาจารย์ใกล้ขึ้น ๆ พอถึงที่อยู่แล้วก็รู้สึกตัวเอง ไม่ได้ลง"

สุญญตวิโมกข์ได้เป็นบางคน ไม่ได้ทั่วไป ถ้าได้สมาธิใหญ่รวมได้ทั้งอิริยาบถทั้ง 4 แล้ว เวลานอนจะลอยขึ้น จิตลอยขึ้น ลอยโล่งโค่งอยู่อย่างนี้

ปัญหา

จะรักษาอารมณ์จังได๋ล่ะหลวงปู่ มันจึงจะไม่ พาพะคะว ต้...า...ม ลงมา? *(มันจึงจะไม่หกคะเมนตูมลงมา)*

หลวงปู่ตอบ

ร่างกายมันหลุดหลุยลงเอง (หลุดหลุย = ลอยลง) มันขึ้นไปแต่จิต ขึ้นทีแรกร่างกายมันลอยขึ้นไปแค่ปลายไม้ (ปลายไม้ = ยอดไม้) แล้วหลุดหลุยลงเอง เพพังลงเอง

มีลูกศิษย์คนหนึ่งเป็นคนจีนชื่อเถ้าแก่เข่ง พูดไม่ค่อยชัด พอฟังกันได้ ได้สุญญตวิโมกข์ คือกัน (เหมือนกัน) คราวใดมันขึ้นสบายเขาละ ร่างกายลอยขึ้นได้ ทำได้อยู่อย่างนั้น ต่อมาเกิดกลัวเมื่อแก้หายแล้วไม่ยอมทำอีก แหม! น่าเสียดาย! ถ้าเป็นพระ หรือสามเณรพูดจาเข้าใจกันได้ก็เป็นการดี

บางครั้งจิตรวมขณะนั่งสมาธินี่แหละ ตัวหายไปหมด ร่างกายไม่มี ว่างหมด ไม่มีตัวไม่มีตน เหลือแต่รู้ มีแต่ผู้รู้เท่านั้น เมื่อจิตรวมสนิทมันวางกาย แต่ก็ยังได้ยินเสียงคนพูดกัน

มีอาคนหนึ่งเป็นหญิงอยู่บ้านหนองคู ขอนแก่น วันพระพากันไปรับศีลและนอนค้างวัด กับผู้เฒ่าผู้แก่ญาติพี่น้องอีกหลายคน เมื่อตื่นเช้าตีสี่ตีห้าทำวัตรเสร็จ ก็เข้าที่นั่งสมาธิจิตรวมสนิทดี วางกายทั้งหมด ร่างกายหายไป แต่ก็มีตัวตนเหมือนเดิม เหลือแต่รู้ใครมาหาก็ได้ยิน ใครพูดก็รู้ แต่คล้ายไม่มีตัวตนนั่งอยู่ อย่างนั้นจนตะวันขึ้นสาย

มีชายผู้หนึ่ง เป็นอุบาสกของวัดถ้ำผาปู่ สมัยอาตมาไปอยู่ 3 - 4 ปีแรก มีอาชีพทำไร่ เล่าให้ฟังว่า วันนั้นทำงานในไร่แล้วไม่ได้กลับบ้านนอนอยู่ที่นาเพื่อทำไร่ฤดูแล้งตลอดแล้งทั้งวันเสร็จงาน เมื่ออาบน้ำชำระตัวอย่างเรียบร้อยแล้ว รู้สึกสบายกว่าทุกวัน เส้นก็ไม่ได้นวด ทำไมสบายแปลก ๆ พอทำวัตรเสร็จแล้ว เข้าที่นั่งสมาธิต่อ พอจิตรวมลงไป กายหาย มีแต่รู้ จึงลืมตาขึ้นดู ก็เห็นร่างกายยังมีอยู่เช่นเดิม แกก็เลยนั่งต่อไปเลย เพราะเคยได้ฟังคำอธิบายจากครูบาอาจารย์มาแล้ว ปรากฏว่าร่างกายสูญไปตั้งหลายชั่วโมง ขณะนี้บวชแล้ว อันนี้เป็นความรู้ทางใจ ความรู้ไม่ดับสติยังตั้งมั่น มีแต่ผู้รู้เลยไม่มีตัว

ถ้ายังมีครูบาอาจารย์อยู่ที่ใดที่หนึ่งแล้ว เรื่องวิปลาสไม่ต้องกลัว เกิดไม่บ่อย

บางคนเป็นสมาธิง่าย บางคนทำตั้ง 2 - 3 ปีจึงเป็นก็มี *ถ้ารู้ว่าบุญบารมีวาสนาของเรายังอ่อน ไม่ได้สร้างสมมาแต่ปุพพชาติหนหลังนึกรู้อย่างนี้อย่าท้อใจ ถ้ารู้ตัวว่าตนเอง วาสนาอ่อนอินทรีย์อ่อนจะปล่อยให้แก่เองไม่ได้หรอก ต้องปฏิบัติเอาจึงจะได้* เหมือนผลไม้ในสวนเจ้าของต้องปรนนิบัติ ใส่ปุ๋ย รดน้ำ พรวนดิน ระวังดูแลรักษาไม่ให้เป็นอันตราย มันก็ค่อยเจริญงอกงามขึ้นเองไม่เสียผลหรอก

ถ้าเราทำเหตุ ผลก็ต้องได้รับ

ถ้าเราไม่ทำสิ่งใด เราย่อมไม่ได้ไม่มีสิ่งนั้น เหมือนสมบัติภายนอก ต้องการสิ่งใดก็ต้องขวนขวายหามาไว้

ความปรารถนาก็เหมือนความพอใจนั่นแหละ ความปรารถนาที่จะทำบุญให้ทาน หรือรักษาศีล พอให้มีได้ *แต่ความปรารถนาความสงบอยากให้จิตรวมนั้นเป็นข้าศึกแก่สมาธิอย่างยิ่งขอแนะไว้*

ถ้าเกิดความอยากขึ้นมักจะเกิด ท้อใจ ทุกข์ใจเดือดร้อน เกิดความร้อนใจโกรธให้ตนเอง ถ้าความอยากมันเกิดขึ้นเอาจิตเพ่งความอยาก แต่อย่าถือว่าเป็นจิตของเรา เป็นจิตใจของเรา ให้กำหนดรู้ว่าความอยากเป็นเพียงอาการของใจ ความอยากเป็นความนึกคิดของใจ คือใจนึกอยาก คนส่วนมากเมื่อได้ยินได้ฟังว่าผู้นั้นได้สมาธิอย่างนั้น ผู้นี้ได้สมาธิอย่างนี้ ก็อยากได้เหมือนเขา เมื่ออยากได้ก็ไม่เป็น ถ้าแก้ความอยากไม่ได้ จิตก็ไม่รวมเป็นสมาธิ *เพราะความอยากเป็นนิวรณ์ธรรม เป็นเครื่องกั้นจิตมิให้บรรลุความดี มิให้สำเร็จฌาน*

ให้มุ่งแต่เป็นปฏิบัติบูชาแด่พระพุทธ พระ-ธรรม พระสงฆ์ ให้เป็นเพียงปฏิบัติธรรมบูชา ให้วางหนังสือ ตำรับตำราอ่านแต่เพียงรู้เรื่องเข้าใจพอให้เกิดศรัทธา

ในหลักท่านว่า ตณฺหาสมฺภูโต อยํกาโย ตณฺหา นิสฺสาย ตณฺหา ปหาตพฺพา บุคคลจะทำความดีบุญกุศล ก็อาศัยความอยาก ถ้าพูดถึงสมาธิภาวนาท่านให้ละความอยาก

จิตเป็นแก้วสารพัดนึก นึกรักก็เป็นรัก นึกโกรธก็เป็นโกรธ นึกกลัวก็เป็นกลัว นึกอยากก็เป็นอยาก ฯลฯ ทั้งหมดเป็นอาการของใจ พูดง่าย ๆ ให้เอาความรู้เป็นใจ ให้กำหนดเอาผู้รู้เป็นใจ ความอยาก ความปรารถนาเป็นอาการของใจ

ถ้า *ไม่มีครูบาอาจารย์แนะนำ มักจะทำผิด ปฏิบัติสมาธิภาวนาด้วยความอยาก มุ่งฤทธิ์ มุ่งเดช มุ่งอะไรต่าง ๆ นานา มุ่งให้ตนวิเศษกว่านักปฏิบัติทั้งหลาย*

เป็นการปฏิบัติผิดทาง ผลที่ได้จากการคือ การหลอกตนเอง ท้ายที่สุดเกิดวิปลาส แม้แต่บรรดาพระผู้ใหญ่ต้องถึงกับลาสิกขาก็เคยมี เรียกว่าไปผิดทาง

ไม่ต้องกลัวในสิ่งนี้ ยังมีครูบาอาจารย์ลูกศิษย์หลวงปู่มั่นอีกหลายท่านแก้ไขได้

ถ้าเราทำใจกลาง ๆ ไม่ได้ปรารถนาสิ่งใด แต่มุ่งเพื่อปฏิบัติบูชาเท่านั้นไปตรง ๆ ปีติก็พอดีพองามไม่โลดโผน ถึงโลดโผนก็หายไปเอง

อย่างเจ้า คุณอาจารย์เทสก์ก็เคยเล่าให้ฟังว่า ปีติของท่านก็เป็นอย่างโลดโผน สมัยก่อนอยู่กระท่อมเล็ก ๆ พอเกิดปีติร่างกายสั่น กุฏิสะเทือนไปหมด พอแก้แล้วก็หายเอง

มีปะขาวผู้หนึ่ง เป็นลูกศิษย์ มหาเส็ง สมัยอาตมาเป็นเจ้าอาวาสวัดป่าชัยวัน ขอนแก่น จิตรวมเกิดปีติใหญ่อยากเทศน์ ไม่มีคนก็ต้องออกมาเล่นลายแสดงธรรม แกเป็นคนเสียงดังอีกด้วย พวกชาวนาได้แตกตื่นไปดูได้ถามแกว่า เป็นอย่างนั้น สบายไหมล่ะ ตอบว่า สบาย.....สบายกาย สบายใจ

หลวงปู่ได้เคยอบรมหญิงผู้หนึ่งที่สะแกราช รายนี้ก็เกิดปีติอย่างโลดโผน ถึงเวลาปักดำหญิง 5-6 คนมาขอโอกาสพวกดิฉันกำลังปักดำนา ถึงฤดูแล้ว จะให้พวกดิฉันปฏิบัติอย่างใด

เวลาไปนาให้บริกรรมกำหนดจิตใจไปตลอดถึงนา เวลากลับจากนามีหลัว(ไม้ไผ่ที่แห้ง, ใช้ทำฟืน)มีฟืนมาด้วย ก็ให้บริกรรมกำหนดจิตจากนาตลอดถึงบ้าน

มีคนมาเล่าให้ฟังภายหลังว่า เวลาปีติมันเกิดแต่งของไปนา ต้องวิ่งจากบ้านตลอดถึงนา ถึงนาแล้วยังไม่หายต้องทำทางจงกรมไว้สำหรับวิ่งต่ออีก

เวลากลับจากนา มีหลัวฟืนมาพร้อม พอกำหนดจิตแล้วก็เป็นเลย สติดี รู้ตัวอยู่ แต่อยากวิ่ง เอาของใส่บ่าแล้วก็วิ่งจากนาถึงบ้าน เมื่อถึงบ้านแล้วก็ยังไม่หาย ต้องมีทางจงกรมสำหรับวิ่งอีก

ถึงวันพระมาเล่าสู่ฟัง และฟังธรรม พอแสดงธรรมก็ได้ยินเสียงร้องรายงานว่า มันเกิดแล้ว ขอลงไปเดินเสียก่อน แต่ไม่ใช่เดิน แกวิ่งเสียงดังตึ้บ ๆ วิ่งอยู่ประมาณ 30 นาที กลับขึ้นมานั่งเฉย

ถามแกว่า *"เมื่อย (เหนื่อย) ไหมล่ะ"* แกตอบว่า

"ไม่เมื่อย สบายกายสบายใจ"

น้าเขยผู้หนึ่งเป็น*ผ้าขาว* (ชีปะขาว) ฝึกหัดเกือบ 20 ปี มรณภาพที่วัดนี้เมื่ออายุ 80 ปีเศษ ถ้ามียาจกคนขอ เอาของมาแลกข้าว เป็นตัวเขียดเล็ก ๆ หรือปลาตัวเล็ก ๆ ยิ่งชอบเรียก

ภรรยา ให้นำตะกร้าใส่ข้าวมาวางไว้ให้เขา ให้จนมากพอไม่ต้องไปหาที่อื่นอีก แล้วก็เทศน์ ฝ่ายญาติชาวบ้านก็ว่า ธรรมแตกแล้ว เป็นบ้าแล้ว

แกก็พิจารณาตัวของแก เขาว่าเราเป็นบ้า แต่ถ้าเป็นบ้ามันสุขอย่างนี้ก็น่าเป็น

สมัยนั้นอาตมาอยู่สะแกราช อำเภอปักธงชัยแกกับภรรยาและบุตรไปเยี่ยม เพราะมีลูกชายไปบวชเป็นสามเณรอยู่ด้วย ไปอยู่เกือบอาทิตย์ไม่ได้นอนวัดหรอก เขาเชิญให้ไปนอนในบ้าน (บ้าน = หมู่บ้าน) ให้แกพูดแสดงธรรมให้ฟัง ข้าพเจ้าชอบนอนบ้านนี้ แล้วก็ไปนอนบ้านนั้นจนถึงวันกลับ

เรื่องปิติไม่ใช่สิ่งน่ากลัวหรอก เพราะสบาย มีลูกศิษย์เป็นสามเณรคนหนึ่ง ทำร้านให้อยู่ห่างกันจากกุฏิประมาณ 2 เส้น ได้ยินเสียงเณรสะเอิก ๆ เดินมาก็ยังสะเอิกเสียงดัง มานั่งอยู่ตรงหน้าก็ยังสะอึก ๆ ๆ ๆ เราก็รู้อยู่แล้วว่าเป็นปิติ ได้ถามสามเณร

"จิตใจเป็นอย่างไรล่ะ?"

"จิตใจสบาย" สามเณรตอบ

ปิติไม่ใช่ สิ่งที่น่ากลัว เพราะสบาย ให้พิจารณาว่า ไม่เที่ยง ถึงคราวมันก็หายเอง ทำความรู้ว่ามันไม่เที่ยง มีพุทธภาษิตรับรองอยู่แล้วว่า

"ธมฺมปิติ สุขํ เสติ"

ผู้มีปิติธรรมย่อมถึงความสุขได้

ข้อเขียนต่อไปนี้ **เป็นลายมือจริง** ของ **พระครูญาณทัสสี** *(หลวงปู่คำดี ปภาโส)* ซึ่งท่านบันทึกไว้ขณะที่ยังมีชีวิต เนื้อหาสาระใน**บันทึกนี้** เกี่ยวกับหลักธรรม ได้แก่ สามเณรสิกขา ปัจจเวกขณวิธี พรหมวิหาร 4 ขันธปริตร อาฏานาฏิยปริตร ปฏิจจสมุปบาท หรือ ปัจจยาการ 11 และพระสูตรหลายสูตรที่หลวงปู่บันทึกไว้คือ นันทิยสูตร พีชสูตร มุจจิตสูตร สังโยชน์สูตร อุปาทานสูตร สักกายทิฏฐิ 20 พร้อมทั้งหลักธรรมแนววิปัสสนา คือ วิสุทธิ 7 สงเคราะห์เข้ากับ วิปัสสนาญาณ 9

นับว่า บันทึกของหลวงปู่ได้ฝากมรดกอันล้ำค่าชิ้นสุดท้ายไว้ให้แก่ ศิษยานุศิษย์ ผู้เคารพเลื่อมใส จะน้อมรับเอาไปประพฤติปฏิบัติตามด้วยคารวะ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลวงปู่ได้อธิบาย ปฏิจจสมุปบาท หรือ ปัจจยาการ 11 เปรียบเทียบในเชิงปริยัติกับปฏิบัติ และยังไม่มีใครเคยอธิบายเช่นนี้มาก่อนเลยในฝ่ายปฏิบัติ เพราะปัจจยาการนี้เป็นธรรมะที่ละเอียดลึกซึ้ง ยากที่จะเข้าใจได้ ถึงอย่างนั้น หลวงปู่สามารถอธิบายชี้เหตุ ชี้ผล ให้เข้าใจได้ โดยใช้ถ้อยคำภาษาที่ฟังง่าย เข้าใจง่าย ท่านหลวงปู่เข้าถึงนิรุกติภาษา ในคำอธิบายก็ไม่มีส่วนใดที่จะขัดแย้งกับหลักปริยัติ **จึงเป็นที่เชื่อได้อย่างสนิทใจว่า องค์หลวงปู่ ท่านได้ปฏิบัติธรรม รอบรู้ธรรม เข้าถึงธรรมได้อย่างแท้จริง**

๑ สามเณรสิกขา และบาลีสำหรับสวด

. อนุญฺญาสิ โข ภควา สามเณรานํ ทสะสิกขาปทานิ.

เตสุจ สามะเณเรหิ สิกขิตุํ ฯ เป็นอาทิ

แปลเป็นความไทย พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ทรงอนุญาต

สิกขาบท ๑๐ แก่สามเณรทั้งหลาย และเพื่อให้ -

สามเณรทั้งหลาย ศึกษาในสิกขาบท ๑๐ เหล่านั้นคือ

เว้นจากฆ่าสัตว์มีชีวิต ๑ เว้นจากลักสิ่งของที่เจ้าของ

เขาไม่ได้ให้ ๑ เว้นจากเมถุนธรรม ๑ เว้นจากพูดเท็จ

ปด ๑ เว้นจากเหตุเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทเพราะ

ดื่มน้ำเมา คือ สุราเมรัย ๑

เว้นจากบริโภคอาหารในวิกาล คือ ตั้งแต่เที่ยงแล้ว

ขึ้นไป ๑ เว้นจากฟ้อนรำขับร้อง ประโคมดนตรีและ

ดูการเลน อันเป็นข้าศึกแห่งกุศล ๑

เว้นจากเหตุเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด คือ ทรงไว้ และประ

ดับ ตกแต่งกาย ด้วยดอกไม้ของหอมและเครื่องทา ๑ ๑

๒) สามเณรสิกขา

~~เว้นจากที่นั่ง และที่นั่ง~~

เว้นจากที่นั่ง ที่นอนสูง และที่นอนใหญ่ ๑

เว้นจากรับทองและเงิน ๑ ฯ

พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ทรงอนุญาตให้สามเณรผู้ป

กอบด้วยองค์ ๑๐ ให้ฉิบหายเสีย องค์ ๑๐ เป็นไฉน

คือ สามเณรเป็นผู้ฆ่าสัตว์มีชีวิต ๑

เป็นผู้ลักสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ ๑

เป็นผู้เสพเมถุน ๑ เป็นพูดปด ๑ เป็นผู้ดื่มน้ำเมา

ติเตียนพระพุทธเจ้า ๑ ติเตียนพระธรรม ๑

ติเตียนพระสงฆ์ ๑ เป็นผู้มีความเห็นผิด ๑

เป็นผู้ประทุษร้ายนางภิกษุณี ๑

พระผู้มีพระภาคได้ทรงอนุญาต ให้สามเณรผู้ประกอบ

ด้วยองค์ ๑๐ เหล่านี้ ให้ฉิบหายเสีย ฯ คือ ศีลขาด

๓ สามเณรสิกขา

พระผู้มีพระภาคได้ทรงอนุญาต เพื่อจะทำทัณฑกรรม
(ปรับโทษ) แก่สามเณรผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ ฯ
องค์ ๕ เป็นไฉน คือ สามเณร พากเพียรจะให้ภิกษุทั้งหลาย
เสื่อมลาภไม่ให้ได้ลาภ ๑ พากเพียรเพื่อไม่ให้เป็นประโยชน์
แก่ภิกษุทั้งหลาย ๑ พากเพียรเพื่อจะอยู่ไม่ได้แห่งภิกษุทั้ง
หลาย ๑ ด่าตัดพ้อภิกษุทั้งหลาย ๑ ให้ภิกษุทั้งหลาย ฯ
แตกร้าวจากกัน ๑ พระผู้มีพระภาคได้ทรงอนุญาตเพื่อ
จะทำทัณฑกรรมแก่สามเณรผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ ฯ
เหล่านี้ ฯ ข้อบัญญัติอย่างสังเขป
รวบรวมข้อบัญญัติห้าม ของสามเณรมี ๒๐ แบ่งเป็น
นาสะนังคะ ๑๐ ทัณฑกรรม ๑๐ องค์เป็นเหตุให้สามเณร
ฉิบหายเสีย คือศีลขาด เรียกว่า นาสะนังคะ ฯ
สามเณรล่วงข้อบัญญัติห้าม ซึ่งไม่ถึงต้อง นาสนังคะเพียง

๔ (สามเณรสิกขา)
นาสนังคะ ๑๐ ทัณฑกรรม ๑๐
แต่ให้ท่านปรับโทษตัดกวาด เทกะโถน เป็นต้น เรียกว่า
ทัณฑกรรม ฯ นาสนังคะ ๑๐ คือ ๑ ฆ่าสัตว์
๒ ลักสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้
๓ เสพเมถุน ฯ ๔ พูดปด ฯ ๕ ดื่มน้ำเมาคือสุราเมรัย
๖ ติเตียนพระพุทธเจ้า
๗ ติเตียนพระธรรม ฯ ๘ ติเตียนพระสงฆ์
๙ มีความเห็นผิดเป็นชอบ ฯ ๑๐ ประทุษร้ายนางภิกษุณี ฯ

ทัณฑกรรม ๑๐ คือ

๑ บริโภคอาหารในเวลาวิกาล คือ ตั้งแต่ตะวันเที่ยงแล้วไป
๒ ฟ้อนรำขับร้อง ประโคมดนตรี และดูการเล่นต่างๆ ฯ
๓ ประดับตกแต่งกาย ด้วยดอกไม้ของหอมและเครื่องทาต่างๆ
๔ นั่งนอนบนที่นั่งที่นอนอันสูงอันใหญ่ ฯ
๕ รับทองและเงิน ฯ

๕ สามเณรสิกขา

๖ พยายามให้ภิกษุทั้งหลายเสื่อมลาภ ฯ

๗ พยายามไม่ให้เป็นประโยชน์แก่ภิกษุทั้งหลาย ฯ

๘ พยายามไม่ให้ภิกษุทั้งหลายอยู่

๙ ด่าตัดพ้อภิกษุทั้งหลาย

๑๐ ให้ภิกษุทั้งหลายแตกร้าวกัน ๕ ข้อนี้เป็นทัณฑกรรม

เมื่อกล่าวตามเนื้อความในอนุญญาสิโชนี้ ก็คงได้ความว่า นาสะนังคะ ๑๐ ทัณฑกรรม ๑๐ ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เพราะสิกขาบท ๑๐ นั้น ข้างต้น ๕ สิกขาบทเป็นนาสะนังคะ ข้างปลาย ๕ สิกขาบท เป็นทัณฑกรรมฉนี้ ฯ

อนึ่ง ประโยคสำหรับในสิกขาบท ๑๐ นั้นคือ สาหัตถิกะประโยค ๑ อาณัตติกะประโยค ๑ ทำเองเรียกว่า สาหัตถิกะประโยค ใช้ให้ผู้อื่นทำเรียกว่าอาณัตติกะประโยค ในสิกขาบทที่ ๑ คือ ปาณาติบาต สิกขาบทที่ ๒ คือ อทินนาทาน และ

๖ ปัจจเวกขณ์ ๔

สิกขาบทที่ ๑๐ คือ ชาตรูปะ ทั้ง ๓ นี้ เป็นอาณัตติกะประโยค เพราะทำเองหรือให้ผู้อื่นทำ จึงเป็นอันต้องอันล่วง และอีก ๗ สิกขาบท ตั้งแต่สิกขาบทที่ ๓ คืออพรหม – จนถึงสิกขาบทที่ ๙ คือ อุจจาสะยะนะ นี้ เป็นสาหัตถิกะประโยค เพราะทำเองจึ่งเป็นอันต้องอันล่วง ฯ

จตุปัจจยะปัจจเวกขณะวิธี (ยะถาปัจจยัง)

สามเณรควรจะพิจารณาปัจจัย ๔ คือ จีวร บิณฑบาต – เสนาสนะ คิลานะปัจจัยเภสัช ในขณะรับ ขณะบริโภค และขณะบริโภคแล้ว เพื่อจะห้ามตัณหาความโลภไม่ให้เกิดขึ้น ฯ ขณะรับ และขณะบริโภคลืมไป หาได้ – พิจารณาไม่ ก็จงพิจารณาขณะบริโภคแล้วอย่าให้ขาด – ได้ ยิ่งมีสติพิจารณาได้ทั้งสามกาล เป็นการดีมาก ฯ มีเนื้อความดังต่อไปนี้ วิธีพิจารณาเมื่อรับจีวร โดย

๗ วิธี รับจีวร และ รับบิณฑบาต

ความเป็นธาตุว่า (๑) จีวรนี้ (ผ้านี้) สักว่าเป็นธาตุ เป็นไปตามปัจจัย ตามเหตุเท่านั้น บุคคล (คือตัวเรา) ผู้บริโภคและจีวรนี้เล่า ก็สักว่าเป็นธาตุ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่ชีวิต เป็นสภาพสูญจากความเป็นสัตว์ เป็นชีวิต (จีวรทั้งปวงนี้ (ผ้าทั้งปวงนี้) เป็นของที่บุคคลไม่พึงเกลียด ครั้นมาถึงกายอันเปื่อยเน่านี้แล้ว ก็เป็นของน่าเกลียด เป็นของที่บุคคลพึงเกลียดยิ่งนักฯ พึงพิจารณาในขณะรับบิณฑบาตโดยความเป็นธาตุว่า (๒) บิณฑบาตอาหารนี้ สักว่าเป็นธาตุเป็นไปตามปัจจัย ตามเหตุเท่านั้น (อนึ่ง บุคคลคือ ตัวเรา ผู้จะบริโภคบิณฑบาตนี้เล่า ก็สักว่าเป็นธาตุ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่ชีวิต เป็นสภาพสูญจากความเป็นสัตว์ เป็นชีวิต (บิณฑบาตอาหารทั้งปวงนี้ เป็นของบุคคลไม่พึงเกลียด ครั้นมาถึงกายอันเปื่อยเน่านี้แล้ว ก็เป็นของน่าเกลียด เป็นของที่บุคคลพึงเกลียดยิ่งนักฯ

(๘) พึงพิจารณาในขณะเมื่อรับเสนาสนะ

โดยความเป็นธาตุว่า (๓) เสนาสนะที่นอนที่นั่งนี้ สักว่าเป็นธาตุ เป็นไปตามปัจจัย ตามเหตุเท่านั้น บุคคล (คือตัวเรา) ผู้จะเข้าไปบริโภค เสนาสนะนี้เล่า ก็สักว่าเป็นธาตุ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่ชีวิต เป็นสภาพสูญจากความเป็นสัตว์ เป็นชีวิต (เสนาสนะที่นอนที่นั่งทั้งปวงนี้ เป็นของบุคคลไม่พึงเกลียด ครั้นมาถึงกายอันเปื่อยเน่านี้แล้ว ก็เป็นของน่าเกลียด เป็นของที่บุคคลพึงเกลียดยิ่งนักฯ

พิจารณาในขณะรับเมื่อรับคิลานะปัจจัย โดยความเป็นธาตุว่า (๔) ยาเป็นปัจจัยแห่งคนไข้ เป็นบริกขารของชีวิตนี้ สักว่าเป็นธาตุ เป็นไปตามปัจจัย ตามเหตุเท่านั้น บุคคล (คือตัวเรา) ผู้จะบริโภค คิลานะปัจจัยเภสัชบริขารนั้นเล่า ก็สักว่าเป็นธาตุ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่ชีวิต -

(๙)

((ตังขะณิกะปัจจเวกได้แก่ปฏิสังขาโย ทั้ง ๔ วรรค)

เป็นสภาพสุญญากความเป็นสัตว์มีชีวิตฯ จบธาตุปัจจเวกฯ

(ตังขะณิกะปัจจเวก) พิจาระณาเมื่อนุ่งห่ม)

๑ เราพิจาระณาแล้วโดยแยบคาย นุ่งห่มจีวรผืนนี้ เพียงเพื่อจะกำจัดความหนาวเสีย เพียงเพื่อจะกำจัดความร้อนเสีย เพียงเพื่อจะกำจัดสัมผัสแห่งเหลือบ และยุงลมแดด และสัตว์เสือกคลานเสีย เพียงเพื่อจะปกปิดอะวัยวะที่ให้ความละอายกำเริบเสียฯ เท่านั้นฯ จบ

๒ เราพิจาระณาแล้ว + บริโภคฉันบิณฑะบาตอาหารนี้ โดยแยบคาย ไม่ได้บริโภคฉันเพื่อจะเล่น ไม่ได้บริโภคฉันเพื่อจะมัวเมา ไม่ได้บริโภคเพื่อจะประดับ ไม่ได้บริโภคฉันเพื่อจะตกแต่งประเทืองผิวเลยที่เดียว เราบริโภคบิณฑะบาตอาหารนี้ เพียงเพื่อความตั้งอยู่แห่งกายอันนี้ เพื่อจะให้กายอันนี้เป็นไป เพื่อจะกำจัดความ

(๑๐) พิจาระณาเสนาสนะที่นอนที่นั่ง)

[illegible] (คือความอยากอาหารเสีย เพื่อจะนุเคราะห์พรหมจรรย์ + หิว ด้วยอันบริโภคฉันบิณฑบาตอาหารนี้ เราจักกำจัดเวทนาเก่าเสียด้วย จักไม่ให้เวทนาใหม่เกิดขึ้นด้วย ความที่กายจักเป็นไปได้นาน ความไม่มีโทษและความอยู่เป็นสุขจักมีแก่เราฯ จบวรรคสองฯ

(๓) เมื่อจะบริโภคเข้าสู่เสนาสนะที่นอนที่นั่งพึงพิจาระณาว่าฯ

(เราพิจาระณาโดยแยบคายแล้ว เสพฉะเพาะเสนาสนะที่นอนที่นั่งนี้ เพียงเพื่อจะกำจัดความหนาวเสีย เพียงเพื่อจะกำจัดความร้อนเสีย เพียงเพื่อจะกำจัดสัมผัสแห่งเหลือบยุงลมแดด และสัตว์เสือกคลานเสีย เพียงเพื่อจะบันเทาอันตรายคือฤดูเสีย และจะยินดีในการออกหลีกเร้นอยู่ด้วยฯ จบวรรคที่ ๓ ฯฯ

(คำว่าสัตว์เสือกคลานนั้นคืองูเล็กงูใหญ่ตะขาบแมลงป่องเป็นต้นฯ) (สิริสัปป แปลว่า สัตว์เสือกคลาน)

๑๑) (พิจาระณาคิลานะปัจจัย หยุกยาเป็นต้น,
→ พิจารณา

เมื่อจะบริโภคคิลานะปัจจัย เช่นหยุกยา น้ำอ้อยน้ำตาลเป็นต้น

ฯ เราพิจาระณาแล้วโดยแยบคาย เสพสะเพาะคือบริโภค

นั้นยาเป็นปัจจัยแห่งคนไข้ เป็นบริขารแห่งชีวิต เพียง –

เพื่อจะกำจัดเสียซึ่งเวทนาทั้งหลาย ที่เกิดแต่อาพาธต่างๆ

อันเกิดขึ้นแล้ว ให้สงบระงับไป เพื่อความเป็นผู้ไม่มีอาพาธ

ต่างๆ เป็นอย่างยิ่ง เท่านั้นฯ จบวรรคที่ ๔ ฯ

(อดิตาปัจจเวกได้แก่อัชชะยาทั้ง ๔)

ถ้าเมื่อรับ เมื่อบริโภคฉัน ไม่ได้พิจาระณา ก็พึงพิจารณา

เมื่อบริโภคฉันแล้ว เป็นลำดับไป ดังนี้ว่า)

๑ จีวรใดเราไม่ได้พิจาระณา บริโภคแล้วในวันนี้ จีวรนั้น

เราบริโภคแล้ว เพียงเพื่อจะกำจัดความเย็นเสีย เพียง –

เพื่อจะกำจัดความร้อนเสีย เพียงเพื่อจะกำจัดสัมผัสแห่ง

เหลือบยุงลมแดดและสัตว์เลื้อยคลานเสีย –

(๑๒) (พิจาระณา เมื่อบริโภคนุ่งห่ม หรือฉันแล้ว)

เพียงเพื่อจะปกปิดอะวัยวะที่ให้ความละอายกำเริบเท่านั้นฯ

(๒) บิณฑบาตใดเราไม่ได้พิจาระณาแล้ว บริโภคฉันแล้ว
อาย

ในวันนี้ บิณฑบาตนั้นเราไม่ได้บริโภคฉันเพื่อจะเล่น ไม่ได้

บริโภคเพื่อจะมัวเมา ไม่ได้บริโภคเพื่อจะประดับ ไม่ได้บริ –

โภคเพื่อจะตกแต่งประเทืองผิว เลยทีเดียว

เราบริโภคแล้วเพียงเพื่อจะตั้งอยู่แห่งกายอันนี้

เพื่อจะกำจัดความเบียดเบียนลำบาก ด้วยความหิวอยาก –

อาหารเสีย เพื่อจะอนุเคราะห์พรหมจรรย์

ด้วยการเสพบิณฑบาตอันนี้ เราจะกำจัดเวทนาเก่าเสีย –

ด้วย จักไม่ให้เวทนาใหม่เกิดขึ้นด้วย

ความที่กายจักเป็นไปได้นานด้วย ความเป็นผู้ไม่มีโทษด้วย

ความอยู่สบาย จักมีแก่เราฯ จบวรรคที่ ๒ ฯ

๑๓)

(๓) เสนาสนะ ที่นอน ที่นั่ง เราไม่ได้พิจารณาบริโภคแล้ว ในวันนี้ เสนาสนะ ที่นอน ที่นั่งนั้น เราบริโภคแล้ว เพียงเพื่อจะกำจัดความหนาวเสีย เพียงเพื่อจะกำจัดความร้อนเสีย เพียงเพื่อจะกำจัดสัมผัสแห่งเหลือบ ยุง ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลานเสีย เพียงเพื่อจะบรรเทาอันตราย คือ ฤดูเสีย และจะยินดีในการออกหลีกเร้นอยู่เท่านั้นฯ จบวรรคที่ ๓ ฯ

(๔) ยาเป็นปัจจัยแห่งคนไข้ เป็นบริขารใด เราไม่ได้พิจารณาบริโภคแล้วในวันนี้ คิลานะปัจจัยเภสัชบริขารนั้น เราบริโภคแล้ว เพียงเพื่อกำจัดเสียซึ่งเวทนาทั้งหลาย ที่เกิดขึ้นแต่อาพาธต่างๆ อันเกิดขึ้นแล้ว ให้สงบระงับไป เพื่อความเป็นผู้ไม่มีอาพาธต่างๆ เป็นอย่างยิ่ง จะให้อาพาธต่างๆ สงบหายสบายไม่มีทุกข์เป็นอย่างยิ่งเท่านั้นฯ จบวรรคที่ ๔ ฯ

(๑๔)

(พรหมวิหาร เมตตาแก่ตัวเองก่อน)

อะหัง สุขิโต โหมิ เราจงเป็นสุข เป็นสุข เถิด

นิททุกโข โหมิ เราจงเป็นผู้ไม่มีทุกข์เถิด

อะเวโร โหมิ เราจงเป็นผู้ไม่มีเวรเถิด

อัพยาปัชโฌ โหมิ เราจงเป็นผู้ไม่มีเบียดเบียนเถิด

อะนีโฆ โหมิ เราจงไม่มีทุกข์ ทุกข์ใจ (กาย) เถิด

สุขี อัตตานัง ปริหะรามิ เราจงเป็นผู้มีสุขรักษาตนเถิด

(จบเมตตาแก่ตัวตนเท่านี้)

๑ สัพเพ สัตตา สุขิตา โหนตุ, สัตว์ทั้งหลาย ทั้งปวง จงเป็นผู้มีสุข ทุกถ้วนหน้าเถิดฯ

สัพเพ สัตตา อะเวรา โหนตุ, สัตว์ทั้งหลายจงไม่มีเวรเถิด

สัพเพ สัตตา อะพยาปัชฌา โหนตุ สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง จงไม่มีความเบียดเบียนกันเถิด

สัพเพ สัตตา อะนีฆา โหนตุ, สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงจง-

เป็นผู้ไม่มีทุกข์กายทุกข์ใจเถิดฯ

สัพเพ สัตตา สุขีอัตตานัง ปริหะรันตุ (สัตว์ทั้งหลายทั้ง

๑ จบองค์เมตตา ๗ฯ (ปวงจงเป็นผู้มีสุขรักษาตนให้...

๒ สัพเพ สัตตา สัพพะทุกขา ปมุญจันตุ (สัตว์ทั้ง...

(จบองค์กรุณา ๗ฯ (ทั้งปวงจงพ้นจากทุกข์ทั้งปวง เถิดฯ

๓) สัพเพ สัตตา ลัทธะสัมปัตติโต มาวิคัจฉันตุ (สัตว์ทั้ง

หลายทั้งปวงอย่าได้ปราศจากสมบัติ อันตนได้แล้ว เถิดฯ

๔) สัพเพ สัตตา กัมมัสสกา สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง เป็น

ผู้มีกรรมเป็นของๆ ตน

กัมมะทายาทา เป็นผู้มีกรรมเป็นทายาท จักเป็นผู้ได้รับผลของกรรม

กัมมะโยนี เป็นผู้มีกรรมเป็นผู้กำเนิด (เป็นผู้มีกรรมเป็นแดนเกิด)

กัมมะพันธุ เป็นผู้มีกรรมเป็นเผ่าพันธ์ (เป็นผู้มีกรรมเป็นพวกพ้องฯ

(๑๒)

กัมมะ ปฏิสะระณา (เป็นผู้มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย

ยังกัมมัง กริสสันติ (จักเป็นผู้กระทำกรรมอันใดไว้

กัลยาณังวา ปาปะกังวา (ดีหรือชั่ว บุญหรือบาป —

สัตว์ทั้งหลายที่เกิดอยู่ในโลก)

ตัสสะ ทายาทา ภวิสสันติ (จักเป็นผู้รับผลของกรรม—

นั้นไปทุกก้าวหน้า ฯ

ว่าพ่อใจมั่น ว่าพ่อใจไม่คิดร้ายใคร

๑๗)

(คำเมตตา)

๑ สัพเพ สัตตา อะเวรา อพุยาปัชฌา อนีฆา สุขีอัตตานัง ปริหะรันตุ

๒ สัพเพ ปาณา อะเวรา อพุยาปัชฌา อะนีฆา สุขีอัตตานัง ปริหะรันตุ

๓ สัพเพ ภูตา อเวรา

๔ สัพเพ ปุคคลา อเวรา

๕ สัพเพ อัตตะภาวะปริยาปันนา อเวรา

๖ สัพพา อิตถิโย อเวรา อพุยาปัชฌา

๗ สัพเพ ปุริสา อเวรา

๘ สัพเพ อริยา อเวรา

๙ สัพเพ อนริยา อเวรา

๑๐ สัพเพ เทวา อเวรา

๑๑ สัพเพ มนุสสา อเวรา

๑๒ สัพเพ วินิปาติกา อเวรา อพุยาปัชฌา อนีฆา สุขีอัตตานัง ปริหะรันตุ

(จบองค์เมตตา)

(๑๘)

๒ คำกรุณา

๑ สัพเพ สัตตา สัพพะทุกขา ปมุญจันตุ ฯ

๒ สัพเพ ปาณา สัพพะทุกขา ปมุญจันตุ ฯ

๓ สัพเพ ภูตา สัพพะทุกขา

๔ สัพเพ ปุคคลา สัพพะทุกขา

๕ สัพเพ อัตตะภาวะปริยาปันนา สัพพะทุกขา

๖ สัพพา อิตถิโย สัพพะทุกขา

๗ สัพเพ ปุริสา สัพพะทุกขา

๘ สัพเพ อริยา สัพพะทุกขา

๙ สัพเพ อนะริยา สัพพะทุกขา

๑๐ สัพเพ เทวา สัพพะทุกขา

๑๑ สัพเพ มนุสสา สัพพะทุกขา ปะมุญจันตุ

๑๒ สัพเพ วินิปาติกา สัพพะทุกขา ปมุญจันตุ ฯ

(จบองค์กรุณา)

๑ลำ

๓ คำ มุทิตา

๑ สัพเพ สัตตา ลัทธะสัมปัตติโต มา วิคัจฉันตุ ฯ

๒ สัพเพ ปาณา ลัทธะสัมปัตติโต มา วิคัจฉันตุ ฯ

๓ สัพเพ ภูตา

๔ สัพเพ ปุคคลา

๕ สัพเพ อัตตะภาวะปริยา ลัทธะสัมปัตติโต

๖ สัพพา อิตถิโย ลัทธะสัมปัตติโต

๗ สัพเพ ปุริสา

๘ สัพเพ อริยา

๙ สัพเพ อนะริยา

๑๐ สัพเพ เทวา

๑๑ สัพเพ มนุสสา ลัทธะสัมปัตติโต มา วิคัจฉันตุ

๑๒ สัพเพ วินิปาติกา ลัทธะสัมปัตติโต มา วิคัจฉันตุ ฯ

(จบองค์มุทิตา)

(๒๐) (๔ คำอุเบกขา)

๑ สัพเพ สัตตา กัมมัสสกา กัมมะทายาทา กัมมะโยนี
กัมมะพันธุ กัมมะปฏิสะระณา ยัง กัมมัง กริสสันติ
กัลยาณัง วา ปาปะกัง วา ตัสสะ ทายาทา ภวิสสันติ ฯ

๒ สัพเพ ปาณา กัมมัสสกา

๓ สัพเพ ภูตา กัมมัสสกา

๔ สัพเพ ปุคคลา กัมมัสสกา

๕ สัพเพ อัตตะภาวะปริยาปันนา กัมมัสสกา กัมมะทายาทา

๖ สัพพา อิตถิโย กัมมัสสกา กัมมะทายาทา

๗ สัพเพ ปุริสา กัมมัสสกา

๘ สัพเพ อริยา กัมมัสสกา กัมมะทายาทา

๙ สัพเพ อนะริยา กัมมัสสกา กัมมะทายาทา

๑๐ สัพเพ เทวา กัมมัสสกา

๑๑ สัพเพ มนุสสา กัมมัสสกา กัมมะทายาทา

๒๑๑ (คำอุเบกขา) และแผ่เมตตาแก่พระยางู)

๑๒ สังเพจิมิปาติกา กัมมัสสกา กัมมะทายาทา กัมมะโยนี

กัมมะพันธุ กัมมะปฏิสะระณา ยัง กัมมัง กริสสันติ กัลยาณัง

วา ปาปะกัง วา ตัสสะ ทายาทา ภวิสสันติ ฯ จบอุเบกขา ฯ

(ขันธะปริตตะ) แผ่เมตตาแก่พระยางู)

๑ วิรูปักเขหิ เม เมตตํ, [redacted] ความเป็นมิตรของ

เราจงมีกับสกุลพระยานาคทั้งหลายชื่อวิรูปักข ด้วย ฯ

เมตตํ เอราปะเถหิ เม, ความเป็นมิตรของเรา จงมี

กับสกุลพระยานาคทั้งหลาย ชื่อ เอราปถ ด้วย

ฉัพยาปุตเตหิ เม เมตตัง, ความเป็นมิตร + จงมีกับ → ของเรา

สกุลพระยานาคทั้งหลาย ชื่อ ฉัพยาปุตร ด้วย

เมตตัง กัณหาโคตะมะเกหิ จ, ความเป็นมิตรของเรา

จงมีกับ สกุลพระยานาคทั้งหลาย ชื่อกัณหาโคตะมะกะ ด้วย ฯ

อปาทเกหิ เม เมตตัง, ความเป็นมิตรของเรา จงมี

กับสัตว์ทั้งหลาย ที่ไม่มีเท้า ด้วย ฯ

(๒๑๒ แผ่เมตตาแก่พระยางู ทั้ง ๔ สกุล)

เมตตัง ทิปาทเกหิ เม, ความเป็นมิตรของเรา จงมี

กับสัตว์ทั้งหลาย ที่มีเท้าสองด้วย

จตุปปะเทหิ เม เมตตัง, ความเป็นมิตรของเรา จงมี

กับสัตว์ทั้งหลาย ที่มีเท้าสี่ด้วย

เมตตัง พะหุปปะเทหิ เม, ความเป็นมิตรของเรา จงมี

กับสัตว์ทั้งหลาย ที่มีเท้ามากด้วย

มา มัง อะปาทะโก หิงสิ; สัตว์ไม่มีเท้าอย่าเบียดเบียนเรา

มา มัง หิงสิ ทิปาทะโก, สัตว์สองเท้าอย่าเบียดเบียนเรา

มา มัง จตุปปะโท หิงสิ สัตว์สี่เท้า อย่าเบียดเบียนเรา

มา มัง หิงสิ พหุปปะโท, สัตว์มากเท้าอย่าเบียดเบียนเรา

สัพเพ สัตตา สัพเพ ปาณา, ขอสรรพสัตว์มีชีวิตทั้งหลาย

สัพเพ ภูตา จ เกวะลา, ที่เกิดมาทั้งหมดจนสิ้นเชิง ด้วย

(๒๓๖ (แผ่เมตตาแก่พระยางูทั้ง ๔)

สัพเพ ภัทรานิ ปัสสันตุ , จงเห็นซึ่งความเจริญทั้งหลาย –
ทั้งนั้นเถิดฯ
มา กิญจิ ปาปะมาคะมา โทษลามกหน่อยหนึ่งอย่าได้มาถึง
แล้วแก่สัตว์เหล่านั้น ฯ ฯ ฯ ฯ

อัปปะมาโณ พุทโธ พระพุทธเจ้า ทรงพระคุณไม่มีประมาณ
อัปปะมาโณ ธัมโม พระธรรม ทรงพระคุณไม่มีประมาณ
อัปปะมาโณ สังโฆ พระสงฆ์ทรงพระคุณไม่มีประมาณ

ปะมาณะวันตานิ สิริงสะปานิ , สัตว์เลื้อยคลาน + คือ
ทั้งหลาย
อะหิ วิจฉิกา สะตะปะที แมลงป่อง ตะเข็บ ตะขาบ
อุณณะนาภี ..ระภู มูสิกา ; แมลงมุม ตุ๊กแก หนู เหล่านี้
ล้วนมีประมาณ (ไม่มากมาย
เหมือนคุณพระรัตนตรัย)

กะตาเม รักขา กะตาเม ปะริตตา, ความรักษาอันเรากระทำแล้ว
ความป้องกันอันเรากระทำแล้ว
ปะฏิกกะมันตุ ภูตานิ , หมู่สัตว์ทั้งหลายที่ร้ายกาจจงหลีก
ไปเสีย –

(๒๔๑ (อาฏานาฏิยะปะริตร วิปัสสิสสะ นะมัตถุ)

โส๎หัง นะโม ภะคะวะโต, เรานั้นกระทำการนอบน้อม แด่พระ
ผู้มีพระภาคเจ้าอยู่
นะโม สัตตันนัง สัมมาสัมพุทธานัง ฯ ทำการนอบน้อม –
แด่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายเจ็ด
พระองค์อยู่ฯ

(อาฏานาฏิยะปะริตร)

๑ วิปัสสิสสะ นะมัตถุ, ความนอบน้อมแห่งข้าพเจ้าจงมี
แด่พระพุทธเจ้าผู้มีพระนามว่าวิปัสสี
จักขุมันตัสสะ สิรีมะโต , ผู้มีจักษุ ผู้มีสิริ
(๒ า สิขิสสะปิ นะมัตถุ ความนอบน้อมแห่งข้าพเจ้าจง
มีแด่พระพุทธเจ้า ผู้มีพระนามว่าสิ
ขี ฯ
สัพพะภูตานุกัมปิโน, มีปกติอนุเคราะห์แก่สัตว์ทั้งปวง
+ เวสสะภุสสะ นะมัตถุ, ความนอบน้อมแห่งข้าพเจ้าจงมี
(๓ า แด่พระพุทธเจ้าผู้พระนามว่าเวสสภู

๒๕) (อาฏานาฏิยะปริตตะ)

นะมา ตะกัสสะ ตะนัสสิโน , ผู้มีกิเลสอันล้างแล้ว ผู้มีตบะ

๔ นะมัตถุ กะกุสันธัสสะ , ความนอบน้อมแห่งข้าพเจ้า จงมี

แด่พระพุทธเจ้า ผู้มีพระนามว่า กะกุสันธะ

มาระเสนัปปะมัททิโน ผู้ย่ำยีเสียซึ่งมาระและเสนาแห่งมาร ฯ

(๕) โกนาคะมะนัสสะ นะมัตถุ ความนอบน้อมแห่งข้าพเจ้าจงมี

แด่พระพุทธเจ้า ผู้มีพระนามว่า โกนาคะมะนะ ฯ

พราหมณัสสะ วุสีมะโต , ผู้มีบาปอันลอยเสียแล้ว ผู้มีพรหมจรรย์อันอยู่จบแล้ว ฯ

๖) กัสสะปัสสะ นะมัตถุ ขอความนอบน้อมแห่งข้าพเจ้า จงมี

แด่พระพุทธเจ้า ผู้มีพระนามว่ากัสสะปะ

วิปปะมุตตัสสะ สัพพะธิ ผู้พ้นแล้วจากกิเลสทั้งปวง ฯ

๗) อังคีระสัสสะ นะมัตถุ ความนอบน้อมแห่งข้าพเจ้า จงมี

แด่พระพุทธเจ้า ผู้มีพระนามว่าอังคีรสะ ฯ

สักยะปุตตัสสะ สิรีมะโต ผู้เป็นโอรสแห่งศากยราช ผู้มีสิริ

โย อิมัง ธัมมะเทเสสิ พระพุทธเจ้า พระองค์ใด ได้ทรง

แสดงแล้วซึ่งธรรมนี้

สัพพะทุกขาปะนูทะนัง เป็นเครื่องบันเทาทุกข์ทั้งปวง

(๒๖) (อาฏานาฏิยะปริตตะ)

เย จาปิ นิพพุตา โลเก , อนึ่ง พระพุทธเจ้าทั้งหลายเหล่าใด

ก็ดี ที่ดับกิเลสแล้วในโลก

ยะถาภูตัง วิปัสสิสุง เห็นแจ้งแล้วซึ่งธรรมตามเป็นจริง

เต ชะนา อะปิสุณา พระพุทธเจ้าทั้งหลายเหล่านั้น

เป็นคนไม่มีความส่อเสียด

มะหันตา วีตะสาระทา , ผู้ใหญ่โดยพระคุณ ผู้มีความ

ครั่นคร้ามไปปราศจากแล้ว

หิตัง เทวะมะนุสสานัง , เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

ยัง นะมัสสันติ โคตะมัง , นอบน้อมอยู่ซึ่งพระพุทธเจ้า พระองค์ใด

วิชชาจะระณะสัมปันนัง , ผู้เป็นโคตมโคตร ผู้เป็นประโยชน์

เกื้อกูลแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจะระณะ

มะหันตัง วีตะสาระทัง , ผู้ใหญ่ด้วยพระคุณ ผู้มีความครั่น

คร้ามไปปราศจากแล้ว

วิชชาจะระณะสัมปันนัง , ข้าพเจ้าทั้งหลายขอนมัสการพระ

(๒๗) ปฏิสังขาโย แปลเป็นความไทย)

พุทธัง อัมมามะ โลกะมันติ ฯ พุทธเจ้าพระองค์นั้นรู้โลกมะ
โลกะรู้ถึงพร้อมแล้ว ดังบิดามาและ
(คบอาฏาณาฏิยะปริตระ ๗ ธณะฯ

ตั้งจะฉลึกะนึกเอกไว้แก่ ปฏิสังขาโย ทั้ง ๔ ประการ
แปลเป็นความไทย คือ สามเณรพิจารณาโดยอุบาย
อันแยบคายแล้ว+นุ่งห่ม (สบง) จีวรนี้ ~~เพื่อ~~ เพียง
เพื่อ บำบัดความหนาว เรา เพื่อบำบัดความร้อน เพียงเพื่อ
บำบัดสัมผัสแห่งเหลือบยุงลมแดด แลสัตว์เลื้อยคลาน
เพื่อจะปกปิดอะวัยวะที่ให้ความละอายกำเริบเท่านั้นฯ

(๒) สามเณรพิจารณาโดยอุบายอันแยบคายจึงฉัน
บิณฑบาต ไม่ฉันเพื่อเล่น ไม่ฉันเพื่อมัวเมา ไม่ฉัน
เพื่อประดับ ไม่ฉันเพื่อตกแต่ง ฉันเพื่อความดำรงกาย
นี้ เพื่อกายนี้เป็นไป เพื่อเว้นความลำบากแห่งกาย
นี้ เพื่ออนุเคราะห์แก่พรหมจรรย์ ด้วยมนะสิการว่า

(๒๘) ปฏิสังขาโย แปลเป็นความไทย

เราจะบำบัดเวทนาเก่าเสีย จักไม่ให้เวทนาใหม่เกิด
ขึ้น เพื่อความเป็นไปสะดวก ความไม่มีโทษ ความ
ผาสุขจักมีแก่เราเท่านั้นฯ

(๓) สามเณรพิจารณาโดยอุบายอันแยบคายแล้ว
จึงเสพเสนาสนะ ที่นอน ที่นั่ง เพื่อบำบัดหนาว
เพื่อบำบัดความร้อน เพื่อบำบัดสัมผัสแห่งเหลือบ
ยุงลมแดด และสัตว์เลื้อยคลาน เพื่อความบรร-
เทาอันตรายอันเกิดแต่ฤดู เพื่อความยินดีในการ
ออกหลีกเร้นเท่านั้นฯ

(๔) สามเณรพิจารณาโดยอุบายอันแยบคายแล้ว
จึงฉันคิลานะปัจจัย เภสัชบริขาร เพื่อบำบัดทุกข์
เวทนา อันเกิดเพราะธาตุกำเริบซึ่งเกิดขึ้นแล้ว
เพื่อความไม่ลำบาก เป็นอย่างยิ่งเท่านั้นฯ

๒๙ อัชชะมะยา แปลเป็นความไทย

เมื่อขณะนั้น และบริโภคฉัน หรือนุ่งห่มลืมไม่ได้พิจารณา
ไม่ก็จงพิจารณา เมื่อบริโภคฉันแล้ว หรือนุ่งห่มแล้ว
อย่างที่จากไว้ ยิ่งปีสีสิ พิจารณาได้ทั้ง ๓ กาลเช่นนี้มาก
๑ จีวรใด เราไม่ได้พิจารณา บริโภคนุ่งห่มแล้วในวันนี้
จีวรนั้น เราบริโภคนุ่งห่มแล้ว เพียงเพื่อบำบัด
ความหนาว เพื่อบำบัดความร้อน เพียงเพื่อบำบัดสัมผัส
แห่งเหลือบ และยุง ลมแดด และสัตว์เลื้อยคลาน –
เพียงเพื่อจะปกปิด อวัยวะที่ให้ความละอายกำเริบเท่านั้น
๒ บิณฑบาตใด เราไม่ได้พิจารณา บริโภคฉันแล้ว
ในวันนี้ บิณฑบาตนั้น เราไม่ได้บริโภคฉันเพื่อจะเล่น
ไม่ได้บริโภคฉันเพื่อจะมัวเมา ไม่ได้บริโภคฉันเพื่อจะ
ประดับ ไม่ได้บริโภคฉันเพื่อจะตกแต่งประเทืองผิวเลย
เราบริโภคฉันเพียงเพื่อจะดำรงอยู่แห่งกายอันนี้ เพื่อจะ
ให้กายอันนี้เป็นไป เพื่อจะกำจัดความเบียดเบียน

(๓๐) อัชชะมะยา แปลเป็นความไทย

คือความหิวอยากอาหารเสีย เพื่อจะอนุเคราะห์พรหม-
จรรย์ ด้วยมนสิการว่า เราจะบำบัดเวทนาเก่าเสีย
จะไม่ยังเวทนาใหม่เกิดขึ้น เพื่อความเป็นไปสะดวก
ความไม่มีโทษ ความผาสุกจักมีแก่เราเท่านั้น ฯ
(๓) เสนาสนะที่นอนที่นั่งใด เราไม่ได้พิจารณา
บริโภคแล้วในวันนี้ เสนาสนะที่นอนที่นั่งนั้น
เราบริโภคนั่งนอนแล้ว เพียงเพื่อบำบัดหนาว
เพียงเพื่อบำบัดความร้อน เพียงเพื่อบำบัดสัมผัส
แห่งเหลือบ และยุง ลมแดด และสัตว์เลื้อยคลาน
เพื่อจะบำบัดอันตรายอันเกิดแต่ฤดู เพื่อความยินดี
ในการออกหลีกเร้นอยู่เท่านั้น ฯ
(๔) ยาเป็นปัจจัยแห่งคนไข้ เป็นบริขารใด เราไม่
ได้พิจารณา บริโภคแล้วในวันนี้ คิลานะปัจจัย –

๓๑) อัชชะมะยา (แลบริโภค ๔ ประการ)

เภสัชปริกขารนั้น เราบริโภคแล้ว เพียงเพื่อบำบัด
เสียซึ่งเวทนา ที่เกิดแต่อาพาธต่าง ๆ อันเกิดขึ้นแล้ว
ให้สงบระงับไป เพื่อความเป็นผู้ไม่มีอาพาธต่าง ๆ เป็น
อย่างยิ่ง เท่านั้นฯ

(จะวินิจฉัย ตัดสินให้หายสันเทห์ใน ปัจจเวกขณะคือ
สามะเณร พิจาระณาในกาล เมื่อบริโภคบัณฑิตพึงรู้
โดยนัยอันเราจะกล่าว ดังนี้ คือ บริโภคมี ๔ ประการ ฯ
๑ ไถยะบริโภค ฯ ๒ อิณะบริโภค ฯ ๓ ทายัชชะบริโภค
๔ สามิบริโภค เป็น ๔ ประการด้วยกัน ดังนี้
ไถยะบริโภค เป็นปะฐมนั้น มีเนื้อความว่า สามะเณร
ทุศีลอยู่ในท่ามกลางสงฆ์แล้ว บริโภคชื่อว่า
ไถยะบริโภค บริโภคด้วยภาวะแห่งตนเป็นโจรฯ
๒ อิณะบริโภค เป็นคำรบสองนั้น สามเณรมีศีล

(๓๒)

มิได้พิจาระณาแล้ว บริโภค ชื่อว่าอิณะบริโภค เพราะ
เหตุการณ์ดังนั้น สามะเณรพิจารณาจีวรในกาล ฯ
เมื่อบริโภค นุ่งห่ม ทุก ๆ ครั้ง ฯ สามะเณรพึงพิจรณา
บิณฑบาตฉันอาหาร ทุก ๆ คำบริโภค เมื่อสามะเณร
ไม่อาจพิจาระณา ด้วยประการดังนั้น ก็พึงพิจาระณา
จีวร แลบิณฑบาตนั้น ในปุเรภัตตะกาล แต่เช้าจน
เที่ยง แล ปัจฉาภัตตะกาล แต่เที่ยงจนถึงเวลาเย็น
แล ปุริมะยาม แล ปัจฉิมะยาม ถ้าแลว่า สามะเณร
ไม่พิจารณาแล้ว แลบริโภค และมิได้จารณาใน
ปุเรภัตตะกาล เป็นอาทิ ยังอรุณใหม่ให้เกิดขึ้น
มา สามะเณรนั้นก็ตั้งอยู่ในที่ แห่งอิณะบริโภค
อะนึ่ง กิริยาที่พิจารณาแล้ว แล บริโภคอันใด
แห่งสามะเณรที่มีศีล บริโภคนั้นชื่อว่า ฯ

(๓๓)

บริโภคมิได้เป็นหนี้ บ้าง สงเคราะห์เข้าใน —
ทายัชชะบริโภคบ้าง เพราะเหตุว่าพิจารณาแล้ว
แล บริโภคนั้น เป็นจ้าศึกแก่อิณะบริโภคแท้จริง
อะนึ่ง สามะเณรพิจาระณา เสนาสะนะในกาลเมื่อเข้าไปสู่
ที่นอนแลที่นั่ง ทุกๆครั้ง สามะเณรมีสติระลึกอยู่
ที่จะพึงพิจารณา ให้เป็นเหตุ เป็นปัจจัย ในกาลที่จะ
รับ และ แวลที่จะบริโภคเภสัชจึงควรฯ
เมื่อ สามเณร พิจารณา ในกาลทั้ง ๒ ดังนี้แล้ว เมื่อ
สามเณร กระทำซึ่ง สติ พิจารณา ในกาลเมื่อรับ —
เมื่อ บริโภค ไม่กระจำ ปัจจเวกขณะ สติ อาบัติก็ไม่มี
แก่สามเณรนั้นฯ อะนึ่ง เมื่อ สามเณร รับมิได้กระทำ
ปัจจเวกขณะสติ เมื่อจะบริโภคได้กระจำ ปัจจเวก
ขณะสติแล้ว อาบัติ ก็ไม่มี แก่สามเณรนั้น แท้จริง
ทายัชชะบริโภคที่ ๓ มีเนื้อว่า การที่จะบริโภคซึ่ง
ปัจจัย ๔ แห่ง พระเสขะ อะริยะบุคคล ๗ จำพวกนั้น

(๓๔)

ชื่อว่า ทายัชชะบริโภค คือ บริโภคปัจจัยอันองค์
พระสัมมา สัมพุทธเจ้า ประทานให้ แท้จริง พระ —
เสขะ อะริยะบุคคล ๗ จำพวกนั้นเป็นบุตรแห่ง —
องค์สมเดจพระผู้มีพระภาค เพราะเหตุการดังนั้น
พระเสขะอริยะบุคคล จึงควรถือเอาซึ่ง ปัจจัยอันเป็น
ของแห่งบิดา จึงบริโภคได้ซึ่ง ปัจจัยทั้งหลายนั้นฯ
สามิบริโภคที่ ๔ ได้แก่ พระอะเสขะอะริยะบุคคลทั้ง
หลายที่สิ้นอาสวะแล้ว เรียกว่า พระอะระหันต์นั้นเองฯ
อะนึ่ง บริโภค ทั้ง ๔ ประการนั้น สามิบริโภคสิ่ง
เดียว วิเศษกว่า บริโภคทั้งปวง แลฯ
คิลานะปัจจัย เภสัชปริกขาร ทั้งปวงนี้ เป็นของที่ —
บุคคลไม่พึงเกลียด ครั้นมาถึงกายอันเปื่อยเน่า
นี้แล้ว ก็เป็นของน่าเกลียด เป็นของที่บุคคล
พึงเกลียดยิ่งนักฯ นี่ตัวอย่างพิจารณาโดยเป็น
(ของปฏิกูลน่าพึงเกลียดฯ)

อารักขกัมมัฏฐาน

๑ พุทธานุสสติ ระลึกถึงคุณพระพุทธเจ้าที่มีในพระองค์ แลทรงเกื้อกูลแก่ผู้อื่นฯ

๒ เมตตา แผ่ไมตรีจิตคิดจะให้สัตว์ทั้งปวงเป็นสุขทั่วหน้า

๓ อาสุภะ พิจารณาร่างกายตนแลผู้อื่นให้เห็นเป็นของไม่งาม

๔ มรณะสติ นึกถึงความตายอันจะมีแก่ตนฯ

กัมมัฏฐานทั้ง ๔ ประการนี้ เป็นของเหมาะแก่บุคคลทั่วๆ ไป ไม่ขัดกับอารมณ์ของผู้จะบำเพ็ญเลย เพราะข้อสำคัญในกัมมัฏฐาน ๔ ประการ ก็คือการระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้า ผู้เป็นต้นของการศาสนา เมื่อบุคคลไม่ระลึกถึงพระผู้เป็นบรมศาสดาของตนแล้ว ใครอื่นจะเป็นผู้ประเสริฐไปกว่าเล่า แลการแผ่เมตตาจิตแก่สัตว์ทั้งหลาย ก็เป็นของควรเจริญเสมอเป็นนิตย์เหมือนกัน แม้อีก ๒ ข้อท้าย ก็เช่นเดียวกัน ท่านจึงให้ชื่อธรรมทั้ง ๔ นี้ว่า อารักขกัมมัฏฐาน ที่ควรเจริญเป็นนิตย์ฯ

(อารักขกัมมัฏฐานนี้ ท่านอาจารย์หลวงปู่มั่นและท่านอาจารย์หลวงปู่เจ้าคุณญาณวิศิษฏ์ (สิงห์ ขนฺตฺยาคโม) สั่งสอนอบรมศิษยานุศิษย์ชุดแรก ด้วยกัมมัฏฐาน ๔ ประการนี้ เจริญทำให้มากที่สุดฯ เพราะฉะนั้น พระภิกษุสามเณรชุดเก่าจึงเจริญงอกงามในธรรมวินัย คำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยมากฯ

อนึ่ง เรื่องอานาปานสสติ กำหนดลมหายใจเข้าออก ดังที่แนะแล้วเบื้องต้นนั้น วิธีกำหนดลมหายใจเข้าออกนั้น ท่านแนะให้สังเกตลมหายใจเข้าออก สัมผัสที่ตรงไหนชัด ปลายจมูก หรือหัวใจ เราท่านรู้ชัดที่ตรงไหน ก็ตั้งสติกำหนดรู้ตรงอยู่ที่จุดนั้นจุดเดียวนั่นแหละ แต่ขอให้ตั้งสติให้มั่น อย่าให้สติระลึกรู้ตามลมหายใจเข้าออก ให้กำหนดรู้อยู่จุดเดียวเท่านั้นฯ

อันที่จริง ฝึกหัดสติกำหนดกาย เป็นอารมณ์ก็ได้เหมือนกัน เพราะว่าสติปัฏฐาน ๔ ก็มีกายกับใจเท่านั้น เป็นฐานที่ตั้งฝึกหัดรู้ส่วนของร่างกาย ธาตุ ๔ ดิน น้ำ ลม ไฟ อาการ ๓๒ ส่วนธาตุดิน ก็เป็นธาตุดินต่างหากฯ ส่วนธาตุน้ำ ก็เป็นธาตุน้ำต่างหากฯ ส่วนธาตุลม ก็เป็นธาตุลมต่างหากฯ ส่วนธาตุไฟ ก็เป็นธาตุไฟต่างหากฯ ตลอดอาการ ๓๒ ก็เหมือนกันฯ

แต่วิธีฝึกหัดตั้งสติกำหนดพิจารณาร่างกาย ~~นี้มีวิธี~~ →

กรรมมะฐาน ๕ นี้

พระอุปัชฌาย์ บรรพชา บวชกุลบุตร เป็นสามเณร
เหตุไฉน จึงต้อง สั่งสอน กรรมมะฐาน ๕ นี้ ก่อน กรรมมะฐาน
อย่างอื่น คือ เกศา ผมทั้งหลาย ๑ฯ โลมา ขนทั้งหลาย๑
นขา เล็บทั้งหลาย ๑ฯ ทันตา ฟันทั้งหลาย๑ฯ ตโจ หนัง๑
กรรมมะฐาน ๕ นี้ วิธี พิจารณา ผม ขน เล็บ ฟัน เหล่านี้ให้
เห็นว่า เป็นของ หาความสวยงาม บ่มิได้ เป็นของโสโครก
ปฏิกูลน่าเกลียด มีสัณฐาน หาความงาม บ่มิได้ ไม่เป็นที่—
ปรารถนา พึงใจไปทั้งนั้น เพราะฉนั้น คนเราจึงต้อง บำรุง
ด้วยประการต่างๆ เมื่อไม่หมั่นรักษา ความปฏิกูลน่าเกลียด
เพราะเหตุนี้แล คนเรา ท่าน ชายหญิง จึงต้องอาบน้ำชำระ
ทำความสอาด เสมอ และประดับประดา ด้วยเสื้อผ้า และประ
พรม ด้วย เครื่องหอม ต่างๆ จึงนั่งนอนใกล้ชิดกันได้ ถ้าไม่อาบ
น้ำชำระทำ ความสอาด ดัง กล่าวแล้ว ก็จะส่งกลิ่นเหม็น นั่ง—
นอนใกล้กันไม่ได้เลยฯ กรรมมะฐาน ๕ ประการ ผม ขน
เล็บ ฟัน หนัง ๕ ประการนี้ เป็นสิ่ง ที่หุ้มห่อ ปกปิดอสุภอสุพัง
ของเปื่อยเน่าโสโครก สกปรก ภายในรูปกาย เป็นอย่างไรบ้าง
ขอให้คิดดูว่า สิ่ง ที่ หนังหุ้มห่อไว้ มีอะไรบ้าง ควรกำหนดดูออก
มาดู ถ้ามองดูแต่ผิวหนังข้างนอก ย่อมเห็นว่า สวยงาม
ลองกำหนดดู นับตั้ง แต่ข้างในหนัง เข้าไป และสิ่ง
ที่รั่วไหลออกทางกาย ตา หู จมูก เป็นอย่างไรบ้าง ต่างว่า
ไม่อาบน้ำชำระสะสางไว้ ปล่อย ทิ้งไว้ไม่อาบน้ำ สักที แล้ว
ก็จะส่งกลิ่นเหม็น นั่งนอนใกล้กันไม่ได้ ดังที่ได้กล่าวแล้ว
นั้นแล แท้ที่จริง หนังหุ้มห่อกายนี้ เปรียบเหมือนเอาผ้า
ที่เนื้อละเอียด ห่อหรือพันซากศพไว้มิดชิด เมื่อซากศพ—
นั้นเน่าเปื่อย น้ำเน่าไหลออกมาแล้วมันจะเป็นอย่างไร ต้อง
พิจารณาดูฯ อีกประการหนึ่ง คนเขาต้องการไม้ทำต้นเสา
เขาต้อง เจาะดูเสียก่อนว่าไม้ต้นนี้ มันจะเป็นโพรงไหม หรือ
ประการใด ใจของมันดี หรือไม่ ดีหรือไม่ดี ก็ย่อมรู้ได้ฉันใด
ก็แล ภายใน ตัวตน ของเราจะกำหนดเจาะ หรือ ควักดวง
ตา ออกมาดูทั้งสองข้าง แล้ว ให้กำหนดดูช่องตา ให้
ละเอียด และกำหนดให้โลหิตไหล ออกซึมซาบเหมือนที่
บุคคล ควักลูกตาออกมาจริงๆ แล้ว กำหนดดู จนกว่า จะ—
ปรากฏชัดเจนแก่ใจ วันหนึ่ง หรือ สองวัน ก็กำหนดเพ่ง
ดูอยู่อย่างนั้นเสมอเรื่อยไป อย่างนี้ก็ได้ เป็นประโยชน์—
เหมือนกัน นี้แหละแนวทาง พิจารณากรรมฐาน ๕ แนะไว้

โดยย่อ พอเป็นแนวทาง พิจารณา ของผู้ปฏิบัติสืบต่อไป
วิธีใดๆ ก็ดี อย่าว่า ผิดจากแนวทาง ที่ ครูบาอาจารย์ และ
พระอริยเจ้าตรัสไว้ ความจริง การ พิจารณา รูปร่างกาย
จะให้เป็นไป เหมือนกัน ทุกท่าน ก็หามิได้ คือ แล้วแต่ อุ-
บาย และ ปัญญา ของผู้ใดจะคิดรู้เห็นออกไปอย่างใด แล้ว
ก็พิจารณาไปตามจริต นิสัย ความสบาย ของตน พึงรู้ดังนี้
การ พิจารณา รูปกายนี้ เปรียบเหมือน บุคคลม้าง(รื้อ) ดู-
เครื่องเรือน แล้วแต่ใคร จะม้างดูด้วยวิธีใด จะรื้อ หรือม้าง
อะไรก่อน ก็ได้ บรรดา ท่านที่ พิจารณา รูปกาย ชำนิชำนาญแล้ว
พูดสนทนากัน ไม่เหมือนกัน คือได้ความสบาย ต่างๆ กัน คือ
หมายความว่า ต่างคนก็ต่าง พิจารณา หาความสะดวก สบาย
ตามจริตนิสัยของตน กำหนดอย่างไรจิตใจ สบาย เกิดความ
สลดสังเวชแล้ว ก็พิจารณา อย่างนั้น กำหนดสิ่งนั้นให้มาก
(อีกวิธีหนึ่ง ส่วนของร่างกาย ที่ลึกเข้าไป คือ หนัง และ
เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก การพิจารณา ดูไปๆ มาๆ จนเห็นแจ้ง
แก่ใจแล้ว เห็นว่าตรงไหน เป็นที่สบาย รู้เห็นติดตา ติดใจแล้ว
จึงกำหนดเพ่งรู้อยู่เฉพาะ สิ่งนั้นแล้ว และเจริญทำให้มาก ถ้า
ตั้งว่า เป็นคนทำจริง กำหนดเพ่งพิจารณา ไปๆ มาๆ จดจ่อต่อนั้น
เท่านั้น ก็ใช้ได้ เอาช้าจึงเป็นการละ นานจึง เป็นประโยชน์ อะไรจะ
หนีทำจริงไม่ได้ แต่ความจริง อย่าหลอก ที่ได้แนะแล้วฯ
((ที่นี้ว่าด้วยการ พิจารณา กายประเภท ธาตุ ๔ คือ ดิน น้ำลมไฟ คือ
ให้ แยกพิจารณา เป็นส่วนๆ ประเภทธาตุดิน ก็กำหนด เป็นดิน ส่วน
น้ำก็กำหนด เป็นน้ำ ถ้ากำหนดก่อน ปลงจิตไม่ได้ ไม่เห็นแจ้งชัดใจแล้ว
จะกำหนด แยกออก อย่างเขาชำแหละเนื้อ สัตว์ ก็ได้ กำหนดรู้ ประ-
เภทของดิน และส่วนของน้ำ ไฟลม ต่อมรู้ได้ เห็นแจ้งเหมือนกัน
อย่าเผลอหลง เอาตัว มานะ ทิฏฐิมาเป็นตน ให้มาบังคับปัญญา-
ปัญญาของตนก็แล้วกัน อันชื่อว่า ความอยาก ความปรารถนาความ
อยากรู้ อยากเห็น อะไรก็ตาม ไม่ควรตามเห็นว่า เป็นตัวตน พึงกำ-
หนดรู้ว่า นั้น เป็นอาสวกิเลส คือ สิ่งเลว ตัณหาต่างหาก ให้ตั้งใจ ยากขัน-
ขันติ กำหนดดูรูปกาย และกำหนดใจ เท่านั้น เป็นที่พึ่งอันประเสริฐ
ของตน เองฯ

บาลี พุทธภาษิต

ทิฏฺฐํ โว ภิกฺขเว จรณํ นามจิตฺตนฺติ เอวํ ภนฺเต
ตมฺปิ โข ภิกฺขเว จรณํ นามจิตฺตํ จิตฺเตเนว จินฺติตํ
เตนปิ โข ภิกฺขเว จรเณน จิตฺเตน จิตฺตญฺเญว จิตฺตตรํ ฯ

แปล ความว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายเห็น จรณะ จิตต์ แล้วหรือ ทูลตอบว่า เห็นแล้ว พระเจ้าข้า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย จรณจิตต์ แม้นั้นแล คิดไปนึกไป อีก จากจิตต์ตัวแท้ คือ ตัวเดิม ดูกรภิกษุทั้งหลาย จิตต์ตัวเดิม (นั้นซิ) เป็นจิตต์ประเสริฐ กว่า จรณจิตต์ แม้นั้นแล และจิตต์นี้ มี สอง ประเภท ตามความใน พระพุทธภาษิต คือ ปกติ จิตต์ตัวยืน คือแท้ หรือ ตัวเดิม ๑ จรณจิตต์ คือ จิตต์ ที่ ประสมอารมณ์ ประกอบขึ้น เป็นจิตต์ ตัว แปลง จากจิตต์ ตัวเดิมนั้น โดยเหตุปัจจัย เกิดขึ้นแล้ว แปรปรวน ไปไป ตามเหตุ ปัจจัย ๑

จิตต์ตัวแท้ ตัวเดิม ทรงตัว อยู่ ทุกเมื่อ คำว่า จิตต์แท้ จิตต์เดิมนี้ ทาง ปริยัติ มีนาม บัญญัติ เรียกว่า อะมตะธรรม แปล ว่า ธรรม ที่ไม่ตาย ฯ (บุญกิริยาวัตถุ ๓ ที่ว่าเป็น ที่ตั้ง แห่ง การบำเพ็ญบุญ ทานมัย บุญสำเร็จด้วยการให้ทาน สีลมัย บุญสำเร็จด้วย การรักษาศีล ภาวนามัย บุญ สำเร็จ ด้วย ภาวนา เร็จ คำว่า บุญสำเร็จ ก็สำเร็จ แก่จิตต์ แท้ใจเดิม นั่นแหละ สมดัง พุทธภาษิต ว่า มะโนปุพฺพํคมา ธัมมา ธรรม ทั้งหลาย มีใจ เป็นใหญ่ มีใจ เป็น ประธาน การทำบุญ หรือ บาป สำเร็จ แล้ว ด้วยใจ มะโนเสฏฐา มะโนมะยา ธรรม ทั้งหลาย มีใจ ประเสริฐ

ตามความใน พุทธภาษิตนี้ ก็หมาย จิตต์แท้ใจเดิม นั่นแหละ คำว่า จิตต์แท้ใจเดิม ในที่นี้ ท่าน เปรียบ เหมือน พืช ๕ อย่าง คือ พืชเกิดจาก เหง้า ราก พืชเกิดจากลำต้น จาก ข้อ จาก ยอด จาก เมล็ด อย่างใดอย่าง หนึ่ง เช่น ตัวอย่าง พืช ที่ เกิด จาก เมล็ด เช่น เมล็ด มะขาม สุก ที่ไม่เสีย ไม่เน่า เมื่อ ฤดู กาล ฝน ดินชุ่มเย็น ด้วยน้ำแล้ว บุคคล จะ นำไป เพาะ หรือปลูก ก็ตาม เมล็ด มะขาม เมล็ด เดียว นั่นแหละ เมื่อ มัน งอก ขึ้น ก็ แตก ลำต้น ของ มัน ก็ หนึ่ง ใบ ของ มัน ก็หนึ่ง เมื่อ มัน ค่อย เจริญ เติบโต ไป โดย ลำดับ เช่นนั้น มันได้ราก เหง้า ลำต้น เปลือก กระพี้ กิ่ง เล็ก กิ่งใหญ่ ใบ ยอด ดอก ผล มาจากไหน ขอให้ผู้อ่าน พิสูจน์ ด้วย เหตุ และ ผล ด้วย เพราะ เป็น ปัญหา น่า ตรึก ตรอง นึก คิด ดู เหตุ และ ผล ตาม ความ เป็น จริง ด้วย ฯ

ส่วน สาเหตุ ที่ ต้นไม้ทั้งหลาย ทั้งเล็ก และใหญ่สูง
และต่ำเตี้ย มีป่าระเมาะไม้ ต้นหญ้า เป็นอาทิ ธรรมดา
ต้นไม้ทั้งหลายทั้งหมด ที่ยังมี อยู่ ตามโลกป่าดงดิไพรสณฑ์
มากมาย นับไม่ถ้วน ที่พวก มนุษย์ คนเรา ได้อาศัย-
เป็นปัจจัย เครื่องอาศัย สร้าง บ้าน สร้าง เมือง เรื่อยมา
ตลอด กาล สมัย ปัจจุบันนี้ ไม่ว่า มนุษย์ชาติ ภาษาใดๆ ก็
เลือก เอาไม้ ที่ เรา ท่าน ต้อง ประสงค์ มาทำ ประโยชน์ทุกสิ่ง
ทุกอย่าง และเป็นประโยชน์ แก่การอาชีพอย่างดี เลิศ-
สำหรับ มนุษย์ทุกชาติภาษา แต่ละวัน เดือน ปีหนึ่งๆ
ไม้ทุกชนิด จะหมดไป ประมาณ มาก น้อย เท่าไร ขอ
ให้ผู้อ่านคิด ประมาณดูเถิด ก็เหตุไฉนไม้ทุกชนิด
เท่าที่มีอยู่ ตามโลก ป่าดงดิไพรสณฑ์ จึงไม่หมดไม่สิ้นจาก-
มนุษย์โลก เมืองคนเรา ฯ ส่วนต้นไม้แต่ละชนิด ต้นเดิมของ
มัน ก็คง เฒ่าแก่ตาย ผุ พังล่มลง เป็นธาตุดิน เป็นแผ่นดิน
ไปแล้ว ก็นับไม่ถ้วน ส่วน มนุษย์คนเรา ท่าน เลือกใช้
ทำประโยชน์ ต่างๆ และทำลาย เพื่อการอาชีพ ก็นับไม่ถ้วน-
คำว่า ทำลาย พืชพันธุ์ อย่าง นั้นแหละ เพราะฉะนั้น ตาม หัว-
เมือง จังหวัด ต่างๆ จึง หาไม้ ทำ ประโยชน์ได้ โดย ยาก
ส่วน หมู่ไม้ต่างๆ ชนิด ในป่าดงดิไพรสณฑ์ ที่ว่า ต้นเดิม มัน
ล้มตาย ผุ พังลง เป็น ธาตุดิน ไปแล้ว นับไม่ถ้วน แต่พืชของ-
มัน มัน ยังมี เป็น สันตาติ สืบต่อกันไป ทุกๆ ชนิด เพราะฉะนั้น-
ต้นไม้ เถาวัลย์ เล็ก และใหญ่ สูง จึง ยัง มีอยู่ไม่หมดจาก มนุษย์โลก
(คราวนี้ ขอ ถาม ปัญหา นักปราชญ์ ชาวพุทธ ทั้งหลายว่า
มนุษย์ คนเรา ท่าน ทั้งชาย และหญิง ที่ มีรูปนาม ขันธ์ ๕ ยึดถือ
อัตตา สัญญา เป็นตัวตน และมีจิตใจรู้คิด รู้ชั่ว รู้เหตุ รู้ผล
พวกเรา ท่าน จะเลือก เฟ้น เอาอะไร เป็นพืชพันธุ์ เป็น สาระแก่น
สาร ภายใน รูปนาม ขันธ์ ๕ กาย วาจา ใจ ของ เรา ท่าน หมดทั้งตัว
นี้แหละ ฯ หมู่ชน บางจำพวก ที่ไม่สนใจ ทาง พระพุทธศาสนา
เสียเลย หรือได้ เล่า เรียน ศึกษา บ้าง และรู้ธรรมวินัย บ้าง แล้ว
แต่ เมื่อ เห็น พระ ภิกษุ เถรานุเถระ ประพฤติมิ ปฏิบัติไม่ ตรง ตาม
พระธรรมวินัย ก็ควรโทษ บุคคล ไม่ควรติ พระธรรมวินัย คำสั่ง
สอน ของ พระพุทธเจ้า จน กลายเป็น มิจฉาทิฏฐิ เห็นผิด เป็นชอบ
เข้าใจว่า ตาย แล้ว สูญ บุญ บาป ไม่มี ชนประเภทนี้มีมากในโลก
และหมู่ชน บาง จำพวก อ่านไปพบ คำว่า พืชพันธุ์ ยาก เข้าใจ ว่า
บุตรธิดา ลูกชาย หญิง เป็น พืชพันธุ์ สืบต่อ กันมา หรือสืบต่อกันไป
เช่นนี้ ก็ไม่ชอบ ด้วยเหตุผล มารดาบิดา ปู่ย่า ตายาย ตายสูญไปแล้ว
นับไม่ถ้วน ฯ ส่วนจิตใจ ตัวใจ เดิม ของ ท่าน จะ ดับสูญไปด้วย หรือ

เรื่อง ปฏิสนธิวิญญาณ เปรียบเหมือนพืชที่เกิดจากเมล็ด
เช่น ตัวอย่าง บุคคลเราทั้งหลาย ~~[illegible]~~ หญิงชาย
ที่จะเกิดแล้วในโลก เมื่อถึงกาละที่จะตาย ด้วยโรคชรา
พยาธิ อย่างใด ก็ตาย ถ้าจิตต์แท้ใจเดิม ทนสังขารไม่
ไหวจึงละทิ้งร่างเก่าออกหนีไปแสวงหาที่เกิด ท่าน
เรียกว่า สัมภเวสี เมื่อได้ที่เกิดแล้ว จิตต์แท้ใจเดิม
นั้น ก็มีความรู้สึกนึกคิดอยู่แล้ว ท่านจึงเรียกว่า ปฏิสน
ธิวิญญาณ เมื่อพร้อมด้วยโอกาสแล้ว วิญญาณจิตต์ชายก็เข้า
ปฏิสนธิในครรภ์มารดา สร้างชาติเป็นชาย
วิญญาณจิตต์หญิง ก็สร้างชาติเป็นหญิง
ส่วนบิดา มารดา ก็ไม่ได้ปรุงแต่ง แข้งขาตีนมือศีรษะ
หน้าตาให้ แต่ประการใดเลย แต่จิตต์แท้ใจเดิม ที่เรียกว่า
อะวิชชา สังขาร วิญญาณ ตัณหา อุปาทาน กรรม ก็อาศัย
สภาวะธาตุ ของบิดา มารดา นั่นแหละ ปรุงแต่งจึงเป็น
รูปนามขันธ์ ๕ คือ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ
เมื่อถ้วน กำหนดวันเดือนแล้ว จึงคลอดออกมา เป็น
ทารก มีรูปร่างแข้งขามือเท้า ศรีษะหน้าตา ครบถ้วนบริบูรณ์
เมื่อตกลงจากครรภ์มารดา ก็ร้องแงๆ มากคณะญาติ
ปู่ย่า ตายาย คลอดออก จึงรู้ได้ว่า หญิงหรือชาย (เท่านั้น)
เมื่อทารก ชายหญิง ทั้งหลาย เจริญเติบโต ~~[illegible]~~
ด้วยอำนาจ อะวิชชา ตัณหา อุปาทาน กรรม อาหาร หล่อเลี้ยง
ส่วนตัวทารก ไม่เห็นมีอะไร มีแต่รูปนามขันธ์ ๕ เท่า-
นั้น แต่บิดา มารดาประกอบด้วย เมตตา กรุณา เป็นอย่างยิ่ง จึง
จึงได้อุปถัมภ์ เลี้ยงดู ลำบาก เจริญเติบโต เป็นหนุ่มเป็น-
สาว ก็ยังพึ่งพาอาศัย บิดา มารดา เรื่อยไป จนกว่าได้คู่
ครอง ที่เรียกว่า ภรรยา สามี จึงมีบุตรธิดา ชายหญิง -
ทรัพย์สมบัติ ลาภ และยศ ข้าว ของ ทอง เงิน ตึก ร้าน ห้าง
บ้านเรือน ที่อยู่อาศัย หลับนอน เสื้อผ้าอาภรณ์ เครื่อง
นุ่งห่ม ~~[illegible]~~ (ไร่นา เรือกสวน)
~~[illegible]~~ ทรัพย์สมบัติ ทั้งหลาย เหล่า
นี้ เขาได้มาจากไหน อะไรพาเขาได้ อะไรพาเขามี ขอให้
ผู้อ่านจงใช้ปัญญาวิจารณ์ ตริตรอง ดูเถิด ฯ

และพึงเข้าใจว่า ตัวอุปาทานขันธ์นี้ พร้อมด้วยนามธรรม
ทั้ง ๔ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ และจรณะจิตต์
ทั้งหลาย ๕ ๆ ดวง เป็นอาทิ ท่านว่า เกิดก็มีดับก็มีพร้อมกัน
เพราะฉะนั้น ตัวตนคนเราท่าน จึงมีเป็นบางครั้ง ไม่มี
เป็นบางคราว คือ หมายความว่า เวลาเราท่าน นอนหลับ
ตัวตนคนเราท่านไม่มี เพราะไม่มีความรู้สึกนึกอะไรเลย
มีแต่ลมหายใจเข้าออกเท่านั้น เป็นเครื่องหมายบอกว่า
ยังไม่ตาย ส่วนตัวตนคนเราท่าน และความรู้สึกคิดโลภ
โกรธ หลง ราคะตัณหา ความกะเยอยาน อยากล้ำ อยากร่วย
มันดับหายไปไหนหมดเล่า เมื่อได้เวลาตื่นจากหลับ
ก็หมายความว่า จิตต์แท้ใจเดิม นั่นแหละ ตื่นจากหลับ –
พร้อมด้วย นามขันธ์ ทั้ง ๔ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ
และอุปาทาน เจตสิกธรรม ดวงนั้นแหละ ยึดถือ รูปนาม –
ขันธ์ ๕ เป็นตัวตน ที่เรียกว่า อุปาทานขันธ์ เพราะฉะนั้น
บุคคลเราท่าน ชายหญิงจึงมีตัวตน อันแท้ที่จริง ตัวตน
คนเราท่าน ก็ตัวอุปาทานขันธ์นั่นเอง จึงหมายความว่า
ตัวตนคนเราท่าน กับตัวจิตต์ใจ เป็นตัวเดียวกันนั่นแหละ –
เพราะฉะนั้น ถ้าจิตต์ใจ เราท่าน มีบุญกุศล ฉลาดรู้ดีรู้ชั่ว
รู้เหตุรู้ผล ฯ ตัวตนคนเราท่าน ก็เป็นคนฉลาด รู้ดีรู้ชั่ว รู้
เหตุรู้ผล ฯ ถ้าจิตต์ใจ เป็นบาปอะกุศล โง่เขลาเบาปัญญา
ปัญญา ฯ ตัวตนคนเราท่าน ก็เป็นคนโง่เขลา เบาปัญญา –
ทำมาหากินไม่พอปากพอท้อง
ถ้าจิตต์ใจ โลภมาก ฯ ตัวตนคนเราท่าน ก็เป็นคนขี้โลภ
ถ้าจิตต์ใจ โกรธง่าย ฯ ตัวตนคนเราท่าน ก็เป็นคนขี้โกรธ
ถ้าจิตต์ใจ หลงงมงาย ฯ ตัวตนคนเราท่าน ก็เป็นคนขี้หลงงม
งาย ฯ ถ้าจิตต์ใจทุกข์เดือดร้อนวุ่นวาย ฯ ตัวตนคนเรา –
ท่าน ก็เป็นทุกข์ เดือดร้อนวุ่นวาย ฯ
ถ้าจิตต์ใจ มีความเจริญสุขสบาย ฯ ตัวตนคนเราท่าน ก็เป็น
คนมีความเจริญสุขสบาย ฯ
ถ้าจิตต์ใจ ทุกข์จน ฯ ตัวตนคนเราท่าน ก็เป็นคนทุกข์จน
ถ้าจิตต์ใจ มีอาริยะทรัพย์ ๗ อย่างใด อย่างหนึ่ง ฯ ตัวตนคน
เราท่าน ก็เป็นคนมี ฯ คำว่าจิตต์ใจทุกข์จน (หมายความว่า
จิตต์ใจไม่มี บุญกุศล ความฉลาดรู้เหตุรู้ผล เหมือนเขา
๑ คำว่า จิตต์ใจมี หมายความว่า จิตต์ใจเขามี บุญกุศล ฉลาด
รู้เหตุรู้ผล เมื่อมาเกิดเป็นคน จึงเป็นคนมีทรัพย์สมบัติลาภ

และ ยศ ถ้าว่า ด้วย เหตุผล อันแท้จริงแล้ว จะหมาย ความ ว่า
คน เรา ท่าน ที่ พูด กันว่าได้ว่า มี ก็ มีจิตต์แท้ใจเดิม นี้ แล
ก่อน ทรัพย์ สมบัติ ข้าว ของ เงิน ทอง ลาภ ยศ สมบัติ อะไร
ในโลก นี้ หมด ทั้งสิ้น ถ้าไม่มีจิตต์แท้ใจเดิม ดังแสดง มา
แล้ว พวก คนเรา ท่าน จะได้เกิด เป็น หญิง เป็นชาย หรือไม่ ฯ
เรื่อง รูป นาม ขันธ์ นอก ก็ได้ แสดง มา พอ สมควร แล้ว
คราวนี้ จะ แสดง เรื่อง ขันธ์ใน บ้าง เพื่อ ผู้อ่าน บางคน
อาจ ไม่เข้าใจ คำว่า ขันธ์ใน อันแท้ ที่จริง ก็ หมาย—
จิตต์แท้ใจเดิม นั่นแหละ เรียกว่า ขันธ์ใน ตามตำนาน
ท่าน เรียกว่า ภพ คำว่า ภพ มี ๒ คือ กรรม ภพ อุปปัตติ—
ภพ กรรม ภพ ได้แก่จิตต์แท้ใจเดิมนั่นแหละฯ อุปปัตติ ภพ
อุปปัตติ หมาย ความ เกิด เป็น ชาย หญิง ดังที่ อ่าน ผ่าน มา
แล้ว นั่นแหละ แต่เป็น ปัญหา น่า พิจารณา ใคร่ครวญ เหตุ
และ ผล ทั้ง ส่วน ดี และร้าย เพราะเหตุ ว่า คนเรา ท่าน ไม่—
ว่า ประเทศ ชาติ ภาษาใด โดย มาก ก็ พากัน อุประกัมภ์—
บำรุง รูป นาม ขันธ์ ๕ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ—
ขันธ์ นอก ที่ เป็น สภาพ แก่ เจ็บ ตาย นี่แหละ โดย มาก —
ส่วน ขันธ์ใน จิตต์แท้ใจเดิม นั้น จะอับเฉา เศร้า หมอง —
ด้วย กิเลส ความ โลภ โกรธ หลง ด้วยเหตุใดก็ตาม บุคคล
เรา ท่าน ไม่รู้ไม่ดูแล ช่วย เหลือ ด้วย ประการใด เลย
แต่ บาง ท่าน ชาย หญิง ก็ ช่วย เหลือ เกื้อ กูล อุด หนุน ด้วยการ
ทำ บุญให้ทาน รักษา ศีล ๕ ทำ สมาธิ ภาวนา ก็มี บ้าง แต่ น้อย
นัก ฯ คราวนี้ จง อ่าน ฟังเรื่อง พระพุทธองค์ ทรง แสดงธรรม
โปรด พระ รัฐบาล ท่าน เรียกว่า ธรรม สมุธาน ๔ ประ การ —
ข้อ ที่ ๑ ว่า โลก คือ หมู่ สัตว์ อัน ชรา นำเข้า มาใกล้ ไม่ ยั่งยืน
ข้อ ที่ ๒ โลก คือ หมู่ สัตว์ เมื่อ กรรม มัจจุราช คือ ความ ตาย มา
ถึง แล้วไม่มี หมอ วิเศษใดๆ จะมารักษา ป้อง กันชีวิตไว้ไม่ได้
ข้อ ที่ ๓ ว่า โลก หมู่ สัตว์ ไม่มีสมบัติ อะไร เป็นของๆ ตน ฯ
ข้อ ที่ ๔ ว่าโลก คือ หมู่ สัตว์ มี ความ พร่อง อยู่ เป็น นิจ —
ตัณหา ทาโส เป็นทาส แห่ง ตัณหาฯ คำว่า พร่องอยู่เป็นนิจ
หมาย ความ ว่า ไม่พอ ถ้า มี เงิน แสน แล้ว ก็อยากได้ ล้าน มีล้าน
แล้ว ถึง มี ๑๐๐ ล้าน หรือ โกฏ [illegible] ก็ ยัง ไม่ พอ แก่ ความ อยาก
คำว่า เป็น ทาส แห่ง ตัณหา หมาย ความ ว่า เป็น ทาส แห่ง
ความ ทะยาน อยาก ได้ อยาก รวย ด้วยอำนาจ แห่ง ตัณหา ฯ
ข้อ ๓ ที่ ว่า โลก คือ หมู่ [illegible] มนุษคน เรา นี้ ไม่มี สมบัติ อะไร

เป็นของๆ ตน ข้อนี้ มีความหมาย ลึกซึ้ง มาก คำ
ว่า สมบัติ ก็หมาย มนุษย์สมบัติ ทุกสิ่ง ทุกอย่าง
ข้าวของ เงินทอง เป็นอาทิ และมีสุภาษิต รับรองว่า
อสฺสโก โลโก สพฺพํ ปหาย คมนียํ ความว่า สมบัติของโลก
ไม่ใช่ของเรา และไม่ใช่ของเขา ตามมิบัง มีแต่คน
ตายหนีจาก จริงอยู่ ไม่ว่า บุคคลชาติใด ภาษาใด เมื่อ
ตายแล้ว ไม่มีใคร เอาทรัพย์ สมบัติ ข้าวของเงินทอง
ไปด้วย ไม่ว่า แต่ สมบัติ ภายนอก แม้แต่รูปนาม-
ขันธ์ ๕ ภายในตัวตนคนเรา ท่าน แสนจะรักจะใคร่ เป็น
ห่วง หวงแหน พระพุทธองค์ ทรงสั่งสอนไว้ว่า รูป-
นามขันธ์ ๕ ทุก รูปทุกนาม เป็นสภาพสูญ คำว่า สูญ
หมายความว่า ไม่มี คำว่าไม่มี หมายความว่า ไม่มี สาระ-
แก่นสาร คำว่า ตัวตน สัตว์ บุคคล ในรูปนามขันธ์ ๕ มีอยู่
ในรูปนามขันธ์ ๕ มีอยู่ที่ตรงไหน คำว่า รูปก็ได้แก่ธาตุ ๔
ดินน้ำไฟลม อาการ ๓๒ ส่วนนามธรรม ทั้งหลาย ที่เป็น-
กุศล และอกุศล รวมทั้ง กิเลส ตัณหา มานะ ทิฏฐิ โลภ-
โกรธหลง ดังได้แสดงมาแล้ว ทุกสิ่ง ทุกอย่าง มันก็
เป็นอิสสระ ของมันอยู่แล้ว ทุกประการ คำว่า ตัวตน-
คนเราท่าน มีอิสสระ อยู่ที่ ตรงไหน ไม่ใช่ยากว่า สมมุติ
เอาว่า ตัวตนเราเขา เท่านั้นหรือ อันแท้ที่จริง ธรรม
ประเสริฐแท้ไม่แก่เจ็บตาย ก็ได้แก่จิตต์แท้ใจเดิม ดัง
ได้แสดงมาแล้วนั้นแล เป็นประมุข ประธาน และ
เป็นอิสสระ ครอง รูปนามอยู่ใน ขันธ์ ๕ ทรงพระนามว่า-
พระยามโนเจตต์ราชฯ ตรงกับ ภาษิต ที่ว่า มโนปุพฺพํ
คมา ธมฺมา มโนเสฏฺฐา มโนมยา ความว่า ธรรมทั้ง-
หลาย มีใจ เป็นใหญ่ มีใจเป็นประธาน การทำบุญ หรือ-
บาป สำเร็จแล้ว ด้วยใจ มโน เสฏฺฐา มโนมยา ธรรม-
ทั้งหลาย มีใจ ประเสริฐ คำว่าใจ ก็ได้แสดงมาแล้ว
หมายความว่า ธาตุรู้ ที่เรียกว่า วิญญาณธาตุ และจริงอยู่
ที่ว่า ธรรมทั้งหลายมีใจ ประเสริฐ ถ้าจะเปรียบ ก็เหมือน
แร่ ทองคำ ซึ่งธรรมชาติ ปะปนอยู่ใน ดินหินทราย และแร่
ต่างๆ ฉันใด จิตต์แท้ใจเดิม ก็เป็นของ ประเสริฐแท้ แต่ปะ-
ปนอยู่ใน กอง กิเลส ตัณหา มานะ ทิฏฐิ ความโลภ โกรธ หลง
เพราะฉะนั้น ปุถุชน บุคคลเราท่าน จึงรู้เห็นได้โดยยาก
อันที่จริง พระอริยะ บุคคล ทั้งหลาย เมื่อแรก ท่านเป็น

ก็เป็นมะนุษย์ ปุถุชน และมีกิเลส โลภ โกรธ หลง เหมือนกัน
กับพวกเราท่านนี้แหละฯ
ที่นี้ ส่วนพวกเรา ชาวพุทธบรรดา ที่นับถือพระพุทธศาส
สนา ด้วยความเชื่อ และเลื่อมใส มีพรัตนะตรัย เป็นที่พึ่ง –
ถ้านับแต่ผู้มี ศีล ๕ – ศีล ๘ หรือ ศีล ๑๐ – ศีล ๒๒๗ ถ้า
สำรวม กาย วาจา ใจ บริสุทธิ์ เรียบร้อยดี เป็นพื้นฐานอยู่
แล้ว และมีศรัทธา มีฉันทะ ความพอใจ ทำสมาธิ เป็นไปเจริญ
ก้าวหน้า ถึงขั้น อัปปนา สมาธิจิตต์ รวมสนิท แน่วแน่ เป็น
เอกัคคตาจิตต์ เป็นจิตต์ดวงเดียว จริงๆ และชำนิชำนาญด้วย
การเข้าสมาธิ และการออกจากสมาธิ พร้อมด้วย กายวิเวก
ความเพียร ก็ไม่ขาดวรรคขาดตอน สมาธิจิตต์ ก็รวมได้
ทุกครั้ง ทุกคราว เช่นนี้แล้ว ถ้าได้อ่านพบ เรื่องจิตต์แท้
ใจเดิม ดังแสดงมาแล้ว ก็เข้าใจเชื่อแน่ว่า จิตต์แท้ใจเดิม
มีอยู่จริง และเป็นอิสสระ แก่นสาร มีอยู่ภายในรูปนาม
ขันธ์ ๕ ดังที่ได้แสดงมาแล้ว นั้นแลฯ

๔ (หลักวิชชา) อินทรีย์ ๕ พละ ๕

พละ (คือ ธรรมเป็นกำลัง ๕ อย่าง

1 สัทธา ความเชื่อ ฯ
2 วิริย ความเพียร ฯ
3 สติ ความระลึกได้
4 สมาธิ ความตั้งใจมั่น ฯ
5 ปัญญา ความรอบรู้ ฯ

อินทรีย์ ๕ ก็เรียก เพราะเป็นใหญ่ในกิจของตน ธรรม ๕ ประการ ที่ได้นามว่า พละ เพราะเป็นธรรมทำให้เกิดกำลัง แต่ท่านคงหมายเอากำลังใจ ไม่ใช่กำลังกาย เพราะกำลังนั้น ถ้าจะแบ่งไปก็ได้เป็น ๒ คือ กำลังกายอย่าง ๑ กำลังใจอย่าง ๑ กำลังกายจะเจริญเติบโตหรือยิ่งขึ้นไปได้ เพราะการบำรุงด้วยอาหารและผลัดเปลี่ยนอิริยาบถทั้ง ๔ คือ ยืน เดิน นั่ง นอน และใช้การบริหารโดยวิธีต่างๆ เป็นอาทิ ฯ แต่เพียงกำลังกาย ก็อาจให้กิจการที่ตนประสงค์สำเร็จได้เท่าที่ควร ฯ แต่ถ้าได้กำลังใจเข้าอุปถัมภ์ ก็จักเกิดความมั่นคงแข็งแรงยิ่งขึ้น เพราะกำลังใจเป็นเครื่องบังคับกำลังกายให้ทำการดำเนินไปตามกิจที่ตนประสงค์นั้นๆ แต่กำลังจะมีไพบูลย์ ก็ต้องอาศัยธรรมเป็นเครื่องอบรม ธรรมอันจะเป็นเครื่องบำรุงและอบรมนั้น ได้แก่ธรรมทั้ง ๕ ที่กล่าวแล้ว เมื่อมีพร้อมแล้ว ก็จักเกิดกำลังแห่งน้ำใจบริบูรณ์ ไม่ย่อท้ออ่อนแอต่อกิจการต่างๆ ทั้งทางโลกและธรรม ท่านจึงได้ขนานนามว่า พละธรรม ฯ แต่ที่เรียกว่า อินทรีย์นั้น ก็เพราะเป็นใหญ่ในกิจของตน คือ ศรัทธา ก็เป็นใหญ่ในส่วนศรัทธา ซึ่งเป็นไปในกิจ คือความเชื่อ ฯ วิริยะ ก็เป็น~~[illegible]~~ใหญ่ในส่วนวิริยะ อันเป็นไปตามกิจ คือความเพียร ฯ| (สติ ก็เป็นใหญ่ในส่วนสติ อันเป็นไปตามกิจ คือความระลึกได้ สมาธิ ก็เป็นใหญ่ในส่วนสมาธิ อันเป็นไปตามกิจ คือตั้งใจมั่น ฯ| (ปัญญา ก็เป็นใหญ่ในส่วนปัญญา อันเป็นตามกิจ คือความรอบรู้ ต่างก็เป็นใหญ่ไปตามกิจของตน ไม่เกี่ยวข้องกับส่วนอื่น จึงได้นามเช่นนั้น ฯ บางแห่งท่านแนะและอธิบายว่า ความเพียรและสมาธิให้มีกำลังเสมอกัน ฯ ศรัทธากับปัญญาให้มีกำลังเสมอกัน สติเจริญทำให้มากได้ ฯ ถ้าความเพียรมีกำลังมาก

บำเพ็ญเพียร ด้วยอำ ความอยาก หรือ ความปรารถนา
ฤทธิ์ เดช อภิญญา สมาธิ ฌาน เป็นอาทิ ฯ ท่านเปรียบ–
เหมือนเรา ท่าน จะก่อไฟ ขีดไม้ขีดไม้เดียว ติดแล้ว เอา
หลัวหรือ ฟืนโดยมาก ทับลง ด้วยหวังว่า จะให้ไฟติด
เป็นเปลว เลยกลาย เป็นดับไฟ ฉันใด สมาธิมีกำลัง–
น้อย ความเพียรมาก ด้วยอำนาจแห่งตัณหาจึงกลาย
เป็นนิวรณ์ธรรม กั้นจิตต์ไม่ให้บรรลุความดี แม้แต่การเรียญ
ฌาน สมาธิ ก็เป็นได้โดยยาก ถ้าหากเป็นได้ ก็เป็นมิจฉา–
สมาธิ มิจฉาญาณะ มิจฉาวิมุตติ พ้นผิด เพราะรู้ผิด ฯ|
ถ้า ~~หมด~~ ศรัทธา มีกำลังน้อย ปัญญา มีกำลังมาก จิตต์
ฟุ้งซ่าน เพราะใช้หัวมาก ส่วนผู้ที่เข้ามาฝึกหัด ปฏิบัติ–
ใหม่ ไม่สามารถ จะกำหนด สังเกตรู้ได้ว่า กำลังใจ ๕
ประการนั้นๆ สิ่งใดมีกำลังมาก สิ่งใดมีกำลังน้อยดัง
กำหนดรู้ไม่ได้ หรือ ถ้าผู้ที่มีสติปัญญา แก่กล้า สามารถ
กำหนดรู้ได้ เราท่านก็ไม่สามารถ จะตกแต่ง จัดให้เท่ากัน
ได้ เพราะฉะนั้น ท่านจึงไขความว่า สติ เจริญทำให้มาก
ได้ ดังนี้ ฯ|

(สติปัฏฐาน ๔)

(แนวทางปฏิบัติธรรม ตามหลัก สติ สติปัฏฐาน ๔) คือ

๑ กายานุปัสสนา สติปัฏฐาน ฝึกหัดตั้งสติ กำหนดพิจารณากาย
เพื่อให้รู้ตามความเป็นจริงฯ

๒ เวทนานุปัสสนา สติปัฏฐาน ฝึกหัด สติ กำหนด เวทนา คือ
ความสุข และทุกข์ และใจเป็นกลางๆ คือไม่สุข และไม่
ทุกข์ ที่เรียกว่าอุเบกขาฯ เพื่อรู้ตามความเป็นจริงฯ

๓ จิตตานุปัสสนา สติปัฏฐาน ฝึกหัดสติ กำหนด กำหนดพิจาร
จิตที่นึกคิด เพื่อรู้ตามความเป็นจริงฯ

๔ ธรรมมานุปัสสนา สติปัฏฐาน ฝึกหัด กำหนด พิจารณา ธรรม
ที่เป็นกุศล หรืออกุศล เพื่อให้รู้ตามความเป็นจริงฯ

เพื่อเป็นแนวทาง สำหรับผู้ที่เข้ามา ฝึกหัด ปฏิบัติใหม่
ระยะแรก ผู้ฝึกหัดปฏิบัติใหม่ จึงต้องฝึกหัด อบรม ทรมาน
จิตใจของตน หรือว่า บังคับจิตใจของตน ให้ระลึกบริ-
กรรม อย่างใดอย่างหนึ่ง ดังเช่น ระลึก พุทโธๆ เป็นอารมณ์
เพื่อ เป็นเป้าหมาย เพื่อรู้ว่าจิตของเรา ระลึกพุทโธๆ อยู่-
ภายในใจฯ หรือ กำหนดลมหายใจเข้าออก เป็นอารมณ์
เป็นจุดเป้าหมาย เพื่อรู้ว่าจิตของเรา อยู่ที่ลมหายใจเข้า-
ออกฯ ก็เพราะเหตุนี้แล ผู้ที่เข้ามาฝึกหัดปฏิบัติใหม่ ท่าน-
จึง แนะนำให้ใช้บริกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นอารมณ์ เรียกว่า
บริกรรม ภาวนา ถ้าไม่ระลึก บริกรรม เป็นอารมณ์เสียก่อน-
แล้ว เราท่านจะฝึกหัด สติ กำหนดรู้อะไร เป็นอารมณ์-
และเราท่าน จะรู้ได้อย่างไร ว่าจิตของเราท่าน เวลานี้-
นึกคิด ฟุ้งซ่านไปตามอารมณ์อะไร และจิตของเรา+
เวลานี้ไปอยู่ที่ไหนบ้าง และมีอารมณ์อะไรบ้าง เป็น ท่าน+
เครื่องอยู่ และธรรมดา ของจิตใจ คนเราท่าน ผู้
เกี่ยวเนื่องด้วยสังขาร สภาพผู้ปรุงแต่งจิตใจเรา
ท่านจึงคิดดีบ้าง คิดชั่วบ้าง คิดไม่ดีและไม่ชั่ว บ้าง
ตลอดวัน ยันค่ำ ไม่มีสิ้นสุด จิตใจเราท่านจึงสงบ
เองโดยลำพังไม่ได้ ก็เพราะเหตุนี้แล ปราชญ์ทั้ง
หลาย จึงได้รวบรวม กรรมฐานไว้ ๔๐ ประการ ซึ่งเป็น
อารมณ์ สมถะภาวนา เพื่อกุลบุตรจะได้ เลือกใช้กัมมัฏ
ฐานให้ถูกจริตของผู้จะเจริญ กัมมัฏฐาน นั้นๆ เพราะ การ
เจริญกัมมัฏฐานที่ไม่ถูกจริตนั้น ย่อมทำความลำบาก
ให้แก่ผู้เจริญ เป็นอันมาก และผลอันจะได้พึงได้จากการ
เจริญกัมมัฏฐานไม่ถูกจริตนั้น ก็คือความลำบากเปล่า ไม่
ไม่ได้ประโยชน์ความสงบสุขจากการบำเพ็ญเลย

เรื่องปฏิสนธิวิญญาณ ท่านเปรียบเหมือนพืชที่เกิดจาก
เมล็ดที่ไม่ลีบไม่แมง ถ้าจะเทียบหรือยกตัวอย่าง ก็
เหมือนบุคคลเราทั้งหลาย ชายหญิง ที่มาเกิดแล้ว
ในมนุษย์โลกนี้ ไม่ว่าชาติภาษาใดๆ บรรดาที่ยังมีตัณ
หาอาสวะยังไม่สิ้น เมื่อจากชาตินี้แล้ว ย่อมเกิดอีก
เมื่อถึงกาละที่จะต้องตาย จะตายด้วยโรคชรา พยาธิ
อย่างไรก็ตาม จิตแท้ใจเดิม ทนทุกข์ไม่ไหว จึงละทิ้ง
ร่างเก่าออกหนีไป แสวงหาที่เกิด ท่านเรียกว่า สัม
ภเวสี เรื่องแสวงหาที่เกิดของสัตว์ทั้งหลาย ถ้า
จะเปรียบ ก็เหมือนชายหนุ่ม แสวงหาคู่ครอง หรือ
ว่าคู่รัก ตามฐานะชาติสกุล คุณสมบัติความดีของ
ตน หรือตามชาติชั้นวรรณะของตน เพราะเหตุว่า สัตว์ทั้ง
หลาย สั่งสมกรรมดี และกรรมชั่วไว้ มากน้อยต่างๆกัน
เพราะเหตุนั้นแล จิตแท้ใจเดิม ที่เรียกว่าปฏิสนธิวิญ
วิญญาณ ก็มีความรู้สึกนึกคิด เหมือนกันไม่ว่าชาย
หญิง ต่างกัน แต่การแสวงหาที่เกิด ตามฐานะชาติสะ
กุลคุณสมบัติความดีของตน ที่สั่งสมไว้ ทั้งกรรมดีและ
กรรมชั่ว มากน้อยต่างๆกัน ถ้าวิญญาณสัตว์เหล่าใด
สั่งสมกรรมดีไว้มาก ก็ได้ที่เกิดดีมีสุขดี ถ้าวิญญาณ
สัตว์เหล่าใด สั่งสมบาปอกุศลกรรมชั่วไว้มาก ก็ได้ที่
เกิดไม่ดีมีทุกข์ติ เป็นที่ไป่เป็นที่เกิด ถ้าว่าโดยเฉพาะใน
โลกมนุษย์นี้ เมื่อได้ที่เกิดดังกล่าวแล้ว เมื่อพร้อมด้วย
โอกาสทุกอย่างแล้ว วิญญาณจิตชายก็เข้าปฏิสนธิใน
ครรภ์มารดา สร้างชาติเป็นชาย วิญญาณจิตหญิงก็เข้า
ปฏิสนธิในครรภ์มารดา สร้างชาติเป็นหญิง อันที่จริงส่วน
บิดามารดา ไม่ได้ปรุงแต่ง แขนขาตีนมือ ศีรษะหูตาให้
แต่ประการใดเลย แต่จิตแท้ใจเดิม ที่เรียกว่า อวิชชา
สังขารวิญญาณ ตัณหาอุปาทานกรรม ก็อาศัย
สภาวะธาตุของบิดามารดา มีแต่กะละละอัมภสะเปสี
นั้นแหละ ปรุงแต่ง จึงเป็นรูปนามขันธ์ ๕ เวทนา สัญ
ญา สังขารวิญญาณ จึงค่อยเจริญวัยเติบโตไปโดยลำดับ
วันเดือน จนครบวันเดือนแล้ว จึงคลอดออกมาเป็นทา-
รก มีรูปร่างแขนขามือเท้าศีรษะหูตา อาการ ๓๒ ครบ
บริบูรณ์ เมื่อคลอดตกออกจากครรภ์มารดาแล้ว

โดยมาก ผู้ที่ตาย ไม่รู้ว่าตัวตาย เพราะเหตุว่า รูปนามขันธ์ ๕ ละร่างเก่าออกไปแล้ว ส่วนรูปนามขันธ์ ๕ จิตแท้ใจเดิม ดี มีรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เหมือนตนที่ยังเป็นคนอยู่ ถ้าผู้ตายเป็นพระ เป็นเณร ก็ปรากฏตัว เป็นพระ เป็นเณร เช่นเดิม ถ้าเคยประชุม ฉันน้ำร้อนน้ำชา หยูกยา ก็ไปร่วมหมู่ ตามเคย และพูดจาปราศรัย กับหมู่คณะ ตามเคย แต่หมู่คณะ ไม่รู้ไม่เห็นด้วย มังสะจักษุตาเนื้อ และไม่ได้ยินด้วยโสต หูเนื้อ จึงไม่เอาหูใส่ใจฟัง ต่างคนก็เฉย เพราะไม่มองเห็นรูป และเสียงวิญญาณพูดคุยด้วยๆ แต่หมู่คณะพระเณร พูดคุยกันสนุก เพราะเหตุนี้แล วิญญาณผู้ตายจึงเกิดจิตสำนึก ว่าเราตายแล้วกระมัง ถ้าวิญญาณผู้ตายยังไม่แน่ใจว่า เราตาย ก็แสดงกิริยาอาการ อย่างอื่นให้หมู่ได้ยินได้รู้ พระเณร บางรูปขี้ขลาด ขี้กลัว อดกลัวไม่ได้ ก็ร้องวิ่งไปหาหมู่ หรือครูบาอาจารย์ว่า ผีหลอก หรือว่า เปรตเช่นนี้ ก็เหมือนบอกให้วิญญาณผู้ตายรู้ตัวว่าเราตายแล้ว จึงไม่แสดงอาการกิริยาอะไรต่อไปอีก ผู้อ่านพึงทราบว่าวิญญาณผู้ตายรู้ภาษาคนเราได้

ลักษณะ ถ้าผู้ตาย เป็นชาย-หญิง เฒ่าแก่ หนุ่ม สาว เมื่อละทิ้งร่างเก่าออกไป ก็ปรากฏตัว เป็นผู้เฒ่าชายหญิง ตามสภาพเดิม หนุ่ม สาว ตาย วิญญาณละทิ้งร่างเก่าออกไป ก็ปรากฏตัว เป็นหนุ่มเป็นสาว ตามเดิม เหมือนตนที่ยังเป็นคนอยู่

แต่ มันสะจักขุตาเนื้อคนเรามองไม่เห็น

ทนสู้ทุกข์ไม่ไหว จึงละทิ้งร่างเก่าออกหนีไป แสวง
หาที่เกิด ~~ตาม~~ เรียกว่า สัมภเวสี และมีรูป ~~ครบ ขันธ์ ๕ ครบ~~
เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ครบ ขันธ์ ๕ ครบ เหมือน
กัน ๆ กับเมื่อเป็นคนอยู่ เรื่องแสวงหาที่เกิดของ ๆ
วิญญาณสัตว์ทั้งหลาย ถ้าเปรียบก็เหมือนชายหนุ่ม
แสวงหาคู่รัก คือว่า แสวงหาตามฐานะ ตามชาติชั้น
วรรณะ ตระกูลของตน เพราะเหตุว่า มนุษย์สัตว์ทั้ง
หลาย สั่งสมบุญกุศลกรรมดี และบาปอกุศลกรรม
ชั่วได้น้อยมากต่าง ๆ กัน

(ทนสู้ทุกข์ไม่ไหว จึงละทิ้งร่างเก่าออกไปโดยมาก

อวิชชาปฏิจจสมุปบาทปัจจยาการ ๑๒ ฯ ๑

อวิชชาปัจจยา สังขาระปัจจยา วิญญาณัง
วิญญาณปัจจยา นามรูปํ นามรูปปัจจยา
สฬายตนัง สฬายตนปัจจยา ผัสโส—
ผัสสปัจจยา เวทนา เวทนาปัจจยาตัณ
หา ตัณหาปัจจยา อุปาทานัง อุปาทา
นปัจจยา ภโว ภวปัจจยา ชาติ ชาติ
ปัจจยา ชรามรณํ โสกปริเทวทุกขะโท
มนัสสุปายาสา สัมภะวันติ ฯ
เอวเมตัสสะ เกวลัสสะ ทุกขักขันธัสสะ
สมุทโยโหติ ฯ คำแปล ปัจจยาการ
๑๑ ปฏิจจสมุปบาท ฯ ต่อไป

๒

ปัจจยาการ แปลว่า อาการแห่งปัจจัยคือ
อาการของเหตุที่สืบเนื่องกันไปประดุจลูก
โซ่ที่เกี่ยวคล้องกันไปเป็นสายฉะนั้น ฯ
ปฏิจจสมุปบาท แปลว่า การเกิดขึ้น
เพราะอาศัยธรรมอย่างหนึ่งเกิดขึ้น เพราะ
อาศัยธรรมอีกอย่างหนึ่ง เกี่ยวเนื่อง
ติดต่อกันไปจนตลอดสาย คล้ายลูกโซ่ดัง
กล่าวแล้ว ฯ ปัจจยาการ หรือปฏิจจสมุป
บาทนั้น ท่านจัดหัวข้อไว้ ๑๑ ประการ
ดังต่อไปนี้ ฯ ภาค ๑ สมุทัยวาร แสดง
ความเกิด คือ
๑ เพราะอวิชชา เป็นปัจจัยสิ่งมีสังขาร

๓

๒ เพราะสังขาร เป็นปัจจัยจึ่ง มีวิญญาณ
๓ เพราะวิญญาณ เป็นปัจจัยจึ่ง มีนามรูป
๔ เพราะนามรูป เป็นปัจจัยจึ่ง มีสฬายตนะ
๕ เพราะสฬายตนะ เป็นปัจจัยจึ่ง มีผัสสะ ฯ
๖ เพราะผัสสะ เป็นปัจจัยจึ่ง มีเวทนา ฯ
๗ เพราะเวทนา เป็นปัจจัยจึ่ง มีตัณหา ฯ
๘ เพราะตัณหา เป็นปัจจัยจึ่ง มีอุปาทาน ฯ
๙ เพราะอุปาทาน เป็นปัจจัยจึ่ง มี ภพ ฯ
๑๐ เพราะ ภพ เป็นปัจจัยจึ่ง มี ชาติ ฯ
๑๑ เพราะชาติเป็นปัจจัยจึ่ง มี ชรามรณะโส
กปริเทวทุกขโทมนัสสอุปายาสฯ เป็น
อันว่า ทุกขทั้งมวลเกิดขึ้นด้วยประการ
อย่างนี้ ฯ

๔

ตามที่กล่าวมานี้ โดยสาวออกไปหาผล
ข้างหน้า โดยลำดับ เรียก ว่า กล่าวโดย
อนุโลม ฯ อนึ่ง นับตามหัวข้อ ที่กล่าว
มานั้น ก็เป็น ปัจจยาการ ๑๑ ตั้งแต่ชรา
มรณะ โสกะ ปริเทว ทุกข โทมนัส อุปายาส
อันนับเป็นผลในตอนท้ายเข้าด้วยจึ่งรวม
เป็นธรรมที่เรียก ว่า ปัจจยาการ หรือ ปฏิจจ-
สมุปบาท ๑๒ ด้วย ฯ

อีกนัยหนึ่ง ถ้านับสาวทวนหาเหตุ
ข้างหลังเข้ามา เรียก ว่า กล่าวโดยปฏิโลม
ซึ่งได้หัวข้อ ธรรม ๑๑ หรือ ๑๒ เหมือน
กันดังต่อไปนี้ คือ

๑ ชรามรณะ โสกะ ปริเทว ทุกข โทมนัสส์
อุปายาส มี เพราะ ชาติ ๒ ชาติ มี เพราะ
ภพ ๓ ภพ มี เพราะ อุปาทาน ๔ อุปาทาน
มี เพราะ ตัณหา ๕ ตัณหา มี เพราะ เวทนา
๖ เวทนา มี เพราะ ผัสสะ ๗ ผัสสะ มี ฯ
เพราะ สฬายตนะ ๘ สฬายตนะ มี ฯ
เพราะ นามรูป ๙ นามรูป มี เพราะ วิญญาณ
๑๐ วิญญาณ มี เพราะ สังขาร ๑๑ สังขาร
มี เพราะ อวิชชา ฯ ภาค ๒ นี้ นิโรธวาร
แสดง ความดับ คือ
๑ เพราะ อวิชชา ดับ จึง ดับ สังขาร
๒ เพราะ สังขาร ดับ จึง ดับ วิญญาณ

๓ เพราะ วิญญาณ ดับ จึง นามรูป ดับ
๔ เพราะ นามรูป ดับ จึง สฬายตนะ ดับ
๕ เพราะ สฬายตนะ ดับ จึง ผัสสะ ดับ
๖ เพราะ ผัสสะ ดับ จึง เวทนา ดับ
๗ เพราะ เวทนา ดับ จึง ตัณหา ดับ
๘ เพราะ ตัณหา ดับ จึง อุปาทาน ดับ
๙ เพราะ อุปาทาน ดับ จึง ภพ ดับ
๑๐ เพราะ ภพ ดับ จึง ชาติ ดับ
๑๑ เพราะ ชาติ ดับ จึง ชรามรณะ โสกะ ป-
ริเทว ทุกข โทมนัสส์ อุปายาส ดับ ฯ
ตามที่กล่าวมาข้างบนนี้ เรียกว่า กล่าวสิ่ง

ความดับ โดยอนุโลม เช่นเดียวกัน ความ
เกิดขึ้น หรือ เป็นเหตุให้เกิดขึ้น ดังกล่าว
แล้ว ในสมัยวาร ข้างต้นนั้น ส่วนที่
กล่าวโดยปฏิโลม ถึง ความดับ ตามนัย หน
หลัง ก็เป็นเช่นเดียวกัน กับที่ กล่าว ข้าง
ต้นนั้นเหมือนกัน ดังต่อไปนี้ คือ
๑ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวทุกข โทมนัสส-
อุปายาส ดับ เพราะ ชาติ ดับ ๒ ชาติ ดับ
เพราะ ภพ ดับ ๓ ภพ ดับ เพราะ อุปา-
ทาน ดับ ๔ อุปาทาน ดับ เพราะ ตัณหา ดับ
๕ ตัณหา ดับ เพราะ เวทนา ดับ
๖ เวทนา ดับ เพราะ ผัสสะ ดับ ๗ ผัสสะ ดับ

เพราะ สฬายตนะ ดับ ๘ สฬายตนะ ดับ เพราะ
นามรูป ดับ ๙ นามรูป ดับ เพราะ วิญญาณ ดับ
๑๐ วิญญาณ ดับ เพราะ สังขาร ดับ
๑๑ สังขาร ดับ เพราะ อวิชชา ดับ ดังนี้
ธรรมที่เป็นอาการ หรือ ปฏิจจสมุปบาท นั้น
มี ความหมาย ดังต่อไปนี้ คือ
๑ อวิชชา แปลว่า ธรรมชาติ ที่ ปิดรู้
ไม่ได้ ได้แก่ อวิชชา มี ๘ คือ
๑ ไม่รู้จักทุกข์ ๒ ไม่รู้จักเหตุเกิดแห่งทุกข์
๓ ไม่รู้จัก ความดับทุกข์ เป็นอาทิ ฯ
๒ สังขาร แปลว่า สภาพผู้แต่งได้แก่จิตสัง

๙

ขาร คือ ปุญญาภิสังขาร อปุญญาภิสังขาร
อเนญชาภิสังขาร ฯ
๓ วิญญาณ แปลว่า ความรู้แจ้ง ในที่นี้
หมายถึง ปฏิสนธิวิญญาณ คือวิญญาณแรก
เกิด ฯ ๔ นามรูป ได้แก่ อุปาทินนกสังขาร
หรืออัตตภาพร่างกาย นี้เอง ฯ
๕ สฬายตนะ แปลว่า อายตนะ ๖ ในที่นี้
หมายถึง อายตนะภายใน ๖ ภายนอก ๖ ฯ
๖ ผัสสะ แปลว่า การถูกต้อง ในที่นี้หมาย
ถึง การที่อายตนะภายใน กับอายตนะภาย
นอก ถูก คือ กระทบกัน ฯ
๗ เวทนา แปลว่า ความเสวยอารมณ์

๑๐

ในที่นี้ หมายถึง เวทนา ๓ คือ สุขกาย สุข
ใจ ทุกข์กาย ทุกข์ใจ เฉยๆไม่สุข และไม่
ทุกข์ เรียกว่า อุเบกขาเวทนา ฯ
๘ ตัณหา แปลว่า ความทะยานอยาก ในที่นี้
หมายถึง ตัณหา ๓ ฯ
๙ อุปาทาน แปลว่า ความยึดถือ หรือ ความยึดมั่น
ในที่นี้ หมายถึง อุปาทาน ๔ คือ
๑ กามุปาทาน ยึดมั่นในกาม ฯ
๒ ทิฏฐุปาทาน ยึดมั่น ทิฏฐิ ความเห็นผิดเป็น
ชอบ ฯ ๓ สีลัพพตุปาทาน ความยึดมั่น
ในศีลพรต ได้แก่ ความยึดมั่นในธรรมเนียม

ที่เคยประพฤติมาจนชินเคยตัว ฯ

๑๐ ภพ แบ่งเป็น ๒ ทาง ทาง ๑ ได้แก่กรรม อีกทาง ๑ ว่าได้อุบัติ คือความเกิดในที่นี้ น่าจะสมตามทางหลัง คือปฏิสนธิ ฯ ๑๑ ชาติ แปลว่า ความเกิด ฯ

ปัจจยาการ หรือ ปฏิจจสมุปบาท ดังกล่าวแล้วนั้น เทียบเคียงกันได้ดังนี้ ฯ

ก อวิชชา เทียบกันได้กับ ตัณหาและอุปาทาน โดยร่วมเป็นเครื่องเศร้าหมองแห่งกรรม ด้วยกัน ฯ

ข สังขาร เทียบกันได้กับกรรมภพ โดยร่วมเป็นตัวจริงแห่งกรรมด้วยกัน ฯ

ค วิญญาณ เทียบกันได้กับอุปปัตติภพ โดย

ร่วมเป็นปฏิสนธิด้วยกัน ฆ ภพหมายเอาอุปปัตติภพอย่างเดียว จักไม่ต้องแยกเทียบ — อย่างนี้ สังขารเป็นอันเข้ากับหมวดอวิชชา ฯ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา เทียบกันได้กับชาติ โดยร่วมเป็นชาติด้วยกัน ฯ

จึงได้อดีตเหตุ หมวด ๑

ปัจจุบันผล หมวด ๑ ปัจจุบันเหตุ หมวด ๑

อนาคตผล หมวด ๑ ฯ

อวิชชา สังขาร ตัณหา อุปาทาน กรรมภพ นี้ เป็นอดีตเหตุ ฯ วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา นี้เป็นปัจจุบันผล ฯ

ตัณหา อุปาทาน กรรมภพ อวิชชา สังขาร นี้
เป็นปัจจุบันเหตุ ฯ ชาติ ชรามรณะ กับ
ปฏิฌณกะ ทุกข์อื่นอันเนื่องด้วยชาติ เป็น
อนาคตผล ฯ ๔ หมวดนี้จัดเป็นสังเขป
หรือ สังคหะละอย่างๆ ย่นเข้าโดยกาล เป็น
๓ คือ อดีตัทธา กาลหนหลัง ๑
ปัจจุบันนัทธา กาลยังเป็นอยู่ ๑
อนาคตัทธา กาลข้างหน้า ๑ มีเงื่อน
เรียกว่า สนธิ ๓ เงื่อนในระหว่างอดีตเหตุ
และปัจจุบันผล เป็นสนธิ ๑ เรียกเหตุผลสน
ธิ ต่อเหตุเข้ากับผล ฯ
เงื่อนในระหว่าง ปัจจุบันผล และปัจจุบัน—

เหตุ เป็นสนธิ ๑ คือ ต่อผลเข้ากับเหตุ ฯ
เงื่อนในระหว่าง ปัจจุบันเหตุ กับอนาคตผล
จัดเป็นสนธิ ๑ เรียกเหตุผลสนธิ ต่อเหตุเข้า
กับผล ฯ และเหตุแยกประเภทออกไปเป็น
๒ ส่วนกิเลส ๑ ส่วนกรรม ๑
อวิชชา ตัณหา อุปาทาน เป็นส่วนกิเลส
สังขาร และ กรรมภพ เป็นส่วนกรรม
จึงย่นเข้าอีกนัยหนึ่ง เป็นไตรวัฏฏ์ คือ
วน ๓ กิเลสวัฏฏ์ ๑ กัมมวัฏฏ์ ๑
วิปากวัฏฏ์ คือ ส่วนที่เป็นผล ๑ ฯ
วิบากในอนาคตจักมี ก็เพราะกิเลส และ—

๑๕

กรรมในปัจจุบันเป็นเหตุ กิเลสและกรรม
ในปัจจุบันมีอยู่ ก็เพราะวิบากในปัจจุบัน—
กล่าว คือ ต้องวิ่งอยู่ทีนกสังสาร วิบาก
ในปัจจุบันมีขึ้น ก็เพราะกิเลสและกรรมใน
อดีตเป็นเหตุ สาวทวนเข้าไปจนอย่าง
นี้ เป็นแต่ท่านย่อมรับว่า สาวเข้าไปไม่ถึง
เงื่อนต้น ฯ เขียนอธิบายตามหลักธรรม
วิภาคปริเฉท ๒ สั้นใจความแต่เท่านี้เลย
ต่อนี้ไป จะอธิบาย ตามหลักปริยัติธรรม
เรียกปิฎกปริยัติ ธรรมอันเป็นไปในต้น
จิตที่ว่า คือ ตามหลักปริยัติ มีดังนี้ คือ —
อดีตเหตุ หมวด ๑ ปัจจุบันผล หมวด ๑

๑๖

ปัจจุบันเหตุ หมวด ๑ อนาคตผล หมวด ๑
อดีตเหตุ ๕ นั้นหมายความว่า เป็นสมุทัยใน
อดีตชาติหนหลังๆ ปัจจุบันผล ๕ นั้น
หมายความว่า เป็นวิบากปัจจุบัน ฯ
ปัจจุบันเหตุ ๕ นั้นหมายความว่าเป็นสมุทัย
ในปัจจุบันชาติ ฯ อนาคตผล ๕ นั้นหมาย
ความว่า เป็นวิบาก ส่วนผล ข้างหน้า หรือว่า
ชาติหน้าก็ถูก ฯ ๔ หมวดนี้จัดเป็นสังเขป
หรือ สังคหะละอย่างๆ ย่นเข้าโดยกาลเป็น
๓ คือ อดีตอัทธา กาลหนหลัง หมายถึง
ชาติหนหลัง หรือ อดีตเหตุ ๕ นั้นก็ถูก ฯ

๑๗

ข้างปัจจุบันฝักฯ ภพยังเป็นอยู่ คงหมายข้าง—
ปัจจุบันชาตินี้ หรือ ข้างปัจจุบันเหตุ ๕ ก็ถูกเหมือนกัน
อนาคตฝักฯ ภพข้างหน้า หมายชาติชรามรณะ
อันจะมีข้างหน้าก็ถูก หรือ หมายอนาคตผลข้าง
หน้าก็ถูกเหมือนกันฯ
และมีเงื่อนเรียกว่า สนธิ ๓ คือ เงื่อนใน—
ระหว่าง อดีตเหตุ และ ข้างปัจจุบันผล เป็นสนธิ
๑ เรียกเหตุผลสนธิ ต่อเหตุเข้ากับผล ข้อ
นี้ หมายความว่า อดีตเหตุ ๕ นั้นแหละเป็น
เหล่าเชื้อ เป็นปฏิสนธิวิญญาณ ต่อมาสร้าง
ภพชาติ คือ ข้างปัจจุบันผล ๕ วิญญาณ นามรูป
สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา ให้แก่ขันธ์ ๕ นามรูป

๑๘

ตนตัว ของเขาทั้งนี้เองฯ
และเงื่อนในระหว่าง ข้างปัจจุบันผลและข้างปัจจุบัน
เหตุ เป็นสนธิ ๑ คือ ต่อผลเข้ากับเหตุ ข้อนี้
คงหมายความว่า ต่อผลเข้ากับเหตุ เกี่ยว + เนื่อง
เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเท่านั้นกระมังฯ
และอีกเงื่อนในระหว่าง ข้างปัจจุบันเหตุ
และอนาคตผล จัดเป็นสนธิ ๑ เรียกเหตุ
ผลสนธิ คือ ต่อ ๓ เหตุเข้ากับผล ข้อนี้
หมายความว่า เมื่อข้อ [illegible] ขันธ์ผล คือ
รูปนามขันธ์ ๕ ข้างปัจจุบันชาตินี้ แตกทำ
ลายแล้ว ข้างปัจจุบันเหตุ ๕ ซึ่งเป็น

สมุทัยอยู่ในปัจจุบันชาตินี้ นี่กระมัง จะ
สืบเหล่ากอ เป็นปฏิสนธิวิญญาณต่อ
ไปเกิดชาติหน้า เป็นอนาคตผลอีกต่อไป

ไตรวัฏฏ์ คือ วน ๓ ได้แก่
กิเลสวัฏฏ์ ๑ กัมมะวัฏฏ์ ๑ วิปากวัฏฏ์ ๑
อวิชชา ตัณหา อุปาทาน เป็นกิเลสวัฏฏ์
สังขาร กัมมะภพ เป็นกัมมะวัฏฏ์ ส่วน
วิปากวัฏฏ์ ได้แก่วิญญาณ นามรูป สฬายะ
ผัสสะ เวทนา ความเสวยสุขทั้งทุกข์ ทั้ง
และเฉยๆ ไม่สุขไม่ทุกข์ นี้แหละเป็นวิปากะ
วัฏฏ์ คือ ส่วนเป็นผล ฯ

วิบากในอนาคตจักมี ก็เพราะกิเลสและ

กรรมในปัจจุบันเป็นเหตุ นี่ก็ชี้ปัจจุบัน
เหตุให้ใช่หรือ ฯ กิเลสและกรรมในปัจจุ
บันมีอยู่ ก็เพราะวิบากในปัจจุบัน นี่ก็ชี้
ปัจจุบันนะเหตุ และปัจจุบันนะผล นั้นเอง
กล่าวคือ ต้องจดอย่าทิ้นกสังขาร นี่คือ
หมายความว่า ปัจจุบันนะเหตุ ๕ กล่าวคือต้อง
จด ปัจจุบันนะผล ซึ่งเรียกว่า อย่าทิ้นกสังขาร

วิบากในปัจจุบันมีขึ้น คือ ความสุขและ
ทุกข์ อุเบกขา มีขึ้น ก็เพราะกิเลสและ
กรรมในอดีตเป็นเหตุ นั้นหมายถึงกรรม
ที่กระทำในอดีตชาติหนหลัง ก็ได้แก่ —

อดีตเหตุ ๕ นั้นเอง เป็นกิเลสและกรรม
ในอดีต แต่เหตุในสิ่งมาเป็นวิบากเกิด
ขึ้นปัจจุบันเล่า ก็เพราะว่า อดีตเหตุ ๕ นั้น
แหละ มาเป็นปัจจุบันเหตุ ๕ คือ [illegible]
ตัณหา อุปาทาน อวิชชา สังขาร กรรมภพ นั่น
นี่แหละ ที่ใครอยากจะรู้ หนักตา ข้อวิเคราะห์ที่
แท้จริงแล้ว พึงดูปัจจุบันเหตุ ๕ นั้น
เอง เท่าที่มีอยู่แล้ว จะเป็นต้น หรือกลาง
ที่ไหน ก็ไม่ผิดจากความเป็นจริง แต่
ถ้าจะรวมพักพวกเหล่านี้ให้ครบ —
จำนวนโดยแท้จริงแล้ว พึงนับวิญญาณ
เข้าในหมวดปัจจุบันเหตุด้วย ดังนี้

คือ อวิชชา สังขาร วิญญาณ ตัณหา
อุปาทาน กรรมภพ รวมเป็น ๖ ด้วย
กันเท่านี้แหละ ปัจจัยที่แท้จริง หรือจะ
กลั่นกรองเข้าไปอีก ก็มีอวิชชาสิ่งเดียว
เท่านี้แหละ เป็นปัจจัยที่แท้จริง แต่
อวิชชาในที่นี้ ตามหลักปริยัติธรรมทั่วไป
กล่าวเรียกว่า อวิชชา ๘ อวิชชา แปล
ว่าไม่รู้ คือ หมายความว่า ไม่รู้จักทุกข์
ไม่รู้จักเหตุแห่งทุกข์เกิด ไม่รู้จักความ
ดับทุกข์ ไม่รู้ทางดับทุกข์
ไม่รู้อดีต ไม่รู้อนาคต ไม่รู้ทั้งอดีตอนา
คต ดังนี้ และอันที่จริง อวิชชาสภาพเดียว

เท่านั้นแหละ เป็นผู้ไม่รู้ไม่รู้ทุกขสัจนั้น
คนนั้นจึงตกลงรวมปัจจยาการที่เป็นต้น
เดิมแท้ๆ นั้นมี ๖ ที่นับวิญญาณเข้าใน
หมวดปัจจุบันเหตุนั้น เพราะว่าตาม—
หลักก็มีอยู่แล้ว ว่า ภูมิสนธิวิญญาณแต่
วิญญาณนั้นในที่นี้ ไม่ได้หมายเอาวิญญาณ
สนธิ คือ หมายเอาภูมิสนธิวิถีการนั้น
เอง ส่วนปัจจยาการเหล่าอื่นนอกจาก—
อวิชชา สังขาร วิญญาณ ตัณหา อุปาทาน
กรรมภพนี้ นับเข้าในหมวดปัจจุบันผล
คือ ชาติ ความเกิด ชรา ความแก่ มรณะความ
ตาย ตลอดหมดทั้งสิ้น เมื่อสิ่งใดมีความ

เกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นก็ต้องมีความ
แก่และดับตายเป็นธรรมดา จึงพิสูจน์
ได้ความว่า สภาวธรรมที่เป็นสาระแก่น
สาร ภายในตัวตน มนุษย์บุคคลเรามีอยู่
คือ อวิชชา สังขาร วิญญาณ ตัณหา อุปา
ทาน กรรมภพ เท่านี้
แล้วที่ว่าไตรวัฏฏ์ คือ วน ๓ ก็พึงรู้
โดยนัยนี้ คือ อวิชชา ตัณหา อุปาทาน ๓
นี้ เป็นกิเลสวัฏฏ์ นี้แหละเป็นเครื่องหมุน
อย่าง ๑ ฯ สังขาร กัมมภพ ๒ นี้ เป็น
กัมมวัฏฏ์ คือ กรรมเป็นเครื่องหมุนอย่าง +
๑ ฯ

วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา รวม
ทั้งอุปัตติภพ ชาติ ชรามรณะ ทั้งนี้ เป็น
วิปากวัฏฏ์ ส่วนผล เครื่องหมุนอย่าง ๑
เมื่อกิเลส กรรม วิบาก เหล่านี้ เมื่อ-
อรหัตตะมัคคญาณ ยังไม่ตัดขาดจากกัน
ไม่ได้ตราบใดแล้ว ก็ต้องทำการหมุนเวียน
เป็นวัฏฏะสงสาร เรื่อยไปไม่มีสิ้นสุด ฉนั้น
ท่านจึงแนะให้กำหนดพิจารณา องค์ธรรมที่
เป็นภวจักร์ คือ มูลราก แห่งธรรมที่เป็น-
เหตุผลเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกัน มี ๒ อย่าง
คือ มีอวิชชา เป็นตัวมูลรากเบื้องต้นทางอดีต
ส่งถึงเวทนา เป็นตัวปลายผล เป็นเบื้อง

ปลาย เรียก ปุพพันตะ เพราะมาแต่ส่วนเบื้อง
ต้น อดีตผล อย่าง ๑ ฯ
มีตัณหา เป็นตัวมูลรากท่ามกลาง เหตุปัจจุบัน
ส่งถึงชรามรณะ ตัวอนาคตผลเบื้องปลาย
เรียกอปรันตะ เพราะแล่นไปหาส่วนเบื้อง
ปลาย เรียกอนาคตผล อย่าง ๑ ฯ
เมื่อมูลราก คือ อวิชชา กับตัณหา นั้นแหละ
ดับหายไปโดยไม่มีเชื้อเหลืออยู่เมื่อใด วัฏฏะ
ก็หมดอำนาจไม่มีการหมุนเวียน กองทุกข์
ทั้งมวล ก็หมดสิ้นไป ดับไปโดยไม่มีส่วนเหลือ
ด้วยประการะฉะนี้ ฯ

ใบ ส

คือ ตามแนวทางแห่งปฏิจจสมุปบาทธรรมที่
กล่าวไว้ให้โยคาวจรกำหนดพิจารณาโดย—
หลายนัยนั้น เพื่อจะให้รู้จักประเภทแห่งธรรม
ทั้งหลาย ที่มีอาการเป็นไปอย่างนั้น มีชื่อเป็น
อย่างนั้น มีอาการอย่างนี้ เป็นเหตุปัจจัยแห่ง
กันและกันอย่างนี้ ทั้งมีเกิด มีดับไปพร้อมใน—
ตัว ทั้งเหตุและผล โดยประการต่างๆ และ
ตามแนวทางที่พระบรมศาสดา กำหนดพิจาระ—
ณาในเวลาจะได้ตรัสรู้นั้น นัยว่าพระองค์
ได้กำหนดจับองค์แห่ง ปฏิจจสมุปบาทตั้ง
ต้นแต่ ชรา มรณะ ซึ่งเป็นตัวผล ยกขึ้นพิจา
รณาว่า ชรามรณะนี้มาจากไหน มีธรรม

ใบ ศ

อะไรเป็นเหตุปัจจัย จนกว่าได้ความรับรอง
ในตัวว่า ชรามรณะ มาจากชาติ ความเกิดนี้
แล้ว จับอาการของชาติ พิจารณาไปว่าชาติ
มาจากภพ ภพมาจากอุปาทาน สาวเข้าไปหาต้น
ตอเรื่อยไปจนถึง ตัวอวิชชา ความไม่รู้เป็นต้น
เหตุแห่งธรรมทั้งปวง แล้วกำหนดพิจารณา
อวิชชานี้ได้แก่อะไร มาจากไหน ถ้าเป็นสาวก
เช่นอย่างพวกเรานี้ ก็มืด ๘ ด้านไม่รู้เลย
ว่ามาจากไหนไม่รู้ต้นปลายสายเหตุ ถึง
ยุติเพียงเท่านี้ ฯลฯ อันแท้ที่จริงอวิชชา
ความไม่รู้มาจากจิต ภูต ได้แก่อมตะธรรมที่ไม่
๓๑ ปี

๓๑

อริยะสาวกนั้น พอใจแล้ว ด้วยความเลื่อมใสอันนั้น
ไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้านั้นไม่พะยายาม
ให้ยิ่งขึ้นไป เพื่อความสงัดในกลางวัน เพื่อ
หลีกเล่นในกลางคืน เมื่ออริยะสาวกนั้นเป็น
ผู้ประมาทอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่มีปราโมทย์ เมื่อ
ไม่มีปราโมทย์ ก็ไม่มีปีติ เมื่อไม่มีปีติ ก็ไม่
มีปัสสัทธิ ย่อมอยู่เป็นทุกข์ จิตของผู้มีความ
ทุกข์ ย่อมไม่เป็นสมาธิ เมื่อจิตไม่เป็นสมาธิ
ธรรมทั้งหลาย ย่อมไม่ปรากฏ เพราะธรรมทั้ง
หลาย ย่อมไม่ปรากฏ อริยะสาวกนั้นย่อม
ถึงความนับว่าอยู่ด้วยความประมาท

รก๒

อีกประการหนึ่ง อริยะสาวกประกอบด้วยความ
เลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม พระสงฆ์
ประกอบด้วยศีล ที่พระอริยะเจ้าใคร่แล้วไม่
ขาด เป็นไปเพื่อสมาธิ อริยะสาวกนั้นพอใจ
แล้ว ด้วยศีลที่พระอริยะเจ้าใคร่แล้ว ~~ไม่พะยาม~~
ไม่พะยายามให้ยิ่งขึ้นไป เพื่อความสงัดกลาง
วัน เพื่อหลีกเล่นในกลางคืน เมื่ออริยะสา
วกนั้นประมาทอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่มีปราโมทย์
เมื่อไม่มีปราโมทย์ ก็ไม่มีปีติ เมื่อไม่มีปีติ
ก็ไม่มีปัสสัทธิ เมื่อไม่มีปัสสัทธิ ย่อม
อยู่เป็นทุกข์ จิตของผู้มีความทุกข์ ย่อมไม่
เป็นสมาธิ เมื่อจิตไม่เป็นสมาธิ ธรรมทั้ง

หลายย่อมไม่ปรากฏ เพราะธรรมทั้งหลายไม่ได้
ปรากฏ อริยะสาวกนั้น ย่อมถึงความนับว่า อยู่ด้วย
ความประมาท ดูก่อนนันทิยะ อะริยะสาวกอยู่ด้วย
ความประมาทอย่างนี้แล
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ดูก่อนนันทิยะ อะริยะสา
วกเป็นผู้อยู่ด้วยความไม่ประมาทอย่างไร อะริยะ
สาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อม
ใสอันไม่หวั่นไหว ในพระพุทธเจ้า แม่
เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
เป็นผู้จำแนกธรรม อะริยะสาวกนั้น จึงไม่
พอใจ ด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว
ในพระพุทธเจ้านั้น พะยายามให้ยิ่ง

ขึ้นไป เพื่อความสงัดในกลางวัน เพื่อ
หลีกเร้นในกลางคืน เมื่ออริยะสาวก
นั้น เป็นผู้ไม่ประมาทอยู่อย่างนี้ ย่อม
เกิดปราโมทย์ ย่อมเกิดปีติ เมื่อมีใจ
ประกอบด้วยปีติ กายย่อมสงบ ผู้มีกาย
สงบ ย่อมได้เสวยสุขจิต ของผู้มีความ
สุข ย่อมเป็นสมาธิ เมื่อจิตเป็นสมาธิ ธรรม
ทั้งหลาย ย่อมปรากฏ เพราะธรรมทั้ง
หลาย ปรากฏอริยะสาวกนั้น ย่อมถึงความ
นับว่า อยู่ด้วยความไม่ประมาท
อีกประการหนึ่ง อริยะสาวกประกอบด้วย
ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระ:

๓๕

พุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ประกอบด้วย
ศีล ที่พระอริยะเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด เป็นไป
เพื่อสมาธิ อริยะสาวกนั้นยังไม่พอใจด้วย
ศีล ที่พระอริยะเจ้าใคร่แล้ว พยายามให้
ยิ่งขึ้นไป เพื่อความสงัดในกลางวัน
หลีกเร้นในกลางคืน เมื่ออริยะสาวก
นั้น เป็นผู้ไม่ประมาทอย่างนี้ ย่อมเกิดปรา
โมทย์ ย่อมเกิดปีติ เมื่อมีใจประกอบด้วย
ปีติ กายย่อมสงบ ผู้มีกายสงบ ย่อมได้
ความสุข จิตของผู้มีความสุข ย่อมเป็นสมา
ธิ เมื่อจิตเป็นสมาธิ ธรรมทั้งหลายย่อม
ปรากฏ อริยะสาวกนั้น ย่อมถึงความนับว่า

๓๖

อยู่ด้วยความไม่ประมาท ดูกรนันทิยะ อริ
ยะสาวก เป็นผู้อยู่ด้วยความไม่ประมาทอย่าง
นี้แล
สมพพระสูตรที่ ๑ ได้ตรัสลักษณะพระ:
ธาระ: อุปาทานขันธ์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการ
เป็นไฉน คืออุปาทานขันธ์ คือรูป
อุปาทานขันธ์ คือเวทนา อุปาทานขันธ์ คือ
เวทนา อุปาทานขันธ์ คือสัญญา อุปา
ทานขันธ์ คือสังขาร อุปาทาน คือวิญญาณ
ดูก่อน ธาระ:ก็จะ:มหะ: หรือพราหมณ์, ผู้ใด
เท่าหนึ่ง ไม่รู้จัก ซึ่งโทษ และธรรมเครื่อง
สลัดออกแห่งอุปาทานขันธ์ ๕ ประการนี้ ตาม

๓๙

ดูกรภิกษุ สุขโสมนัสอาศัยรูปเกิดขึ้นนี้
เป็นคุณแห่งรูป รูปไม่เที่ยงเป็นทุกข์ มีความ
แปลปรวนไม่เป็นธรรมดา นี้เป็นโทษแห่ง
รูป รูปไม่เที่ยงเป็นทุกข์ มีความแปลปรวน
ไม่เป็นธรรมดา นี้เป็นโทษแห่งรูป การกำ
จัดฉันทะราคะ การละฉันทะราคะ ในรูปเสียได้
เป็นธรรมเครื่องสลัดออกแห่งรูป อาศัยเวทนา
เกิดขึ้น อาศัยสัญญาเกิดขึ้น อาศัยสังขาร
เกิดขึ้น อาศัยวิญญาณเกิดขึ้น นี้เป็น
คุณแห่งวิญญาณ วิญญาณไม่เที่ยง
เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนไม่เป็นธรรมดา
นี้เป็นโทษแห่งวิญญาณ การกำจัดฉันท.

๔๐

ราคะในวิญญาณเสียได้ นี้เป็นธรรมเครื่อง
สลัดออกแห่งวิญญาณ จบ
ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปเป็นไฉน มหาภูตะ
รูป ๔ และรูปที่อาศัยมหาภูตะรูป ๔ นี้เราเรียก
ว่ารูป ความเกิดขึ้นแห่งรูป ย่อมมีเพราะ
ความเกิดแห่งอาหาร ความดับแห่งรูปย่อม
มีเพราะความดับแห่งอาหาร อริยะมรรค
อันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล เป็นปฏิปทา
อันให้ถึงความดับแห่งรูป ความสุขโสมนัสนี้
เป็นคุณแห่งรูป ความสุขโสมนัส นี้เป็น
คุณแห่งรูป รูปไม่เที่ยงเป็นทุกข์ นี้เป็น
โทษแห่งรูป การกำจัดฉันทราคะในรูป

๕๑

เส้นได้นี้เป็นอุบาย เครื่องสลัดออกแห่งรูป

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เวทนาเป็นไฉน เวทนา
หมวดหกนี้ คือ เวทนาเกิดเพราะจักขุสัมผั
ส: เวทนาเกิดเพราะมะโนสัมผัส นี้เรียก
ว่าเวทนา ความเกิดขึ้นแห่งเวทนา ย่อมมีเพราะ
ความเกิดแห่งผัสสะ: ความดับผัสสะ: ย่อมมี
เพราะความดับผัสสะ: อริยะมรรคประกอบด้วย
องค์ ๘ เป็นปฏิปทาเครื่องให้ถึง ความดับแห่ง
เวทนา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัญญา
เป็นไฉน สัญญาหมวดหกนี้ คือรูปสัญ
ญา ศัพทะสัญญา คันธะสัญญา ระสะ:
สัญญา โผฏฐัพพะสัญญา ธรรมสัญญา ย่อมมีเพราะ

๕๒

ความเกิดขึ้นแห่งผัสสะ: ความดับแห่งผัสสะ:
ย่อมมี เพราะความดับแห่งผัสสะ: อริยะมรรคประ
กอบด้วยองค์แปด นี้แลเป็นปฏิปทา

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังขารเป็นไฉน เจตนา
๖ หมวดนี้ คือรูปสัญเจตนา ธรรมสัญเจ
ตนา นี้เรียกว่าสังขาร ความเกิดแห่งสังขาร
ย่อมมีเพราะความเกิดขึ้นแห่งผัสสะ: ความดับแห่งสัง
ขารมี เพราะความดับแห่งผัสสะ: อริยะมรรค
ประกอบด้วยองค์แปดนี้แล เป็นปฏิปทาเครื่อง
ให้ถึงความดับสังขาร

ดูกรภิกษุทั้งหลาย วิญญาณเป็นไฉน วิญญาณ
๖ หมวดนี้ คือ จักขุวิญญาณ โสตะวิญ

๔๓

ญาณ ฆานะวิญญาณ ชิวหาวิญญาณ กายวิญ
ญาณ มะโนวิญญาณ นี้เรียกว่าวิญญาณ
ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณ ย่อมมีเพราะความ
เกิดขึ้นแห่งสังขาร ความดับแห่งวิญญาณ
ย่อมมีเพราะความดับแห่งสังขาร นี้แหละ.
เพื่อประกาศ[illegible] ให้[illegible]
[illegible]

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
พืช ๕ อย่างนี้ ๕ อย่างเป็นไฉน พืชงอก
จากเง่าหนึ่ง พืชงอกจากลำต้นหนึ่ง
พืชงอกจากข้อหนึ่ง พืชงอกจากยอดหนึ่ง
พืชงอกจากเมล็ดหนึ่ง ดูกรภิกษุทั้งหลาย

๔๔

พืช ๕ อย่างนี้ไม่ถูกทำลาย ไม่เน่า ไม่ถูกลม
แดดทำให้เสีย ยังเพาะขึ้น อันบุคคลเก็บ
ไว้ดี แต่ไม่มีดินไม่มีน้ำ พืช ๕ อย่างนี้พึง
ถึงความงอกงามไพบูลย์ได้หรือ ภิกษุเหล่า
นั้นกราบทูลว่า ข้อนั้นไม่ได้พระเจ้าข้า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย พืช ๕ อย่างนี้ [illegible]
ทำลาย [illegible] อันบุคคลเก็บไว้ดี และมีดินมีน้ำ
พืช ๕ อย่างนี้ พึงถึงความงอกงามไพบูลย์
ได้หรือ ได้ พระพุทธเจ้าข้า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจึงเห็น
วิญญาณฐิติ ๔ เหมือนปฐวีธาตุ
พึงเห็น[illegible]

๕๗

ย่อมดับรอบ เพราะความดับนั้น เธอย่อม
ทราบชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว
กิจที่ควรทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็น
อย่างนี้ไม่มี

มุจลิตสูตรที่ ๑

ภิกษุทั้งหลาย เธอจะสำคัญความข้อ
นั้นเป็นไฉน เธอทั้งหลายจงพิจาร
ณาเห็นรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญ
ญาณว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็น
ตนเป็นตัวเรา ดังนี้หรือ ภิกษุทั้งหลาย
กราบทูลว่า หาไม่ พระเจ้าข้า พระผู
มีพระภาคตรัสว่า ดีละ ภิกษุทั้งหลาย

๕๘

เธอทั้งหลายพึงพิจารณาเห็นรูป เวทนา
สัญญา สังขาร วิญญาณ นั้นด้วยปัญญา
อันชอบ ตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่น
ไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัว
ตนของเรา ดังนี้ ภิกษุทั้งหลาย อริย
สาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ๆ

สังโยชนสูตร

ภิกษุทั้งหลาย เราจะแสดงธรรม
เป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์ และสังโยชน์
แก่เธอทั้งหลาย เธอจงฟัง ภิกษุทั้งหลาย
ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์เป็นไฉน
ภิกษุทั้งหลาย รูปเวทนาสัญญา

๔๙

สังขารวิญญาณ ชื่อว่าธรรม เป็นที่ตั้ง
แห่งสังโยชน์ ความกำหนัดด้วยความพอใจ
ด้วยในรูป เวทนา สัญญา สังขารวิญญาณ
นั้นชื่อว่าสังโยชน์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
นี้เรียกว่าธรรม เป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์
นี้เรียกว่าสังโยชน์ ฯลฯ

อุปาทานสูตร ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรา
จะแสดงธรรม เป็นที่ตั้งแห่งอุปาทาน
และอุปาทานเธอทั้งหลายจงฟัง ดูกรภิก-
ษุทั้งหลาย ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งอุปาทาน
เป็นไฉน อุปาทานเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้ง
หลาย รูป เวทนา สัญญา สังขารวิญญาณ

๕๐

ชื่อว่าธรรมเป็นที่ตั้งแห่งอุปาทาน ความ
กำหนัดด้วยอำนาจความพอใจในรูปเวทนา
สัญญา สังขารวิญญาณ นั้นชื่อว่าอุปาทาน

คมสูตรที่ ๙

ศีลสูตร สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตร
และท่านพระมหาโกฏฐิตะอยู่ที่ป่าอิสิปตนะ
มฤคทายวัน ใกล้พระนครพาราณ-
สี ครั้งนั้นแล ท่านพระมหาโกฏฐิตะ
ออกจากที่พักผ่อน เวลาเย็น เข้าไปหา
ท่านพระสารีบุตรถึงที่ประทับ ได้ถามว่า
ดูกรท่านพระสารีบุตร ภิกษุผู้มีศีลควร
กระทำอุปาทานขันธ์ ๕ ไว้ในใจโดย

แยบคาย ท่านพระสารีบุตรตอบว่า ดูกร
ท่านโกฏฐิตะ ภิกษุผู้มีศีลควรกระทำ
อุปาทานขันธ์ ๕ ไว้ในใจโดยแยบคาย
โดยเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็น
โรค เป็นดังฝี เป็นดังลูกศร เป็นความ
คับแค้น เป็นอาพาธ เป็นของแปลปรวน
เป็นของทรุดโทรม เป็นของสูญ เป็นของไม่
ใช่ตัวตน อุปาทานขันธ์ ๕ เป็นไฉน อุปา
ทานขันธ์คือรูป อุปาทานขันธ์คือเวท
นา คือสังขาร คือวิญญาณ ดูกรท่าน
โกฏฐิตะ ภิกษุผู้มีศีลควรทำอุปาทาน
ขันธ์ ๕ เหล่านี้ไว้ในใจโดยแยบ

คาย

โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็น
ทุกข์ เป็นโรค เป็นดังฝี เป็นลูก
ศร เป็นความคับแค้น เป็นอาพาธ เป็น
ของแปรปรวน เป็นของทรุดโทรม
เป็นของสูญ เป็นของไม่ใช่ตัวตน
ดูกรท่านโกฏฐิตะ ข้อนี้เป็นฐานะที่
จะมีได้ คือภิกษุผู้มีศีล กระทำอุ
ปาทานขันธ์ ๕ เหล่านี้ไว้ในใจโดย
แยบคาย เป็นของไม่ใช่ตัวตน พึง
ทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล
ดูกรท่านพระสารีบุตร ภิกษุผู้เป็นพระโส
ดาบันควรกระทำธรรมเหล่าไหนไว้ใน

๕๓

ใจโดยแยบคาย ดูกรโกฏฐิตะ แม้ภิกษุ
ผู้เป็นโสดาบัน ก็ควรทำอุปาทานขันธ์
๕ เหล่านี้ไว้ในใจโดยแยบคาย โดย
เป็นของไม่เที่ยง เป็นของไม่ใช่ตัวตน
ดูกรท่านโกฏฐิตะ ข้อนี้ก็เป็นฐานะ ที่จะมี
ได้ คือภิกษุผู้เป็นพระโสดาบัน กระทำอุปา
ทานขันธ์ ๕ เหล่านี้ไว้ในใจ โดยแยบ
คาย โดยเป็นของไม่เที่ยง เป็นของไม่ใช่
ตัวตน สืบทำให้แจ้งซึ่งสะกะทาคามิ
ผล ดูกรท่านพระสารีบุตร ภิกษุผู้
เป็นสะกะทาคามี ควรกระทำธรรมเหล่า
นี้ไว้ในใจ โดยแยบคาย โดยเป็น

๕๔

ของไม่เที่ยง ดูกรท่านโกฏฐิตะ แม้ภิกษุ
ผู้เป็นสะกะทาคามี ก็ควรทำอุปาทานขันธ์ ๕
เหล่านี้แลไว้ในใจโดยแยบคายโดย
เป็นของไม่เที่ยง โดยความเป็นของไม่
ใช่ตัวตน ดูกรท่านโกฏฐิตะ ข้อนี้ก็
เป็นฐานะที่จะมีได้ คือภิกษุผู้เป็นสะ
กะทาคามี กระทำอุปาทานขันธ์ ๕ เหล่า
นี้ไว้ในใจโดยแยบคาย โดยเป็น
ของไม่เที่ยง โดยเป็นของไม่ใช่ตัว
ตน พึงทำให้แจ้งซึ่ง อนาคามีผล
ดูกรท่านพระสารีบุตร ภิกษุผู้เป็นอนาคามี
ควรกระทำธรรมเหล่านี้ไว้ในใจโดย

ย่อมเห็นตนในรูป ๑ เป็นผู้ตั้งอยู่ด้วย
ความยึดมั่นว่าเราเป็นรูป รูปของเรา เมื่อ
เขาตั้งอยู่ด้วยความ ในตนหนึ่ง ย่อม
เห็นตนในสังขาร ๑ เป็นผู้ตั้งอยู่
ด้วยความยึดมั่นว่าเราเป็นสังขาร สัง
ขารของเรา เมื่อเขาตั้งอยู่ด้วยความยึด
มั่นว่าเราเป็นสังขาร สังขารของเรา
สังขารนั้นย่อมแปรปรวนเป็นอย่างอื่น
ไป เพราะวิปริณามแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป
โสกะปะริเทวะทุกข์โทมนัสอุปายาสก็เกิด
ขึ้น ย่อมตามเห็นวิญญาณ ๑ ย่อมเห็น
วิญญาณในตน ๑ ย่อมเห็นตนในวิญ

ญาณหนึ่ง เป็นผู้ตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่าเรา
เป็นวิญญาณ วิญญาณของเรา เมื่อเขาตั้ง
อยู่ด้วยความยึดมั่นว่าเราเป็นสังขาร สังขาร
ของเรา เมื่อเขาตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า
เราเป็นสังขาร สังขารของเรา สังขารนั้น
ย่อมแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป โสกะปะริ
เทวะทุกข์โทมนัสอุปายาสก็เกิดขึ้น
ย่อมตามเห็นวิญญาณด้วยความเป็นตน ๑
ย่อมเห็นตนมีวิญญาณ ๑ ย่อมเห็นวิญ
ญาณในตนหนึ่ง ย่อมเห็นตนในวิญญาณ
หนึ่ง เป็นผู้ตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่าเรา
เป็นวิญญาณ วิญญาณของเรา เมื่อเรา

ตั้งอยู่ตามความยึดมั่นว่า เราเป็นวิญญาณ
วิญญาณของเรา วิญญาณนั้นย่อมแปร
ปรวนเป็นไปอย่างอื่น เพราะวิญญาณแปร
ปรวนเป็นอย่างอื่นไป โสกะปริเทวะทุกขโท
มนัสจึงเกิดขึ้น ดูกรคฤหบดีด้วยเหตุ
นี้แล บุคคลจึงชื่อว่า เป็นผู้มีกายกระสับ
กระส่าย และเป็นผู้มีจิตกระสับกระส่าย
๕ ดูกรคฤหบดี ก็อย่างไรเล่า ก็บุคคลแม้เป็น
ผู้มีกายกระสับกระส่าย แต่เป็นผู้มีจิต
ไม่กระสับกระส่าย ดูกรคฤหบดี อ
ริยะสาวกในพระธรรมวินัยนี้ ผู้ได้
สดับแล้ว ผู้เห็นพระอริยะทั้งหลาย

ผู้ฉลาดในธรรมของพระอริยเจ้า ผู้ได้
รับแนะนำดีแล้วในอริยะธรรม ผู้เห็นสัต
บุรุษทั้งหลาย ผู้ฉลาดในธรรมของสัต
บุรุษ ผู้ได้รับแนะนำดีในสัปปุริสะธรรม
ย่อมไม่เห็นรูปตามความเป็นตนๆ ย่อม
ไม่เห็นตนมีรูปๆ ย่อมไม่เห็นรูปใน
ตนๆ ย่อมไม่เห็นตนในรูปๆ ไม่เป็น
ผู้ตั้งอยู่ตามความยึดมั่นว่า เราเป็นรูป
รูปของเรา เมื่ออริยะสาวกนั้นไม่ตั้ง
อยู่ตามความยึดมั่นว่าเราเป็นรูป รูปของ
เรา รูปนั้นย่อมแปรปรวนเป็นอย่างอื่น
ไป โสกะปริเทวะทุกขโทมนัสและอุปายาส

๖๑

สิ่งไม่เกิดขึ้น ย่อมไม่เห็นเวทนาตัวเป็นตนฯ
ย่อมไม่เห็นตนมีเวทนาฯ ย่อมไม่เห็นเว
ทะนาในตนฯ ย่อมไม่เห็นตนในเวทนาฯ
ไม่เป็นผู้จับอยู่ด้วยความยึดมั่นว่าเราเป็น
เวทนา เวทนาของเรา เวทนาหนี้ย่อมแปร
ปรวนเป็นอย่างอื่นไป เพราะเวทนาแปรปรวน
เป็นอย่างอื่นไป โสกะปะริเทวะทุกข์โทม
นัสอุปายาสจึงไม่เกิดขึ้น ย่อมไม่เห็น
สัญญาตัวเป็นตนฯ ย่อมไม่เห็นตนมี
สัญญาฯ ย่อมไม่เห็นสัญญาในตนฯ
ย่อมไม่เห็นตนในสัญญาฯ ไม่เป็นผู้
ตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่าเราเป็นสัญญา

๖๒

สัญญาของเรา สัญญาหนี้ย่อมแปรปรวนเป็น
อย่างอื่นไป เพราะสัญญาแปรปรวนเป็นอย่าง
อื่นไป โสกะปะริเทวะทุกข์โทมนัสอุปายาส
จึงไม่เกิดขึ้น
ย่อมไม่เห็นสังขารตัวตนเป็นตนฯ
ย่อมไม่เห็นตนในสังขารฯ ย่อมไม่เห็น
สังขารในตนฯ ไม่เป็นผู้ตั้งอยู่ด้วยความ
ยึดมั่นว่าเราเป็นสังขาร สังขารเป็นเรา
เพื่อจริยะลักษณาหนี้ไม่ตั้งอยู่ด้วยความยึด
มั่น ว่าเราเป็นสังขาร สังขารเป็นเรา สังขาร
หนี้ย่อมแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป
เพราะสังขารหนี้ย่อมแปรปรวนเป็นอย่างอื่น

๖๓

ไป โสกะปะริเทวะทุกขะโทมนัสอุปายาสจึงไม่
เกิดขึ้น ย่อมไม่เห็นวิญญาณโดยความเป็น
ตน ๑ ย่อมไม่เห็นตนมีวิญญาณ ๑ ย่อม
ไม่เห็นวิญญาณมีในตน ๑ ย่อมไม่เห็น
ตนในวิญญาณ ๑ ไม่เป็นผู้ตั้งอยู่ด้วยความ
ยึดมั่นว่าเราเป็นวิญญาณ วิญญาณของเรา
เมื่ออริยะสาวกนั้นไม่ตั้งอยู่ด้วยความยึด
มั่นว่าเราเป็นวิญญาณ วิญญาณของเรา
เมื่ออริยะสาวกนั้นไม่ตั้งอยู่ด้วยความยึด
มั่นแล้วว่าเราเป็นวิญญาณ วิญญาณ
ของเรา วิญญาณนั้นย่อมแปรปรวนเป็น
อย่างอื่นไป เพราะวิญญาณแปรปรวนเป็น

๖๔

อย่างอื่นไป โสกะปะริเทวะทุกขะโทมนัส
อุปายาสจึงไม่เกิดขึ้น ดูกรคฤหบดีอย่าง
นี้แล บุคคลแม้กายกระสับกระส่าย แต่หา
เป็นผู้มีจิตกระสับกระส่ายไม่ ท่านพระสา
รีบุตรได้กล่าวคำนี้แล้ว นกุลปิตะคฤหบดีชื่น
ชมยินดี ภาษิตของท่านพระสารีบุตรแล
ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุขโทมนัสอาศัยรูป
เกิดขึ้น นี้เป็นคุณแห่งรูป รูปไม่เที่ยง
เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนไปเป็นธรรมดา
นี้เป็นโทษแห่งรูป การกำจัดฉันทะราคะ
การละฉันทะราคะนี้ เป็นเครื่องสลัดออก
แห่งรูป

สุขโสมนัสอันอาศัยเวทนาเกิดขึ้น อาศัยสัญ
ญาเกิดขึ้น อาศัยสังขารเกิดขึ้น อาศัยวิญ
ญาณเกิดขึ้น นี้เป็นคุณแห่งวิญญาณ วิญ
ญาณไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนไป
เป็นธรรมดา นี้เป็นโทษแห่งวิญญาณ
การกำจัดฉันทราคะ การละฉันทราคะในวิญ
ญาณเสียได้ นี้เป็นเครื่องสลัดออกแห่ง
วิญญาณ

เสขะสูตร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๗ ประการ
นี้ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อม แก่ภิกษุผู้
เสขะ ๗ ประการเป็นไฉน คือความเป็น
ผู้ชอบการงาน ๑ ความเป็นผู้ชอบคุย ๑

ความเป็นผู้ชอบหลับ ๑ ความเป็นผู้ชอบ
คลุกคลีด้วยหมู่คณะ ๑ ความเป็นผู้ไม่
คุ้มครองรักษาอินทรีย์ ๑ ความเป็นผู้ไม่
รู้จักประมาณในโภชนะ ๑ กิจที่สงฆ์จะพึง
ทำมีอยู่ในสงฆ์ ภิกษุไม่คำนึงถึงในกิจ
นั้นเลยนี้ ว่าเป็นพระเถระรัตตัญญู บวชมา
นาน ผู้เป็นผู้รับภาระ มีอยู่ในสงฆ์ ท่าน
เหล่านั้นจักรับผิดชอบในกิจนั้น ตัว
ขวนขวายด้วยตนเองนี้ ๑ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ธรรม ๗ ประการนี้แลย่อมเป็น
ไปเพื่อความเสื่อม แก่ภิกษุผู้เสขะ

๖๙

ลูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทประการย่อมเป็นธรรม
ที่ไม่เสื่อมแก่พระภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เร
ระในธรรมวินัยนี้ ไม่เป็นผู้มีการงานมากยินดี
ไม่ยินดีในการงาน ไม่ยินดีในการงาน
ไม่ขวนขวายในการเป็นผู้มีการงานเป็น
ที่ยินดี ไม่ชอบคุย ไม่ยินดีในการ
คุย ไม่ขวนขวายให้ผู้ชอบคุย ไม่ชอบ
หลับ ไม่ยินดีในการหลับ ไม่ขวนขวาย
ในการเป็นผู้ชอบหลับ ลูกรภิกษุทั้ง
หลาย ธรรมทประการนี้แล ย่อมเป็นไป
เพื่อความเจริญ ไม่เสื่อม แก่ภิกษุผู้เรียะ
พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความนี้แล้ว

๗๐

ในกาลนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสคาถา
ประพันธ์ดังนี้ ภิกษุผู้มีการงานเป็นที่
ยินดี ยินดีใน...คุย ชอบหลับ ...ฟุ้ง
ซ่านอยู่เช่นนั้น ไม่ควรบรรลุสัมโพธิ
ญาณอันสูงสุด เนื้อความแม้นี้ พระผู้
มีพระภาคตรัสแล้ว เพราะเหตุนี้ข้าพ
เจ้าได้สดับมาแล้วดังนี้ แล ๆ

หลักธรรมแห่งวิปัสสนา

ต้องเดินตามวิสุทธิ ๗ และญาณ ๙

วิสุทธิ ๗

๑ สีลวิสุทธิ ความบริสุทธิ์แห่งศีล
๒ จิตตวิสุทธิ ความบริสุทธิ์แห่งจิต

๓๖

ให้แก่อุปจาระสมาธิ และอัปปนาสมาธิ

และจิตวิสุทธินี้ สาธารณะทั่วไปทั้งสมถะและวิปัสสนา

๓ ทิฏฐิวิสุทธิ ความบริสุทธิแห่งปัญญา ที่แยกสังขารออกได้ว่า นั้นเป็นรูปนั้นเป็นนาม

๔ กังขาวิตรณวิสุทธิ ความบริสุทธิ์แห่งปัญญารู้จักปัจจัยแห่งรูปนาม ว่าเกิดขึ้นด้วยปัจจัย สิ้นปัจจัยก็ดับ

๕ มรรคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ ความบริสุทธิ์แห่งปัญญา รู้ว่านี่ทางผิดทางวิปัสสนา

๖ ปฏิปทาญาณวิสุทธิ ความบริสุทธิ์แห่งการ

๓๗

ปฏิบัติได้แก่วิปัสสนาญาณ ๙

๗ ญาณวิสุทธิ นี้ได้แก่ชั้นมรรคผล วิปัสสนาหลังพ้นอยู่ในกรอบแห่งปฏิปทาญาณ

ทั้งสิ้นวิสุทธินั้นคือ

๑ อุทยัพพยญาณ ญาณที่เห็นความเกิดขึ้นดับไปของรูปนาม

๒ ภังคานุปัสสนาญาณ ญาณที่เห็น~~รูปนามเป็น~~ ~~[illegible]~~ แต่ความดับของรูปนาม

๓ ภยตูปัฏฐานญาณ ญาณที่เห็นรูปนามเป็นภัยน่ากลัว

๔ อาทีนวานุปัสสนาญาณ ~~ญาณที่เกิด~~ ญาณที่เห็นรูปนามประกอบด้วยโทษ

๗๓

๕ นิพพิทานุปัสสนาญาณ ญาณที่เกิดความ
เบื่อหน่ายในรูปนาม
๖ มุญจิตุกามยตาญาณ ญาณที่ใคร่จะพ้นจาก
รูปนาม
๗ ปฏิสังขาญาณ ญาณที่เริ่มพิจารณา
ไตรลักษณ์อย่างหนักจะเน้น ต่อไปโดยประ
สงค์จะหาทางพ้นจากรูปนาม
๘ สังขารุเปกขาญาณ ญาณที่วางเฉย
ต่อรูปนามไม่รักและชัง หรือเกลียด
ดังแต่ก่อน
๙ สัจจานุโลมิกญาณ หรือเรียกอนุโลมิก
ญาณ ญาณที่รวบรวมญาณทั้งแปด

๗๔

เข้าด้วยกัน เป็นกิจเบื้องต้นขั้นเด็ด
ขาด (ส่วนสัมมสนญาณ ญาณที่พิจา
รณาเห็นรูปนาม เป็นไตรลักษณ์นั้น
เป็นสิ่งตามระยะญาณ ครอบทั้งไปไม่
นับเข้าในปฏิปทาญาณวิสุทธิ์)

พิมพ์ที่ ห้างหุ้นส่วนจำกัด ป.สัมพันธ์พาณิชย์ 1030/8-9 ถนนนครไชยศรี ดุสิต กรุงเทพ 10300
โทร. 2412862 นายประวิทย์ มาสกุลรัตน์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พ.ศ. 2528